

PLAN UPRAVLJANJA

SVJETSKIM DOBROM UNESCO-a

„POVIJESNI KOMPLEKS SPLITA S

DIOKLECIJANOVOM PALAČOM“

IMPRESSUM

Naručitelj

Grad Split

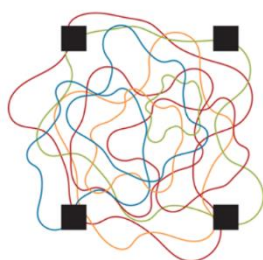
Izrađivač

Urbanex

Boktuljin put 26, 21 000 Split

Vlaška 95, 10 000 Zagreb

2023.

**Palača života
grad mijena
Palace of Life
City of Changes**

SADRŽAJ

1.	UVOD.....	5
1.1.	Povijesni kompleks Splita s Dioklecijanovom palačom.....	5
1.2.	Svrha i kronologija izrade Plana upravljanja svjetskim dobrom.....	5
1.3.	Obuhvat i prostorne kategorije Plana upravljanja.....	6
2.	ZNAČAJ DOBRA SVJETSKE BAŠTINE.....	9
2.1.	Izvanredna univerzalna vrijednost (OUV).....	9
2.1.1.	Kratka sinteza.....	9
2.1.2.	Integritet i autentičnost.....	10
2.1.3.	Zahtjevi za zaštitu i upravljanje.....	10
2.1.4.	Opis sastavnica Izvanredne univerzalne vrijednosti.....	11
3.	VIZIJA BUDUĆEG UPRAVLJANJA.....	13
4.	DOBRO SVJETSKE BAŠTINE I NJEGOVO ŠIRE OKRUŽENJE.....	14
4.1.	Opis svjetskog dobra.....	14
4.1.1.	Opći pregled svjetskog dobra.....	14
4.2.	Od Dioklecijanove palače do „Povijesnog kompleksa Splita s Dioklecijanovom palačom“.....	15
4.2.1.	Razvoj urbanog naselja Split.....	15
4.2.2.	Istraženost i dokumentiranost kulturne baštine.....	17
5.	PRAVNI, STRATEŠKI I PROSTORNO-PLANSKI OKVIR.....	19
5.1.	Pravni okvir.....	19
5.1.1.	Međunarodni pravni okvir.....	19
5.1.2.	Nacionalni pravni okvir.....	20
5.2.	Strateški i prostorno-planski okvir.....	22
5.2.1.	Strateško planiranje.....	22
5.2.2.	Prostorno-planski okvir.....	23
6.	MODEL UPRAVLJANJA SVJETSKIM DOBROM.....	25
7.	KLJUČNI PROBLEMI, IZAZOVI I PRILIKE.....	27
7.1.	Očuvanje i zaštita svjetskog dobra i kulturne baštine stare gradske jezgre.....	27
7.2.	Društvo i lokalna zajednica.....	29
7.3.	Pravne obveze.....	30
7.4.	Održivost turizma i upravljanje posjetiteljima.....	31
7.5.	Promet, infrastruktura i okoliš.....	32
7.6.	Upravljanje svjetskim dobrom.....	33
7.7.	Upravljanje rizicima.....	34
8.	AKCIJSKI PLAN UPRAVLJANJA.....	36
8.1.	Strateški ciljevi i aktivnosti.....	36

8.2. Opis strateških ciljeva i aktivnosti.....	38
9. PLAN PROVEDBE.....	64
10. PRILOZI	69
10.1. Opis mreže dionika.....	69
10.2. Participativan proces.....	72
10.3. Spremnost na rizike	79
10.4. Akcijski plan upravljanja posjetiteljima	81
10.5. Preporuke strategije komunikacije, edukacije i informiranja javnosti o Planu upravljanja... 92	
10.6. Pojmovnik.....	96
10.7. Popis kratica.....	99
10.8. Slikovni prilozi	100
10.9. Izbor literature korišten kroz cijeli proces izrade Plana upravljanja.....	100

NAPOMENA:

Puni naziv dokumenta sukladno projektnom zadatku EU projekta „Palača života - grad mijena“ je „Plan upravljanja starom gradskom jezgrom grada Splita s akcijskim Planom upravljanja posjetiteljima“. Radi usklađenosti naziva s ostalim planovima upravljanja na nacionalnoj razini te preporukama UNESCO-a o korištenju naziva nominiranog dobra u naslovu dokumenta, naslov je izmijenjen. Prema tome, službeni naziv dokumenta je „Plan upravljanja svjetskim dobrom UNESCO-a 'Povijesni kompleks Splita s Dioklecijanovom palačom'“, dok je naziv isporučevine u okviru EU projekta „Palača života - grad mijena“ „Plan upravljanja starom gradskom jezgrom grada Splita s akcijskim Planom upravljanja posjetiteljima“.

1. UVOD

1.1. Povijesni kompleks Splita s Dioklecijanovom palačom

Svjetsko dobro „Povijesni kompleks Splita s Dioklecijanovom palačom“ upisano je na Listu svjetske baštine UNESCO-a 1979. g. pod kriterijima (ii), (iii) i (iv). Prostorno uključuje antičku jezgru grada Splita uz kasniji povijesni razvoj urbanog tkiva, odnosno dio stare gradske jezgre grada Splita, što ukupno obuhvaća područje od 20,8 ha. Uz svjetsko dobro „Stari grad Dubrovnik“, upis dobra „Povijesni kompleks Splita s Dioklecijanovom palačom“ čini jedne od prvih upisa na Listu svjetske baštine. Danas je Split najveći grad u Dalmaciji, a prema rezultatima Popisa stanovništva iz 2021. g. ima 160.577 stanovnika, dok područje urbane aglomeracije, odnosno gradova i općina koji gravitiraju prema Splitu broji 307.289 stanovnika.

Tijekom procesa evaluacije, 10. travnja 1979. g. ICOMOS preporučuje upis Povijesnog kompleksa Splita i Dioklecijanove palače na Listu utvrđujući sljedeće: „Važnost monumentalne cjeline Dioklecijanove palače s arheološkog i urbanističkog stajališta jasno je potkrijepljena i zadovoljava kriterije UNESCO-a. Prikladnim bi se činilo preciznije razgraničenje područja.“ Navedeno se odnosi na činjenicu da u vrijeme upisa nisu bile naznačene granice, već je priložena samo karta koja prikazuje Dioklecijanovu palaču i kasniji srednjovjekovni razvoj na njenoj zapadnoj strani. Prijedlog granica sastavljen je 2008. g. te usvojen od strane Odbora za svjetsku baštinu (*World Heritage Committee, Decision 32 COM 8D*), a definirao je današnje granice na način da su uključeni elementi rimskog i srednjovjekovnog urbanog razvoja područja koji su „zatvoreni“ unutar mletačkih fortifikacija.

1.2. Svrha i kronologija izrade Plana upravljanja svjetskim dobrom

UNESCO-ovim Operativnim smjernicama za primjenu Konvencije o svjetskoj baštini zahtjeva se izrada odgovarajućeg plana upravljanja ili sličnog dokumenta usmjerenog na uspostavljanje sustava upravljanja za svako nominirano dobro. Tako se Operativnim smjernicama navodi sljedeće: „Svako nominirano dobro trebalo bi imati prikladan Plan upravljanja ili drugačiji dokumentirani sustav upravljanja koji mora specificirati kako očuvati (poželjno kroz participativnost) izvanrednu univerzalnu vrijednost svjetskog dobra“ (108). „Svrha sustava upravljanja je osigurati učinkovitu zaštitu nominiranog dobra za sadašnje i buduće generacije“ (109). U Operativnim se smjernicama navodi i:

- Zaštita i upravljanje dobrima svjetske baštine treba osigurati da se izvanredna univerzalna vrijednost, uključujući stanje integriteta i autentičnosti u vrijeme upisa, održi ili poboljša kroz vrijeme. Redovito utvrđivanje općenitog stanja konzervacije dobara, kao i njihove izvanredne univerzalne vrijednosti, treba se provoditi unutar okvira za praćenje procesa za dobra svjetske baštine, kao što je specificirano Operativnim smjernicama.
- Sva dobra upisana na Listu svjetske baštine, moraju imati odgovarajuću dugoročnu zakonsku, regulatornu, institucionalnu i/ili tradicionalnu zaštitu i sustav upravljanja kako bi se osigurala njihova zaštita. Ova zaštita treba uključivati adekvatno ucrtane granice. Isto tako, države potpisnice trebaju pokazati odgovarajuću zaštitu na nacionalnoj, regionalnoj, općinskoj i/ili tradicionalnoj razini za nominirano dobro. Odgovarajući tekstovi trebaju biti priloženi nominaciji s jasnim obrazloženjem načina na koji sustav zaštite funkcionira kako bi se zaštitilo nominirano dobro. Informacije o zaštiti i upravljanju također treba uključiti u fazi Preliminarne procjene (OS, 96., 97).

Osim Operativnih smjernica, izrada Plana upravljanja u skladu je sa Zakonom o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, člankom 76.a kojim se navodi: „Planovi upravljanja iz stavka 1. ovoga članka obvezno se izrađuju za kulturna dobra koja su upisana na Listu svjetske baštine i Listu ugrožene svjetske baštine, a mogu se izraditi i za druga kulturna dobra“ (NN 62/20). S obzirom da prethodni nacrti Plana

upravljanja izrađeni 2009. g. (*Plan upravljanja povijesnom jezgrom (2009.)*), *Plan upravljanja povijesnom jezgrom, Podrumi Dioklecijanove palače (2008.)* i 2015. g. (*Plan upravljanja povijesnim kompleksom Splita s Dioklecijanovom palačom; Nacrt prijedloga Plana upravljanja povijesnom jezgrom Splita i Plana upravljanja podrumima Dioklecijanove palače*) nisu usvojeni, izrađen je ovaj Plan upravljanja čiji je glavni cilj očuvanje i zaštita baštine unutar njezina okruženja i konteksta, uzimajući u obzir održivost razvoja u skladu s potrebama lokalne zajednice. Plan upravljanja svjetskim dobrom UNESCO-a „Povijesni kompleks Splita s Dioklecijanovom palačom” izrađen je u sklopu EU projekta „Palača života, grad mijena” (eng. *Palace of Life, City of Changes*) koji se financira iz Europskog fonda za regionalni razvoj. Nositelj projekta i izrade Plana upravljanja je Grad Split. Plan upravljanja obuhvaća razdoblje 2023.-2030. g. kako bi bio usklađen sa Strategijom razvoja Grada Splita do 2030. godine kojom se određuje strateški razvoj Splita u navedenom periodu.

1.3. Obuhvat i prostorne kategorije Plana upravljanja

Plan upravljanja svjetskim dobrom UNESCO-a „Povijesni kompleks Splita s Dioklecijanovom palačom” primarno se izrađuje za prostor kojeg čini područje dobra upisanog na UNESCO-ovu Listu svjetske baštine („Povijesni kompleks Splita s Dioklecijanovom palačom”). Riječ je području koje je istovjetno dijelu stare gradske jezgre koje se nalazi unutar zone nacionalne zaštite „A”, odnosno užem dijelu stare gradske jezgre. Prema tome, područje obuhvaća Dioklecijanovu palaču sa srednjovjekovnom jezgrom i grad unutar nekadašnjih baroknih bedema iz 17. stoljeća (Sl. 1).

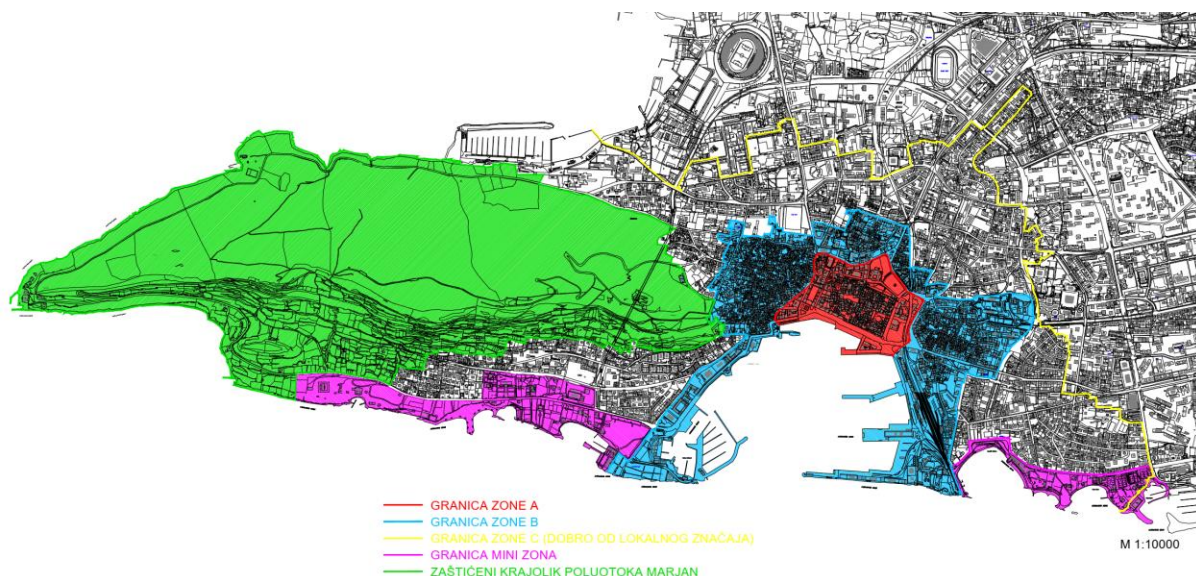

Sl. 1. Obuhvat svjetskog dobra "Povijesni kompleks Splita i Dioklecijanova palača"

Izvor: Obrada autora prema "Clarifications of property boundaries and sizes by States Parties in response to the Retrospective Inventory", 2008 i GUP Split, 2012, 4a

Unatoč tome što se Plan upravljanja izrađuje za područje svjetskog dobra, prema preporukama UNESCO-a i ICOMOS-a uzima se obzir kontekst i šire okruženje svjetskog dobra. Takav je koncept u skladu s Deklaracijom iz Xi'ana o zaštiti okruženja povijesnih građevina, mjesta i područja (*Declaration on the Conservation of the Setting of Heritage Structures, Sites and Areas*), usvojenom od strane ICOMOS-a 2005. g., prema kojoj se kontekst odnosi na međusobnu povezanost fizičkih elemenata, povezanih funkcija i simboličkih odnosa koji pridonose cjelovitosti i značaju mjesta unutar njegovog kulturnog, povijesnog i okolišnog okruženja. Kontekst se tako može odnositi na topografiju dobra, prirodni i izgrađeni okoliš i druge elemente kao što su infrastruktura, načini korištenja zemljišta, prostorna organizacija i vizualni odnosi. Može uključivati i povezane društvene i kulturne prakse, ekonomske procese i druge nematerijalne dimenzije baštine poput percepcije i javnog mišljenja. Budući da je razumijevanje tih odnosa temelj za uspješno upravljanje svjetskim dobrom, Plan upravljanja uključuje i područje kontaktne (*buffer*) zone i šire okruženje, pri čemu je potrebno naglasiti da u trenutku izrade dokumenta nije bila definirana kontaktna (*buffer*) zona, već je tu ulogu imala zona „B“ nacionalne zaštite.

U radnom formatu predloženo je da obuhvat kontaktne (*buffer*) zone treba što je više moguće koristiti delinaciju zone zaštite nacionalnog rješenja. Sukladno tome, budući da obuhvat svjetskog dobra odgovara u potpunosti zoni „A“ nacionalne zaštite, predlaže se da kontaktna (*buffer*) zona obuhvati zonu „B“ nacionalne zaštite, zonu „C“ lokalne zaštite, mini zone i zonu zaštićenog kulturnog krajolika poluotoka Marjan. Uz to, predlaže se da kontaktna (*buffer*) zona obuhvati akvatorij luke i zaštitu vizura. U sklopu zone „C“ nalazi se neposredno okruženje zaštićene-kulturno povijesne cjeline grada Splita kojeg čini izgrađeni okoliš grada s graditeljskom baštinom iz poglavito 19. i 20. st. Sukladno tome, zona „C“ u funkciji je kontaktne zone kulturno-povijesnoj cjelini u sklopu koje se nalazi svjetsko dobro, što zonu „C“ čini prikladnom opcijom za uspostavu kontaktne (*buffer*) zone svjetskog dobra. Navedeno područje dijeli društveno-gospodarski i povijesni kontekst, a stanovništvo zajednički lokalni kulturni identitet.

Sl. 2. Prijedlog obuhvata kontaktne (*buffer*) zone

Izvor: Ministarstvo kulture i medija RH, 2022

U kontekstu ovog aspekta, važno je naglasiti i ulogu zone koju naglašava ICCROM, odmičući se tako od tumačenja zone isključivo kao mehanizma zaštite fizičkog okruženja i vizualnog integriteta kulturnog dobra. ICCROM tako ističe da je prilikom određivanja kontaktne (*buffer*) zone, važno imati u vidu i probleme koji su povezani s različitim namjenama, formama, tradicijama i tehnikama te duhom kulturnog dobra i njegova okruženja. U tom je smislu, važno razumijevanje zone i kao svojevrsne „zaštite“ od posljedica društvenih procesa koji karakteriziraju staru gradsku jezgru Splita, pri čemu se ističe degradacija života kao posljedica nekontroliranog turizma. Na taj način otvara se mogućnost

utjecaja na razvojne odluke i procese unutar zone koji mogu unaprijediti zaštitu svjetskog dobra, ali i kvalitetu života lokalne zajednice. Navedeno je shvaćanje usuglašeno s opisanim razumijevanjem konteksta i šireg okruženja svjetskog dobra, odnosno temelji se na alatima za upravljanje povijesnim urbanim krajolikom (HUL – eng. *Historical urban landscape*) što je u skladu s UNESCO-ovim preporukama iz 2011. g. (*Recommendations on Historic urban landscape*) kao i na zakonodavnom okviru i analizi predmetnog područja. Pristup povijesnog urbanog krajolika shvaća se kao preduvjet za učinkovitije suočavanje s novim izazovima i prilikama, budući da podržava zajednice u razvoju i prilagođavanje urbaniziranog područja, zadržavajući karakteristike i kvalitete povezane s njihovom poviješću, kolektivnom memorijom i okolišem, koji su podložni procesima demografskih promjena, liberalizacije globalnog tržišta i decentralizacije, kao i posljedicama masovnog turizma, komodifikacije baštine i klimatskih promjena. U prostornom shvaćanju povijesnog urbanog krajolika naglasak se stavlja na funkcionalne i simboličke odnose, kojima se svjetsko dobro „Povijesni kompleks Splita s Dioklecijanovom palačom“ povezuje s primjerice kamenolomom na Braču, splitskim poluotokom sa solinskim i kliškim područjem ili Trogirom.

2. ZNAČAJ DOBRA SVJETSKJE BAŠTINE

Stara gradska jezgra grada Splita uvrštena je na Popis svjetske baštine UNESCO-a 1979. g. pod nazivom „Povijesni kompleks Splita s Dioklecijanovom palačom“. Republika Hrvatska kao potpisnica Konvencije o zaštiti svjetske baštine preuzela je obavezu zaštite, konzervacije, prezentacije i prijenosa znanja o važnosti kulturnog dobra svjetske baštine s ciljem očuvanja njegove izvanredne univerzalne vrijednosti (eng. *Outstanding Universal Value* - OUV). Ovaj koncept definiran je u UNESCO-ovim Operativnim smjernicama kao: „*kulturna i/ili prirodna vrijednost čija posebnost prelazi nacionalne granice i kojoj se pridaje posebno značenje za sadašnju i buduće generacije cjelokupnog čovječanstva*“. Vezano uz izvanrednu univerzalnu vrijednost, naknadno je bilo potrebno izraditi formalnu Izjavu o izvanrednoj univerzalnoj vrijednosti za svjetsko dobro „Povijesni kompleks Splita s Dioklecijanovom palačom“ čiji je nacrt prikazan u poglavlju 2.1. *Izvanredna univerzalna vrijednost*. Nadalje, Operativne smjernice nalažu da dobro za upis na Listu svjetske baštine mora zadovoljiti uvjete zahtjeva za integritetom (čl. 88), koji je mjerilo cjelovitosti i očuvanosti prirodnog i/ili kulturnog dobra i njegovih atributa, kao i zahtjevu za zaštitom i upravljanjem.

2.1. Izvanredna univerzalna vrijednost (OUV)¹

2.1.1. Kratka sinteza

Svjetsko dobro grada Splita u Hrvatskoj sastoji se od jezgre povijesnog grada. Lokalizet je utemeljen kao carska rezidencija cara Dioklecijana i potom razvijen u urbanu cjelinu. Rimski car Dioklecijan (242./245.-311./312. g.) koji je vladao Istočnim Rimskim Carstvom naručio je izgradnju utvrđene palače na obali Dalmacije krajem 3. stoljeća, gdje se i sam car povukao nakon umirovljenja 305. godine. Četverokutni kompleks imao je 16 obrambenih kula; sjeverni dio s glavnim ulaznim vratima mjerio je cca 170 m, a istočni dio cca 200 m. Južni dio otvarao se prema moru i bio je rezerviran za carevu rezidenciju, dok je sjeverni dio koristila vojska. U srednjem vijeku, pod vlašću Bizanta i ugarskih vlada, utvrđeno područje bilo je prvo okupirano od strane lokalnih izbjeglica i onda postepeno razvijano u urbanu cjelinu. U 10. i 11. stoljeću, počinje se širiti izvan zidina Palače prema zapadu i 1420. godine područje osvajaju Mlečani te ojačavaju fortifikacije. Krajem 17. stoljeća izgradili su i tri bastiona i dva polubastiona, kao i dvije tvrđave (Bačvice i Gripe) kao dio jedinstvenog fortifikacijskog sustava. Nakon Mlečana, urbana cjelina postepeno se širila na tri kopnene strane, izrastajući u najveći suvremeni grad na obali Dalmacije.

Središnji monumentalni prostor Peristil, formirao je ulaz u carske stanove ispred Vestibula u obliku Rotunde. Također, omogućavao je pristup Dioklecijanovom mauzoleju na istoku (danas katedrala posvećena Uznesenju Djevice Marije) te trima zgradama sa zapadne strane. Mauzolej je dobro sačuvao svoju originalnu oktogonalnu formu, okružen s 24 stupa koji su podupirali krov: interijer je kružnog oblika, s dva reda korintskih stupova i frizom. Monumentalna drvena vratnica i kamena propovjedaonica iz 13. stoljeća predstavljaju najstarije spomenike u katedrali. Kor, konstruiran u 18. stoljeću, namješten je romaničkim klupama i ukrašen slikama koje predstavljaju Majku Božju sa svecima i donatorima. Mali hram nasuprot Mauzoleja, vjerojatno posvećen Jupiteru, postao je krstionica u ranom srednjem vijeku. Zatvoreni dio hrama (cella) s bogato ukrašenim portalom sačuvan je; interijer je natkriven bačvastim kasetiranim svodom. Osim toga, u prostoru palače i njezinom proširenju na zapadnoj strani nalaze se reprezentativni

¹ Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske sredinom 2013. g. poslalo je UNESCO-u nacrt zahtjeva za upisom izjave o izvanrednoj univerzalnoj vrijednosti (OUV) za svjetsko dobro „Povijesni kompleks Splita s Dioklecijanovom palačom“. Tijekom provedbe Plana upravljanja, u suradnji s Ministarstvom kulture i medija Republike Hrvatske i stručnjaka koji su radili na Planu, izrađen je novi nacrt Izjave o univerzalnoj vrijednosti, na koji se poziva tekst Plana upravljanja.

primjeri arhitekture od srednjeg vijeka do 18. stoljeća, poput gotičke gradske vijećnice (1443. godina) s lođom u prizemlju i barokne palače Cindro (17. stoljeće).

Najveća vrijednost povijesnog kompleksa proizlazi iz evoluiranja antičke palače u živući grad u ranom srednjem vijeku te do danas sačuvanog kontinuiteta urbanog života. Zahvaljujući svom kontinuiranom identitetu, Palača je postala prvorazredni srednjovjekovni urbanistički spomenik i jedan od najznačajnijih primjera arhitektonske preobrazbe izvornog antičkog tlocrta u srednjovjekovni grad. Glavni elementi dobra uključuju ortogonalni urbanistički obrazac s *cardo* i *decumanusom*, monumentalnu kasnoantičku arhitekturu koja se odlikuje jedinstvenim primjerom oktogonalnog periptera careva mauzoleja, ponovnu uporabu i prenamjenu antičkih građevina u katedralu, gradske trgove i ulice, kao i izuzetne primjere srednjovjekovne i renesansne arhitekture.

Kriterij (ii): Dioklecijanova palača u Splitu značajno je utjecala na urbanizam i arhitekturu od kasne antike do danas, ne samo na području Mediterana nego u europskim razmjerima i šire, kako pokazuje vladarska, profana i sakralna arhitektura različitih stilskih epoha, sve do neoklasicističke britanske arhitekture, kako svjedoči djelo Roberta Adama i mnogih kasnijih arhitekata.

Kriterij (iii): Dioklecijanova palača je najbolje sačuvani primjer svoga tipa i ključni je spomenik za istraživanje i proučavanje ove vrste spomenika kao cjeline tako i njezinih dijelova, koji su također jedinstveni spomenici pojedinog tipa, uključujući: Dioklecijanov stan sa substrukcijama, zonu svetišta s Mauzolejem i Malim hramom, zidine i vrata.

Kriterij (iv): Povijesni centar Splita je izniman primjer razvoja ljudskog naselja koje je evoluiralo od rimske carske palače u živi srednjovjekovni grad i suvremeno urbano središte.

2.1.2. Integritet i autentičnost

Atributi lokaliteta (poput Palače i ostalih rimskih i srednjovjekovnih struktura, antičkog i srednjovjekovnog urbanizma kao i kontinuiteta života u gradu) su dostatno očuvani. Iako dobro uključuje sve bitne elemente nužne za iskazivanje izvanredne univerzalne vrijednosti, država članica namjerava proširiti dobro uključivanjem izdvojenih pripadajućih elemenata – akvadukta i kamenoloma na otoku Braču koji su na Tentativnoj listi. Kontinuitet života u gradu je očuvan, ali je pod prijetnjom depopulacije i promjene načina života. Dugoročno, dobro je potencijalno ugroženo poplavama uslijed klimatskih promjena i antropogenim prijetnjama (terorizam, vandalizam). Građevne strukture su sačuvale u znatnoj mjeri svoju formu i oblik, materijal i izvornu zamisao, uz nužne urbane prilagodbe koje su omogućile kontinuitet korištenja i namjene dobra kao mjesta života od antičkog vremena, kroz srednji vijek, sve do današnjih dana. Kontakt prema moru je i dalje neometan. Povijesne strukture i urbana matrica su dobro dokumentirane što predstavlja kvalitetnu podlogu za očuvanje i daljnja istraživanja, kao nastavak procesa započetog sredinom 19. stoljeća.

2.1.3. Zahtjevi za zaštitu i upravljanje

Povijesni kompleks Splita s Dioklecijanovom palačom je zaštićen kao kulturno dobro čije se granice protežu izvan obuhvata dobra svjetske baštine. Nadležni konzervatorski odjel u Splitu Ministarstva kulture i medija daje smjernice za izradu Prostornog plana uređenja Grada Splita. Središte grada uključuje građevine u javnom i privatnom vlasništvu, a mnoge od njih su zaštićene kao pojedinačno kulturno dobro. Odgovornost za upravljanje podijeljena je između Ministarstva kulture i medija (preko nadležnog konzervatorskog odjela) i Grada Splita. Ministarstvo kulture i medija, kao i lokalna samouprava osiguravaju sredstva za financiranje obnove, održavanja i očuvanja. Područje Palače tijekom godina predmet je dugotrajnih istraživanja i konzervatorskih radova. Postoji i nacionalni sistem praćenja kojim se izvještava o stanju zaštitite i očuvanja dobra svake četiri godine. Općenito stanje konzervacije je dobro, međutim, daljnji razvoj ne bi trebao biti ograničen na fizičke zahvate. Jugoistočni kvadrant Palače

potrebno je jasno definirati, a u dugoročnom smislu bit će nužno spriječiti neprimjereni razvoj u području koje okružuje dobro.

2.1.4. Opis sastavnica Izvanredne univerzalne vrijednosti

Povijesna urbana struktura jezgre (ii), (iii), (iv)

Najistaknutije značajke svjetskog dobra koje određuju elemente koji opravdavaju upis svjetskog dobra na Listu svjetske baštine su urbanističko-arhitektonska i prostorna obilježja povijesnog grada Splita (srednjovjekovna jezgra i grad unutar nekadašnjih baroknih bedema iz 17. st.) s Dioklecijanovom palačom.

Najvažnije obilježje stare gradske jezgre Splita dala je kasnoantička Dioklecijanova palača, čiji su arhitektonski ostaci definirali mjesto nastanka prvotnog grada i danas još uvijek vidljivu urbanu matricu pravokutnog povijesnog centra, odnosno pravilni raspored ulica. Najveća vrijednost stare gradske jezgre Splita je kontinuitet života na prostoru unutar kasnoantičke palače, koja evoluirala u srednjovjekovni grad i postaje moderno urbano središte prema čemu je i urbanistički razvoj carske palače također izuzetno vrijedan aspekt. Tako je carska palača postala prvoklasni spomenik srednjovjekovnog i novovjekovnog urbanizma i živi primjer pretvaranja antičke građevine u grad. Carska palača je najbolje sačuvani primjer carske kasnoantičke arhitekture i ključni je spomenik za istraživanje i proučavanje ove vrste spomenika kao cjeline i pojedinačnih dijelova koji ju čine.

Važnost ovog spomenika očituje se i u njegovom utjecaju na razvoj urbanizma i arhitekture već od kasne antike pa sve do 20. st. u europskim razmjerima i izravni je most između velikih arhitektonskih rješenja egipatske i mezopotamske arhitekture prema zapadnoj civilizaciji te je poslužila kao model paradigmatičkim arhitektonskim rješenjima centralnih građevina od San Vitalea do Paladija i od Teodorikove palače do El Escoriala.

Sakralna arhitektura (ii), (iii), (iv)

Među najistaknutijim elementima sakralne arhitekture iz kasnoantičkog razdoblja ističu se Carski mauzolej i Mali hram, kojima se mijenjaju funkcije uslijed prilagođavanja palače funkciji grada u ranom srednjem vijeku. Dio građevina tako postaju sakralni objekti nove državne vjere - kršćanstva, pa tako carev mauzolej postaje crkva sv. Marije (danas katedrala Uznesenja blažene djevice Marije) i solinskih mučenika sv. Dujma i Staša, a Jupiterov hram postaje krstionica (krstionica sv. Ivana). Važnu kulturno-povijesnu baštinu tog sklopa sačinjavaju drvene vratnice splitske katedrale, rad Andrije Buvine, prvog poznatog hrvatskog umjetnika, kao i vrijedna oprema prvostolnice, pri čemu su najvrijednije: kamena propovjedaonica iz 13. stoljeća, renesansne kapele splitskih zaštitnika sv. Dujma i sv. Staša - rad Bonina Milanca i Jurja Dalmatinca, te kor iz 18. stoljeća s baroknim oltarom nastao u pregradnji nadbiskupa Markantuna de Dominisa, matematičara i fizičara svjetskog glasa.

Profana arhitektura (ii), (iii)

Iz kasnoantičkog razdoblja najistaknutiji elementi profane arhitekture su zidine i gradska vrata, Vestibul, dijelovi kolonada, terme, triklinij, mozaici i brojni unutrašnji zidovi palače, pri čemu su osobito važni ostaci Dioklecijanovih stana sa supstrukcijama, tzv. Dioklecijanovih podruma, koji su najveći kompendij kasnoantičke arhitekture na svijetu u potpunosti sačuvan. Ostaci ranosrednjovjekovne arhitekture, osobito stambene, te arhitektonske kamene plastike predstavljaju rijetke i vrijedne nalaze iz vremena predromanike (9.-11. st.). Iz srednjovjekovnog razdoblja sačuvane su brojne kuće i palače, poput romaničke palače u Zlatnim vratima te Hrvojev kaštel građen koncem 14. stoljeća za Ladislava Napuljskog. Dolaskom mletačke uprave u 15. st., dolazi do značajnijih intervencija, Split se obnavlja brojnim pregradnjama od kojih je najznačajnija splitska Pjaca u samom centru grada te niz

humanističkih palača poput Cipci, D'Augubio, Papalić, Alberti, Marulić i Božićević u gotičko-renesansnom stilu. Najljepša ostvarenja visoke renesanse i manirizma su palača Karepić na Trgu sv. Lovre te palače Cindro, Milesi i Tartaglia, u stilu sansovinovske arhitekture.

Sačuvani elementi obrambenog sustava (iii)

Grad se već od 11. st. počeo širiti na zapad, ali gradske bedeme dobiva tek u 14. st. Sljedeća faza velikih graditeljskih intervencija u gradu dogodila se dolaskom mletačke uprave u 15. st., kada se grade obrambeni sustavi grada i luke. U 17. stoljeću izgrađen je novi sustav bedema s bastionima zvjezdastog oblika, koji je obuhvatio cijeli tadašnji grad, izvan kojeg ostaju samo težačka predgrađa. Danas dijelom sačuvani mletački srednjovjekovni iz 15. st. i sustav bedema s bastionima zvjezdastog oblika iz 17. st. koji ujedno i definira granicu svjetskog kulturnog dobra.

Javni prostori (ii), (iii)

Kao najznačajniji element javnog prostora od kasnoantičkog razdoblja ističe se Peristil, koji u ranom srednjem vijeku postaje komunalno i crkveno središte, gradski trg, i to ostaje do 14. st. kada se uprava grada premješta van prostora palače na Trg sv. Lovre (Narodni trg, Pjaca), gdje se gradi Knežev dvor i komunalne palače. Značajan element javnog prostora su i neorenesansne Prokurative, čijom se izgradnjom u 19. st. stvara u potpunosti novi prostor u gradu. Također, nasipavanjem obale od porušenih objekata nastaje splitska Riva, koja je danas jedno od glavnih obilježja grada.

Povijesna infrastruktura (iii)

Dioklecijanova palača je matrica iz koje se razvio grad s okolnim prostorom uređenih puteva i prometnica, gradska luka sa skladištima i arsenalima, uključujući i opskrbu vodom s izvora Jadra te ostale hidrauličke zahvate koji su sačuvani iz antičkog doba, koji su i danas u funkciji.

3. VIZIJA BUDUĆEG UPRAVLJANJA

Upravljanje dobrom svjetske baštine „Povijesni kompleks Splita s Dioklecijanovom palačom“ ima za cilj očuvanje njegove izvanredne univerzalne vrijednosti, kao i usmjeravanje održivog razvoja demografskih i društvenih procesa unutar upisanog dobra i njegovog konteksta. Cilj je održati kontinuitet i unaprijediti kvalitetu života na području stare gradske jezgre te omogućiti snažniju afirmaciju kulturnih resursa kroz infrastrukturna unaprjeđenja, poticanje inovativnih društvenih aktivnosti, unaprjeđenje stanja građevinskog fonda (privatnih i javnih namjena), zelenih i javnih površina, kao i poboljšanje funkcije stanovanja na području stare gradske jezgre. Osim navedenih, kao cilj ističe se i integracija održivog turizma te upravljanje posjetiteljima u skladu s potrebama lokalne zajednice kako bi se održao kontinuitet urbanog života na području jezgre. Daljnja inovativna istraživanjima i interpretacija materijalnih i nematerijalnih aspekata kulture baštine stvorit će dodanu vrijednost, bez ugrožavanja tijeka svakodnevnog života. Prepoznato je da je zaštita i očuvanje kulturne baštine i njeno održivo korištenje moguće jedino u skladu s ljudskim razvojem i kvalitetom života. Model upravljanja svjetskim dobrom stoga će se temeljiti na kontinuiranoj komunikaciji i uključivanju relevantnih dionika. Upravljanje „Povijesnim kompleksom Splita s Dioklecijanovom palačom“ tako je usmjereno prema slijedećim posebnim ciljevima:

- **Svjetsko dobro:** Očuvanje izvanrednih univerzalnih vrijednosti svjetskog dobra unutar njegovog povijesnog i prostornog konteksta/okruženja
- **Lokalna zajednica:** Unaprjeđenje kvalitete života lokalne zajednice uz praćenje i zaustavljanje procesa gentrifikacije
- **Gospodarstvo:** Očuvanje i poticanje vitalnih gospodarskih aktivnosti važnih za život lokalne zajednice, uz poštivanje lokalne tradicije
- **Javne površine:** Revitalizacija i unaprjeđenje javnih i zelenih površina u skladu s potrebama lokalne zajednice
- **Turizam:** Usklađivanje razvoja turizma s očuvanjem svjetske baštine i potrebama lokalne zajednice
- **Infrastruktura:** Učinkovita i obnovljena komunalna infrastruktura i usluge
- **Promet:** Uspostava održive mobilnosti na području i u blizini stare gradske jezgre
- **Upravljanje rizicima:** Povećanje otpornosti stare gradske jezgre na rizike i klimatske promjene
- **Izgradnja kapaciteta:** Osiguravanje izgradnje kapaciteta i edukativnih programa za dionike uključene u upravljanje svjetskom baštinom i poticanje komunikacije između dionika.

Na temelju opisanih posebnih ciljeva, predlaže se vizija:

Upravljanje svjetskim dobrom usmjereno je prema očuvanju njegove izvanredne univerzalne vrijednosti, s naglaskom na očuvanje kontinuiteta života u povijesnoj jezgri uz ostvarenje ciljeva održivog razvoja.

4. DOBRO SVJETSKE BAŠTINE I NJEGOVO ŠIRE OKRUŽENJE

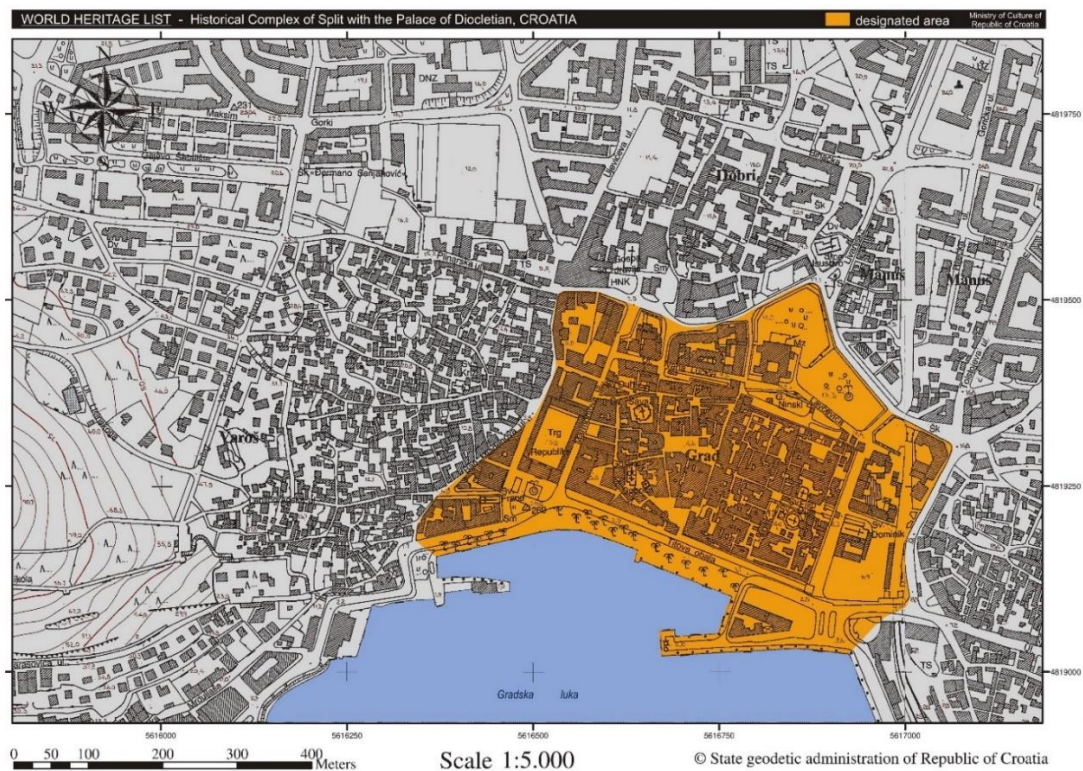
4.1. Opis svjetskog dobra

4.1.1. Opći pregled svjetskog dobra

Svjetsko dobro „Povijesni kompleks Splita s Dioklecijanovom palačom“ zbog stanja očuvanosti i adaptacija kroz brojna povijesna razdoblja ima važnost koja nadilazi lokalne i nacionalne okvire. Sama palača je najvrjedniji primjer rimske arhitekture na istočnoj obali Jadrana, koja po svojoj formi objedinjuje elemente rimskog vojnog logora i carske vile. Nastala je kao rezidencija cara Dioklecijana, u koju se povukao nakon aktivne političke karijere. Njezini ostaci, bilo kao pojedinačni elementi, bilo kao arhitektonske cjeline, izgrađeni su na kraju 3. i početku 4. st., i danas su vidljivi. Kao najvažniji elementi ističu se: zidine i gradska vrata, ulice, Peristil, Mauzolej, Mali hram, substrukcije (Dioklecijanovi podrumi) i terme.

Najveća vrijednost ovog kompleksa proizlazi iz njegovog neprekinutog postojanja od kasne antike i njegove evolucije u grad u ranome srednjem vijeku. Na ovaj način je palača postala i prvoklasni srednjovjekovni urbani spomenik i jedan od najznačajnijih primjera arhitektonske transformacije iz antičke palače u srednjovjekovni grad, s doista jedinstvenim primjerima prenamjene antičkih građevina kao što je npr. prenamjena mauzoleja u katedralu, hrama u krstionicu, Peristila u gradski trg. Ostaci ranosrednjovjekovne arhitekture, osobito stambene, te arhitektonske skulpture predstavljaju rijetke i vrijedne nalaze iz vremena predromanike (9.-11. st.). Osim toga, srednjovjekovni i novovjekovni spomenici su jako dobro sačuvani i predstavljaju vrijedne primjere svog vremena i stila, pri čemu se ističu romaničke građevine i skulpture.

Ističu se kuće i palače iz kasne gotike, renesanse i baroka, kao npr. Papalićeva palača i palača Cindro. Brojne se nalaze unutar Dioklecijanove palače, ali i u novom srednjovjekovnom dijelu grada koji se nastavlja zapadno na palaču gdje se formirao novi gradski trg i komunalno središte. U vrijeme cvjetne gotike (15.st.) osobito valja istaknuti djelovanje čuvenog graditelja i kipara Jurja Dalmatinca, koji je svojim umjetničkim radovima na arhitekturi i skulpturi dao trajni pečat ovom razdoblju. Osim stambenih i sakralnih objekata ovo vrijeme karakterizira izgradnja obrambenih bedema, od kojih su dijelom sačuvani mletački srednjovjekovni iz 15. st. i sustav bedema s bastionima zvjezdastog oblika iz 17. st. koji ujedno i definira granicu svjetskog kulturnog dobra (Sl. 3).

Sl. 3. Povijesni kompleks Splita s Dioklecijanovom palačom, 2008

Izvor: UNESCO Historic Complex of Split with the Palace of Diocletian, scale 1:5000

4.2. Od Dioklecijanove palače do „Povijesnog kompleksa Splita s Dioklecijanovom palačom“

4.2.1. Razvoj urbanog naselja Split

Split se kao grad razvio u srednjem vijeku unutar prostora kasnoantičke carske palače čija je arhitektura poslužila kao baza za nastanak prvoga grada i dala mu je osnovnu karakteristiku koju je zadržao do danas. Povijest Splita uvjetovana je geografskim i geopolitičkim položajem na središnjem dijelu istočnoga Jadrana, te izuzetno dobrom prometnom povezanošću sa zaleđem preko Kliškog prijevoja. Pritjecanje stanovništva iz unutrašnjosti i pomorske veze sa širim mediteranskim prostorom trajno su obilježile njegov razvoj i dale mu poseban kulturni identitet. Na širem splitskom području postoje arheološki tragovi čovjekove aktivnosti još iz prapovijesti, ali o trajnom naseljavanju i kontinuitetu života na prostoru stare gradske jezgre grada Splita možemo govoriti tek od ranocarskog razdoblja, o čemu svjedoče arheološki nalazi. Iz ove faze vjerojatno potječe i ime naselja *Spalatum*, koje je najranije zabilježeno na *Tabuli Peutingeriani*, srednjovjekovnoj kopiji karte Rimskog carstva. Naselje je moguće ubicirati na područje kasnijeg povijesnog predgrađa Manuš, ali ono samo nije postalo jezgra budućega grada. U bizantskim izvorima javlja se grčki naziv *Aspalathos* za grad koji je nastao u palači.

Najvažniji događaj urbane povijesti Splita, koji je odredio sva kasnija razdoblja bila je izgradnja velebnog kompleksa u kojeg se „povukao“ car Dioklecijan nakon umirovljenja početkom 4. st. Kasnoantički period i carska arhitektura najviše su utjecali na razvoj današnjega grada, pri čemu je palača fizički odredila njegovo buduće središte oko koje se tijekom stoljeća širio. Prava promjena u smislu pretvaranja carskog posjeda u urbano naselje datira se u 7. st. i vezana je uz nestajanje glavnog

središta Dalmacije, Salonu. Zahvaljujući njezinom propadanju Split počinje svoju urbanu povijest kao nasljednik salonitanske civilne, vojne i crkvene vlasti. Poseban legitimitet ovom novom centru moći dala je reorganizacija salonitanske crkve, prijenosom nadbiskupije u Split. Iseljeno stanovništvo dijelom se naselilo u carskoj palači koja zbog brojnih intervencija sve više gubi funkciju kasnoantičke palače, a postaje sve više srednjovjekovni grad. Novi grad razvio se na romanskoj osnovi, ali tijekom narednih stoljeća jača utjecaj slavenskog etničkog elementa. Tijekom srednjeg vijeka ovdje će se izmijeniti razne države Istoka i Zapada, koje su svaka pojedinačno ostavile traga. Najveći dio ranog srednjeg vijeka Split se nalazi pod bizantskom upravom, no njegova je povijest neraskidivo povezana uz hrvatsku državu koja je tada nastala u neposrednom zaleđu. U 10. st. na crkvenim saborima u Splitu Splitska nadbiskupija postaje metropolija cijele Dalmacije i Hrvatske. Ranosrednjovjekovna faza odredila je dio palače gdje se nalazi Dioklecijanov mauzolej kao novo kršćansko središte, katedralu, koja se od 9. st. spominje kao crkva sv. Dujma, prvog salonitanskog biskupa i mučenika čiji su ostaci preneseni iz Salone, a koji postaje zaštitnik novoga grada i trajni simbol Splita. U ovoj fazi počinje širenje grada zapadno od bedema carske palače, a u 11. st. nastaje predgrađe (*civitas nova*), okruženo suhozidom. Unatoč raznim vladarima koji su se izmjenjivali, Split ipak uspijeva postati i neko vrijeme ostati slobodan grad i važno urbano središte. Ugarski kralj Koloman je 1108. g. potvrdio Splitu njegove gradske povlastice, pa on za hrvatsko-ugarskih vladara ima status slobodne komune, što je bitno utjecalo na njegov ekonomski prosperitet, a posljedično i urbano širenje. Grad u ovom razdoblju kuje vlastiti novac, a od 1312. g. ima i vlastiti statut kojim se reguliraju svi vidovi života u gradu. Crkveno i svjetovno središta grada, Peristil, od 14. st. ostaje samo sakralno središte, dok se komunalno premješta na Trg sv. Lovre (Pjaca) u novom dijelu grada, gdje je podignuta i nova općinska palača. Kada 1420. g. potpadne pod vlast Mletačke Republike počinje novo razdoblje u povijesti Splita koje će trajati sve do pada Republike 1797. g. Venecija je svoj prosperitet i bogatstvo temeljila na pomorskoj trgovini s Istokom, zbog čega joj je bilo izuzetno važno kontrolirati pomorske rute i luke. Nove političke prilike u zaleđu, tj. osvajanjem većeg dijela Balkanskog poluotoka od strane Osmanlija stvaraju se nove vojno-političke, ali i gospodarske prilike za Split. On sada postaje važna luka za trgovinu sa zaleđem, zašto je posebno zainteresirana Venecija. Tako od male neznatne luke u 17. i 18. st. postaje jedna od važnih luka Mediterana. Intenziviranje trgovine između Osmanskog carstva i Venecije, učinilo je grad vrlo važnim mjestom za dolazak robe karavanskim putem s Bliskog i Dalekog istoka preko Bosne. Ovdje bi se roba skladištila i raskuživala, a zatim utovarivala na brodove za Veneciju. Kako u gradu nisu postojali adekvatni prostori za ovu djelatnost javila se potreba za izgradnjom skele s lazaretom potkraj 16. st. Izgradnja Lazareta potpuno je promijenila izgled splitske luke i snažno utjecala na povijest grada. Zarada od prometa koji je prolazio kroz Lazaret bila je toliko velika da je Mletačka republika nakon ratova s Turcima u 17. st. odlučila uložiti ogromna sredstva u izgradnju novog sustava bedema s bastionima, koji je utvrdio samu gradsku jezgru i uzvisine Gripe i Bačvice te odredio novi izgled grada, izvan kojeg su ostala težačka naselja koja će se u narednim stoljećima postati poznate gradske četvrti. Nakon stoljetne mletačke vlasti, započelo je stoljeće austrijske vladavine, koja je imala jedan kratak prekid od 1806. do 1813. g. kad Francuska pod Napoleonom zauzima Dalmaciju. Premda vrlo kratka, francuska uprava bila je vrlo važna s urbanističkog aspekta zbog velikih građevinskih radova koji su preobrazili Split i omogućili mu daljnje širenje van povijesnog okvira.

U periodu 19.² i početka 20. st. Split se od zapuštene varoši u kojem je vladala opća stagnacija pod kraj mletačke vlasti uspio uzdići do regionalnog administrativnog, gospodarskog i kulturnog središta. U drugoj polovici 19. st. dolazi do značajnog doseljavanja stanovništva sa susjednih područja, pa time i širenja grada i stvaranja novih privlačnih rezidencijalnih zona. Ujedno je ovo bio i početak stihijske gradnje koja se pokušala spriječiti donošenjem regulacijskog plana 1862 g., koji je bio primjenjivan, ali nije sačuvan. Tada nastaju nova predgrađa, gradi se luka, komunalna infrastruktura, ceste i željeznica.

² 1813. godine u vrijeme austrijske vlasti, nastaje prvi katastarski plan grada Splita.

Nestankom austro-ugarske države, u novim političkim prilikama, kada je Zadar pripao Italiji, Split postaje upravno, gospodarsko i kulturno središte Dalmacije i najveća luka nove države (Kraljevina SHS, Jugoslavija). Početkom 20. st. započeo je i trend naseljavanja najsiromašnijeg dijela stanovništva u Dioklecijanovoj palači, što je imalo negativne posljedice na staru gradsku jezgru uslijed nemogućnosti održavanja građevina, dok bogatije stanovništvo odlazi u predgrađa i gradi zgrade neostilskih značajki, a na vanjskim rubovima grada vile (Piplović, 2008; 2015). Nastavljen je gospodarski rast i priljev stanovništva, te razvoj nekadašnjih predgrađa. Nadalje, poslijeratno je razdoblje u sklopu SFRJ za Split predstavljalo doba vrlo dinamičnog razvoja i nagle ekspanzije stanovništva, a dok će Split sačuvati ulogu najveće luke i u doba SFR Jugoslavije. Ujedno je ovo razdoblje gradnje po suvremenim načelima urbanizma, ali i stavljanja fokusa na urbanu rehabilitaciju stare gradske jezgre. Kao dio SFRJ, godine 1979. lokalitet „Povijesni kompleks Splita s Dioklecijanovom palačom“ nominiran je i uvršten na Popis UNESCO-ve svjetske baštine. Godine 1991. dio je neovisne Republike Hrvatske, koja je kao pravna nasljednica SFRJ postala potpisnica Svjetske konvencije o zaštiti baštine i preuzela obavezu zaštite, konzervacije, prezentacije i prijenosa znanja o važnosti kulturnog dobra svjetske baštine.

4.2.2. Istraženost i dokumentiranost kulturne baštine

Proučavanje i dokumentiranje kasnoantičke carske palače u Splitu može se pratiti još od 16. st. kada je u Europi postojao osobiti interes za sve antičko, pa se tako njezine najstarije arhitektonske studije pripisuju čuvenom talijanskom arhitektu A. Palladiju. Sačuvana su tri crteža, od kojih dva prikazuju mauzolej, a treći tlocrt palače s bedemima, kulama, mauzolejom, malim hramom, naznačenim Peristilom i Vestibulom. Novije studije crteža pokazuju da je Palladio koristio kao podlogu ranije nacрте, za koje nije utvrđen autor. Tijekom 18., a osobito u 19. i 20. st. nastaju brojne studije i monografska djela, koja su potakla interes svjetske javnosti i utrla put daljnjem istraživanju i dokumentiranju koje traje sve do danas. Britanski arhitekt Robert Adam koji je boravio u Splitu, načinio je prvu znanstvenu studiju palače, koja je 1764. objavljena u Londonu „*Ruins of the Palace of the Emperor Diocletian at Spalatro in Dalmatia*“, pri čemu su osobito značajni crteži francuskog umjetnika i njegovog tutora Ch. L. Clerisseaua o tadašnjem stanju građevine. Na tlocrtu je vidljiv raspored i organizacija svih dijelova palače, od fortifikacija, glavnih ulica do vidljivih građevina i pretpostavki izgleda južnog i sjevernog dijela. Osim dokumentiranja i arheološkog istraživanja, počeci konzervatorske struke u ovom dijelu Europe svoje početke su imali upravo u Dioklecijanovoj palači, pa se ovdje mogu pratiti sve faze razvoja same konzervatorske teorije i prakse od klasicističkog zanosa s početka 19. st., preko romantičarskih restauracija s njegova kraja, do novijih znanstvenih pristupa i tzv. aktivne zaštite graditeljskog nasljeđa.

Početkom 19. stoljeća, austrijska uprava organizirala je pripremu katastarskih planova za cijelu regiju, pa je tako 1831. g. načinjen i novi katastarski plan Splita, koji je uključivao i staru gradsku jezgru s Dioklecijanovom palačom. Ovaj plan je postao osnova arheoloških istraživanja sve do 1970-ih kada su načinjena nova preciznija snimanja i nove arhitektonske podloge. Rani interes kako struke, tako i političke vlasti već je u 19. st. doveo do nastanka važnih institucija za proučavanje i očuvanje povijesti ovog prostora, poput Arheološkog muzeja i prvog hrvatskog konzervatora u osobi V. Andrića (počasni konzervator za zadarski i splitski okrug, kojem je povjereno arhitektonsko snimanje sačuvanih ostataka palače) što je bio zametak onoga što je danas Konzervatorski odjel. Uslijedila su brojna istraživanja i publikacije u prvoj polovici 20. stoljeća koja su unaprijedila razumijevanje povijesne stratigrafije i tlocrta palače. Pri tome, osobito se ističu monografije G. Niemanna „*Der Palast Diocletians in Spalato*“, E. Hébrarda i J. Zeillera „*Spalato. Le Palais de Diocletien*“, te F. Bulića i Lj. Karamana „*Palača cara Dioklecijana u Splitu*“. Oni su po prvi put sustavno obradili vidljive dijelove palače, dali točne snimke i uvjerljive rekonstrukcije koje se koriste do danas. U prvoj polovici 20. stoljeća važno je istaknuti i djelovanje Aloisa Riegla koji se 1902. g. pridružio Središnjem povjerenstvu Austrije za očuvanje kulturne baštine. Iste godine imenovan je generalnim konzervatorom, a 1904. g. sudjeluje u povjerenstvu za obnovu Dioklecijanove palače u Splitu. Protivio se obnovi zvonika, iako je to na kraju i učinjeno. „Branio“ je i povijesnu jezgru Splita kao važnu povijesnu cjelinu koja se ne bi smjela

žrtvovati radi obnove rimskih ostataka – kako je bilo predloženo. Naglasio je da su antički ostaci tako bogato spojeni sa srednjovjekovnim i novovjekovnim dijelovima grada, da očuvanje cjeline i „neusporedivog i nezamjenjivog atmosferskog poticaja u svojoj cjelovitosti zahtijeva zakon o zaštiti barem jednako koliko i dominantni, znanstveni interes da se zadrže samo ostaci antičke palače.“ To nije spriječilo rušenje niza zgrada kako bi se „oslobodili“ glavni spomenici - katedrala, krstionica i zapadna vrata palače. Zahvati su se opravdavali iz sanitarnih, umjetničkih i arheoloških razloga. Mnoge su preporuke povjerenstva bile praktične, a odnosile su se, primjerice, na upotrebu vapnene žbuke umjesto cementa pri popunjavanju i zamjeni veziva. Rieglovi stavovi o jednakoj važnosti svih spomenika bez obzira za razdoblje nastanka i stavovi o potrebi očuvanja svih povijesnih graditeljskih slojeva, ključni su zbog utjecaja na kasnije teorijske rasprave i konzervatorske zahvate koji su se provodili na području stare gradske jezgre.

Nadalje, decentralizacijom austrijske konzervatorske službe 1911. g. osnovan u Splitu Pokrajinski konservatorijalni ured za Dalmaciju na čelu s don Franom Bulićem. Dužnost ravnatelja 1926. g. preuzima Lj. Karaman čiji rad 1945. g. nastavlja i proširuje C. Fisković. Tako iza Drugog svjetskog rata počinje intenzivno djelovanje konzervatora na prostoru stare gradske jezgre, predvođenih C. Fiskovićem. Dolazi do brojnih intervencija od kojih valja istaknuti neke od njih: rušenje srednjovjekovnog zida, obnavljanje istočnih vrata palače, rušenje Lazareta i otkrivanje pogleda na južno pročelje palače, rad na čišćenju podruma i otkrivanje izvornih stuba te potpuna rekonstrukcija renesansno-barokne palače Milesi. Radovi na proučavanju graditeljskog nasljeđa, projektiranju i izvođenju konzervatorskih radova osobito se intenziviraju nastankom Odjela za graditeljsko nasljeđe pri Urbanističkom birou Split (J. Marasović), čiji je nasljednik Mediteranski centar graditeljskog nasljeđa u Splitu³. Najvažniji radovi bili su: istraživanje i obnova podrumskih prostorija, te njihovo otvaranje za posjetitelje, radovi na Vestibulu i Peristilu, istraživanje i prezentiranje triklinija, nalaz termi, radovi na obnovi srednjovjekovnih i novovjekovnih zgrada i palača, te njihovom prezentiranju, npr. palača Ciprianis, palača Cipici ili Papalićeva palača. Novom reorganizacijom službe zaštite 1967. g. Konzervatorski zavod za Dalmaciju dobiva naslov – Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture – Split. U okviru jedinstvene službe Državne uprave za zaštitu kulturne i prirodne baštine godine 1995. g. imenuje se Glavnim povjerenstvom u Splitu. Od 1996. g. ulazi u sastav Ministarstva kulture, a od 1997. g. sa nekadašnjim Zavodom za zaštitu spomenika kulture – Split postaje jedinstveni Konzervatorski odjel u Splitu. U tom je smislu važno spomenuti i godinu 1994. kada je osnovan Ured za povijesnu jezgru unutar Gradskog poglavarstva, koji je preimenovan u Odsjek za staru gradsku jezgru i baštinu čija je svrha kontinuirana obnova stare gradske jezgre, nalaženje financija i koordinacija djelovanja svih gradskih službi u prostoru jezgre.

³ Od 1967 do 1972. g., Sveučilište Minnesota u Minneapolisu surađivalo je na iskopavanjima i u istraživanjima.

5. PRAVNI, STRATEŠKI I PROSTORNO-PLANSKI OKVIR

5.1. Pravni okvir

5.1.1. Međunarodni pravni okvir

Smjer, zakonski okvir i provedba zaštite kulturne baštine na nacionalnoj razini često su predodređeni djelovanjem međunarodnih tijela. Iznimno je bitan harmonizirani pristup upravljanju povijesnim cjelinama, što je prepoznato u drugoj polovici 20. st., a prvi takvi koraci ogledaju se u *Konvenciji o zaštiti kulturnih dobara u slučaju oružanog sukoba*, *Konvenciji o zaštiti svjetske kulturne i prirodne baštine* te *Operativnim smjernicama za primjenu Konvencije o svjetskoj baštini*. Konvencija usmjerava i potiče nacionalne politike na zaštitu i očuvanje kulturnog naslijeđa kroz identifikaciju, zaštitu, očuvanje i prezentaciju izvanredne univerzalne vrijednosti (OUV).

Revizijom *Operativnih smjernica* iz 2005. g. određena je obvezna izrada planova upravljanja za sva kulturna dobra upisana na Listu svjetske baštine i za sve nominacije za Listu. Godine 2011. UNESCO je usvojio *Preporuke o povijesnim urbanim krajolicima* u svrhu dodatnog promicanja integralnog upravljanja povijesnim urbanim krajolikom, a dokumentom je proširen pojam zaštite kulturne baštine s aspekta upravljanja, očuvanja i razvoja. Naglaskom na povijesni urbani krajolik problem očuvanja povijesnih gradova proširio se sa zaštite unutrašnjih struktura i na okruženje. Daljnji napredak u zaštiti izvanredne univerzalne vrijednosti ostvaren je 2011. g. publikacijom *Smjernice za procjenu utjecaja na baštinu za dobra svjetske kulturne baštine* od strane ICOMOS-a s metodologijom kojom se procjena utjecaja na baštinu prilagođava potrebama dobara svjetske baštine kao posebnih cjelina uz procjenu utjecaja zahvata na attribute OUV-a. Publikacija je nadopunjena 2022. g. kroz *Smjernice i priručnik za procjenu utjecaja u kontekstu svjetske baštine* (UNESCO, ICCROM, ICOMOS, IUCN).

Nadalje, godine 1993. ICOMOS je usvojio *Smjernice za obrazovanje u očuvanju spomenika, ansambla i spomeničke cjeline* kojom su utvrđeni standardi provedbe obrazovnih programa i programa osposobljavanja u području očuvanja i zaštite kulturnih dobara. Taj koncept redefiniran je donošenjem *Strategije izgradnje kapaciteta na području svjetske baštine* 2011. g. unutar koje su identificirane tri ciljne skupine: profesionalni dionici, institucionalni kapaciteti i lokalna zajednica. Strategija je utvrdila potrebu za individualiziranim pristupom usavršavanju i za strateškom prilagodbom obrazovnog procesa.

Utjecaj turizma na upravljanje iznimnom univerzalnom vrijednosti (OUV) osviješten je u okviru *Povelje o kulturnom turizmu* (1999), a u istom svjetlu 2012. g. UNESCO je izradio *Program kulturne baštine i održivog turizma* (eng. *The UNESCO World Heritage and Sustainable Tourism Programme*) kojim se želi provesti integracija načela održivog turizma u mehanizme Konvencije, osnažiti svijest, kapaciteti i uravnoteženo sudjelovanje svih dionika u nastojanju zaštite lokaliteta i OUV-a.

Zaključno, svi zakonski i podzakonski propisi o zaštiti i očuvanju kulturne baštine moraju biti usklađeni s pravilima, načelima i standardima međunarodnih ugovora koji je Republika Hrvatska stranka potpisnica jer su prema čl. 134. Ustava Republike Hrvatske sklopljeni i potvrđeni međunarodni ugovori iznad nacionalnih zakonskih propisa. Hrvatska je stranka potpisnica sljedećih međunarodnih ugovora donesenih pod okriljem Ujedinjenih naroda (UNESCO): *Konvencija o zaštiti kulturnih dobara u slučaju oružanog sukoba* (1954.); *Konvencija o načinima zabrane i sprječavanja nedozvoljenog uvoza, izvoza i prijenosa vlasništva nad kulturnim dobrima* (1972.); *Konvencija o zaštiti svjetske kulturne i prirodne baštine* (1975.); *Europska konvencija o krajolicima* (2000.); *Konvencija o zaštiti podvodne kulturne baštine* (usvojena 2001., nije još stupila na snagu); *Konvencija o zaštiti nematerijalne kulturne baštine* (2006.); *Konvencija za zaštitu i promicanje raznolikosti kulturnih izričaja* (2007.).

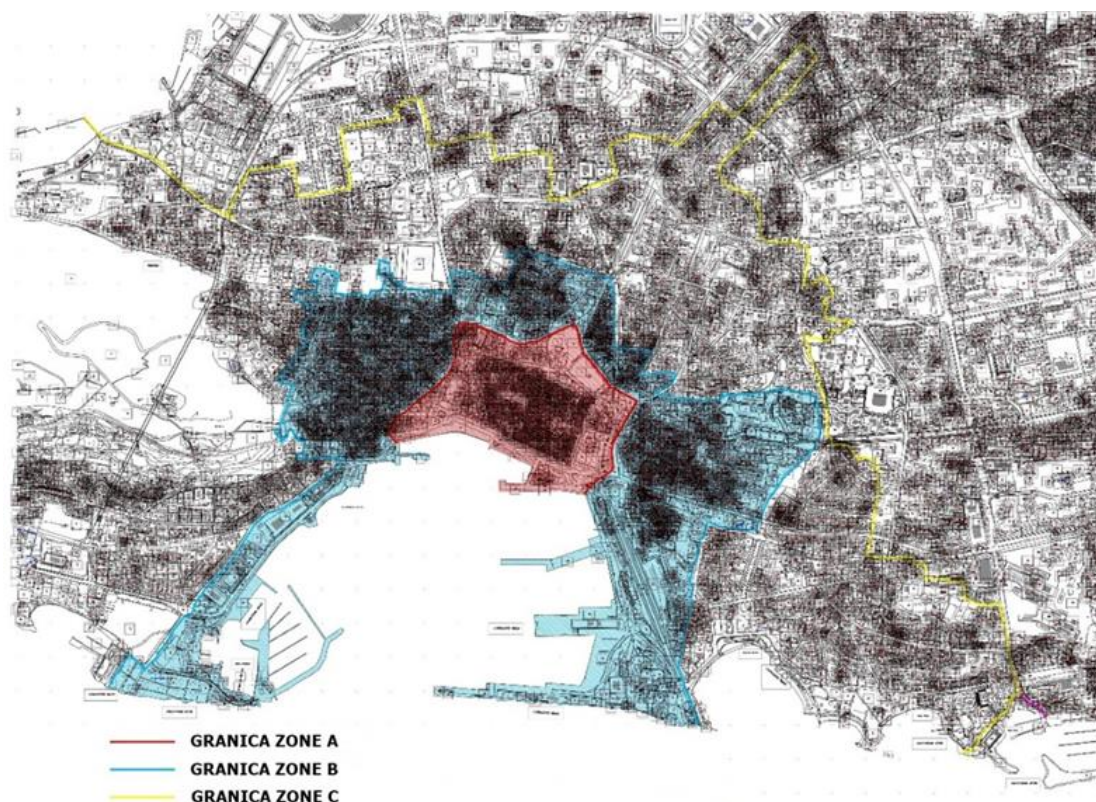
5.1.2. Nacionalni pravni okvir

Ustavom Republike Hrvatske (čl. 52.) kao najvišim pravnim aktom, propisano je kako stvari od osobitog kulturnog značenja, za koje je zakonom određeno da su od interesa za Republiku Hrvatsku, imaju njezinu osobitu zaštitu, a zakonom se određuje način na koji se ta dobra mogu upotrebljavati i iskorištavati, ovlaštenici prava na njima i vlasnici, te naknada za ograničenja kojima su podvrgnuti. Prema tome, kulturna baština nacionalni je prioritet priznat Ustavom, a sukladno načelu hijerarhije, svi zakonski i podzakonski akti moraju poštivati pravila, opće tvrdnje i načela najvišeg nacionalnog pravnog propisa.

Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara (NN 69/99, 151/03, 157/03, 100/04, 87/09, 88/10, 61/11, 25/12, 136/12, 157/13, 152/14, 98/15, 44/17, 90/18, 32/20, 62/20, 117/21) je *lex specialis* u području zaštite i očuvanja kulturne baštine. Zakon uređuje vrste kulturnih dobara, uspostavljanje zaštite, obveza i prava vlasnika kulturnih dobara, mjere zaštite i očuvanja, obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju, propisuje područje obuhvata upravljanja, izradu planova upravljanja, konzervatorskih podloga i elaborata, vođenje Registra kulturnih dobara, institucionalni okvir i dr. Sukladno navedenom, Zakon ima ugrađen niz instrumenata koji omogućuju učinkovitu zaštitu i očuvanje kulturnih dobara kao što je primjerice mogućnost imenovanja privremenog skrbnika u slučaju da se vlasnik ili imatelj u dovoljnoj mjeri ne skrbi o kulturnom dobru (čl. 31.), propisane su obveze vlasnika kulturnog dobra, ali i njegova prava (čl. 20.-26.). Propisana su ograničenja u prometu kulturnim dobrima pomoću kojih Ministarstvo kulture provodi kontrolu i obavješteno je o promjeni vlasništva na kulturnom dobru (čl. 37.). Nadalje, pravo gospodarskog korištenja kulturnog dobra također je pod posebnom brigom nadležnog konzervatorskog odjela (čl. 43a-43k), konzervatorski odjeli sudjeluju i u postupku donošenja dokumenata prostornog uređenja i to utvrđivanjem uvjeta zaštite (čl. 56.). Također, Zakon propisuje kako se radovi na kulturnom dobru mogu obavljati samo uz prethodno odobrenja nadležnog tijela (čl. 62.), osiguran je nadzor nad izvozom i iznošenjem kulturnih dobara (čl. 67.), propisana je mogućnost poduzimanja hitnih mjera zaštite i očuvanja kulturnog dobra u slučaju kada se poduzimaju radnje bez ili protivno odobrenju nadležnog tijela (čl. 73.), Zakonom se određuje da konzervatorsko-restauratorske radove na kulturnim dobrima mogu obavljati samo specijalizirane pravne i fizičke osobe koje za to posjeduju dopuštenje Ministarstva kulture (čl. 100.). Zakonom je propisana i mogućnost podnošenja optužnog prijedloga, te izdavanje prekršajnog naloga, sve sukladno Prekršajnom zakonu, a što Ministarstvo kulture podnosi putem svojih inspektora (čl. 86.). Osim citiranog Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara na snazi su i brojni podzakonski akti koji detaljno obrađuju pojedina područja propisana Zakonom i to na provedbenoj razini kao što je primjerice *Pravilnik o uvjetima za fizičke i pravne osobe radi dobivanja dopuštenja za obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara*.

U kontekstu zaštite i očuvanja svjetskog dobra, potrebno je istaknuti i čl. 56. Zakona, kojim se navodi: *„u slučaju kad nadležno tijelo nije utvrdilo konzervatorsku podlogu, dužno je na zahtjev nositelja izrade prostornog plana utvrditi sustav mjera zaštite nepokretnih kulturnih dobara koja se nalaze na području obuhvata prostornog plana, uključujući i granice kontaktne zone kulturnoga dobra te način zaštite na području kontaktne zone.“* Sukladno navedenom, odnosno izostankom konzervatorske podloge za zaštićeno područje, sustav mjera zaštite utvrđen je Rješenjem o zaštiti kulturno-povijesne cjeline grada Splita (Ministarstvo kulture, 15.5.2013). Kulturno-povijesna cjelina grada Splita dobro je od nacionalnog značenja, a u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske upisana je pod brojem Z-3778. Obuhvat kulturno-povijesne cjeline navedenim Rješenjem je podijeljen na zone zaštite „A“ i „B“, pri čemu zona „A“ odgovara obuhvatu svjetskog dobra. U zoni „A“ sustav mjera zaštite nalaže potpunu zaštitu povijesnih struktura i za nju je obavezna izrada konzervatorske podloge koja treba biti ugrađena u prostorno-plansku dokumentaciju grada Splita. Oko zone „A“ je definirana i zona „B“ nad kojom se provodi djelomična zaštita, tako da se nacionalna zaštita proteže i van obuhvata svjetskog kulturnog dobra na dijelove povijesnog tkiva grada koji su bitni za očuvanje OUV-a svjetskog dobra. Uz nacionalnu razinu zaštite, svjetsko dobro dodatno je zaštićeno regionalnom i lokalnom prostorno-planskom dokumentacijom kroz urbana pravila koja uključuju konzervatorske uvjete. Također,

određeni strukturni elementi svjetskog dobra zaštićeni su i kao pojedinačna kulturna dobra upisana u Registar kulturnih dobara. U Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske upisano je ukupno 138 pojedinačno zaštićenih nepokretnih kulturnih dobara koji se nalaze na području grada Splita, od čega se 51 nalazi u sklopu zaštićene kulturno-povijesne cjeline grada Splita (zona zaštite „A“ i „B“). Osim zona zaštite „A“ i „B“, uvedena je i zona zaštite „C“, kao dobro od lokalnog značenja. Sustav mjera zaštite za zonu „C“ određen je u sklopu urbanih pravila Generalnog urbanističkog plana. Područja Bačvice, Meje i Marjan, posebnim rješenjima o zaštiti zaštićena su i upisana u Registar kao kulturno-povijesne cjeline Meje (Z-5329) i Bačvice (Z-5707), te kulturni krajolik poluotoka Marjana (Z-6401) (Sl. 4).

Sl. 4. Zona A (potpuna zaštita) i zona B (djelomična zaštita) zaštićene kulturno-povijesne cjeline grada Splita

Izvor: Konzervatorski odjel u Splitu

Iz Zakona, potrebno je izdvojiti i čl. 76a, budući da je godine 2020. uvedena obveza izrade planova upravljanja za kulturna dobra upisana na Listu svjetske baštine i Listu ugrožene svjetske baštine, dok izrada planova za ostala dobra još nije obvezujuća. Iste godine (čl. 61.a) definira se kako je nadležno tijelo ovlašteno radi utvrđivanja posebnih uvjeta zaštite kulturnog dobra zatražiti izradu konzervatorskog elaborata za složenije zahvate na kulturnom dobru za koje je potrebno provesti prethodno istraživanje i/ili procjenu utjecaja na kulturno dobro. Konzervatorski elaborat potvrđuje nadležno tijelo, a u slučaju da je konzervatorski elaborat suprotan utvrđenim mjerama zaštite i očuvanja kulturnog dobra ili svrsi zaštite kulturnog dobra propisanoj ovim Zakonom, zahtjev za izdavanje potvrde konzervatorskog elaborata odbija se rješenjem. Navedeno je važno u kontekstu procjene utjecaja na baštinu, odnosno postupka *Heritage Impact Assessment* koji se preporuča za sva svjetska dobra. Protokol izrade HIA-e potrebno je uvesti u nacionalni zakonski okvir prema smjernicama relevantnih međunarodnih institucija te integrirati i s odredbama Zakona o zaštiti okoliša (NN 80/13, 153/13, 78/15, 12/18, 118/18) kojim se predviđa izrada (strateške) procjene utjecaja na okoliš (S/PUO), koja predstavlja strukturirane postupke analize mogućih učinaka i posljedica na okoliš, kojeg sačinjavaju i kulturna dobra.

Osim Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara kao krovnog pravnog akta, ostali značajni zakonski akti i propisi s ulogom u zaštiti i očuvanju kulturnog naslijeđa su:

- Zakon o prostornom uređenju (NN 153/13, 65/17, 114/18, 39/19, 98/19), koji je temelj za djelotvorno i održivo upravljanje kulturnom baštinom, a osnovni alat u očuvanju i zaštiti kulturnih dobara čine prostorni planovi koji reguliraju zahvate u prostoru;
- Zakon o gradnji (NN 153/13, 20/17, 39/19, 125/19) važan je propis za prostorno uređenje, a također, u punoj mjeri uvažava vrijednost spomeničkih svojstava kulturnog dobra što ga čini bitnim za upravljanje povijesnim jezgrama (čl. 16. st. 2);
- Zakon o zaštiti okoliša (NN 80/13, 153/13, 78/15, 12/18, 118/18) propisuje izradu (strateške) procjene utjecaja na okoliš (S/PUO), koja predstavlja strukturirane postupke analize mogućih učinka i posljedica na okoliš, kojeg sačinjavaju i kulturna dobra (čl. 62.);
- Kazneni zakon (NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21) propisuje da je protupravna gradnja na području koje je proglašeno kulturnim dobrom kazneno djelo (čl. 212.), kao tešku krađu kvalificira otuđenje kulturnog dobra (čl. 229.), kao kazneno djelo propisuje oštećenje, uništenje i nedozvoljeni izvoz kulturnih dobara (čl. 319.), kao i nedozvoljeno obavljanje istraživačkih radova i prisvajanje kulturnog dobra (čl. 320.);
- Zakon o vlasništvu i drugim stvarnim pravima (91/96, 68/98, 137/99, 22/00, 73/00, 129/00, 114/01, 79/06, 141/06, 146/08, 38/09, 153/09, 143/12, 152/14, 81/15, 94/17) kroz čl. 140 propisuje postupak u slučaju pronalaska kulturnog dobra;
- Zakon o komunalnom gospodarstvu (NN 68/18, 110/18, 32/20) uključuje zaštitu kulturnih dobara među temeljna načela sustava komunalnog gospodarstva uz osiguravanje najprihvatljivijih uvjeta za okoliš, prostor, kulturna dobra i održivi razvitak kroz komunalnu djelatnost. Zakon obuhvaća i uređenje pročelja u dijelu koji je vidljiv površini javne namjene te delegira dužnost donošenja odluka o komunalnom redu od strane jedinica lokalne samouprave. Tako *Odluka o komunalnom redu Grada Splita* upućuje na ishodenje odobrenja nadležnog konzervatorskog odjela za zahvate na pročeljima zgrada i objekata u kulturno-povijesnoj cjelini i na objektima koji su pojedinačno zaštićeno kulturno dobro. Zahvati podliježu postupku izdavanja prethodnog odobrenja (*Pravilnik o dokumentaciji za izdavanje prethodnog odobrenja za radove na kulturnom dobru*) ili potvrde sukladnosti glavnog projekta s posebnim uvjetima od strane nadležnih tijela. Postavljanje reklamnih predmeta definirano je *Odlukom o uvjetima i načinu postavljanja reklamnih predmeta na području grada Splita*;
- Zakon o gospodarenju otpadom (NN 84/21) štiti područje na kojemu se nalazi kulturno-povijesna vrijednost („mjesto od posebne interesa“) od štetnih utjecaja i narušavanja izgleda uz poštivanje temeljnih zahtjeva gospodarenja otpadom i javnog interesa sakupljanjem otpada. Na području Grada Splita, provedba ZGO osigurana je donošenjem *Odluke o sprječavanju nepropisnog odbacivanja otpada u okoliš na području Grada Splita*.

5.2. Strateški i prostorno-planski okvir

5.2.1. Strateško planiranje

Strateško planiranje na razini Republike Hrvatske određeno je Zakonom o sustavu strateškog planiranja i upravljanja razvojem Republike Hrvatske (NN 123/17). Sukladno Zakonu, svaki akt strateškog planiranja potrebno je uskladiti s **Nacionalnom razvojnom strategijom Republike Hrvatske 2030** (NN 13/21), koja je krovni strateški razvojni dokument. Na regionalnoj razini potrebno je uvažiti i Zakon o regionalnom razvoju (NN 147/14, 123/17, 118/18), temeljem kojeg se izrađuje **Strategija regionalnoga razvoja Republike Hrvatske** te se primjenjuje navedeni princip usklađivanja strategija na nižim razinama. Prema odredbama navedenih zakona, Splitsko-dalmatinska županija izrađuje **Plan razvoja Splitsko-dalmatinske županije za razdoblje od 2022. do 2027. g.**, srednjoročni akt strateškog

planiranja. Na regionalnoj je razini važan i **Provedbeni program Splitsko-dalmatinske županije za razdoblje 2022.-2025. g.**

Između regionalne i lokalne razine, prostorno se određuje područje urbane aglomeracije što se potiče kroz ITU mehanizme te se pristupa izradi **Strategije razvoja Urbane aglomeracije Split do kraja 2027.**, koja je u trenutku izrade ovog dokumenta bila u završnoj fazi izrade. Nadalje, relevantan akt strateškog planiranja na lokalnoj razini je **Strategija razvoja grada Splita do 2030. g.** Radi se o temeljnom srednjoročnom aktu strateškog planiranja, čijem se provedbenom razdoblju prilagođava i Plan upravljanja s ciljem usklađivanja dokumenata. U tijeku izrade ovog dokumenta, Strategija razvoja grada Splita do 2030. g. bila je u završnoj fazi izrade.

Potrebno je istaknuti i važnost kategorije lokalnih sektorskih strategija, koje je prilikom izrade potrebno usklađivati s relevantnim aktima strateškog planiranja na lokalnoj razini. Primjeri strategija tog tipa koje su relevantne za Plan upravljanja su: Strategija kulturnog razvitka Grada Splita 2015.-2025., Strateški marketinški plan destinacije Split, Plan održive mobilnosti grada Splita i Strategija razvoja sustava zelenih površina grada Splita 2017.-2025. i dr.

5.2.2. Prostorno-planski okvir

Zakonodavni okvir za prostorno planiranje na razini Republike Hrvatske čini Zakon o prostornom uređenju (NN 153/13, 65/17, 114/18, 39/19, 98/19), a krovni strateški dokument je **Strategija prostornog razvoja Republike Hrvatske** (NN 106/17) koja je usklađena s Nacionalnom razvojnom strategijom Republike Hrvatske 2030. Zakonom o prostornom uređenju propisuje se obveza izrade prostornih i urbanističkih planova te se uređuje izrada prostornih i urbanističkih planova na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini.

Prostorni i urbanistički planovi relevantni za svjetsko dobro „Povijesni kompleks Splita s Dioklecijanovom palačom“ su:

Prostorni plan Splitsko-dalmatinske županije (*Službeni glasnik Splitsko-dalmatinske županije, 1/03, 8/04, 5/05, 13/07, 9/13, 147/15 i 154/21*); propisuje provedbu aktivne zaštite nasljeđa u prostoru kroz prostorne planove uređenja općina i gradova te planove užeg područja, a temeljem valorizacije zatečenih i prepoznatih povijesnih vrijednosti. Radi zaštite i očuvanja kulturno povijesnog identiteta urbanih i ruralnih cjelina za obuhvat zaštićenih urbanih, urbano-ruralnih i ruralnih cjelina propisana je izrada konzervatorske podloge, a potom i izrada planova niže razine, urbanističkih planova uređenja. Temeljem konzervatorske podloge, nadležno tijelo utvrđuje mjere zaštite kulturnih dobara, dobara od lokalnog značaja i ostalih dobara koja će se štititi prostorno-planskim mjerama. Konkretno, unutar stare gradske jezgre Splita, PPSDŽ-om su utvrđena zaštićena i preventivno zaštićena 53 nepokretna kulturna dobra prema vrsti i broju registra. Odredbe PPSDŽ vezane uz zaštitu kulturnih dobara uključuju *Smjernice za prostorno uređenje zaštićenih urbanih i urbano-ruralnih cjelina, zaštićenih fortifikacija te pojedinačno zaštićenih sakralnih i civilnih kompleksa*. Od ključne važnosti je zadržati i revitalizirati matricu povijesne jezgre naselja, održati stambeni fond unutar povijesnih jezgri kako bi se osiguralo daljnje funkcioniranje jezgre, očuvati i održavati sustave fortifikacija u naslijeđenom obliku.

Prostorni plan uređenja Grada Splita (PPUGS) (*Službeni glasnik Grada Splita, broj 31/05, 38/20 i 46/20 - pročišćeni tekst*); Planom je stara gradska jezgra označena kao povijesna graditeljska baština međunarodnog značaja. Obuhvat stare gradske jezgre u skladu je s obuhvatom pod zaštitom UNESCO-a, no područje oko stare gradske jezgre (povijesna graditeljska cjelina) svojim obuhvatom puno je veće od obuhvata dobra pod zaštitom prema *Zakonu o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara*. Neusklađenost prostorno-planskih dokumenata sa dokumentima zaštite proizlazi iz neažuriranog GUP-a grada Splita.

Generalni urbanistički plan Split (GUP) (*Službeni glasnik Grada Splita, broj 01/06, 15/07, 03/08, 03/12, 32/13, 52/13, 41/14, 55/14-pročišćeni tekst*); Planom se navode obveze izrade konzervatorske podloge za zonu zaštite „A“ te ugradnja u prostorno-plansku dokumentaciju, dok se za navedeno područje

primjenjuje režim najstrože zaštite povijesnih struktura. Dalje se navodi da svaka intervencija u prostoru mora biti strogo kontrolirana od strane nadležnog tijela (Upravni odjel za prostorno planiranje i uređenje i zaštitu okoliša Grada Splita) i temeljiti se na prethodnom odobrenju od nadležnog konzervatorskog odjela (Konzervatorski odjel u Splitu). Sustavom mjera zaštite u zoni zaštite „B“ uvjetuju se principi cjelovite zaštite i očuvanja svih kulturno-povijesnih vrijednosti suburbanih dijelova povijesnog grada, tj. njegovih predgrađa Varoša, Lovreta, Dobrog, Manuša i Lučca uz očuvanje funkcionalnih čimbenika prostora i njegovih sadržaja. Za obnovu svakog pojedinog objekta unutar zone treba tražiti posebne uvjete i prethodno odobrenje nadležnog konzervatorskog odjela, a za interpolacije i dogradnje treba ishoditi dozvole u skladu s prostorno-planskom dokumentacijom. Uz mjere zaštite GUP-om Split propisana su i urbana pravila, odnosno uvjeti gradnje po pojedinim cjelinama (blokovima) unutar grada. Unutar zona zaštite „A“ i „B“ GUP-om Split propisuje se obveza izrade planova nižeg reda (Urbanistički plan uređenja - UPU i Detaljni plan uređenja - DPU). Granice obuhvata zona „A“ i „B“ koje su naznačene u planu, radi neažuriranja GUP-a, nisu usklađene sa spomenutim Rješenjem o zaštiti kulturno-povijesne cjeline grada Splita (Slika 1. u prilogu) kojim se određuje režim zaštite kulturne baštine. Sukladno navedenom, u idućim izmjenama i dopunama GUP-a, potrebno je revidirati granice zona i kotara kako bi se postigla usklađenost prostorno-planskih dokumenata s dokumentima zaštite.

U kontekstu prostorno-planskog okvira važno je istaknuti i **Provedbeni urbanistički plan (PUP)** povijesne jezgre grada Splita (Službeni glasnik Grada Splita br. 6-II/90, 10/90, 10/93, 7/96, 9/97 i 8/07) koji više nije snazi. Izvorni PUP povijesne jezgre Splita nastao je na osnovu GUP-a iz 1978. g. Mijenjan je i dopunjavan u više navrata, sve do zadnje izmjene 2007. g. U periodu dok je bio na snazi, PUP je bio osnova za provođenje svih zahvata u prostoru povijesne jezgre, a njegovo ukidanje 2014. g. lišilo je područje stare gradske jezgre detaljnog prostornog plana (PUPKST, 2015).

6. MODEL UPRAVLJANJA SVJETSKIM DOBROM

Postoji više vrsta dionika s različitim razinama obaveza, pravima i nadležnostima nad kulturnim dobrima, a dionici mogu djelovati na međunarodnoj, nacionalnoj i lokalnoj razini. Na međunarodnoj razini najznačajnije tijelo je Odbor za svjetsku baštinu (*World Heritage Committee*; WHC) s kojim se komunikacija koordinira na razini svake države potpisnice, odnosno nadležnog ministarstva. Na razini Republike Hrvatske komunikacija se koordinira kroz Službu za UNESCO te stalno predstavništvo u Parizu koje Odboru za svjetsku baštinu prenosi dokumentaciju. Odbor za svjetsku baštinu odgovoran je za implementaciju Konvencije o svjetskoj baštini te uz Generalnu skupštinu čini upravljačko tijelo UNESCO-a. Savjetodavna tijela UNESCO-a su IUCN, ICOMOS i ICCROM.

Na nacionalnoj razini institucionalni okvir za upravljanje čini prvenstveno Ministarstvo kulture i medija, koje je na spomenutoj razini zaduženo za provedbu Konvencije, kroz Upravu za zaštitu kulturne baštine, Službu za UNESCO te Konzervatorski odjel u Splitu. Plan upravljanja tako je potrebno dati na očitovanje Ministarstvu kulture i medija, Odboru za svjetsku baštinu te Gradskom vijeću grada Splita koje izglasava navedeni dokument na lokalnoj razini. Na lokalnoj razini, značajan je Odsjek za staru gradsku jezgru i baštinu Grada Splita koji planira i koordinira obnovu i revitalizaciju te provođenje zaštitnih radova koji se financiraju iz gradskog proračuna. Odsjek za staru gradsku jezgru i baštinu nakon isteka EU projekta *Palača života-grad mijena* preuzet će koordinaciju nad provedbom dokumenta Plana upravljanja te će organizirati rad Koordinacijskog i Partnerskog vijeća, sastavljenog od predstavnika javnog, privatnog i civilnog sektora. Upravljački model Koordinacijskog i Partnerskog vijeća predložen je na temelju *benchmark* analize primjera planova upravljanja povijesnih gradova pod UNESCO zaštitom (Regensburga⁴, Bamberga⁵, Batha⁶, Firence⁷ te Edinburgha⁸) te nacionalnog sustava strateškog planiranja. Pri tome, uloga Koordinacijskog vijeća bila bi upravljačka, te bi se kroz rad tijela donosile odluke vezano uz izradu, izmjene, dopunu, donošenje, provedbu i praćenje provedbe Plana upravljanja. Partnersko vijeće imat će savjetodavnu ulogu te će ocjenjivati napredak u provedbi, raspravljati o planu provedbe aktivnosti i projekata te predlagati izmjene i poboljšanja u načinu provedbe i sadržaju Plana upravljanja. Kako bi se zadovoljila visoka razina stručnosti u procesu izrade i provedbe Plana, predlaže se oformljivanje i Panela stručnjaka koje bi bilo sačinjeno od 5-7 članova, odnosno lokalnih stručnjaka iz relevantnih područja djelatnosti za Plan upravljanja. Navedeni se dionici smatraju ključnima, budući da imaju direktan utjecaj na usvajanje, implementaciju, praćenje i ažuriranje Plana upravljanja.

Ostale dionike čine oni čije su obveze i prava vezano uz zaštitu kulturne baštine regulirana zakonom kao što su: dionici uključeni u sustav upravljanja baštinom (institucije koje upravljaju kulturnom baštinom ili su vlasnici zaštićenih objekata), privatni vlasnici, dionici uključeni u široki okvir upravljanja koji predstavljaju sekundarni izvor za upravljanje baštinom (gradska i županijska tijela nadležna za

⁴ Upravljanje „Starim gradom Regensburgom sa Stadtamhofom“ u nadležnosti je Radne skupine (dionika privatnog, javnog i civilnog sektora) te vanjskog stručnjaka za uspješno moderiranje.

⁵ Plan upravljanja Gradom Bambergom ističe važnost participativnih procesa i uključivanje raznolikih dionika u svrhu razmjena ideja i znanja u procesu izrade Plana. Koordinacija izrade nacrtu Plana bila je u nadležnosti Upravljačke skupine (Panel stručnjaka, gradonačelnik, lokalni Ured za svjetsku baštinu) uz podupiranje Znanstvenog i Savjetodavnog odbora.

⁶ Plan upravljanja cjelinom svjetske baštine Grada Batha pripremila je Vijeće Batha i sjeveroistočnog Somerseta putem Upravitelja cjeline svjetske baštine uz nadzor izrade i implementacije od strane Upravljačke skupine (14 lokalnih i nacionalnih organizacija).

⁷ U svrhu razvoja Plana upravljanja povijesnim centrom Firence razvijeno je zasebno tijelo za izradu i praćenje Plana – Ured „Svjetska baština Firence i odnosi s UNESCO-om“ te za ažuriranje i provedbu Plana, Upravni odbor povijesne jezgre Firence.

⁸ Plan upravljanja cjelinom svjetske baštine Starog i Novog grada Edinburgha pripremljen je od strane Vijeća Grada Edinburgha, *Edinburgh World Heritage* i *Historic Environment Scotland* te uz provedbu participativnih procesa i nadzor rada od strane Upravljačke i Nadzorne skupine.

pojedine aktivnosti koje imaju utjecaj na zaštitu i očuvanje⁹) te lokalna zajednica i druge zainteresirane skupine. Lokalna se zajednica aktivno sudjeluju u različitim društvenim procesima koji se odvijaju na području povijesne jezgre, zbog čega je značajna i uloga civilnog sektora. Na području Grada Splita registrirano je više od 2.000 udruga raznih područja djelovanja, dok se većina udruga koje se bave temama povezanim sa starom gradskom jezgrom nalaze na području gradskog kotara Grad ili okolnih kotara. Udruga stanovnika povijesne jezgre grada Splita GET okuplja građane povijesne jezgre grada Splita i sustavno radi na unaprjeđenju kvalitete života te promicanju kulture u staroj gradskoj jezgri. Građani se okupljaju kroz inicijativu *Get Getanima* koja ima značajan utjecaj na komuniciranje problema povijesne jezgre, najčešće u stvarnom vremenu, a koji su iznimno prisutni u javnom prostoru. Inicijativa *Get Getanima* aktivno je sudjelovala i pridonijela izradi Plana upravljanja, kao što se navodi u poglavlju 10.2 *Participativan proces*. Lokalni dionici s određenom nadležnošću za elemente stare gradske jezgre Splita koji utječu na život i razvoj stare gradske jezgre te lokalni akteri navedeni su u prilogu dokumenta (10.1 *Opis mreže dionika*).

⁹ Prema čl. 4. Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara: „Za zaštitu i očuvanje kulturnih dobara, za određivanje mjera zaštite i nadzor nad njihovim provođenjem, u sklopu svoga djelokruga skrbe i odgovorna su tijela državne uprave, tijela lokalne samouprave i uprave i tijela lokalne samouprave u području kulture, prostornog planiranja i uređenja prostora, zaštite okoliša, graditeljstva, stambenog i komunalnog gospodarstva, turizma, financija, unutarnjih poslova i pravosuđa sukladno zakonu i drugim propisima.“

7. KLJUČNI PROBLEMI, IZAZOVI I PRILIKE

7.1. Očuvanje i zaštita svjetskog dobra i kulturne baštine stare gradske jezgre

Jedan od ključnih koraka u procesu očuvanja i zaštite svjetskog dobra i kulturne baštine stare gradske jezgre je utvrđivanje točnog stanja fizičke strukture graditeljske baštine, kako bi se identificirale mjere i aktivnosti koje će baštinu očuvati od daljnjeg propadanja i neprimjerenog korištenja. Dokument koji može pružiti cjeloviti uvid u stupanj očuvanosti graditeljske baštine je konzervatorska podloga koja je posljednji put izrađena 2003. g. Na zahtjev Ministarstva kulture i medija RH u tijeku je izrada nove konzervatorske podloge koja bi trebala biti završena do 2026. g., kada će se moći dobiti detaljan uvid u fizičko stanje struktura stare gradske jezgre i sukladno tome donijeti mjere i provesti daljnje potrebne aktivnosti. Prema tome, konzervatorska podloga važan je dokument i u strateškom smislu, u kontekstu razvoja budućih aktivnosti unutar stare gradske jezgre grada Splita, kao i u praćenju i ažuriranju Plana upravljanja unutar kojeg je potrebno integrirati dobivene rezultate. Tijekom izrade konzervatorske podloge, sukladno utvrđenim standardima i kriterijima za izradu konzervatorskih podloga, revidirati će se postojeće granice kulturno povijesne cjeline i njene kontaktne (*buffer*) zone. Sadašnja prostorno-planska dokumentacija grada Splita temelji se na granici obuhvata i sustavu mjera zaštite *Rješenja o utvrđivanju svojstva kulturnog dobra kulturno-povijesne cjeline grada Splita (Z-3778)* iz 2013. g., kao i rješenjima o zaštiti za kulturna dobra unutar granica obuhvata plana te na konzervatorskim uvjetima izdanim u sklopu izrade planova, koji su opisani kroz poglavlje 5.2.2. *Prostorno-planski okvir*.

Kako bi se svjetsko kulturno dobro „Povijesni kompleks Splita s Dioklecijanovom palačom“ što bolje zaštitilo potrebno je **definiranje kontaktne (*buffer*) zone**. Određivanje kontaktne (*buffer*) zone je važna stavka za unaprjeđenje zaštite nad svjetskim dobrom, a ujedno je nužna za njegovo upravljanje, kao i upravljanje ostalom baštinom u sklopu njenog obuhvata. Potrebno je pronaći odgovarajući način koji će ispoštovati pravila konzervatorske struke i UNESCO smjernice, uklopiti ih u lokalnu i nacionalnu legislativu te iznaći način kako ona može pozitivno utjecati na svakodnevni život građana koji žive na njenom prostoru. Kao što je ranije istaknuto, u radnom formatu predložen je obuhvat kontaktne (*buffer*) zone, pri čemu je usuglašeno da obuhvat kontaktne (*buffer*) zone treba što je više moguće koristiti delineaciju zone zaštite nacionalnog rješenja. Sukladno tome, budući da obuhvat svjetskog dobra odgovara u potpunosti zoni „A“ nacionalne zaštite, predlaže se da kontaktna (*buffer*) zona obuhvati zonu „B“ nacionalne zaštite, zonu „C“ lokalne zaštite, mini zone i zonu zaštićenog krajolika poluotoka Marjan. Uz to, predlaže se da kontaktna (*buffer*) zona obuhvati akvatorij luke i zaštitu vizura. U sklopu zone „C“ nalazi se neposredno okruženje zaštićene kulturno-povijesne cjeline grada Splita kojeg čini izgrađeni okoliš grada s graditeljskom baštinom iz poglavito 19. i 20. st. Prema tome, zona „C“ trenutno služi kao kontaktna zona kulturno-povijesnoj cjelini unutar koje se nalazi svjetsko dobro, a cjelokupno područje dijeli društveno-gospodarski i povijesni kontekst, dok stanovništvo dijeli zajednički lokalni kulturni identitet. Važno je istaknuti kako zona „C“ uključuje i poluotok Marjan s istoimenim brdom i park-šumom, koji je značajan element kulturno-povijesne vizure grada Splita zbog čega se dobro kulturni krajolik poluotoka Marjan nalazi i na Listi zaštićenih kulturnih dobara pod brojem Z-6401. Također, na Listi se nalaze i kulturno-povijesna cjelina priobalnog pojasa gradskog predjela Bačvice (Z-5707) i kulturno-povijesna cjelina Meje (Z-5329). Navedeno služi kao temelj za uspostavljanje kontaktne (*buffer*) zone unutar navedenih granica, što će pridonijeti i razjašnjavanju identificiranih nejasnoća tijekom participativnog procesa, a koje se odnose na pitanja vezana uz kontaktnu (*buffer*) zonu i određivanje njezinih granica, kao i na ograničenja i zadaće unutar zona.

Izazov koji je usko povezan s određivanjem obuhvata kontaktne zone je **primjena principa povijesnog urbanog krajolika grada Splita (HUL)**. On donosi suvremena načela zaštite koja se temelje na održivom razvoju i primjeni pejzažnog pristupa (engl. *historic urban landscape approach*). Osnovna je postavka tog pristupa potreba za integracijom zaštite urbanih područja, upravljanja te planskih strategija s

procesima lokalnog razvoja i urbanističkim planiranjem. Urbano naslijeđe, sa svojim materijalnim i nematerijalnim sastavnicama, tom je preporukom postavljeno kao ključni resurs unaprjeđenja urbanih područja, koji potiče gospodarski razvoj i društvenu povezanost. Zaštita je prepoznata kao dio strategije za postizanje ravnoteže između urbanog rasta i kvalitete života temeljenog na održivosti. HUL je usko povezan s problemom definiranja granica kontaktne (*buffer*) zone, čije upravljanje treba biti temeljeno upravo na povijesnom pristupu urbanog krajolika.

Od zahtjevnijih izazova svakako je **sustavna i kontinuirana obnova stare gradske jezgre** s nizom problema. Premda se posljednjih godina ulažu ogromna novčana sredstva za obnovu pojedinih povijesnih građevina i očuvanja fizičke strukture stare gradske jezgre, ne postoji sustav redovitog održavanja cjeline, osobito stambenih prostora u privatnom vlasništvu, što je jedan od razloga demografskog slabljenja jezgre. Sudionici fokus grupa istaknuli su niz problema u tom smislu, primjerice da „*stara jezgra sve manje funkcionira kao centar grada i kvart, a sve više postaje jedan veliki muzej*“; pri obnovi građevina suočavaju se s nizom birokratskih i financijskih problema, koji velikim dijelom postoje zbog brojnih propisa i nejasnoća oko njihove primjene. Dio problema u obnovi predstavljaju i nesređeni imovinsko-pravni odnosi, bespravni građevinski zahvati, kao i ostali zahvati koji se bez odobrenja i suprotno mjerama zaštite odvijaju unutar jezgre, ne samo zahvati koji su vidljivi na pročeljima zgrada koji direktno imaju utjecaja na kulturno dobro nego i unutrašnji građevinski i drugi zahvati koji mogu narušiti i statiku građevine (uklanjanje pregradnih zidova, promjene međukatnih konstrukcija, postavljanje veći broj sanitarnih čvorova, izmjena vrata i prozora novim od neadekvatnog materijala i dr.). Prema tome, postojeći problemi vlasništva i upravljanja direktno utječu na fizičko održavanje povijesnih objekata. Također, dosadašnji sustav financiranja, kao što je npr. spomenička renta nije funkcionalno i dostatno rješenje, te je potrebno naći novi model stalnog financiranja obnove povijesnih građevina i sufinanciranja stanovnika jezgre u smislu popravaka i održavanja građevina, koje bi ih i na ovaj način stimuliralo na ostanak u jezgri. Na tragu ublažavanja ovog problema je *Pravilnik o dodjeli sredstava za provođenje sanacije i obnove pročelja i krovova građevina na području stare gradske jezgre grada Splita*, čije se donošenje očekuje u najskorije vrijeme.

Posljednjih nekoliko desetljeća vršena su brojna arheološka istraživanja unutar Dioklecijanove palače, kao i na cijelom prostoru stare gradske jezgre. Istraživanja se provode na najvišoj stručnoj razini (prema Pravilniku o arheološkim istraživanjima Ministarstva kulture, NN 102/10) te u njima sudjeluju nacionalni i lokalni muzeji te tvrtke osposobljene za arheološka istraživanja. Materijali i dokumentacija vezana uz provedena istraživanja pohranjeni su u Muzeju grada Splita, Muzeju hrvatskih arheoloških spomenika, a dio dokumentacije nalazi se u arhivima Mediteranskog centra za graditeljsko naslijeđe i Konzervatorskog odjela u Splitu. Kako bi se unaprijedila valorizacija te olakšala dostupnost podataka u svrhu daljnjih istraživanja predlaže se objediniti navedenu dokumentaciju kroz jedinstvenu bazu podataka. Nadalje, najveća oštećenja gradskog tkiva nastale su provođenjem sustavnih istraživanja 70-ih godina 20. st. kada je srušen veliki dio jugoistočnog kvadranta radi arheoloških istraživanja i sanacije Dioklecijanova stana i podrumskih prostorija. Ministarstvo kulture zaustavilo je navedeni proces, a šteta je dijelom sanirana – posljedica je bila prezentacija Dioklecijanovog zetariona i Kraljevske palače koju je za Ladislava Napuljskog radio Hrvoje Vukčić Hrvatinić. Prema tome, dio je prostora saniran i stavljen u funkciju (kao primjerice Etnografski muzej) i time postao aktivni dio grada. Unatoč tome, ovaj prostor i dalje ostaje zona koju je potrebno nastaviti rješavati na temelju već provedenih zaštitnih radova financiranih od strane Ministarstva kulture i medija RH, kroz gradske projekte, djelovanje Muzeja grada Splita i dr., uz veliki angažman prvenstveno urbanista pa onda i stručnjaka iz arheološke, konzervatorske i restauratorske struke.

7.2. Društvo i lokalna zajednica

S demografskog i sociološkog aspekta najveći izazov za lokalnu zajednicu predstavlja depopulacija i gentrifikacija stare gradske jezgre. Demografska analiza upućuje na nastavak depopulacije koja je zabilježena zadnjim međupopisnim razdobljima za Grad Split i naselje Split (2001.-2011. g. i 2011.-2021. g.). U pretprošlom je međupopisnom razdoblju (2001.-2011. g.) najveći demografski pad ostvaren u gradskom kotaru Grad (od čak -22,3%), što znači da je zabilježena četvrtina stanovnika manje u odnosu na prethodni popis. Uz depopulaciju jezgre, zabilježeni su i trendovi iseljavanja koji pridonose starenju populacije, kao i smanjenju broja kućanstava i broja stalno nastanjenih stanova što je rezultat „apartmanizacije“ stare gradske jezgre (na što upućuje povećanje stambenog fonda). Kao pozitivan se trend može istaknuti obrazovna struktura, budući da je u pretprošlom međupopisnom razdoblju (2001.-2011. g.) još uvijek veliki dio visokoobrazovanih živio u centralnim dijelovima grada, o čemu govori podatak da je 2011. g. udio visokoobrazovanih u kotaru Grad bio veći od prosjeka za Grad Split. U razdoblju od 2011. do 2021. g. na području gradskog kotara Grad zabilježena je promjena broja stanovnika od -25,3%, dok promatrano sveukupno u razdoblju od 2001. do 2021. g. promjena iznosi -42%, čime se upućuje na nastavak opisanih trendova.

Život u staroj gradskoj jezgri karakterizira i posljedično određuje proces „turistifikacije“. Ovaj proces utječe na narušavanje kvalitete života u staroj gradskoj jezgri te pokreće proces gentrifikacije koji podrazumijeva promjenu socioekonomske strukture, što posljedično utječe na promjenu strukture urbanog tkiva. Kao najznačajniji se problemi mogu iščitati komunalni problemi kao što su odvoz i odvajanje otpada, problemi s kanalizacijskim i vodovodnim sustavima, opterećenje energetske mreže, vizualno onečišćenje, gubitak javnih prostora i zelenih površina te njihovo onečišćenje, zagađenje u smislu buke, dostupnost javnih sadržaja i prostora, nepridržavanje komunalnog reda te porast troškova života za stanovnike u jezgri. Osim posljedica neregulirane turistifikacije, na depopulaciju stare gradske jezgre utječe i promjena životnih stilova. Za svakodnevni život u staroj gradskoj jezgri izazove predstavljaju i parkirna mjesta te prilazni putevi za vatrogasna vozila i vozila hitne medicinske pomoći, kao i dostavnih vozila. Na osjećaj nesigurnosti kretanja utječe i nedostatak sadržaja tijekom zimskih mjeseci, s obzirom na to da je jezgra ispražnjena. Spomenuti se problemi identificiraju kroz provedena sociološka istraživanja (Leburić, Maroević, Rogić: 2003; PUPKST, 2015; Projekt Solar, 2021), kao i kroz participativni proces te intervjue sa stanovnicima koji su provedeni u okviru izrade ovog Plana upravljanja zbog čega postoji opasnost od gubljenja prepoznatljivog identiteta i duha mjesta (*genius loci*). Potrebno je u tom smislu ukazati i na rezultate intervjua koji upućuju na prepoznatost kulturne baštine (naročito Dioklecijanove palače, ali i elemenata nematerijalne baštine) kao dijela identiteta Splitskana. Svijest o potrebi zaštite kulturne baštine izražena je i primjećivanjem problema kojeg ističu sugovornici, a odnosi se na strukturne promjene graditeljske baštine s ciljem adaptacije prostora za apartmane.

Izazov budućeg upravljanja jest i dugotrajnost navedenih procesa te izostavljanje stanovnika iz sustava upravljanja. Rezultati intervjua sa stanovnicima (2022) ukazuju na potrebu za edukacijom stanovnika o mogućnostima uključivanja u proces donošenja odluka, što se u obuhvatu ovog Plana odnosi na proces upravljanja svjetskim dobrom, za što se rješenja predlažu strateškim aktivnostima. Nadalje, potrebno je unijeti nove sadržaje potrebne lokalnom stanovništvu na prostor stare gradske jezgre kako bi se društvene aktivnosti poticale i izvan turističke sezone, a posljedično privukli i nerezidenti stare gradske jezgre. U tom je smislu potrebno riješiti i identificirane probleme s komunalnom infrastrukturom te oblikovati i provoditi mjere za zadržavanje funkcije stanovanja u staroj gradskoj jezgri (primjerice, sufinanciranje obnove stambenih objekata). Međutim, treba istaknuti kako je analiza stanja, kao i provedba participativnog procesa, pokazala da je zahvaljujući razvoju turizma došlo do obnove dijela objekata i pročelja te da se stanovnici ne protive turizmu kao takvom, već njegovoj neregulaciji koja narušava njihovu kvalitetu života. Prema tome, stanovnici kao rješenje svojih problema vide strateški pristup, odnosno planiranje potreba te reguliranje protuzakonitih praksi uz poštivanje postojećih pravila i odredbi. U tom je smislu potrebno poticati participativni pristup u

planiranju razvoja područja stare gradske jezgre uz što treba promicati i uvođenje koncepta socijalnih inovacija kako bi se ostvarili društveni ciljevi i potrebe.

Veliki potencijal u provedbi strateških aktivnosti leži i u aktivnosti civilnog društva, s obzirom na to da se stanovnici više udružuju u udruge s ciljem rješavanja komunalnih problema i poboljšavanjem života u staroj gradskoj jezgri. S tim se povezuje i participativnost kao ključni dio provedbe Plana upravljanja, što čini dobru osnovu za njegovu implementaciju. Iz demografske i sociološke perspektive, bitno je naglasiti da jedan od ciljeva Plana upravljanja mora biti urbana revitalizacija, odnosno aktivno korištenje baštine s ciljem vraćanja „života“ u staru gradsku jezgru.

7.3. Pravne obveze

Temelj za djelotvorno i održivo upravljanje kulturnom baštinom je **Zakon o zaštiti i očuvanju kulturne baštine** (NN 69/99, 151/03, 157/03, 100/04, 87/09, 88/10, 61/11, 25/12, 136/12, 157/13, 152/14, 98/15, 44/17, 90/18, 32/20, 62/20, 117/21). Kao što je ranije istaknuto, Zakonom je propisana obveza izrade planova upravljanja za kulturna dobra koja su upisana na Listu svjetske baštine i Listu ugrožene svjetske baštine. Međutim, izazov za provedbu plana upravljanja predstavlja nepostojanje regulatornog okvira za provedbu takvih planova u zakonodavnom sustavu RH. Također, kao što je istaknuto poglavljem 5.1.2. *Nacionalni pravni okvir*, potrebno je kroz zakonski okvir definirati i protokol za provedbu procjene utjecaja na svjetsko dobro, u skladu sa smjernicama UNESCO-a, ICCROM-a, ICOMOS-a i IUCN-a iz 2022. g. (*Guidance and Toolkit for Impact Assessments in World Heritage Context*) te postupak uskladiti sa Zakonom o zaštiti okoliša koji propisuje i procjenu utjecaja na okoliš (S/PUO) kao strukturiran postupak analize mogućih učinaka i posljedica na okoliš, koji uključuje i zahvate na kulturnim dobrima. Usklađivanje je potrebno i sa Zakonom o prostornom uređenju (NN 153/13, 65/17, 114/18, 39/19, 98/19) u pogledu prethodne suglasnosti mjerodavnog tijela o sukladnosti prostornog plana s konzervatorskom podlogom/uspostavljenim sustavom zaštite (uz Zakon o gradnji, podzakonske akte, pravilnici i sl.). Riječ je o tome da ne postoji instrument kontrole integracije konzervatorske dokumentacije u prostorno plansku dokumentaciju, odnosno izostavlja se davanje predmetne suglasnosti od strane nadležnog tijela (Ministarstvo kulture i medija RH).

Nadalje, kao problem ističe se neusklađenost prostorno planskih dokumenata s dokumentima zaštite, što proizlazi iz neažuriranog GUP-a grada Splita. Budući da je za režim zaštite kulturne baštine jedino mjerodavno rješenje o zaštiti kulturno povijesne cjeline grada Splita potrebno, je revidirati prostorno planske dokumente. Također, Zakonom o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara (čl. 56.), propisuje se obavezna izrada konzervatorske podloge za dokumente prostornog uređenja. Unutar zona zaštite „A“ i „B“, GUP-om je propisana obveza izrade planova nižeg reda, a trenutno niti jedan od navedenih planova niže razine za taj prostor nije na snazi niti u izradi. Prema tome, kako bi se pristupilo kvalitetnoj valorizaciji prostora potrebno je izraditi novu konzervatorsku podlogu za promatrano područje zaštićenih cjelina te na temelju iste pokrenuti izradu i donošenje urbanističkih planova uređenja. Osim toga, s ciljem odgovarajuće zaštite svjetskog kulturnog dobra, potrebno je uspostaviti kontaktnu (*buffer*) zonu. Spomenute razlike u granicama postoje i u granicama gradskog kotara Grad, statističkih krugova i drugih sustava koji se bave ovim prostorom što otežava praćenje stanja u prostoru i upravljanje razvojem (PUPKST, 2015), što može imati utjecaj na mogućnosti praćenja indikatora praćenja koji će se uspostaviti kroz primjerice studiju nosivog kapaciteta i druge dokumente.

7.4. Održivost turizma i upravljanje posjetiteljima

Lokaliteti svjetske baštine suočavaju se s procesom *overtourisma*¹⁰ koji utječe na degradaciju kvalitete života građana, ali i na kvalitetu doživljaja posjetitelja te očuvanje izvanrednih univerzalnih vrijednosti. Prema tome, turizam je istovremeno korisnik i izniman korisnik kulturne i prirodne baštine zbog čega je turističke tokove potrebno kontrolirati i usmjeravati prema održivim oblicima, naglašavajući društveni i ekološki aspekt. Turistički pritisci nakratko su zaustavljeni izbijanjem pandemije COVID-19 virusa, budući da je turizam bio jedan od najpogođenijih gospodarskih grana. Uz oporavljanje turističkog sektora, pruža se prilika za ponovno promišljanje postojećih modela razvoja turizma, kao i prilika za osmišljavanje otpornijih modela turističkog razvoja. Navedeno je primjenjivo i u slučaju grada Splita, uz napomenu da proces *overtourisma* nije isključivo vezan uz kulturni turizam, odnosno kulturnu baštinu zaštićenu UNESCO-om, već je rezultat „deregulacije“ turizma, čija je posljedica razvoj tzv. *party* turizma, a koji direktno negativno utječe na izvanrednu univerzalnu vrijednost svjetskog dobra.

Kontinuitet turističke funkcije stare gradske jezgre datira od samih začetaka turističke djelatnosti na gradskom području, a usporedno s razvojem turizma mijenjala se i struktura posjetitelja i dužina njihova boravka, što je rezultiralo time da je Split od jednodnevne destinacije postao turističko odredište. U razdoblju 2011.-2019. g. broj turističkih dolazaka povećan je za 77,3%, a broj noćenja za 84,1% što je najveći porast u odnosu na ostale hrvatske gradove koji su ujedno i turistička središta. Godine 2014. u prostoru šire povijesne jezgre (zona „A“ i „B“) bilo je registrirano gotovo 42% ukupnih kapaciteta grada Splita s tendencijom stalnog rasta (PUPKST, 2015), barem do 2019. g. i to posebno u domeni privatnog iznajmljivanja. Veliki pritisak čini i priljev turista s brodova na kružnim putovanjima koji nije u skladu s njihovom potrošnjom. Također, njihov dolazak vrlo je teško kontrolirati, zbog čega predstavlja važan izazov u upravljanju. Promoviranjem stare gradske jezgre kao turističke destinacije došlo je do povećane potražnje za turističkim uslugama, a usporedno se razvijala i potrebna turistička infrastruktura nauštrb komunalne infrastrukture. Iz stare gradske jezgre istiskuju se oni sadržaji koji nisu podređeni turističkoj potražnji, prostori se prenamjenjuju u smještajne kapacitete i ugostiteljske objekte, turističke agencije i sl. Ističe se kako je većina turističkih sadržaja usmjerena prema pružanju usluge hrane i pića zbog čega je potrebna diversifikacija turističke ponude uz poticanje ostalih gospodarskih djelatnosti u staroj gradskoj jezgri koje bi imale i pozitivan utjecaj na održavanje kontinuiteta života u jezgri i autentičnost svjetskog dobra.

Pokazatelji opterećenosti stare gradske jezgre upućuju na potrebu za izradom studije nosivog kapaciteta (eng. *carrying capacity*) koju izrađuje Turistička zajednica Grada Splita. Uz to, potrebno je uspostaviti održivo upravljanje turizmom prema smjernicama UNESCO-a¹¹, prema kojima je prvi korak razumijevanje destinacije koje se temelji na prikupljenim statističkim podacima. U tom smislu, izazov predstavlja nereguliran smještaj u domeni privatnog iznajmljivanja. Međutim, potrebno je uključiti i druge pokazatelje, odnosno podatke o dnevnim posjetiteljima koji stvaraju pritisak na jezgru, unatoč tome što u njoj ne noće, za što jedan od korisnih alata može biti i *ticketing* sustav koji se izrađuje u sklopu projekta „Palača života – grad mijena“ za kulturne ustanove na području jezgre. Također, potrebno je izraditi i analizu pješačkih tokova kako bi se turisti preusmjerili ka drugim tokovima ovisno o opterećenju. Kroz participativni se proces isticalo kako nisu određena vršna opterećenja infrastrukture koja je također potrebno uzeti u obzir pri promišljanju o nosivom kapacitetu. Spomenute bi se teme trebale integrirati u spomenutu Studiju nosivog turističkog kapaciteta grada Splita kroz indikatore koje je potrebno prilagoditi granicama svjetskog dobra. Za potrebe izrade ovog Plana upravljanja, napravljen je Akcijski plan upravljanja posjetiteljima koji uzima u obzir smjernice i alate održivog turizma UNESCO-a i UNWTO-a koje uključuju pitanja kao što su oporavak nakon pandemije,

¹⁰ Odnosi se na prekomjerni turistički rast.

¹¹ UNESCO, *World Heritage Sustainable Tourism Online Toolkit – UNESCO*.

opće upravljanje iskustvom posjetitelja, upravljanje destinacijama, dobrobit zajednice, spremnost na rizike i nova partnerstva.

Za usmjeravanje prema cjelogodišnjem turizmu, primjerice kulturnom turizmu kao obliku selektivnog turizma, potrebno je jačati kulturnu ponudu grada, ali i nastaviti rad na izradi kvalitetnih interpretativnih sadržaja. Navedeno je još važnije iz perspektive građana, odnosno potrebe za osvještavanjem vrijednosti koje baštine, što se nadovezuje i na razvoj turističkog sektora. Time se unapređuje odnos stanovništva prema baštini i stvara senzibilitet za njeno očuvanje i zaštitu, što se nastoji prenijeti i na posjetitelje. Veliki potencijal za unaprjeđenje interpretacije baštine vidi se u cjelokupnom kulturnom sektoru koji obuhvaća veliki broj aktera, pri čemu je važna njihova međusobna suradnja - institucionalnih i vaninstitucionalnih aktera te privatnog i javnog sektora. Osim mreže aktera, za unaprjeđenje interpretacije ključno je i korištenje novih tehnologija (AR, VR, MR i dr.), koje omogućuje inovativnost u interpretaciji te stvara dodatne prilike za međusektorsku suradnju i stvaranje novih lanaca vrijednosti. Ujedno je ovakav pristup najmanje invazivan na samu baštinu. Također, atributi svjetskog dobra mogu se nadovezati na nematerijalnu baštinu i „duh Splita“ koji se interpretiraju *storytellingom*, što stvara potrebu za specijaliziranim vodičima, pa je to ujedno i prilika za nova radna mjesta i razvoj novih, unaprjeđenih vještina.

7.5. Promet, infrastruktura i okoliš

U okruženju stare gradske jezgre grada Splita prometno zagušenje stvara prevelik broj vozila zbog čega je ugrožena prometna dostupnost jezgre i kvaliteta života stanovnika. Osim automobilske prometa, opterećenje stvara i teretni cestovni promet (obavljanje dostava na nepropisnim lokacijama te povećani broj većih vozila koji pristupaju gradskoj luci). Unatoč tome što je intermodalni čvor (trajekt, željeznica, autobus) prednost u smislu dostupnosti jezgre, utječe na prometno opterećenje, koje je pojačano tijekom turističke sezone. Tijekom ljetnih mjeseci, opterećenju pridonose i vozila iz zračne luke, koja je dobro prometno povezana s jezgrom, kao i vozila koja se prevoze trajektom. Parkirni je sustav potkapacitiran što uzrokuje probleme poput uličnog parkiranja koje pješacima otežava kretanje. Participativnim se procesom naglašava nedostatak parkinga za pristup u hitnim situacijama, kao i potreba za uspostavljanjem punkta za vozila građevinskih tvrtki. Na području stare gradske jezgre, u odnosu na ostatak grada Splita, pješačka je infrastruktura dobro razvijena, a problem predstavlja neprilagođenost infrastrukture osobama s invaliditetom i slabijom pokretljivošću. Pješački je promet dobro povezan autobusnim linijama čija se stajališta nalaze na rubovima jezgre i u njenom okruženju. Problemi se u autobusnom prijevozu odnose na odstupanja od voznog reda, prostorno ograničenje stanice kod HNK te dolazaka autobusa u isto vrijeme, dok je željeznički promet problematičan zbog zastarjele infrastrukture. Prema tome, potrebno je poticati razvoj biciklističkih staza, korištenje sustava javnih bicikala te povećati broj parkirališta za bicikle na rubovima jezgre. Pri tome, treba napomenuti da je poželjno regulirati vožnju biciklom (kao i ostalih prometala) u dijelovima jezgre s uskim ulicama. Potrebno je težiti uspostavi održivog prometnog sustava okruženja jezgre koja se temelji na povezanosti pješačkog i biciklističkog prometa s javnim gradskim prijevozom (čemu može doprinijeti i implementacija sustava *Park&Ride*), odnosno voditi se načelima Plana održive mobilnosti [POUM] Grada Splita.

Stanje komunalne infrastrukture predstavlja izazov u povijesnim jezgrama gradova zbog zastarjelosti i prevelikog opterećenja tijekom turističke sezone, što je slučaj i kod stare gradske jezgre grada Splita. Glavnim se problemima smatraju pojava neugodnih mirisa koje uzrokuje miješanje sumpornih i gradskih otpadnih voda (sustav vodoopskrbe i kanalizacije), opterećenje mreže i pojava kišnih prelijevanja. Od primarne je važnosti sanirati vodovodnu i kanalizacijsku infrastrukturu iznad Dioklecijanovih podruma, što je uz ostale intervencije razrađeno strateškim aktivnostima. Energetska je mreža također opterećena, a izazov za priključivanje predstavlja ukopavanje dijelova mreže zbog ograničenja uvjetovanih statusom zaštite kulturnih dobara.

Nadalje, na razini Grada i stare gradske jezgre organiziran je sustav odlaganja i odvoza otpada, međutim, ističe se kako sustav na području jezgre nije prilagođen potrebama građana zbog čega ga je potrebno unaprijediti. Sukladno tome, potrebno je raditi i na unaprjeđenju sustava reciklaže, za koji se kroz participativan proces ističe da je nepraktičan za stanare. Također, ističe se da je potrebno poticati odlaganje građevinskog otpada u za to predviđene kontejnere. Ističe se i da je potrebna bolja koordinacija infrastrukturnih radova, a pojedini dionici kao rješenje predlažu uspostavljanje interdisciplinarnog tijela. Za postizanje komunalnog reda ključno je provoditi postojeću *Odluku o komunalnom redu* te izraditi Odluku na temelju *Nacrta prijedloga Odluke o načinu i uvjetima postavljanja kioska, štandova, opreme štekata, pokretnih naprava i dr. na površinama javne namjene* te postupati u skladu sa *Studijom urbane opreme povijesne jezgre Grada Splita* i *Planom korištenja površina javnih namjena unutar zaštićene kulturno-povijesne cjeline Grada Splita (zona zaštite A)*, kao i konzervatorskim smjernicama za korištenje javnih površina u zoni A. Pri tome, naglašava se da je potrebno revidirati sve nabrojane odluke, studije i planove, budući da neke još nisu dovršene, a neke je potrebno ažurirati.

Potrebno je unijeti elemente urbane opreme s ciljem dodatne kvalitete javnog prostora te omogućiti boravak i u drugim dijelovima jezgre, bez ograničavanja na isključivo korištenje prostora ugostiteljskih objekata na što se može utjecati kroz odluke Grada. Razvoj zelenih površina uvjetovan je gustom izgradnjom jezgre zbog čega treba razmišljati o manjima zonama koje se mogu urediti dodavanjem pojedinačnih stabala ili parterne vegetacije te posljedično povećati propusnu površinu i riješiti određene probleme komunalne infrastrukture. U tom smislu, zelenilo treba promatrati cjelovito i povezati površine u jedinstvenu zelenu infrastrukturu (potencijal se vidi u bedemu Cornaro i okolnom prstenu i u području oko Pazara). Osim toga, prostorni potencijal bedema Cornaro može se ostvariti i kroz spomenute socijalne inovacije, odnosno, kroz uređenje područja bedema prema potrebama stanovnika. Uslijed ideje o proširivanju Galerije umjetnina, prostor je potrebno prvenstveno planirati kao javan, namijenjen razvoju društvenih i kulturnih sadržaja za lokalno stanovništvo, posebice ono koje stanuje u staroj gradskoj jezgri. Zbog unaprjeđenja zelenih površina, treba utvrditi koje su lokacije najopterećenije i planirati javne površine za što veliki analitički potencijal ima Katastar zelenila koji je u fazi ažuriranja i nadogradnje.

7.6. Upravljanje svjetskim dobrom

Izazovi upravljanja svjetskim dobrom povezani su s pravnim izazovima predstavljenima u poglavlju 7.3. *Pravne obveze*. Unatoč tome što je Zakonom o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara definirana uloga konzervatorskih odjela kao nadležnih tijela koja brinu o očuvanju kulturnih dobara i provode mjere zaštite, analiza trenutnog sustava upravljanja ukazala je da na područje stare gradske jezgre svojim nadležnostima utječu i ostali dionici. Institucionalni okvir za upravljanje starom jezgrom grada Splita na nacionalnoj razini prije svega čine Ministarstvo kulture i medija, odnosno Konzervatorski odjel u Splitu te na lokalnoj razini Odsjek za staru gradsku jezgru i baštinu kao Odsjek Upravnog odjela za društvene djelatnosti te ostala gradska i županijska upravna tijela. Osim toga, na staru gradsku jezgru utjecaj imaju i aktivnosti u nadležnosti drugih dionika kao što su Lučka uprava Splita, Turistička zajednica grada Splita, i dr., kao i ustanove i poduzeća poput gradskih poduzeća koja čine javni sektor (Parkovi i nasadi, Vodovod i kanalizacija, Čistoća...). Važnu ulogu trebali bi imati i predstavnici gradskih kotara, što se prvenstveno odnosi na predstavnike gradskog kotara Grad, kao i ostalih kotara ovisno o definiranoj kontaktnoj (*buffer*) zoni. Važni dionici u staroj gradskoj jezgri su i vlasnici i korisnici nekretnina (privatni vlasnici, poduzetnici, javne ustanove, Katolička crkva i druge vjerske zajednice). Osim vlasnika i korisnika nekretnina, ključno je spomenuti i organizacije civilnog društva čije je udruživanje usmjereno prema rješavanju zajedničkih problema.

Kroz proveden participativan proces, uključeni dionici istaknuli su da je nejasna definicija upravljanja, nadležnosti i zaduženja vezanih uz staru gradsku jezgru uz manjak komunikacije između institucija koje se bave starom gradskom jezgrom, civilnog sektora i građana, zbog čega često dolazi do

nerazumijevanja nadležnosti pojedinih institucija. Prema tome, jedan od izazova budućeg upravljanja bit će unaprijediti koordinaciju djelovanja različitih dionika javnog sektora te uspostaviti integrirani model upravljanja s jasnim odgovornostima svakog od dionika. Upravo će uključivanje predstavnika građana i civilnog društva biti glavni izazov budućeg upravljanja, budući da je jedno od vodećih načela planova upravljanja participacija. Prijedlog uspostave upravljačke strukture razrađen je strateškim aktivnostima.

Sustav planiranja pa tako i upravljanja moguće je unaprijediti kroz uspostavljene prostorne baze podataka, za što je dobar temelj postojeći GIS Grada Splita (*Grad Split Hub*). Potrebno je pridružiti podatke koji se tiču „života“ u staroj gradskoj jezgri kao što su podaci o turističkom smještaju, korištenju prostora prizemlja, zauzimanju javnog prostora, vlasništvu nad prostorom, visini rente, ostvarenim prihodima, zadovoljstvu korisnika, primjedbama građana i slično pri čemu je ključno da se podaci ažuriraju u realnom vremenu (PUPKST, 2015).

7.7. Upravljanje rizicima

Procesi zaštite i očuvanja kulturne baštine direktno su vezani uz upravljanje rizicima, pri čemu je stara gradska jezgra grada Splita ugrožena po pitanju prirodnih i antropogenih rizika, kao i rizicima koji nastaju kao posljedica klimatskih promjena. Rizicima dodatno pridonosi i stanje graditeljske baštine zbog čega i baština sama postaje izvor sekundarnog rizika. Upravo se zbog toga ističe potreba za temeljitim i redovnim provjerama objekata kulturne baštine i prema tome odgovarajućim intervencijama uz strogo poštivanje konzervatorskih odredbi. U prirodne se rizike svrstavaju nepogode koje mogu uzrokovati značajne materijalne štete i ljudske gubitke, u što se ubrajaju i posljedice klimatskih promjena. S druge strane, antropogeni rizici društveno su proizvedeni, pri čemu treba istaknuti da uz proizvodnju rizika, društvo proizvodi i mjere za njihovo ublažavanje. Zbog pojačavanja stupnja pripremljenosti odgovora na rizike, preporučuje se izrada Plana upravljanja rizicima. Izrada Plana upravljanja rizicima potrebna je i prema paragrafu 118. Operativnih smjernica za primjenu Konvencije o svjetskoj baštini koji će uključivati „katastrofe, klimatske promjene i strategije treninga“. Plan je potrebno uskladiti s postojećim dokumentom *Procjena rizika od velikih nesreća za Grad Split* (2018), Planom upravljanja, *Akcijskim planom uklanjanja rizika za Dioklecijanove podrumne*, kao i smjernicama relevantnih institucija, opisanih u prilogu 10.3 *Spremnost na rizike*. Plan upravljanja rizicima osobito je važan za UNESCO-ove lokalitete, budući da je glavni cilj Plana očuvanje izvanrednih univerzalnih vrijednosti dobra, uključujući integritet i autentičnost svjetskog dobra.

Plan upravljanja rizicima trebao bi obuhvaćati tri faze: prije, tijekom i nakon¹² katastrofe (tj. realiziranog/aktiviranog rizika) u odnosu na rizike prema navedenim vrstama: prirodni (potres, poplava, požar te posljedice klimatskih promjena kao što su podizanje temperature zraka – toplinski val, plavljenje mora te onečišćenje zraka) i antropogeni rizici (požari, tehničko-tehnološke nesreće, epidemije, turizam, vandalizam i nemar, opasnosti od ratnog razaranja i opasnosti od terorizma).

U fazi prije katastrofe potrebno je procijeniti vjerojatnosti svih rizika koji bi mogli imati utjecaj na staru gradsku jezgru te poduzeti preventivne mjere. U ovoj je fazi potrebno i osigurati čuvaonicu za ugroženu pokretnu baštinu i vrijednu arhitektonsku plastiku. Tijekom katastrofe, potrebno je zbrinuti ljude, procijeniti štetu i napraviti hitne popravke kao uvod u cjelovitu obnovu. Potrebno je imati u vidu i moguće naknadne štete za štete koje nastaju aktivnostima za spašavanje ili gubitak autentičnih vrijednosti neodgovarajućim rekonstrukcijama što se veže uz nekontrolirani urbani razvoj, krađe i slično¹³. Prema fazama, plan treba sadržavati jasne i fleksibilne smjernice te jasan cilj, podjelu

¹² Više u: Stovel, 1998.

¹³ Više u: Stovel, 1998.

odgovornosti, identifikaciju i procjenu rizika, preventivne mjere i mjere ublažavanja rizika, pri čemu je važno educirati lokalnu zajednicu, posebice stanovnike stare gradske jezgre.

Od prirodnih rizika, posebice se ističe rizik od potencijalnog plavljenja mora kojim je prema pokazateljima¹⁴ ugrožena stara gradska jezgra, a osobito Dioklecijanovi podrumi. Kao i veliki broj UNESCO-ovih lokaliteta, stara gradska jezgra grada Splita ugrožena je i načinom korištenja u smislu masovnog turizma koji utječe na sastavnice izvanredne univerzalne vrijednosti zbog čega se izrađuje Akcijski plan upravljanja posjetiteljima. Osim ugrožavanja sastavnica, veliki broj ugostiteljskih objekata može utjecati i na povećani rizik od pojave požara uzrokovanih ljudskom nepažnjom. Osim ljudskim djelovanjem, požar može biti posljedica povećanja temperature zraka za što se predviđa visoki rizik, a povećanje temperature može utjecati i na pojavu toplinskog vala. Za staru gradsku jezgru, veći rizik predstavljaju požari antropogenog podrijetla, pri čemu treba istaknuti da se kao dodatna opasnost ističu nepropisno izvedeni evakuacijski putevi, kao i postojeća hidrantska mreža. Kao što je spomenuto, stanje graditeljske baštine sekundarni je rizik tijekom katastrofa, kao i stupanj izgrađenosti jezgre, budući da je prilaz vozila hitne pomoći i vatrogasnih vozila ograničen. Pri tome, problem predstavlja i to što na području stare gradske jezgre nije uspostavljena redarsko-policajska služba. Nepredvidljivi, ali i visoki rizik predstavljaju i okolnosti koje može uzrokovati daljnji razvoj pandemije COVID-19 virusa ili sličnih pandemija koje je budućim Planom upravljanja rizicima također potrebno uzeti u obzir.

¹⁴ Reimann, Vafeidis, Brown, Hinkel, Tol, 2018; Geoportal Hrvatskih voda, 2022.

8. AKCIJSKI PLAN UPRAVLJANJA

8.1. Strateški ciljevi i aktivnosti

Ovo poglavlje sadrži opis strateških ciljeva i aktivnosti, čija je provedba nužna kako bi se ostvarilo učinkovito upravljanje svjetskim dobrom, a posljedično i osiguralo očuvanje sastavnica izvanredne univerzalne vrijednosti, kao i zaštita cjelokupne materijalne i nematerijalne baštine stare gradske jezgre grada Splita. S obzirom na specifičnosti stare gradske jezgre na koje upućuju prethodna analiza i provedena tri kruga participativnog procesa, sveukupni je cilj navedenim aktivnostima, uz zaštitu svjetskoga dobra sačuvati i kontinuitet življenja na području stare gradske jezgre, glavno obilježje gradskoga središta, koje je ugroženo i istisnuto zbog neusmjerenog turističkog razvoja. Takav pristup u skladu je sa suvremenim konzervatorskim pristupima, u kojima prevladava shvaćanje širega konteksta, odnosno spomenika u njihovom okruženju u kojem se primjećuju različiti izazovi te se lokalna zajednica smatra ključnim saveznikom u njihovu adresiranju. Prema tome, ciljevi i aktivnosti su raspoređeni unutar slijedećih prioritarnih tema, koje su usklađene s navedenom vizijom:

- **TEMA A: OČUVANJE I ODRŽIVO UPRAVLJANJE LOKALITETOM**
- **TEMA B: POTREBE LOKALNE ZAJEDNICE**
- **TEMA C: UPRAVLJANJE TURISTIČKIM AKTIVNOSTIMA I UNAPRJEĐENJE SUSTAVA MOBILNOSTI**
- **TEMA D: IZGRADNJA KAPACITETA I ŠIRENJE ZNANJA**

A	OČUVANJE I ODRŽIVO UPRAVLJANJE LOKALITETOM
1.	Učinkovito upravljanje kulturnim dobrima unutar njihova konteksta
1.1.	Uspostava i razvoj upravljačke strukture
1.2.	Izrada konzervatorske podloge i integriranje u GUP Grada Splita te definiranje kontaktne (<i>buffer</i>) zone
1.3.	Umrežavanje i razvoj suradnje s drugim UNESCO lokalitetima s ciljem identifikacije zajedničkih problema i podrška davanju prijedloga izmjene zakonodavnog okvira
1.4.	Uspostava Fonda za staru gradsku jezgru i modela informiranja o usmjeravanju sredstava uprihođenih na području stare gradske jezgre
1.5.	Razvoj modela kriterija za prioritizaciju obnove graditeljskog fonda
1.6.	Provođenje arhitektonsko-urbanističkih natječaja za lokacije u zaštićenom području
1.7.	Izrada planova nižeg reda na području svjetskog dobra
1.8.	Izrada studija koje pridonose održivom upravljanju kontaktnom (<i>buffer</i>) zonom i povijesnim urbanim krajolikom
2.	Unaprjeđenje otpornosti stare gradske jezgre na rizike i klimatske promjene
2.1.	Identificiranje rizika i izrada Plana upravljanja rizicima i Plana evakuacije za područje stare gradske jezgre
2.2.	Edukacija dionika o postupcima prije, tijekom i nakon aktivacije rizika
2.3.	Postavljanje seizmografa na području stare gradske jezgre
2.4.	Poticanje protupotresne obnove na području stare gradske jezgre
B	POTREBE LOKALNE ZAJEDNICE
3.	Unaprjeđenje kvalitete života i funkcioniranja lokalne zajednice
3.1.	Utvrđivanje broja stalnih stanovnika stare gradske jezgre
3.2.	Poticanje (energetske) obnove objekata namijenjenih stalnom stanovanju
3.3.	Poticanje razvoja društvenih aktivnosti na području stare gradske jezgre
3.4.	Prilagodba stare gradske jezgre osobama s invaliditetom i osobama smanjene pokretljivosti
3.5.	Revitalizacija bedema Cornaro u skladu s potrebama lokalne zajednice
3.6.	Stvaranje modela socio-demografskih beneficija za stalne stanovnike stare gradske jezgre
3.7.	Razvoj modela subvencioniranja najma stanova u javnom vlasništvu za mlade obitelji
3.8.	Poticanje modela kooperativnog stanovanja

4.	Revitalizacija zelenih i javnih površina u skladu s potrebama lokalne zajednice
4.1.	Poticanje i organizacija društvenih i kulturnih aktivnosti na javnim površinama
4.2.	Unaprjeđenje i provođenje postojećih odredbi komunalnog reda
4.3.	Uvođenje sustava za nadziranje buke
4.4.	Održivo i integrirano upravljanje zelenim površinama i zelenom infrastrukturom
4.5.	Integriranje novih i obnova starih elemenata javnih česmi i urbane opreme
4.6.	Poboljšanje sigurnosti javnog prostora i uspostavljanje video nadzora istaknutih točaka javnih površina
5.	Poticanje inovativnih gospodarskih aktivnosti uz poštivanje lokalne tradicije
5.1.	Izrada detaljne analize gospodarskih djelatnosti u jezgri
5.2.	Poticanje razvoja kulturnih i kreativnih industrija, poduzetništva i obrtništva na području stare gradske jezgre
5.3.	Razvoj modela održivog najma za poticajne i deficitarne djelatnosti
5.4.	Edukacija mladih o poduzetništvu i podrška razvoju poduzetničkih ideja koje će doprinijeti gospodarskoj održivosti jezgre
6.	Učinkovita komunalna infrastruktura i usluge
6.1.	Unaprjeđenje primarne infrastrukture stare gradske jezgre s naglaskom na područje Dioklecijanove palače
6.2.	Osnivanje koordinacijskog tijela za infrastrukturne radove na prostoru jezgre
6.3.	Unaprjeđenje sustava prikupljanja otpada uz poticanje razvrstavanja otpada
C	UPRAVLJANJE TURISTIČKIM AKTIVNOSTIMA I UNAPRJEĐENJE SUSTAVA MOBILNOSTI
7.	Održivo upravljanje turističkim razvojem unutar šireg povijesnog urbanog krajolika
7.1.	Izrada Studije turističkog nosivog kapaciteta i Strategije razvoja turizma
7.2.	Valorizacija baštine povijesnog urbanog krajolika grada Splita u okviru prostorno-planske regulative
7.3.	Diversifikacija turističke ponude
7.4.	Unaprjeđenje kulturne ponude stare gradske jezgre uz jačanje kulturnog sektora
8.	Upravljanje posjetiteljima uz ispunjavanje potreba lokalne zajednice
8.1.	Upravljanje posjetiteljima i analiza pješačkih tokova
8.2.	Prilagođavanje broja iznajmljivajućih kapaciteta nosivom kapacitetu
8.3.	Uspostava održivog modela upravljanja posjetiteljima s kruzera
8.4.	Uvođenje <i>ticketing</i> sustava za kulturne institucije
9.	Promicanje održivog prometa u okruženju stare gradske jezgre
9.1.	Optimizacija pješačkog prometa na području stare gradske jezgre
9.2.	Unaprjeđenje sustava mikromobilnosti
9.3.	Uvođenje zone zajedničke namjene
9.4.	Uvođenje održivih rješenja mobilnosti u službi prijevoza starijih i nemoćnih osoba
9.5.	Regulacija prometa dostavnih vozila
9.6.	Poticanje korištenja javnog prijevoza
9.7.	Reorganizacija parkirališnog sustava u okruženju stare gradske jezgre
9.8.	Izrada prometnih modela i mikrosimulacija planiranih prometnih rješenja
D	IZGRADNJA KAPACITETA I ŠIRENJE ZNANJA
10.	Osiguravanje izgradnje kapaciteta i obrazovnih programa za sve dionike
10.1.	Osiguravanje programa edukacije i izgradnje kapaciteta s ciljem zaštite graditeljskog nasljeđa
10.2.	Izrada integrirane baze podataka
10.3.	Izrada baze podataka o gradskim prostorima i revizija gradskih prostora
11.	Uključivanje dionika u upravljanje svjetskom baštinom i poticanje komunikacije između dionika
11.1.	Uspostava Urbanog centra na području stare gradske jezgre
11.2.	Uspostava Dijaloga svjetske baštine
11.3.	Razvijanje integriranog modela interpretacije baštine uz uključivanje povezanih dionika
11.4.	Očuvanje specifičnih znanja i vještina usmjerenih prema zaštiti i očuvanju stare gradske jezgre i razvoj znanstveno-istraživačkih djelatnosti

8.2. Opis strateških ciljeva i aktivnosti

TEMA A: OČUVANJE I ODRŽIVO UPRAVLJANJE LOKALITETOM

Prva prioritarna tema sadrži ciljeve i aktivnosti usmjerene prema zaštiti i očuvanju svjetskog dobra, ali i kulturne baštine stare gradske jezgre i okruženja u cjelini. Jedan dio aktivnosti odnosi se na zaštitu fizičkih struktura, koja obuhvaća stvaranje preduvjeta za provedbu Plana upravljanja i učinkovitije upravljanje kulturnom baštinom te na konkretne dokumente i aktivnosti kojima se nastoji unaprijediti postojeći sustav zaštite i očuvanja. Za očuvanje fizičkih struktura, jednako je važno poticati snažniju integraciju upravljanja rizicima u sustav zaštite, što se provodi izradom Plana upravljanja rizicima i otpornosti na klimatske promjene (koji se prepoznaju kao značajni rizici, što ne umanjuje potrebu za spremnost na ostale vrste prirodnih i antropogenih rizika). Spremnost na rizike uključuje i poduzimanje preventivnih mjera kako bi se očuvale vrijednosti baštine čiji značaj nadilazi lokalnu razinu, kao i osiguravanje kontinuiranih edukacija za unaprjeđenje otpornosti lokalne zajednice. Sve planirane aktivnosti moraju biti u skladu s postojećim zakonskim i institucionalnim okvirima te strategijama koje provodi Ministarstvo kulture i medija kao nadležno tijelo.

CILJ 1. Učinkovito upravljanje kulturnim dobrima unutar njihova konteksta

Prvenstveni cilj Plana upravljanja svjetskim dobrom UNESCO-a „Povijesni kompleks Splita s Dioklecijanovom palačom“ je uspostaviti i zadržati funkcionalan i održiv način upravljanja vrijednom kulturnom baštinom s ciljem očuvanja izvanredne univerzalne vrijednosti UNESCO-ovog svjetskog dobra. Aktivnosti unutar ovog cilja tako su usmjerene prema razvoju upravljačke strukture, izradi potrebne dokumentacije, umrežavanju s drugim UNESCO lokalitetima na nacionalnoj razini, uspostavi modela financiranja te poticanje provedbe arhitektonsko-urbanističkih zahvata u zaštićenom području.

AKTIVNOST 1.1. Uspostava i razvoj upravljačke strukture

Temeljem europskih primjera dobrih praksi upravljačkih struktura nadležnih za svjetska dobra, a u skladu s hrvatskim sustavom strateškog planiranja, predlaže se uspostava Koordinacijskog i Partnerskog vijeća. Spomenuta tijela uključivala bi dionike koji su direktno nadležni za održivo upravljanje lokalitetom te ostale kategorije dionika – predstavnike javnog, privatnog i civilnog sektora te građana čime bi se osim provedbe, osiguralo i praćenje Plana upravljanja te stvorio odgovarajući okvir za ažuriranje Plana upravljanja u narednim razdobljima. Uključivanje lokalne zajednice važno je zbog jačanja kolektivne svijesti o sastavnicama izvanredne univerzalne vrijednosti, kao i radi afirmacije provedbe aktivnosti Plana. Koordinacijsko vijeće bilo bi zaduženo za koordinaciju izrade, izmjene, dopune, donošenja, provedbu i praćenje provedbe Plana upravljanja. Nadalje, u hrvatskom sustavu strateškog planiranja, Partnersko vijeće definira se Zakonom o sustavu strateškog planiranja i upravljanja razvojem Republike Hrvatske (NN 123/17) i Zakonom o regionalnom razvoju Republike Hrvatske (NN 147/14, 123/17, 118/18) prema kojem je riječ o savjetodavnom tijelu koje je sastavljeno od predstavnika javnog, poslovnog i civilnog sektora, odnosno predstavnika tijela javne uprave, jedinica lokalne samouprave, gospodarskih subjekata, znanstvene zajednice, socijalnih partnera i organizacija civilnoga društva, koje raspravlja i daje mišljenja i prijedloge na razvojne dokumente tijekom njihove pripreme, izrade i provedbe pa je taj model primijenjen i za potrebe provedbe Plana upravljanja svjetskim dobrom. Sukladno Uredbi o osnivanju, sastavu, djelokrugu i načinu rada partnerskih vijeća potrebno se prilikom osnivanja voditi načelom ravnomjerne zastupljenosti partnera iz svih sektora. Prema navedenom, Koordinacijsko je tijelo upravljačko i u njegovoj je nadležnosti praćenje provedbe Plana upravljanja, dok Partnersko dogovara, savjetuje i oblikuje mjere i aktivnosti koje upućuje Koordinacijskom vijeću na usvajanje i provedbu. Opcionalno se kroz Partnersko vijeće

može uključiti predstavnik Panela stručnjaka, koji bi okupljao 5-7 lokalnih stručnjaka iz relevantnih područja djelatnosti za Plan upravljanja s ciljem savjetovanja u stručnom i znanstvenom smislu prilikom provedbe Plana upravljanja. Za sudjelovanje u radu Koordinacijskog i Partnerskog vijeća, članovi ne dobivaju novčanu naknadu.

AKTIVNOST 1.2. Izrada konzervatorske podloge i integriranje u GUP Grada Splita te definiranje kontaktne (buffer) zone

Rješenjem Ministarstva kulture iz 2013. g., kojim se utvrđuje kako kulturno-povijesna cjelina grada Splita ima svojstvo kulturnog dobra, definiraju se zona A i zona B. Određuju se i mjere zaštite te obveza izrade konzervatorske podloge za kulturno povijesnu cjelinu grada Splita. U tijeku je izrada nove konzervatorske podloge sukladno „Standardima i kriterijima za izradu konzervatorskih podloga za kulturno povijesne cjeline gradskih obilježja“ (MKM, 2022) i biti će završena do 2026. g., pri čemu u obzir treba uzeti da se financiranje izrade konzervatorskih podloga omogućuje kroz NPOO (*Nacionalni plan oporavka i otpornosti 2021.-2026*). Prema tome, aktivnost je potrebno provoditi u skladu s aktivnosti 10.2. *Izrada integrirane baze podataka*. Konzervatorsku je podlogu po izradi potrebno implementirati u prostorno-plansku dokumentaciju, sukladno Zakonu o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara i Zakonu o prostornom uređenju. Integriranjem podataka uskladit će se razlike između granica zona koje trenutno postoje u prostorno-planskoj dokumentaciji, uvjetovane neažuriranjem GUP-a. Također, izrada konzervatorske podloge prioritetna je, budući da se stanje u prostoru od izrade zadnje podloge 2003. g. u mnogočemu promijenilo te je potreban novi uvid u identifikaciju, analizu stanja, valorizaciju i mjere očuvanja. Prilikom izrade konzervatorske podloge grada Splita utvrdit će se granice kontaktne zone uz nužno korištenje pristupa povijesnog urbanog krajolika. Nakon izrade konzervatorske podloge, Konzervatorski odjel će utvrditi Listu prioriteta zahvata na zaštiti i očuvanju pojedinih kulturnih dobara unutar svjetskog dobra i njegove kontaktne zone. Na potrebu za izradom Liste prioriteta ukazuje analiza stanja, participativan proces, kao i intervjui provedeni sa stanovnicima koji ističu kako je potreban daljnji rad na obnovi graditeljske baštine.

AKTIVNOST 1.3. Umrežavanje i razvoj suradnje s drugim UNESCO lokalitetima s ciljem identifikacije zajedničkih problema u zakonodavnom okviru

Kroz ovu aktivnost predlaže se umrežavanje upravljačkih struktura lokaliteta „Povijesni kompleks Splita s Dioklecijanovom palačom“ s ostalim UNESCO lokalitetima na nacionalnoj razini. Cilj takvog umrežavanja prvenstveno je razmjena informacija koje su povezane s upravljanjem svjetskim dobrima, izradom i provedbom Planova upravljanja te dijeljenje iskustava o potencijalnim izazovima, primjerice u zakonodavnom okviru. Rezultat mreže bio bi identifikacija izazova i predlaganje zajedničkih rješenja kojima će se pridonijeti razvoju sustava upravljanja i očuvanju svjetskih dobara.

AKTIVNOST 1.4. Uspostava Fonda za staru gradsku jezgru i modela informiranja o usmjeravanju sredstava uprihođenih na području stare gradske jezgre

Kroz participativan proces ističe se potreba za razvojem Fonda kako bi se omogućilo kombinirano financiranje potrebnih zahvata zaštite i očuvanja graditeljske baštine na području stare gradske jezgre. Predlaže se kroz Fond objediniti sredstva uprihođena od turističkih aktivnosti ili kroz komunalne naknade, odnosno izjednačavanjem komunalne naknade iznajmljivačima i onima koji iznajmljuju u kategoriji „smještaj u domaćinstvu“. Međutim, načine financiranja Fonda potrebno je utvrditi kroz aktivnosti Koordinacijskog i Partnerskog vijeća nakon detaljne financijske analize koja će omogućiti uvid u raspoloživa sredstva te mogućnosti njihova objedinjavanja. Također, prema prijedlozima dionika iz participativnog procesa, a kako bi se adresirali problemi vezani uz trošenje sredstava uprihođenih na području stare gradske jezgre koja su direktno vezana uz značaj i status kulturnog (svjetskoga dobra), kao što su spomenička renta i ostalih prihodi generirani temeljem valorizacije

kulturne baštine, predlaže se uspostava modela za prikazivanje troškova s ciljem definiranja namjenskog i transparentnog načina trošenja sredstava. Predlaže se predstavljanje izvještaja *online* putem web stranice, što bi stvorilo uvjete za participativno budžetiranje. Participativno budžetiranje podrazumijeva uključivanje građana koji imaju mogućnost predlagati način raspoređivanja proračuna, u ovom slučaju uprihodenih sredstava. Na taj bi se način pridonijelo i prioritizaciji potrebnih zahvata na području stare gradske jezgre, a samim time i unaprijedila kvaliteta života lokalnog stanovništva. Budući da se radi o prijedlogu civilnog sektora koje je uključeno svojim predstavnicima u rad Koordinacijskog i Partnerskog vijeća moguće je ostvariti suradnju i uskladiti podatke s budućom Listom prioriteta. Nakon uspostave Fonda, potrebno je na isti način informirati o usmjeravanju sredstava kojima raspolaže Fond.

AKTIVNOST 1.5. Razvoj modela kriterija za prioritizaciju obnove graditeljskog fonda

Potrebno je unaprijediti zaštitu, očuvanje i održavanje građevinskog fonda, pri čemu je ključno da Grad Split uspostavi model kriterija za obnovu građevina s obzirom na dostupnost različitih izvora financiranja. Potrebno je u obzir uzeti i stupanj otpornosti na rizike te detekcijom „crnih točaka“ u jezgri promisliti o opisanom modelu. Uspostavu kriterija i prioritizaciju zahvata nužno je po izradi uskladiti s Listom prioriteta, koja će biti izrađena nakon izrade konzervatorske podloge od strane Konzervatorskog odjela u Splitu. U tom procesu, važno je educirati vlasnike objekata o mogućnostima financiranja, što se predviđa kroz aktivnosti unutar teme A, kako bi se pridonijelo očuvanju fonda na području stare gradske jezgre.

AKTIVNOST 1.6. Provođenje arhitektonsko-urbanističkih natječaja za lokacije u zaštićenom području

Kroz ovu aktivnost previđa se uvođenje obveze provođenja arhitektonsko-urbanističkih natječaja za lokacije u zoni zaštite, pri čemu je kroz natječajne programe ključno uključiti smjernice za zaštitu i očuvanje kulturne baštine koje se baziraju na preporukama i deklaracijama ICOMOS-a. U tom se smislu predlaže ostvariti i suradnju s Društvom arhitekata Split, dok se navedeno posebice dotiče područja koja se odnose na javne prostore. Također, tijekom participativnog procesa, ističe se potreba za uređenjem točaka u staroj gradskoj jezgri pri čemu se kao lokacije naglašavaju Pazar, Istočna obala i Riva, Ribarnica, bedem Contarini te park Đardin, što su lokacije za čije bi uređenje, posljedično, bilo potrebno organizirati transparentne arhitektonsko-urbanističke natječaje, pri čemu je važno poticati participativni pristup, odnosno uključiti lokalnu zajednicu u provođenje spomenutih natječaja.

AKTIVNOST 1.7. Izrada planova nižeg reda na području svjetskog dobra

Unutar zona zaštite „A“ i „B“ Generalnim urbanističkim planom Grada Splita propisana je obveza izrade planova nižeg reda (UPU i DPU). Kako bi se pristupilo kvalitetnoj valorizaciji prostora potrebno je izraditi propisane konzervatorske podloge za promatrano područje stare gradske jezgre te na temelju iste pokrenuti izradu i donošenje potrebnih planova nižeg reda. S obzirom na navedeno, kao prioritet se nalaže izrada UPU-a za područje stare gradske jezgre s razinom detaljnosti DPU-a, kako bi se unaprijedila zaštita i očuvanje svjetskog dobra i njegove izvanredne univerzalne vrijednosti. Na taj se način UPU-om preporuča obuhvatiti sve aspekte zaštite i funkcioniranja stare gradske jezgre (konzervatorski, urbanistički i sadržajni aspekti).

AKTIVNOST 1.8. Izrada studija koje pridonose održivom upravljanju kontaktnom (*buffer*) zonom i povijesnim urbanim krajolikom

Za održivo upravljanje kontaktnom (*buffer*) zonom potrebno je sagledavati grad u cjelini, sukladno UNESCO-ovim Preporukama o povijesnom urbanom krajoliku (2011). Kako bi se opisano postiglo,

predlaže se izrada studija o vizualnoj osjetljivosti, prometnom opterećenju, utjecaju na pješačke komunikacije i ostale aspekte održive mobilnosti kao potpora upravljanju budućom kontaktnom (*buffer*) zonom. Pri tome, studija vizualne osjetljivosti odnosi se na analizu šireg gradskog područja kako bi se odredile bitne točke koje je u tom aspektu potrebno sačuvati. Također, kao potpora upravljanju vide se i studije koje obuhvaćaju kompletan splitski poluotok, odnosno povijesni urbani krajolik grada Splita, što se uz navedeno odnosi i na sintetsku analizu fizičkih i kulturno-društvenih aspekata povijesnog urbanog krajolika u kontekstu budućeg planiranja razvoja prostora.

CILJ 2. Unaprjeđenje otpornosti stare gradske jezgre na rizike i klimatske promjene

S obzirom na vrijednost cjelokupne kulturne baštine stare gradske jezgre i ulogu koju ima u životu lokalne zajednice, ovaj je cilj usmjeren prema postizanju otpornosti i elastičnosti te prema integraciji zaštite i očuvanja kulturne baštine u lokalnu politiku upravljanja rizicima. Kulturna je baština izložena različitim rizicima koji se najčešće dijele na prirodne i antropogene rizike, čemu pridonose i posljedice klimatskih promjena koje se vide kao jedan od najvećih rizika za očuvanje kulturne baštine, zbog čega je potrebno kontinuirano promišljati upravljanje rizicima i prilagođavati se novonastalim situacijama. Rizici su nepredvidljivi, ali i neminovni zbog čega je potrebno ojačati stupanj pripravnosti kako bi se učinkovitim odgovorom na aktivaciju rizika umanjile potencijalne štete na kulturnoj baštini te postiglo dugoročno i održivo upravljanje. Izloženost rizicima pojačana je i kada se uzme u obzir da su štete na kulturnoj baštini, u slučaju razornih katastrofa, često nepovratne, zbog čega treba osigurati očuvanje baštinskih vrijednosti kako bi se kao takve mogle prenijeti idućim generacijama. Učinkovitost odgovora na rizike postiže se planiranjem, izradom scenarija, poduzimanjem preventivnih mjera te edukacijom lokalne zajednice i stručnjaka, što se nastoji postići aktivnostima u sklopu ovoga cilja.

AKTIVNOST 2.1. Identificiranje rizika i izrada Plana upravljanja rizicima i Plana evakuacije za područje stare gradske jezgre

Kako bi se osigurala otpornost na rizike, u okviru provedbe Plana upravljanja potrebno je izraditi Plan upravljanja rizicima za staru gradsku jezgru te kroz Plan identificirati rizike koji mogu negativno utjecati na svjetsko dobro s ciljem njihova ublažavanja, zaštite i otpornosti kulturne baštine. Potrebno je procijeniti mogućnost opasnosti od prirodnih i antropogenih rizika te posljedica klimatskih promjena koje sa sobom nose pojačane rizike, pri čemu se za područje izdvajaju opasnost od požara, plavljenja mora, toplinskog vala, oborina, poplava i dr. Za identifikaciju rizika preporuča se i praćenje *Liste čimbenika koji utječu na svjetska dobra*, sastavljene od Odbora za svjetsku baštinu¹⁵. Mapiranje rizika potrebno je uskladiti s aktivnosti 10.2. *Izrada integrirane baze podataka*, koje će olakšati procjenu ugroženosti elementa kulturne baštine, odnosno svjetskog dobra. Plan je nužno uskladiti s postojećim dokumentima – *Procjenom rizika od velikih nesreća za Grad Split* (2018), *Planom djelovanja civilne zaštite Grada Splita* (2019) i *Akcijskim planom uklanjanja rizika za Dioklecijanove podrumne* (2019) te priručnicima UNESCO-a i ICCROM-a.¹⁶ Plan upravljanja rizicima mora sadržavati ciljeve, područje primjene, ciljane skupine, odrediti odgovornosti nadležnih tijela, identificirati i procijeniti rizike, oblikovati mjere za prevenciju i ublažavanje identificiranih rizika, plan pripravnosti i reagiranja tijekom katastrofa, plan oporavka te način implementacije plana. Planom upravljanja rizicima ključno je dati jasne smjernice, a dokument bi trebao imati određenu fleksibilnost koja olakšava praćenje i preispitivanje Plana.¹⁷ Bitno je i formirati timove stručnjaka (arhitekata, konzervatora i sl.) koji djeluju

¹⁵ Više na linku: <https://whc.unesco.org/en/factors/>

¹⁶ Upravljanje rizicima od katastrofa za svjetsku baštinu, Guide to the methodological study of Monuments and causes of their deterioration, Risk Preparedness: A Management Manual for World Cultural Heritage, Management guidelines for World Cultural Heritage sites, Between Two Earthquakes – Cultural Property in Seismic Zones i dr.

¹⁷ Više u: *Upravljanje rizicima od katastrofa za svjetsku baštinu* (hrvatsko izdanje priručnika Managing Disaster Risk for World Heritage, UNESCO/ICCROM/ICOMOS/IUCN, 2010), Ministarstvo kulture i medija, 2021.

u slučaju katastrofe i upravljaju prethodno određenim „skladištima“ za baštinu.¹⁸ Pri tome, osim na preventivne mjere i mjere koje je potrebno poduzeti prilikom aktivacije rizika, pažnju je potrebno usmjeriti i prema planu oporavka, budući da se neodgovarajuće obnove, rekonstrukcije i „čišćenja“ također smatraju rizikom za kulturnu baštinu. Plan upravljanja rizicima potrebno je povezati i s akcijskom planom upravljanja posjetiteljima, kao i Studijom nosivog kapaciteta. Također, Planom upravljanja rizicima potrebno je utvrditi evakuacijske puteve i puteve spašavanja iz stare gradske jezgre te utvrditi evakuacijski plan.

AKTIVNOST 2.2. Edukacija dionika o postupcima prije, tijekom i nakon aktivacije rizika

Prema smjernicama UNESCO-a, upravljanje rizicima moguće je kvalitetno implementirati tek ostvarivanjem kontinuirane komunikacije s lokalnom zajednicom. Prema tome, kako bi se osigurala uspješna provedba Plana upravljanja rizicima, važno je uključiti lokalno stanovništvo u provedbu mjera, što je moguće djelomično ostvariti provedbom edukacija o postupanjima tijekom određenih katastrofa. Aktivnost je potrebno provoditi u suradnji s onim dionicima kojima su Planom određene odgovornosti intervencije i zbrinjavanja. Osim toga, ključno je nastaviti s edukacijom operativnih snaga sustava Civilne zaštite, kao i stručnjaka u području konzervacije i upravljanja kulturnom baštinom, kako bi se osvijestila nužnost integracije zaštite kulturne baštine u lokalni sustav upravljanja rizicima.

AKTIVNOST 2.3. Postavljanje seizmografa na području stare gradske jezgre

Područje Grada Splita nalazi se u zoni potresa intenziteta VII° i VIII° MSK ljestvice. Potresi takvog intenziteta mogu, u slučaju pune snage aktivacije, uzrokovati značajna oštećenja objekata i infrastrukture, a posljedično i ljudske gubitke (PRVNGS, 2018). Vjerojatnost takvog scenarija je iznimno mala, dok je za potres intenziteta V^o na MSK ljestvici vjerojatnost umjerena (a čije posljedice ne bi bile u tolikoj mjeri značajne). Unatoč tome, s obzirom na moguću razornost prilikom seizmičkih podrhtavanja, potrebno je osigurati otpornost stare gradske jezgre, zbog čega je aktivnosti potrebno provoditi u skladu s aktivnosti 2.4. *Poticanje protupotresne obnove na području stare gradske jezgre*. Kako bi se pojačala otpornost, potrebno je ojačati mrežu seizmografa te nabaviti potrebnu opremu kako bi se omogućilo praćenje seizmičke aktivnosti i stvaranje baze podataka.

AKTIVNOST 2.4. Poticanje protupotresne obnove na području stare gradske jezgre

Procjenom rizika od velikih nesreća za Grad Split (2018) procjenjuje se kako se na području grada Splita u scenariju potresa najveće štete očekuju u zoni jedan, odnosno u gradskim kotarima Grad i Varoš, što je za očekivati s obzirom na vrijeme izgradnje građevina te stupanj izgrađenosti jezgre, koji utječe i na mogućnost prilaska hitnih i vatrogasnih vozila te stvara opasnost od naknadnih urušavanja. Procjenom su propisane preventivne mjere koje se odnose na projektiranje i građenje sukladno tehničkim propisima i normama, izgradnju sustava ranog upozorenja te edukaciju pripadnika sustava civilne zaštite SDŽ i građana. Preventivne se mjere odnose i na procese ojačavanja postojećih građevinskih struktura te dokumentiranja trenutnog stanja koje služi kao temelj obnovi (PRVNGS, 2018). Građevine dodatan rizik predstavljaju radi neodržavanja, dogradnje katnih konstrukcija ili neodgovarajućih pregrađivanja zbog čega je prilikom njihove obnove, potrebno poticati protupotresnu obnovu kojom se umanjuje osjetljivost građevina na buduće rizike, zbog čega je potrebno osnažiti pripravnost na pružanje učinkovitog odgovora nakon aktivacije rizika. Mogućnost sveobuhvatne obnove građevina koje su zaštićene kao pojedinačna kulturna dobra ili su dio zaštićenih kulturno-povijesnih cjelina može se ostvariti sveobuhvatnom obnovom kroz *Program energetske obnove zgrada koje imaju status kulturnog dobra za razdoblje do 2030. godine*. Sveobuhvatna obnova tako uključuje i mjere za ojačanje

¹⁸ Više u: Stovel, H., Risk preparedness: A management manual for World Cultural heritage, ICCROM/UNESCO/ICOMOS/WHC, 1998.

konstrukcije u odnosu na rizike povezane s djelovanjem potreba te mjere za povećanje potresne otpornosti zgrada.

TEMA B: POTREBE LOKALNE ZAJEDNICE

S obzirom na kontinuitet življenja na području Dioklecijanove palače i stare gradske jezgre do suvremenog doba, što je pridonijelo upisu dobra na Listu svjetske baštine i time prepoznato kao posebna vrijednost, jedan od glavnih fokusa Plana upravljanja usmjeren je prema održavanju spomenutog kontinuiteta. Stanovanje na području stare gradske jezgre ugroženo je različitim procesima - turistifikacijom i gentrifikacijom, ali i promjenom životnih stilova. Dugotrajni proces depopulacije stare gradske jezgre posebice je izražen u odnosu na identificirane probleme, čijem su rješavanju usmjereni ciljevi i aktivnosti unutar teme B. Aktivnosti se odnose na unaprjeđenje funkcije stanovanja, poticanje razvoja društvenih aktivnosti, unaprjeđenje upravljanja javnim i zelenim površinama, odnosno svih onih sadržaja koji imaju potencijal područja stare gradske jezgre učiniti „živim“ i funkcionalnim u smislu specifičnosti koje čine „kvart“. Kvaliteta života na području jezgre nastoji se unaprijediti i aktivnostima koje se odnose na poticanje inovativnih gospodarskih aktivnosti kao ravnoteža procesu turistifikacije te aktivnostima koje se odnose na komunalnu infrastrukturu, što je posebice isticano kroz participativan proces.

CILJ 3. Unaprjeđenje kvalitete života i funkcioniranja lokalne zajednice

Svakodnevni život na području stare gradske jezgre obilježen je brojnim opisanim izazovima i negativnim demografskim trendovima, pri čemu se najviše ističu izazovi koji su izravna posljedica turistifikacije. Proces turistifikacije utječe na prevladavanje iznajmljivačkih kapaciteta u odnosu na objekte namijenjene stanovanju, što uzrokuje neravnotežu u dinamici života tijekom i izvan turističke sezone. Opterećenje stare gradske jezgre turističkim pritiscima stanovnicima narušava kvalitetu života u smislu problema s bukom, onečišćenjem, (ne)dostupnosti javnih prostora i sadržaja, parkiranjem te podizanjem cijene nekretnina. S obzirom na ostale prioritetne teme, u sklopu ovog cilja definiraju se aktivnosti koje su usmjerene prema poboljšanju kvalitete života kako bi se održala funkcija stanovanja na području stare gradske jezgre.

AKTIVNOST 3.1. Utvrđivanje broja stalnih stanovnika stare gradske jezgre

Utvrđivanje broja stanovnika stare gradske jezgre bitno je radi preciznog utvrđivanja stanja u prostoru, kako bi se prema rezultatima jasnije definirale i usmjerile mjere privlačenja te zadržavanja stalnih stanovnika u jezgri. Potrebno je kroz utvrđivanje broja stalnih stanara stare gradske jezgre diferencirati stalne stanovnike i vlasnike objekata za iznajmljivanje. Precizno praćenje broja stanovnika u staroj gradskoj jezgri dugoročno je moguće osigurati iniciranjem usklađivanja statističkih krugova s obuhvatom svjetskoga dobra. Broj stalnih stanovnika moguće je utvrditi i prilagođenom metodologijom samopopisivanja, koju je poželjno prethodno uskladiti sa stručnjacima iz područja demografije.

AKTIVNOST 3.2. Poticanje (energetske) obnove javnih i privatnih objekata na području stare gradske jezgre

Kako bi se unaprijedila kvaliteta života u gradskoj jezgri, potrebno je poboljšati uvjete stanovanja, koji se direktno odnose na obnovu građevina koje su namijenjene stalnom stanovanju. Budući da je zbog statusa kulturne baštine u jezgri proces obnove otežan za stalne stanovnike, potrebno je oblikovati model sufinanciranja. Prema ostvarivanju tog modela teži se *Pravilnikom o dodjeli sredstava za*

provođenje sanacije i obnove pročelja i krovova građevina na području stare gradske jezgre¹⁹. Pravilnik je potrebno primjenjivati na duži period i sukladno potrebama prilagođavati iznos sredstava. Pravilnikom se nastoji dodijeliti 50% iznosa, pri čemu građevina mora biti stambene namjene (najmanje 50% ukupne podne površine mora biti namijenjeno za stambene svrhe) te se u idućih pet godina nakon obnove građevina ne smije prenamijeniti za turističke svrhe. Vezano uz energetska obnova, ključno ju je provoditi prema *Preporukama za primjenu mjera energetske učinkovitosti na graditeljskoj baštini Ministarstva kulture i medija* (2019). Kroz participativan proces, ističe se prijedlog poreznih rasterećenja vlasnicima objekata koji obnavljaju objekte prema svim propisima i smjernicama kao dodatni poticaj za kvalitetnu obnovu graditeljsko fonda i održavanje funkcije stanovanja, što je potrebno definirati kroz rad Koordinacijskog i Partnerskog vijeća.

AKTIVNOST 3.3. Poticanje razvoja društvenih aktivnosti na području stare gradske jezgre

S obzirom na identificirani nedostatak društvenih sadržaja na području stare gradske jezgre koji su prilagođeni potrebama i razvoju lokalne zajednice, posebice izvan turističke sezone, potrebno je poticati razvoj društvenih događanja za sve skupine stanovnika. Participativnim se procesom predlaže da se Grad Split uključi u zadržavanje i privlačenje organizacije društvenih aktivnosti na način da u onim objektima koji su u gradskom vlasništvu kroz javne pozive ili slične mehanizme potiče organizacija šireg spektra društvenih aktivnosti. Na taj bi se način potaknulo zadržavanje neprofitabilnih namjena koje su od javnog interesa, a ključne su za osiguravanje kvalitete života. Društvene se aktivnosti mogu razvijati i poticanjem socijalnih inovacija, za što je primjer dobre prakse provedba projekta „Solar – sunčani Varoš sretnih stanovnika“ u kontaktnoj zoni stare gradske jezgre, a koji se odnosi na uspostavu društvenog kulturnog centra i revitalizaciju prostora. Također, kroz participativan proces i provedene intervjuje ističe se i potreba za obnovom školskih i predškolskih institucija kako bi se omogućilo povećanje broja upisane djece te unaprjeđenje funkcije obrazovanja. S obrazovanjem je povezan i prijedlog pronalaska lokacije unutar koje bi se mogle smjestiti akademije, čime bi se privuklo studente u grad, a umjetničke djelatnosti koje su fokus njihova obrazovanja mogle bi potaknuti razvitak dodatnih kulturnih događanja kroz cijelu godinu na području jezgre (predlaže se lokacija bedema Priuli). Osim toga, važno je poticanje organizacije sadržaja za mlade, što se može postići podržavanjem rada organizacija civilnog društva koje se bave mladima te da se jačanjem njihovih kapaciteta mlade potiče na kreativni razvoj.

AKTIVNOST 3.4. Prilagodba stare gradske jezgre osobama s invaliditetom i osobama smanjene pokretljivosti

Na području stare gradske jezgre problem predstavlja neprilagođenost infrastrukture osobama s invaliditetom i slabijom pokretljivošću, zbog čega je potrebno osiguravanje sredstava za uređivanje prilaza javnim institucijama uz ujednačavanje razina podova te omogućavanje nesmetanog kretanja javnim površinama. Na temelju pregleda stanja iz Plana pristupačnosti kojeg je naručio Odsjek za staru gradsku jezgru i baštinu 2012. g., postavljan je lift kod Srebrnih vrata (istočni ulaz u staru gradsku jezgru) za čije je funkcioniranje potrebno osigurati redoviti sustav održavanja kroz Odsjek za komunalno gospodarstvo, kojem je na upravljanje dodijeljena navedena oprema, što je slučaj i kod ostalih novopostavljenih elemenata. Postavljanje lifta realizirano je u sklopu projekta „USEFALL“ kroz koji se osiguravala veća dostupnost UNESCO-om zaštićenih lokaliteta osobama s invaliditetom. Osim lifta kod Srebrnih vrata, postavljene su platforme i rampe na zapadnom ulazu u staru gradsku jezgru, izrađena je mapa s informacijama o dostupnosti kulturnih objekata te mapa za slijepe i slabovidne osobe te su izrađena dva info-panela s modelom mozaika. U tom je smjeru potrebno nastaviti razvijati infrastrukturu te izraditi *Vodič za kretanje osobama s invaliditetom* po cjelokupnoj jezgri koji će

¹⁹ Pravilnik je usvojen (Službeni glasnik Grada Splita br. 41/22 i 64/22) te po usvajanju proračuna za 2023. g. kreće javni poziv.

sadržavati potrebne informacije prilagođene osobama s različitim vrstama invaliditeta. U tom je smislu, potrebno i osiguravanje uvjeta za kretanje slijepih i slabovidnih osoba u skladu s posebnim propisom.

AKTIVNOST 3.5. Revitalizacija bedema Cornaro u skladu s potrebama lokalne zajednice

Kao što je spomenuto, analizom je identificiran nedostatak sadržaja za lokalno stanovništvo, a participativnim se procesom kao mjesto za njihovu implementaciju vidi područje bedema Cornaro. Kao odgovor na povećane pritiske na jezgru, predlaže se to područje oblikovati kao mjesto susreta, povezati ga kroz zelenu infrastrukturu i općenito prilagoditi potrebama lokalnog stanovništva. Spomenute se transformacije, s naglaskom na participaciju, mogu ostvariti i kroz poticanje socijalnih inovacija (mogućnost razvoja manifestacija prilagođenim potrebama stanovnika, prostor za kreativni izričaj i dr.), koje su usmjerene na poboljšanje kvalitete života i društva u cjelini, ali i na poboljšanje kapaciteta djelovanja pojedinaca u društvu. Prema tome, aktivnost je potrebno planirati uz aktivnost 3.3. *Poticanje razvoja društvenih aktivnosti na području stare gradske jezgre*. Uslijed ideje o proširivanju Galerije umjetnina, te kulturne namjene dijela bedema Cornaro, prostor je prije svega potrebno planirati kao javan, namijenjen lokalnom stanovništvu s naglaskom na stanovnike jezgre kroz razvijanje društvenih i kulturnih sadržaja. Pri tome, treba istaknuti i postojeći projekt proširenja Galerije umjetnina, odnosno uzeti u obzir i kulturnu namjenu dijela bedema Cornaro, zbog čega je sveukupno prostor potrebno planirati kao javan, kako bi se ispunila potreba za društvenim i kulturnim sadržajima.

AKTIVNOST 3.6. Stvaranje modela socio-demografskih beneficija za stalne stanovnike stare gradske jezgre

Kako bi se utjecalo na ublažavanje negativnih demografskih trendova depopulacije i iseljavanja stanovništva, s ciljem zadržavanja stanovnika i funkcije stanovanja na području stare gradske jezgre, potrebno je stvoriti model socio-demografskih beneficija za stalne stanovnike. Model bi trebao sadržavati mjere usmjerene na svakodnevni život stanovnika poput osiguranog parkirnog mjesta, povlaštenih karata za javni prijevoz, popusta na društvena događanja i/ili slično, a koje je potrebno utvrditi istraživanjem i uskladiti prema stvarnim potrebama lokalnog stanovništva te na isti način pratiti provedbu izrađenih mjera.

AKTIVNOST 3.7. Razvoj modela subvencioniranja najma stanova u javnom vlasništvu za mlade obitelji

S ciljem zadržavanja funkcije stanovanja u staroj gradskoj jezgri, poželjno je subvencionirati najam stanova u gradskom vlasništvu za mlade obitelji putem raspisanog javnog poziva za davanje stanova u javnom vlasništvu. Pozivom se određuju i kriteriji dobivanja stanova u najam, koji je potrebno usmjeriti prema poticanju privlačenja mladih obitelji kako bi se umanjili negativni učinci turistifikacije i „apartmanizacije“ stare gradske jezgre. Subvencioniranje najma stanova u javnom vlasništvu kroz posebne se pozive djelomično može primjenjivati i za stanove namijenjene iznajmljivanju studentskoj populaciji kako bi se osigurala vitalnost jezgre tijekom zimskih mjeseci.

AKTIVNOST 3.8. Poticanje modela kooperativnog stanovanja

Jedan od značajnih problema, koji nastaje kao posljedica intenzivne turistifikacije je podizanje cijena nekretnina na području stare gradske jezgre čime se negativno utječe na funkciju stanovanja, koja se zamjenjuje funkcijom iznajmljivanja, dok istovremeno stara gradska jezgra gubi na vitalnosti. Kako bi se funkcija stanovanja zadržala, potrebno je stimulirati određene modele socijalnog stanovanja, a predlaže se poticanje modela kooperativnog stanovanja. Kooperativno stanovanje funkcionira na način da zgrada pripadne zadruzi, odnosno udruženim članovima čije zajedničko stanovanje i dijeljenje troškova omogućuje da cijene nekretnina ostanu ispod tržišne. Postoje različiti modeli

financiranja takvih zadruga, o čemu ovisi i udio vlastitih sredstava koje stanari ulažu. Modeli vlasništva također se razlikuju, moguće je zadržavanje vlasništva u rukama zadruge ili uspostavljanje modela kojim stanari kroz dugoročno otplaćivanje kredita postaju vlasnici. U ostatku Europe ovakav model stanovanja nastao je kao odgovor na tzv. stambenu krizu, a primjeri dobre prakse evidentirani su u Barceloni (*La Borda*), Baselu (*Wohngenossenschaft Zimmerfrei*), Budimpešti (*Közösségben Élni*) i Rotterdamu (*City in the Making*) pri čemu se zbog specifičnosti konteksta jezgre potrebno usmjeriti prema zajedničkom korištenju već postojećih prostora, umjesto na novu izgradnju. Modeli kooperativnog stanovanja pridonose ne samo rješavanju stambenog pitanja, već prioritiziranju javnog ispred privatnog interesa te osjećaju zajedništva što posljedično jača otpornost lokalne zajednice.

CILJ 4. Revitalizacija zelenih i javnih površina u skladu s potrebama lokalne zajednice

Kvaliteta javnog prostora odraz je „životnosti“ urbanih sredina i u direktnoj je vezi sa subjektivnim i objektivnim procjenama kvalitete života, kao i s oblikovanjem identiteta stanovnika zbog jačanja osjećaja pripadnosti, budući da je javni prostor mjesto druženja. Prema tome, ključno je da javni prostori budu otvoreni i dostupni te služe na dobrobit stanovnika stare gradske jezgre. S obzirom na to kako je javni prostor i javni interes, potrebno ga je planirati prema potrebama građana te im omogućiti sudjelovanje kroz različite inicijative, budući da analiza stanja ukazuje na ugroženost javnog prostora zbog procesa povezanih s posljedicama turistifikacije. Značajnu ulogu u kvaliteti života imaju i zelene površine, koje su najčešće javne, a potrebno ih je u skladu s navedenim aktivnostima unaprjeđivati kako bi se potaknuli rekreacija i zdravi životni stilovi te utjecalo na posljedice klimatskih promjena. Unaprjeđenjem zelenih površina nastoje se ostvariti i ostale okolišne, društvene i ekonomske prednosti koje donosi povezivanje u zelenu infrastrukturu kao što su stvaranje mjesta okupljanja, unaprjeđenje sigurnosti i vizure stare gradske jezgre, poticanje bioraznolikosti i slično. Kroz navedene se aktivnosti nastoji unaprijediti, revitalizirati i zaštititi javne i zelene površine kako bi se poboljšao životni standard, ojačala otpornost lokalne zajednice te povećala atraktivnost stare gradske jezgre kao mjesta življenja.

AKTIVNOST 4.1. Poticanje i organizacija aktivnosti na javnim površinama

S obzirom na različitu dinamiku društvenog života tijekom i izvan turističke sezone, participativnim se procesom ističe potreba za zaštitom i valorizacijom javnih površina na području stare gradske jezgre. Za adekvatno unošenje novih sadržaja, potrebno je ažurirati ili napraviti nove studije: *Plan korištenja površina javnih namjena unutar zaštićene kulturno-povijesne cjeline Grada Splita*, *Studiju urbane opreme povijesne jezgre Grada Splita*, kao i slijediti konzervatorske smjernice i smjernice relevantnih institucija UNESCO-a, ICOMOS-a i ICCROM-a o očuvanju svjetskoga dobra, kako bi se prostor zaštitio od neželjenih intervencija koje potencijalno mogu utjecati na njegovu degradaciju. Prilikom ažuriranja navedenih smjernica, potrebno je uključiti različite stručne službe čije procjene mogu imati utjecaj na zaštitu i očuvanje stare gradske jezgre, kao što su, uz konzervatore, službe civilne zaštite (posebice vatrogasci), službe hitne pomoći i sl. te integrirati odredbe kroz *Odluku u komunalnom redu*. S ciljem zaštite javnog prostora i javnog interesa, potrebno je dovršiti i usvojiti *Nacrt prijedloga Odluke o načinu i uvjetima postavljanja kioska, štandova, opreme „štekata“, pokretnih naprava i dr.* Nadalje, kako bi se izbjegla „štekatizacija“ javnog prostora, predlaže se unošenje drugih sadržaja koji služe na dobrobit stanovništvu jezgre kroz kreativne i umjetničke intervencije i stvaraju nova mjesta okupljanja, za što je potrebno provesti i mapiranje takvih prostora. Aktivnost je moguće provoditi u suradnji s institucijama te udrugama u kulturi te u skladu s aktivnosti 5.2. *Poticanje razvoja kulturnih i kreativnih industrija, poduzetništva i obrtništva na području stare gradske jezgre*. S ciljem zaštite svjetskoga dobra te javnog interesa, kroz participativni se proces predlaže uvođenje pravilnika za događaje na javnim

površinama po uzoru na Amsterdam²⁰, gdje je prije dobivanja dozvole za organizaciju potrebno platiti zahtjev te ispuniti formular koji sadrži pitanja vezana uz očekivani broj posjetitelja događanja, razinu buke te ekološku održivost. Kao još jedan od prijedloga participativnog procesa, ističe se uspostavljanje prostora za javni dijalog što se vidi kao taktika za promjenu kulture ponašanja i razvoj svijesti na što bi se utjecalo kroz moderirane rasprave.

AKTIVNOST 4.2. Unaprjeđenje i provođenje postojećih odredbi komunalnog reda

Odluka o komunalnom redu Grada Splita, između ostalog, uređuje i pojedina pravila koja se odnose na područje stare gradske jezgre te pojedinačno zaštićenih kulturnih dobara kao što su postavljanje klimatizacijskih i ventilacijskih sustava, solarnih panela, bankomata i ostalih elemenata koji vizualno, ali i fizički, mogu naštetiti cjelokupnom stanju jezgre. Osim tog dokumenta, prilikom upravljanja javnim prostorom potrebno je voditi se i *Općim konzervatorskim smjernicama za upravljanje javnim prostorom kulturno-povijesnih cjelina gradskih obilježja* koje donosi Ministarstvo kulture (2019). Participativnim se procesom naglašava problem nepridržavanja *Odluke o komunalnom redu*, zbog čega je potrebno uvesti striktnije kontrole praksi koje negativno utječu na svjetsko dobro. U budućim revizijama *Odluke o komunalnom redu*, nužno je raditi na rješavanju prepoznatih izazova kao što su zauzimanje javnih prostora terasama ugostiteljskih objekata kako bi se riješili problemi poput vizualne neujednačenosti, uništavanja popločenja i pročelja te ograničavanja prohodnosti. Za vrijeme trajanja turističke sezone, potrebno je posebnu pažnju usmjeriti prema očuvanju javnog reda i mira. Prema tome, potrebno je unaprijediti postojeći sustav komunalnih patrola (predlaže se i formiranje zajedničkih patrola između komunalnih redara i policije zbog ovlasti), povećati broj komunalnih redara, uvesti noćne smjene te uspostaviti sustav opomena i kazni za one koji krše odredbe komunalnog reda, odnosno provoditi postojeće zakonske odredbe i odredbe komunalnog reda te usvojiti pravilnike koji su s provedbom povezani uz što je ključno ukloniti postojeća preklapanja, odnosno jasno definirati odgovornosti (problemi se kroz participativan proces ističu u Odluci u komunalnom redu i Odluci o ugostiteljskoj djelatnosti). Istovremeno, potrebno je jačati kapacitete i vještine komunalnih redara s ciljem što učinkovitije provedbe odredbi. Veliki problem za očuvanje javnog reda i mira te održavanje prihvatljivih razina buke predstavljaju tzv. „pijane ture“ (*pub crawl*) koje je nakon utvrđivanja kritičnih točaka u jezgri potrebno regulirati te potaknuti njihovo izmještanje iz središta grada. Izmještanje „pijanih tura“ moguće je provođenjem mjera kao što su zabrana konzumiranja alkohola na javnim površinama na području stare gradske jezgre izvan prostora terasa ugostiteljskih objekata te uvesti sustav opomena za one koji krše odredbe o dozvoljenom radnom vremenu. S obzirom i na identificirani problem buke, ovu je aktivnosti potrebno provoditi u skladu s aktivnosti 4.3. *Uvođenje sustava za nadziranje buke*. Kroz participativni proces, kao izazov koji je povezan s komunalnim redom, ističe se problem s ugostiteljskim objektima koji unatoč tome što nemaju zadovoljene minimalne tehničke uvjete dobivaju dozvole za rad, zbog čega je u suradnji sa Splitsko-dalmatinskom županijom potrebno pojačati kontrole prilikom izdavanja dozvola i tijekom rada ugostiteljskih objekata s ciljem pridržavanja previđenih uvjeta. Posebno je važno u tom kontekstu napomenuti da se takav rad predstavlja rizik za pojavu požara, odnosno utječe na sigurnost područja što je opisano u poglavlju 7.7. *Upravljanje rizicima*. Predlaže se i regulirati minimalne tehničke uvjete na način da se za dobivanje dozvole za rad mora osigurati način odlaganja i odvoza otpada kako bi se spriječile negativne prakse nakupljanja otpada na području stare gradske jezgre te smanjilo opterećenje postojećeg komunalnog sustava. Osim problema s bukom, nepoštivanje minimalnih tehničkih uvjeta utječe i na pojavu glodavaca u ugostiteljskim objektima i stanovima zbog čega se uz revidiranje MTU-a, participativnim procesom predlaže i uvođenje obaveznih dezinfekcija i deratizacija prostora pri završetku turističke sezone.

²⁰ Pri tome, važno je primjere dobre prakse prilagoditi lokalnim uvjetima.

AKTIVNOST 4.3. Uvođenje sustava za nadziranje buke

Kako bi se spriječio dostizanje razine buke koja ugrožava kvalitetu života stanovnika (što se ne odnosi isključivo na prekoračenja buke u noćnim satima, nego i kakofoniju zvukova tijekom dana), s naglaskom na period turističke sezone, potrebno je ovu aktivnost provoditi na dvije razine koje je ključno provoditi simultano - uvođenje tehničkih rješenja, odnosno mjerača buke te oblikovanje specifičnih setova mjera koje se prilagođene prostoru stare gradske jezgre. Pri tome, potrebno se prije donošenja navedenih mjera, konzultirati s Parkovima i nasadima d.o.o. radi prioritizacije mjera. Nakon toga, nužno je osigurati sredstva za nabavku uređaja kako bi se omogućilo praćenje razine buke u realnom vremenu. S obzirom na Pravilnik o razvrstavanju i minimalnim uvjetima ugostiteljskih objekata iz skupina "Restorani", "Barovi", "Catering objekti" i "Objekti jednostavnih usluga" (NN 82/2007), minimalni uvjeti za ugostiteljske objekte uključuju provedbu mjera za zaštitu od buke sukladno posebnim propisima. Prema tome, potrebno je pojačati kontrole pridržavanja navedenih propisa, uz pridržavanje *Odluke o ugostiteljskoj djelatnosti na području Grada Splita* (Službeni glasnik grada Splita 37/2019) kojom se određuje radno vrijeme navedenih objekata. U Odluku u komunalnom redu predlaže se uvesti i obvezu mjerenja buke te sankcije za kršenje dozvoljenih granica. Prema prijedlogu dionika participativnog procesa, predlaže se revidirati zone u kojima se smije prekoračiti buka (dionici predlažu izuzimanje Đardina i parka Emanuela Vidovića), odredbama Grada prilagoditi postavljanje vanjskih zvučnika potrebama lokalne zajednice te poticati tzv. *table service* (mogućnost usluživanja pića isključivo onim gostima koji sjede u objektu).

AKTIVNOST 4.4. Održivo i integrirano upravljanje zelenim površinama i zelenom infrastrukturom

S obzirom na gustu izgradnju jasno je kako na području stare gradske jezgre nema većih površina dostupnih za razvoj zelenila, no važno je promišljati o manjim zonama koje je moguće urediti uz dodavanje pojedinačnih stabala ili parterne vegetacije čijem se unošenjem mogu ostvariti različite ekološke i društvene prednosti. Navedeno je moguće postići i bez značajnih morfoloških preinaka tj. unošenjem mobilnih elemenata za sadnju, pri čemu je potrebno saditi isključivo autohtone višegodišnje i održive biljne vrste kako bi se stvorili sjenoviti dijelovi u staroj gradskoj jezgri. S obzirom na morfologiju izgradnje stare gradske jezgre, javne zelene površine smještene su isključivo u rubnim dijelovima njezina prostorna obuhvata. Te je površine potrebno promatrati kroz prizmu povezivanja u jedinstvenu zelenu infrastrukturu, a najveći se potencijal vidi u području tržnice, drvoredu palmi s pratećim parternim zelenilom na Trumbićevoj obali, zelenilu reprezentativnog karaktera na Trgu dr. Franje Tuđmana, palmama i parternom zelenilu na Obali Hrvatskog narodnog preporoda, drvoredu u Ulici kralja Tomislava te na području bedema Cornaro, čija je revitalizacija obuhvaćena kroz aktivnost 3.5. *Revitalizacija bedema Cornaro u skladu s potrebama lokalne zajednice*. Prema tome, ključno je održivo upravljanje zelenim površinama, za što se kao alat mora koristiti Katastar zelenila, kojeg je potrebno dalje razvijati. Aktivnosti je nužno uskladiti sa *Strategijom razvoja sustava zelenih površina grada Splita 2017.-2025.* Participativnim se procesom predlaže uspostava urbanog vrta („vrta razgovora“) za što je potrebno iznaći lokaciju. Aktivnost je moguće provoditi u suradnji s organizacijama civilnog društva čije su djelatnosti povezane s osmišljavanjem rješenja ekoloških problema, održivim razvojem i sličnim temama. Navedeno je potrebno dovesti i u vezu sa zelenim površinama unutar kontaktne (*buffer*) zone koje je na isti način potrebno valorizirati te na neuređenim i za to odgovarajućim mjestima poticati sadnju autohtonih mediteranskih biljaka uz postizanje bioraznolikosti.

AKTIVNOST 4.5. Integriranje novih i obnova starih elemenata javnih česmi i urbane opreme

Prema podacima GIS-a Grada Splita utvrđeno je kako se urbana oprema uglavnom nalazi u zonama uređenih javnih zelenih površina, kao i uz pojedine rubne prostore uz prometnice. Kako bi se unijela dodatna kvaliteta u prostor te omogućio boravak i u drugim dijelovima jezgre, bez ograničavanja na

isključivo korištenje prostora ugostiteljskih objekata, potrebno je razmišljati o unošenju dodatnih elemenata urbane opreme. S obzirom na vrijednost prostora nužno je istu prilagoditi kontekstu, primjerice odabirom materijala, boja i drugih karakteristika kako ne bi došlo da narušavanja vizualnih kvaliteta. U tom kontekstu, predlaže se unificiranje urbane opreme koja bi bila dizajnirana i odabrana za područje stare gradske jezgre, što bi pridonijelo vizualnom dojmu, ali i jednostavnosti održavanja i popravaka. Kao moguće rješenje za nedostatak odgovarajuće urbane opreme, predlaže se i unošenje privremenih i mobilnih elemenata urbane opreme koji mogu pridonijeti oživljavanju pojedinih manje aktivnih prostora. Kroz participativan se proces ističe potreba za dodavanjem klupa uz istočne zidine te javnih česmi, što je potrebno promatrati i u kontekstu previđenih povećanja ljetnih temperatura za splitsko područje, što predstavlja značajan rizik s obzirom na količinu posjetitelja stare gradske jezgre tijekom turističke sezone.²¹ U tom smjeru, moguće je razmišljati i uvođenju vode kao elemenata za hlađenje, u obliku parternih ploha i „maglica“ kako bi se utjecalo na hlađenje javnog prostora i postizanje dobre mikroklimе u vrućim prostorima, po uzoru na europske primjere dobre prakse. Uz to, treba imati na umu ograničene mogućnosti kretanja vozila hitne službe po prostoru jezgre, zbog čega je potrebno poduzeti sve potrebne mjere za umanjivanje negativnih posljedica velikih vrućina na zdravlje lokalnog stanovništva i posjetitelja. Za provođenje aktivnosti potrebno je izraditi Studiju urbane opreme, temeljem Odluke o komunalnom redu, a u suglasnosti Konzervatorskog odjela.

AKTIVNOST 4.6. Poboljšanje sigurnosti javnog prostora i uspostavljanje video nadzora istaknutih točaka javnih površina

Prema dokumentu *Sigurnosna prosudba javnih površina grada Splita i plan šticeanja* na području stare gradske jezgre postavljen je videonadzor kako bi se olakšalo nadziranje javnih površina i omogućio kvalitetniji rad službi s ciljem održavanja javnog reda i mira (planirano je postavljanje kamera na 14 lokacija). Postojeći je sustav u narednom periodu potrebno unaprjeđivati, posebice zbog toga što je tijekom turističke sezone sigurnost stanovnika stare gradske jezgre umanjena. U tom periodu bilježe se različiti primjeri remećenja javnog reda i mira, dok se s druge strane, izvan turističke sezone ističe osjećaj nesigurnosti zbog opustjelosti stare gradske jezgre. Prema tome, unaprjeđenje sustava video nadzora ključno je za jačanje osjećaja sigurnosti kod lokalnog stanovništva s ciljem dokidanja negativnih praksi koje utječu na njihovu kvalitetu života. Kao izazov se kroz provedene intervjue ističe i sustav osvjetljenja kojeg je potrebno unaprijediti za što se predlaže i zamjena ulične rasvjete održivim alternativama (npr. LED rasvjeta) što je pokrenuto projektom modernizacije javne rasvjete grada Splita te kroz pilot projekt pametne javne rasvjete na području Bačvica.

CILJ 5. Poticanje inovativnih gospodarskih aktivnosti uz poštivanje lokalne tradicije

Za održivo upravljanje svjetskim dobrom, potrebno je unutar obuhvata poticati gospodarske aktivnosti koje imaju pozitivan učinak na očuvanje izvanrednih univerzalnih vrijednosti dobra te stvaraju dodatne vrijednosti kako bi se ublažio negativan utjecaj turističke monokulture. Poticanje ostalih gospodarskih djelatnosti, mladih poduzetnika i žena poduzetnica potencijalan je način za dokidanje procesa komercijalizacije stare gradske jezgre koji utječe i na nepoželjne strukturne promjene unutar jezgre različitim zahvatima na graditeljskoj baštini te uzrokuje vizualno onečišćenje. Također, navedenim se aktivnostima nastoji doprinijeti vitalnosti jezgre tijekom cijele godine, s naglaskom na razdoblje izvan turističke sezone, u smislu stvaranja novih mjesta okupljanja i otvaranja novih radnih mjesta što može imati pozitivan utjecaj na opisane negativne demografske trendove.

²¹ O važnosti pitke vode na području grada svjedoči i podizanje nekadašnjeg spomenika, tzv. Bajamontijeve fontane.

AKTIVNOST 5.1. Izrada detaljne analize gospodarskih djelatnosti u jezgri

Trenutačna gospodarska slika stare gradske jezgre, prema dostupnim podacima, ukazuje na dominaciju djelatnosti koje su usmjerene prema turističkom sektoru. No, budući da nedostaju objedinjeni i precizni podaci o gospodarskim subjektima, za točno utvrđivanje stanja potrebno je izraditi detaljnu analizu. Analiza bi trebala uključivati statističke podatke o subjektima te kvalitativnu analizu njihova poslovanja. Na temelju analize, potrebno je strateški usmjeriti daljnji razvoj gospodarskih aktivnosti na području jezgre, a željeni je smjer potrebno uskladiti s drugim sektorskim strategijama koje su na snazi. Takvim pristupom moguće je pridonijeti ostvarivanju drugih ciljeva definiranih Planom upravljanja kao što su održivi razvoj te ublažavanje negativnih efekata procesa *overtourisma*. Kroz participativan se proces, uz ovu aktivnost predlaže i poticanje inspekcija koje bi provjeravale imaju li svi gospodarski subjekti na području stare gradske jezgre potrebne dozvole za rad, sukladno Zakonu o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, s obzirom na to da djeluju u području kulturno-povijesne cjeline. Kako bi se navedeno provelo, ključno je jačati kapacitete nadležnih inspekcija koje uglavnom dolaze na poziv, a nisu uspostavljeni regularni sustavi kontrole. Također, ističe se nedostatak trgovina prehrambenim proizvodima te ostalim potrepštinama, dok se kao primjer mapiranja navedenih sadržaja ističe projekt „Idemo do grada“ kojeg provodi Grad Šibenik. „Idemo do grada“ provodi se iz projekta *RetailLink* koji se financira iz projekta URBACT III, a zadatak projekta je donošenje akcijskog plana za revitalizaciju maloprodaje u gradskoj jezgri.

AKTIVNOST 5.2. Poticanje razvoja kulturnih i kreativnih industrija, poduzetništva i obrtništva na području stare gradske jezgre

S obzirom na navedeno, potrebno je gospodarske djelatnosti usmjeriti prema održivim djelatnostima, odnosno onima koje ne utječu na degradaciju nasljeđa stare gradske jezgre. U tom je smjeru potrebno poticati razvoj kulturnih i kreativnih industrija, poduzetništva i obrtništva kako bi se potaknula vitalnost stare gradske jezgre i umanjio utjecaj „sezonalnosti“ aktivnosti koji je identificiran kao jedan od problema lokalnog stanovništva. Razvoj kulturnih i kreativnih industrija moguće je ostvariti EU financiranjem kroz koje se omogućuje izvor financiranja za transformaciju i jačanje konkurentnosti kulturnih i kreativnih industrija. Veliki potencijal za razvoj takvih industrija vidi se kroz poticanje sinergije dionika s Umjetničkom akademijom (vezano uz prijedlog premještanja akademija iznesen u aktivnosti 3.3. *Poticanje razvoja društvenih aktivnosti na području stare gradske jezgre*) te strukovnim udrugama. Poticanje razvoja takvih oblika gospodarstva omogućit će provođenje ideje o „baštini kao samoodrživom resursu“, utjecati na formiranje novih mjesta okupljanja u staroj gradskoj jezgri i pozitivno utjecati na zaposlenost stanovnika. Također, ključno je poticati one djelatnosti za kojima postoji potreba, koje predstavljaju inovativne ideje i prakse, što je moguće prostorno povezati kroz uspostavu zajedničkog inkubatora, odnosno dijeljenog radnog prostora (*coworking*) kako bi se potaknula međusektorska suradnja i razvoj ideja koje su primjenjive specifično na prostor stare gradske jezgre. Također, s ciljem poticanja održivih gospodarskih djelatnosti, moguće je oblikovati natječaje i osigurati potpore malim i srednjim poduzetnicima za poticanje određenih djelatnosti u jezgri koje je potrebno utvrditi prema objektivnim kriterijima. Participativnim se procesom ističe prijedlog oblikovanja mjera za poticanje poduzetništva po uzoru na model kojeg primjenjuje Splitsko-dalmatinska županija koji je usmjeren prema mladim poduzetničkim tvrtkama i obrtima te ženama poduzetnicama. Bitno je istaknuti kako se potpore ne odnose sezonske djelatnosti te da je uvjet za dobivanje da se djelatnost obavlja tijekom cijele godine. Osim toga, sudionici naglašavaju mogućnost poticanja navedenih gospodarskih djelatnosti kroz smanjenje davanja, primjerice kroz smanjenje komunalne naknade, prireza, iznosa spomeničke rente i sl.

AKTIVNOST 5.3. Razvoj modela održivog najma za poticajne i deficitarne djelatnosti

Prema dostupnim pokazateljima, potrebno je odrediti djelatnosti koje se smatraju deficitarnima na području stare gradske jezgre te odrediti kakve se djelatnosti namjeravaju poticati, što je također povezano s ciljevima održivog razvoja. Prema tome, a u skladu s Natječajem za davanje u zakup poslovnih prostora Grada Splita, potrebno je raspisati natječaj za najam poticajnim i deficitarnim djelatnostima, kao i mladim poduzetnicima, uz jasne i transparente kriterije dodjele prostora kako bi se osigurali izložbeno-prodajni prostori za obrtnike te utjecalo na vitalnost stare gradske jezgre i tijekom zimskih mjeseci. Aktivnost je poželjno provoditi u skladu s rezultatima aktivnosti 5.1. *Izrada detaljne analize gospodarskih djelatnosti u jezgri.*

AKTIVNOST 5.4. Edukacija mladih o poduzetništvu i podrška razvoju poduzetničkih ideja koje će doprinijeti gospodarskoj održivosti jezgre

S obzirom na problem depopulacije i starenja stanovništva stare gradske jezgre, participativnim se procesom ističe potreba za naglašavanjem potreba mladih unutar jezgre, bez čega postoji opasnost od produblivanja navedenih negativnih demografskih trendova. Aktivnost se povezuje s gospodarskim razvojem, budući da je potrebno organizirati edukacije za razvoj poduzetničkog razmišljanja i duha (kombiniranjem IT sektora, poduzetništva, kulturnih i kreativnih industrija) kako bi se pokrenule nove djelatnosti, osigurala radna mjesta tijekom cijele godine i potaknulo mlade na ostanak u staroj gradskoj jezgri. Aktivnost se može provoditi kroz suradnju s organizacijama civilnog društva poput Info-zone, kao i s uspješnim poduzetnicima, obrtnicima te gradskim tijelima.

CILJ 6. Učinkovita komunalna infrastruktura i usluge

Stanje komunalne infrastrukture analizom stanja i participativnim procesom pokazalo se neprilagođeno suvremenom načinu života te pritiscima koje uzrokuju turistički dolasci, pri čemu se kao najveći problem izdvajaju nezadovoljavajući sustav vodovodne i kanalizacijske infrastrukture. Loše stanje komunalne infrastrukture negativno utječe i na temelje objekata kulturne baštine, čime se stvaraju dodatni rizici za svjetsko dobro. Glavni izazov za dimenzioniranje komunalne infrastrukture predstavlja izračun vršnih kapaciteta, bez čega nije moguće prilagoditi infrastrukturu suvremenim zahtjevima. Zbog osjetljivosti gradskoga tkiva, potrebno je takve zahvate oprezno promišljati i usklađivati, imajući u vidu očuvanje i zaštitu svjetskoga dobra te unaprjeđenje komunalne infrastrukture kao važnog segmenta kvalitete života. Pri tome, kao koristan alat u planiranju razvoja služit će i novi geografski-informacijski sustav (GIS) - *Grad Split Hub*, koji predstavljaju novi korak u suvremenom pristupu upravljanja komunalnom infrastrukturom i javnim urbanim površinama. Kao izdvojen izazov, ističe se i antička kanalizacija kao dio baštinske infrastrukture koju je potrebno revitalizirati. Osim vodovodne, kanalizacije i energetske mreže, aktivnosti su umjerene i prema unaprjeđenju sustava odvoza i razvrstavanja otpada kako bi se poboljšalo stanje čistoće stare gradske jezgre.

AKTIVNOST 6.1. Unaprjeđenje primarne infrastrukture stare gradske jezgre s naglaskom na područje Dioklecijanove palače

Trenutni sustav odvodnje uglavnom se temelji na mješovitom kanalizacijskom sustavu za otpadne i oborinske vode, a iznimka je infrastruktura oborinske kanalizacije na pojedinim dijelovima poput Rive, prostora uz tržnicu, Peristil te Poljanu kraljice Jelene. S obzirom na identificirane probleme s postojećim sustavom, ova je aktivnost usmjerena prema sprječavanju prelijevanja do kojih dolazi zbog preopterećenosti kanalizacijske mreže, zbog čega je potrebno realizirati projekte vezane uz modernizaciju komunalne infrastrukture (rekonstrukcija sustava odvodnje na području jezgre, izgradnja kanalizacijske mreže na području Rive i slično), uzimajući u obzir vršna opterećenja. Prilikom

rekonstrukcije mreže, potrebno je provesti zahvate vezane uz regulaciju isticanja otpadnih voda (sumpornih i fekalnih) zbog čega dolazi do pojave neugodnih mirisa na području jezgre. Potrebno je organizirati edukacije zaposlenika nadležnih službi kako bi se ojačao njihov kapacitet i mogućnosti prijave za osiguravanje sredstava kroz različite fondove, uz što je poželjno provesti edukacije korisnika kako bi se spriječila ilegalna priključivanja. Cjelokupnu je modernizaciju kanalizacijske mreže nužno provoditi u suradnji i prema uputama nadležnog konzervatorskog odjela. U kontekstu Dioklecijanove palače, od primarne je važnosti sanirati vodovodnu i kanalizacijsku infrastrukturu iznad Dioklecijanovih podruma jer zbog velikih gubitaka vode dolazi do procjeđivanja kroz svodove i zidove, ispiranja izvornog morta, degradacije zidanih struktura, pojave posljedica štetnog djelovanja atmosferilija i vlage te bujanja mikroorganizama. Nastavno na navedene potrebe, predlaže se promisliti i o mogućnostima hidroizolacije iznad Dioklecijanovih podruma. Osim kanalizacijske mreže, potrebno je dodatno napajanje energetske mreže koja je opterećena zbog velikog broja korisnika i turista, kao i uklanjanje svih kablova koji nisu u funkciji s pročelja građevina (jake i slabe struje) uz planiranje ukopavanja infrastrukture u podne površine, a ne zrakom, gdje je to moguće. Za izvođenje infrastrukturnih radova, prema mogućnostima poželjno je izvesti podzemne instalacijske kanale, a projektna dokumentacija obavezno mora sadržavati i projekt opločenja. Kao izdvojeni dio infrastrukture ističe se antička kanalizacija kao dio baštinske infrastrukture, koju je potrebno revitalizirati, odnosno očistiti, sanirati i prezentirati javnosti. Pri tome, velika se važnost pridaje i daljnjem istraživanju, što može pridonijeti poznavanju ostalih antičkih kanalizacijskih sustava, ali i stvoriti novu atrakciju za posjetitelje.

AKTIVNOST 6.2. Osnivanje koordinacijskog tijela za infrastrukturne radove na prostoru jezgre

Participativnim se procesom ističe nedovoljna koordinacija između službi koje bi zajednički trebale raditi na rješavanju pojedinih komunalnih problema, zbog čega se predlaže osnivanje koordinacijskog tijela kako bi se izbjegle situacije dodatnog oštećivanja kamenih oplata i ostalih elemenata kulturne baštine. Kao izazov se ističe nedovoljna koordinacija između službi, uzrokovana postojećim sustavom izdavanja dozvola koje je potrebno ishoditi u pojedinačnim službama, a što utječe na kontinuitet tijeka radova. Zbog toga se predlaže osnivanje koordinacijskog tijela, koje može biti privremenog ili trajnog karaktera, čija bi isključiva zadaća bila koordinacija radova, a sastojalo bi se od predstavnika službi, tvrtki i građana kako bi se postiglo usklađivanje i planiranje potrebnih zahvata. Kako bi se spriječilo ponovno prekopavanje ulica, predlaže se kroz tijelo potaknuti planiranje postavljanja osnovnih infrastrukturnih i instalacijskih elemenata na koje se onda budući korisnici mogu jednostavno priključiti.

AKTIVNOST 6.3. Unaprjeđenje sustava prikupljanja otpada uz poticanje razvrstavanja otpada

Unatoč tome što je na području jezgre organiziran sustav odlaganja i odvoza otpada, potrebno ga je unaprijediti. Participativnim se procesom ističu problemi s terminima odvoza otpada, naročito posebnih vrsta otpada, pretovarnom stanicom te opterećenjima na sustav prikupljanja otpada uzrokovanim turističkih pritiscima koja su enormna, pri čemu turisti proizvode najveći dio nerazgradivog otpada što pridonosi opisanoj situaciji. Sustav odvoza recikliranog otpada je za stanovnike jezgre nepraktičan, budući da se odvoz papira i plastike vrši svega dva puta u mjesecu, zbog čega je potrebno omogućiti češći odvoz kako bi se stanovnike potaknulo na razvrstavanje. Predlaže se uvođenje gospodarenja otpadom sistemom „od vrata do vrata“, što je kao pilot-projekt provedeno u gradskim kotarima Grad i Varoš, a čijom bi se implementacijom uvažile i ambijentalne vrijednosti. Navedeni model može funkcionirati u slučaju jasnog određivanja vremena prikupljanja i pridržavanja navedenog rasporeda, što može biti izazov prilikom uvođenja. S druge strane, po uzoru na Firenzu moguće je iznaći javnu površinu prigodnu za rješavanje problema s gospodarenjem otpadom, odnosno ugraditi podzemne kontejnere za različite vrste otpada što se nastavlja na praksu postavljanja „pametnih“ spremnika *BigBelly*. Na isti problem nadovezuje se i prijedlog iz

participativnog procesa - prenamjena jednog prizemnog gradskog prostora kao mjesta prikupljanja otpada, koje bi bilo pod ključem i videonadzorom te namijenjeno isključivo za stanovnike stare gradske jezgre. Vezano uz to, ističe se da je potrebno u suradnji s građanima odrediti odgovarajuću lokaciju za sabiranje otpada. Osim toga, potrebno je unaprijediti postojeći sustav prikupljanja i odvoza otpada poslovnih, posebice ugostiteljskih objekata, kako bi se utjecalo na nakupljanje otpada u staroj gradskoj jezgri, pri čemu je potrebno poticati ugostitelje na reciklažu i kompostiranje. Predlaže se sustav odvoza organizirati kroz mobilnu aplikaciju, putem koje bi se odvoz vršio „na poziv“, a koja bi omogućila i lakše praćenje ukupne količine otpada ugostiteljskih objekata.

TEMA C: UPRAVLJANJE TURISTIČKIM AKTIVNOSTIMA I UNAPRJEĐENJE SUSTAVA MOBILNOSTI

S obzirom na iznimnu važnost turizma kao gospodarske grane na nacionalnoj razini pa i na razini grada Splita, ali i činjenicu da je osim generatora prihoda, turizam i veliki korisnik kulturne baštine, potrebno je turistički razvoj preusmjeravati od masovnog turizma prema otpornijim i održivijim modelima turističkog razvoja. Na potrebu za promjenom smjera ukazuje i pandemija virusa COVID-19 koja je zaustavivši razvoj ove gospodarske grane, dodatno osvijestila činjenicu da se gospodarski razvoj ne može temeljiti isključivo na turističkoj monokulturi. Na području stare gradske jezgre se tako unazad nekoliko godina, koje su popraćene intenzivnim turističkim rastom, primjećuju brojni negativni učinci nekontroliranog razvoja turizma koji utječu na kvalitetu turizma kao takvog te na kvalitetu života lokalnog stanovništva. Prema tome, dio ciljeva unutar teme C odnosi se na strateško upravljanje turističkim razvojem i posjetiteljima u skladu s potrebama lokalne zajednice. Unutar teme C oblikovani su ciljevi i aktivnosti koji se odnose na unaprjeđenje sustava mobilnosti na području stare gradske jezgre i okruženja, što se posebice kao potreba ističe gužvama koje nastaju priljevom posjetitelja tijekom turističke sezone. Kroz temu mobilnosti nastoje se riješiti i problemi istaknuti participativnim procesom, a koji se odnose na mogućnosti prometovanja na području jezgre za potrebe lokalnog stanovništva tijekom cijele godine.

Cilj 7. Održivo upravljanje turističkim razvojem unutar šireg povijesnog urbanog krajolika

Održivo upravljanje turističkim razvojem pridonijelo bi valorizaciji svjetske baštine u tom kontekstu i spriječilo nekontrolirani razvoj koji utječe na proces njezine degradacije. Međutim, važno je istaknuti kako je, zahvaljujući prihodima koje generira, turizam ujedno i jedan od najvažnijih gospodarskih resursa za obnovu i očuvanje baštine. U tom se smislu predlaže usmjeravanje prema kulturnom turizmu i ostalim selektivnim oblicima turizma koji bi trebali biti prisutni cijele godine, kako bi se smanjili turistički pritisci tijekom vrhunca turističke sezone u ljetnim mjesecima. Kako bi se omogućio razvoj kulturnog turizma, potrebno je jačati kulturnu ponudu grada, odnosno osmisliti sustav kulturnih događanja, koncerata, izložbi, festivala koji bi imali snagu privlačenja drugačije strukture turista, budući da povijesni ostaci samostalno ne predstavljaju dovoljan čimbenik privlačenja posjetitelja. S ciljem smanjenja turističkih pritisaka tijekom sezone, predlaže se valorizacija povijesnog urbanog krajolika grada Splita što je moguće poticati uz aktivnosti vezane za diversifikaciju turističke ponude. Ključno je turistički razvoj uskladiti s potrebama lokalne zajednice kako bi se stvorio suživot između turističkih djelatnosti i stanovnika kako bi se sačuvao kontinuitet življenja.

AKTIVNOST 7.1. Izrada Studije turističkog nosivog kapaciteta i Strategije razvoja turizma

S ciljem usmjerenog i održivog turističkog razvoja, potrebno je izraditi Studiju turističkog nosivog kapaciteta koju je nužno usuglasiti sa Strategijom razvoja turizma. Oba je dokumenta potrebno izraditi u skladu sa smjernicama i kriterijima UNESCO-a koje su objedinjene kroz *World Heritage Sustainable*

Tourism Toolkit. Strategijom razvoja turizma potrebno je usmjeriti turistički razvoj prema kulturnom turizmu (promocijom postojećih kulturnih vrijednosti što se temelji na bogatoj kulturno-resursnoj osnovi jezgre i grada u cjelini, kao i kroz rad kulturnog sektora, odnosno ustanova, organizacija i manifestacija koje ga čine) i ostalim oblicima selektivnog turizma kako bi se utjecalo na jačanje ponude cjelogodišnjeg turizma. Pri izradi Strategije, potrebno je, osim jasnih strateških ciljeva, definirati i turistički proizvod (moguće provoditi uz aktivnost 5.2. *Poticanje razvoja kreativnih industrija, poduzetništva i obrtništva na području stare gradske jezgre*) i prema tome usmjeriti marketing s ciljem promicanja Splita kao destinacije odgovornog turizma. Također, participativnim se procesom ističe i potreba za jačanjem kapaciteta Turističke zajednice Grada Splita za što je potrebno organizirati edukacije usmjerene prema vođenju turizma po principima „pametnih“ turističkih destinacija.

AKTIVNOST 7.2. Valorizacija baštine povijesnog urbanog krajolika grada Splita u okviru prostorno-planske regulative

S ciljem očuvanja izvanrednih univerzalnih vrijednosti, uključujući autentičnost i integritet svjetskoga dobra, potrebno je šire vrednovanje baštine povijesnog urbanog krajolika Grada Splita. Predlaže se definicijom povijesnog urbanog krajolika obuhvatiti cijeli splitski poluotok (uz naselja Vranjic i Stobreč) te prostor današnjeg Solina i Klisa, koji se ujedno shvaća i kao okruženje svjetskoga dobra uz integraciju u prostorno-plansku regulativu. Pri tome, važna odrednica vizualnog integriteta cijelog područja je brdo i park-šuma Marjan, a izrazito značajnim ističe se i Dioklecijanov akvadukt, čiju je valorizaciju potrebno priorizirati. Definiranje povijesnog urbanog krajolika izazov je koji je usko povezan s obuhvatom kontaktne (*buffer*) zone, što su aktivnosti koje je potrebno uskladiti, budući da se upravljanje kontaktnom (*buffer*) zonom, kao i okruženjem svjetskoga dobra mora temeljiti na pristupu povijesnog urbanog krajolika. Navedeno se područje predlaže zbog društveno-gospodarske poveznice te zajedničkog kulturno-povijesnog konteksta kojeg obilježavaju vrijedni spomenici kulture i arheološka nalazišta. Ovaj prostor funkcionira kao povijesna cjelina od najranijih vremena pri čemu značajnu ulogu imaju pravci komunikacija, koji su geografski determinirani. U tom je smislu potrebno valorizirati navedenu kulturnu i prirodnu baštinu, pri čemu se izdvajaju zaštićeni lokaliteti poput arheološke zone Solina (Z-3936), tvrđave Klis (Z-4206), Dioklecijanovog vodovoda (Z-6026), poluotoka Vranjic – ruralna cjelina i kopnena arheološka zona s hidroarheološkom zonom (Z-6273), povijesna jezgra Stobreča (RST-0636-1972) te Marjan koji je zaštićen kao kulturni krajolik (Z-6401), ali i kao zaštićeno područje prirode (park-šuma poluotok Marjan sa Sustjepanom u Splitu). Aktivnost je potrebno uskladiti s aktivnostima 7.3. *Diversifikacija turističke ponude* i 11.3. *Razvijanje integriranog modela interpretacije baštine uz uključivanje povezanih dionika*. Također, treba istaknuti da se upravljanje povijesnim urbanim krajolikom mora temeljiti na preporukama koje su definirane UNESCO-om 2011. g. vezano uz povijesni urbani krajolik. Takvim se pristupom nastoje zaštititi lokalne zajednice u urbanističkim procesima, kako bi se pritom zadržale karakteristike koje proizlaze iz njihove povijesti, kolektivnog sjećanja i okruženja koje doživljaju promjene uslijed već istaknutih izazova (demografskih promjena, masovnog turizma, komodifikacije baštine, utjecaja klimatskih promjena i slično).

AKTIVNOST 7.3. Diversifikacija turističke ponude

Aktivnost je usmjerena prema jačanju turističke ponude izvan stare gradske jezgre i promoviranju manje poznatih, a interesantnih lokacija u okruženju jezgre, ali i na području cijelog povijesnog urbanog krajolika. Diversifikaciju turističke ponude moguće je potaknuti izradom Strategije razvoja turizma Grada Splita kojom je turizam potrebno usmjeravati prema održivim oblicima, što podrazumijeva i usmjeravanje posjetitelja izvan stare gradske jezgre. Posjetitelje je moguće disperzirati kroz integraciju povijesnog urbanog krajolika, primjerice organiziranjem tura i kroz pripremu materijala za obilazak Salone ili stvaranjem kulturne rute duž Dioklecijanovog akvadukta. Posjetitelje je moguće disperzirati i tako popularizirati i ostale lokacije kroz izradu aplikacije koja bi ih upućivala i na druga mjesta. Kroz aplikaciju se za ostvarivanje posjeta zadanim lokalitetima mogu

ponuditi određene prednosti koje bi posjetitelje motivirale na korištenje, kao što su mogućnosti prikupljanja simboličnih nagrada, ostvarivanje popusta na posjete kulturnim institucijama ili određenim događanjima i slično. Aktivnost je potrebno provoditi u suradnji s Turističkom zajednicom Grada Splita te simultano s provedbom aktivnosti 7.2. *Valorizacija baštine povijesnog urbanog krajolika grada Splita u okviru prostorno-planske regulative.*

AKTIVNOST 7.4. Unaprjeđenje kulturne ponude stare gradske jezgre uz jačanje kulturnog sektora

Kako bi se razvoj turističkog sektora usmjerio prema jačem isticanju kulturnog turizma na području jezgre, potrebno je poticati povećanje kulturne ponude tijekom cijele godine kako bi se preokrenuli trenutačni turistički trendovi i pozitivno utjecalo na sezonalnost događanja. Unaprjeđenje kulturne ponude odnosi se na atraktivnost kulturnih sadržaja, odnosno planiranje i realizaciju gostovanja svjetskih poznatih umjetnika, izložbi, festivala, koncerta itd. Na ovaj način utjecalo bi se i na produženje boravka turista, koji bi prilikom posjećivanja jezgre bili usmjereni na prema navedenim sadržajima kojima bi se promicale umjetničke i baštinske vrijednosti s ciljem zaštite svjetskog dobra. Navedeno je moguće postići u suradnji s dionicima kulturnog sektora koji djeluju na području stare gradske jezgre i njenom okruženju – institucijama i udrugama u kulturi, umjetničkim srednjim školama i akademijama, samostalnim umjetnicima, nezavisnim kustosima i dr.

Cilj 8. Upravljanje posjetiteljima uz ispunjavanje potreba lokalne zajednice

Kako bi se postigla potrebna ravnoteža, potrebno je upravljati turizmom na način da bude u službi lokalne zajednice, a ne da turistički razvoj uvjetuje promjene kao što su zamjena stambenih objekata sezonskim objektima, smještajnim kapacitetima i aktivnostima zbog koji jezgra postaje opustjelo središte gradskog života bez istaknutog identiteta. Jasno je da je stara gradska jezgre multifunkcionalno povijesno središte koje uključuje stanovanje, kao i ostale društvene, ekonomske i političke aktivnosti, čiji je dio i turizam. Zbog toga je potrebno pronaći odgovarajuću ravnotežu između funkcija koje su povezane s lokalnom zajednicom te onih koje su povezane s turizmom. Općenito gledajući, razvoj turizma ne može se promatrati izolirano, već je potrebno sve aktivnosti promatrati u sinergičnom kontekstu, što je potrebno primijeniti na aktivnosti unutar ovog cilja, a koje se odnose na učinkovito posjetiteljima u skladu sa životom lokane zajednice. Navedeno je preduvjet za optimalno funkcioniranje urbaniziranog područja koji možemo nazvati povijesnim urbanim krajolikom.

AKTIVNOST 8.1. Upravljanje posjetiteljima i analiza pješačkih tokova

Identificirani problemi velikog broja posjetitelja koji direktno utječe na kvalitetu života stalnih stanovnika, nameću potrebu za uspostavljanjem održivog modela upravljanja posjetiteljima kako bi se na području jezgre očuvala funkcija stanovanja. U skladu s ovom aktivnosti, potrebno je provoditi i aktivnosti unutar cilja 8. *Upravljanje posjetiteljima uz ispunjavanje potreba lokalne zajednice*, a koje su detaljnije razrađene kroz Akcijski plan upravljanja posjetiteljima, koji je prilog glavnom dokumentu Plana upravljanja, izrađen kako bi se spriječili negativni utjecaji koji su vezi i s degradacijom svjetske kulturne baštine, čiji su izvanredne univerzalne vrijednosti ugrožene navedenim trendovima. Također, s obzirom na snažan turistički razvoj od izrade studije *Integralni plan uređenja povijesne jezgre* iz 1985. g. koja je sadržavala analizu pješačkih tokova, potrebno je steći nova znanja o aktualnim pješačkim tokovima. Provedba takve studije dala bi uvid u stanje opterećenosti pojedinih ulica te bi se omogućila izrada smjernica za preusmjeravanje tokova i organizaciju novih polazišnih točaka.

AKTIVNOST 8.2. Prilagođavanje broja iznajmljivačkih kapaciteta nosivom kapacitetu

S obzirom na brojnost smještajnih (iznajmljivačkih) kapaciteta, potrebno je njihov broj uskladiti s određenim nosivim kapacitetom kako bi se očuvala funkcija stanovanja u staroj gradskoj jezgri.

Moguće je kroz aktivnosti Koordinacijskog i Partnerskog vijeća potaknuti izmjenu Zakona o ugostiteljskoj djelatnosti s obzirom na specifičnosti stare gradske jezgre, kako bi se broj prilagodio nosivom kapacitetu. Osim toga, predlaže se i donošenje mjera, odluka ili akata na razini grada, odnosno instrumenata poticanja kao podrška navedenom procesu usklađivanja, poput donošenja odluke o preusmjeravanju otvaranja novih smještajnih objekata izvan jezgre, kao i odluka kojima bi se poticalo iznajmljivanje tijekom cijele godine u odnosu na kratkoročni najam. Prilagođavanjem smještajnih (iznajmljivačkih) kapaciteta nosivom kapacitetu moguće je i utjecati na negativne prakse strukturnih promjena graditeljske baštine u svrhu adaptacije za apartmanski smještaj, a koja ima negativan utjecaj na statiku i integritet građevina (problem je naglašen i kroz intervju sa stanovnicima). Vezano uz nelegalne objekte i aktivnosti, a u vezi s prilagođavanjem broja iznajmljivačkih kapaciteta, kroz participativan proces ističe se potreba za jačanjem kapaciteta Državnog inspektorata te edukacija stanovnika o negativnim praksama s ciljem podizanja svijesti. Nadalje, s obzirom na problem kvalitete smještaja u jezgri koji je istaknut kroz participativan proces, kao rješenje se također predlaže odluka grada o subvencioniranju unaprijeđenja postojećeg smještaja na području stare gradske jezgre kako bi se razina turističke ponude podigla na višu razinu te unaprijedila kategorizacija objekata (potrebno provoditi u suradnji sa Splitsko-dalmatinskom županijom). S ciljem učinkovitijeg planiranja i upravljanja smještajnim kapacitetima, predlaže se i mapiranje i prikupljanje podataka o iznajmljivačima (ukupan broj smještajnih jedinica, broj objekata u domaćinstvu) na području stare gradske jezgre. Potrebno je ishoditi dozvolu Hrvatske turističke zajednice i nadležnog Ministarstva kako bi se navedeni podaci o iznajmljivačima iz sustava *e-Visitor* mogli prikupljati redovito i obrađivati, s obzirom na to da se radi o podacima koji se mijenjaju na dnevnoj razini.

AKTIVNOST 8.3. Uspostava održivog modela upravljanja posjetiteljima s kruzera

Broj tranzitnih gostiju s kruzera do 2019. g. pokazivao je tendenciju rasta, koji je prekinut kao posljedica pandemije virusa COVID-19 koja je prouzrokovala izniman udarac kruzerskoj industriji. Kao posljedica navedenog, u 2020. g. u splitsku luku uplovilo je svega osam kruzera, dok se u 2021. g. broj uplova povećao na 105, što je u znatnoj mjeri manje u odnosu na prethodne godine. Unatoč tome, s obzirom na navedeno povećanje tijekom oporavka gospodarstva od posljedica pandemije, potrebno je u suradnji s Lučkom upravom Split regulirati broj kruzera, svesti ga na optimalnu razinu (te uspostaviti bolju organizaciju vremena njihova dolaska radi usklađivanja s nosivim kapacitetom), kako bi se umanjili turistički pritisci uzrokovani kruzring turizmom. Zbog ograničenog vremena u određenom prostoru i čestim slabijim poznavanjem ponude destinacije koje posjećuju, posjetitelji s kruzera često se okupljaju oko glavnih atrakcija, stvarajući dodatnu gužvu uz male novčane reperkusije. Prema tome, potrebno je i poduzeti mjere za disperziju posjetitelja u gradskoj luci, što će se postići provedbom aktivnosti akcijskog plana upravljanja posjetiteljima. U tom je smislu potrebno oblikovati materijale koji bi posjetitelje upoznali i s drugim lokacijama koje vrijedi posjetiti u blizini Grada Splita, što je potrebno razvijati u skladu s aktivnosti 7.3. *Diversifikacija turističke ponude*.

AKTIVNOST 8.4. Uvođenje *ticketing* sustava za kulturne institucije

U sklopu EU projekta *Palača života - grad mijena/Palace of Life - City of Changes*, financiranog iz Europskog fonda za regionalni razvoj planira se i uspostava jedinstvenog i interoperabilnog *ticketing* sustava za sadržaje kulturnih ustanova na području stare gradske jezgre. Prije provedbe samog projekta potrebno je utvrditi koje će sve institucije biti uključene, tko će upravljati sustavom te definirati način funkcioniranja sustava (utvrditi koje će elemente uključivati, riješiti proračunska pitanja, odrediti i ojačati ljudske kapacitete onih koji bi bili zaduženi za rad sustava i slično). *Ticketing* sustav indirektno će pridonijeti i procesu upravljanja posjetiteljima, budući da može pružiti određenu statistiku o opterećenju stare gradske jezgre i dati uvid u turističke tokove, prema čemu je potrebno prilagoditi izložbeni program i aktivnosti. Unutar *ticketing* sustava, moguće je ponuditi različite pogodnosti za posjetitelje, odnosno omogućiti kupnju jedne karte po umanjenoj cijeni za posjet više

institucija te kombinirati s drugim povlasticama kao što su besplatan javni prijevoz u određenom vremenu, čime se potiče i posjećivanje lokacija izvan same stare gradske jezgre po uzoru na Oslo Pass ili Dubrovnik Pass.

CILJ 9. Promicanje održivog prometa u okruženju stare gradske jezgre

S obzirom na složenost prometnog sustava grada Splita i opseg Plana upravljanja, aktivnosti unutar ovog cilja najviše su usmjerene prema prometu u samoj staroj gradskoj jezgri te na adresiranje izazova s kojima se njezini stanovnici i posjetitelji suočavaju u svakodnevnom životu, pri čemu se uzimaju u obzir zahtjevi zaštite i očuvanja svjetskoga dobra. Naime, zbog specifičnog položaja stare gradske jezgre u odnosu na stratešku prometnu mrežu te blizinu svojevrsnog intermodalnog čvorišta formiranog oko trajektne luke, autobusnog i željezničkog kolodvora, značajnija poboljšanja u kontekstu smanjenja negativnog utjecaja prometa na staru gradsku jezgru moguća su isključivo provedbom seta međusektorskih mjera od kojih su ključne sadržane u POUM-u, a kojima se potiču cjelovita rješenja koja pripadaju održivoj mobilnosti. U fokusu ovog dokumenta su aktivnosti usmjerene ka poboljšanju postojećih prometnih tokova oko stare gradske jezgre te okolnom području, tzv. zoni utjecaja, čija se prometna slika direktno reflektira na stanje u samoj staroj gradskoj jezgri.

AKTIVNOST 9.1. Optimizacija pješačkog prometa na području stare gradske jezgre

Aktivnost se odnosi na unaprjeđenje pješačke infrastrukture, kao i na upravljanje pješačkim tokovima, koje je usko povezano s upravljanjem posjetiteljima koje je predmet akcijskog plana upravljanja posjetiteljima. U skladu s POUM-om, potrebno je regulirati nepropisno parkiranje na pješačkim površinama koje otežava kretanje, što se kao problem ističe participativnim procesom. U tom je smislu potrebno ukloniti i ostale prepreke koje ugrožavaju kretanje, odnosno osigurati maksimalnu širinu pješačkih koridora regulacijom gabarita prodajnih štandova i terasa ugostiteljskih objekata. Protočnost pješačkih koridora ugrožena je i zbog ostalih prometala kao što su bicikli, romobili i skuteri zbog čega je potrebno uspostaviti multimodalne točke gdje se takva prometala mogu iznajmiti i integrirati s ostalim vidovima prometa kako bi se učinkovitije reguliralo njihovo kretanje kroz jezgru. Osim toga, POUM-om se previđa rekonstrukcija dotrajalih i oštećenih nogostupa i pješačkih koridora pri čemu je nužno maksimalno poštivati postojeće popločenje oblikom i materijalom novih elemenata. Staru gradsku jezgru potrebno je i prilagoditi kretanju osoba s invaliditetom i osobama slabije pokretljivosti, što je razrađeno kroz aktivnost 3.4. *Prilagodba stare gradske jezgre osobama s invaliditetom i osobama smanjene pokretljivosti*. Navedene su mjere usmjerene prema očuvanju pješačkih zona unutar definiranog obuhvata na području jezgre, čije je proširivanje potrebno razmotriti u skladu s prostorno-planskom dokumentacijom i aktualnim sektorskim strategijama. Proširivanje pješačkih zona potiče se u brojnim gradovima na razini Europske unije, uz poticanje koncepta „pješačkog grada“ (eng. *Walkable cities*) što se povezuje s tzv. pametnim gradovima, a implementira i u gradovima čija su povijesna središta također upisana na Listu svjetske baštine, poput Salzburga, Firenze, Bruggesa itd. Poticanje koncepta „pješačkog grada“ pozitivno utječe na funkcionalnost prostora, sigurnost pješaka te ugodniji boravak u određenom urbanom području. Upravljanje pješačkim tokovima tako je razrađeno kroz akcijski plan upravljanja posjetiteljima, a neke od aktivnosti koje je važno uskladiti s optimizacijom pješačkog prometa odnose se na uvođenje pametnih sustava za upravljanje pješačkim prometom koji uključuju kontinuirano brojenje pješaka, analizu navika pješaka, trajektorije kretanja i aktivnosti na području gradske jezgre, vrijeme zadržavanja na pojedinim lokacijama i slično, te s time razviti povezane strategije i scenarije upravljanja prometom u realnom vremenu.

AKTIVNOST 9.2. Unaprjeđenje sustava mikromobilnosti

Unaprjeđenje infrastrukture za biciklistički promet, romobile, skutere i ostala vozila sustava mikromobilnosti na razini cijeloga grada potrebno je sagledati zasebnim studijama, dok je na razini

Plana upravljanja potrebno raditi na unaprjeđenju postojećeg biciklističkog prometa na području gradske jezgre i okolnoj zoni od direktnog prometnog utjecaja te integraciji s javnim gradskim i pješačkim prometom. Promicanje aktivnog korištenja oblika mikromobilnosti postići će se daljnjim razvojem sustava dijeljenih javnih bicikala i romobila, unaprjeđenjem stanja biciklističkih prometnica, širenjem mreže terminala za bicikle i romobile te povećanjem broja parkirališta za navedena prometna sredstva u predmetnoj zoni. Za sigurnost pješaka u samoj gradskoj jezgri potrebno je postaviti signalizaciju za guranje bicikala (eng. *cyclists dismount*) na ulazima u pješačku zonu. U pogledu sigurnosti i zaštite od krađa bicikala preporuča se postavljanje sustava tzv. „klamerica“, budući da je tzv. „spirala“ ne omogućuje sigurno vezanje i može oštetiti dijelove bicikala. S obzirom na identificirane izazove, predlaže se i izrada preciznog i operabilnog akcijskog plana mikromobilnosti kako bi se jasno odredile i površine za određena vozila, uspostave dostavnih punktova i sl.

AKTIVNOST 9.3. Uvođenje zone zajedničke namjene

Kako bi se umanjila dominacija motornog prometa, prema smjernicama POUM-a predlaže se uspostava zone zajedničke namjene. Zona zajedničke namjene odnosi se na kohabitaciju pješačkog, biciklističkog te iznimno i motornog prometa, ali pod uvjetom da su automobili u podređenom položaju u odnosu na pješake i bicikliste. Primjeri dobre prakse ukazuju na to da se radi o učinkovitoj aktivnosti za smanjenje broja osobnih automobila, čime se naglašava rezidencijalna funkcija prostora. Prema važećem GUP-u, potencijalne lokacije za uvođenje zone zajedničke namjene jesu Sinjska, Livanjska i Zagrebačka ulica te Trumbičeva obala.

AKTIVNOST 9.4. Uvođenje održivih rješenja mobilnosti u službi prijevoza starijih i nemoćnih osoba

Participativnim se procesom ističe problem s kojim se susreću stanovnici stare gradske jezgre prilikom brige za starije i nemoćne te djece i osoba s invaliditetom iz čega proizlazi potreba za reorganizacijom mreže prometnih tokova unutar stare gradske jezgre u cilju regulacije prijevoza osoba s invaliditetom i smanjenom pokretljivošću. Za uspostavljanje prilaznih punktova isključivo za tu namjenu predložene su lokacije sv. Frane, Prima, Sinjska te Hrvojeva ulica. Također, prijevoz osoba može se vršiti i kroz sustav električnih mini-golf vozila (eng. *electric buggies*) koji nude alternativni oblik prijevoza prikladniji za hitni prolazak uskim ulicama, a ujedno se radi i o ekološki prihvatljivijem rješenju.

AKTIVNOST 9.5. Regulacija prometa dostavnih vozila

Iako su dostavni punktovi za potrebe stare gradske jezgre definirani važećim GUP-om, tijekom participativnog procesa stanovnici su iskazali nezadovoljstvo postojećim stanjem dostavnog prometa, smatrajući da dostavna vozila često ulaze u staru gradsku jezgru bez potrebnih dozvola. Kako bi se na to utjecalo, potrebno je strogo vremenski i prostorno definirati dostavu u gradsko središte, sustavno kontrolirati dozvole i kretanja dostavnih vozila te poticati dostavu pomoću održivijih prometnih sredstava (električnih vozila, električnih teretnih bicikala i dr.). Kroz participativan se proces predlaže suradnju ostvariti i s udrugom karetaša. Na ovaj način smanjilo bi se prometno opterećenje jezgre i s time vezani negativni učinci na okoliš i urbani ekosistem, olakšao bi se pristup hitnih službi kao i kretanje stanovnika i posjetitelja starom gradskom jezgrom.

AKTIVNOST 9.6. Poticanje korištenja javnog prijevoza

Kako bi se smanjilo opterećenje stare gradske jezgre automobilskim prijevozom, potrebno je unaprijediti uslugu javnog prijevoza u pogledu pristupačnosti i dostupnosti (uskладiti s aktivnosti 9.8. *Izrada prometnih modela i mikrosimulacija planiranih prometnih rješenja*) te povećanjem zadovoljstva korisnika uslugom poticati stanovnike i posjetitelje na češće korištenje javnog prijevoza. Na taj način će se ispuniti preduvjet za smanjenje ovisnosti o osobnom automobilu. Kroz participativni proces,

predlaže se uvođenje dodatnih autobusnih linija tijekom vremena najvećih gužvi (odnosno, povećanje frekvencije prometovanja javnog prijevoza) te smanjenje cijena karata i pokaza/besplatan prijevoz. Ipak, učinkovitost sustava javnog prijevoza ostvaruje se prvenstveno kroz razvoj integriranog prijevoza putnika zasnovanog na željezničkom, autobusnom i pomorskom prijevozu, uz što je potrebno generalno poboljšati mobilnost kao uslugu (eng. *mobility as a service*).

AKTIVNOST 9.7. Reorganizacija parkirališnog sustava u okruženju stare gradske jezgre

S ciljem povećanja kvalitete života stanovnika stare gradske jezgre Split Parking uveo je *Pravilnik o povlaštenom parkiranju za stanare konzervatorske zone zaštite „A“*, kojim se stanovnicima omogućuje besplatno parkiranje osobnih automobila unutar parkirnih zone I II uz ispunjavanje određenih kriterija. Kroz participativni proces ističe se da se kao potencijalna lokacija za parkiranje stanara može uključiti i područje Manuša i Lučca. S ciljem unaprjeđenja pravilnika, predlaže se uvođenje sustava rezervacija kako bi se stanovnicima uistinu i osiguralo parkirno mjesto pri čemu je važno regulirati nepropisno parkiranje. Nadalje, u zoni šireg prometnog utjecaja potrebno je regulirati politike parkiranja na način da se površine namijenjene parkiranju osobnih vozila u što većoj mjeri oslobode za održive i aktivne oblike mobilnosti te prateću zelenu infrastrukturu kako bi se destimuliralo korištenje osobnog automobila za dolazak u strogi centar grada i smanjilo prometno opterećenje generirano potragom za slobodnim parkirališnim mjestima.

AKTIVNOST 9.8. Izrada prometnih modela i mikrosimulacija planiranih prometnih rješenja

S obzirom na internacionalni, nacionalni i lokalni značaj stare gradske jezgre, te izvanredne univerzalne vrijednosti svjetskoga dobra, kao i izvanrednu univerzalnu vrijednost, prije implementacije prometnih rješenja koja bi mogla odraziti na staru gradsku jezgru, potrebno je izraditi prometne modele i mikrosimulacije s ciljem procjene utjecaja predloženih zahvata u prometu. Na taj se način mogu razmotriti predložena rješenja za uvođenje dodatnih parking mjesta, garaža (uz promišljanje o mogućnostima povezivanja sa zelenom infrastrukturom, primjerice ukopanih garaža sa ozelenjenim krovovima) te unaprjeđenja javnog autobusnog i željezničkog prometa, kao i rješenja usmjerena prema regulaciji prometnih gužvi koje su uzrokovane pomorskim prometom. Izrađeni prometni modeli i mikrosimulacije trebaju poslužiti kao temelj za donošenje odluka s ciljem prometnog rasterećivanja stare gradske jezgre i poticanja održivih vidova mobilnosti uz zaštitu i očuvanje svjetskog dobra.

TEMA D: IZGRADNJA KAPACITETA I ŠIRENJE ZNANJA

U kontekstu svjetske baštine, izgradnja kapaciteta odnosi se na prakse koje su usmjerene unaprjeđenju vještina i sposobnosti onih koji su uključeni u upravljanje baštinom, kao i šire osvještavanje izvanredne univerzalne vrijednosti za što je potrebno osmisliti raznovrsne načine edukacije prilagođene različitim skupinama ljudi. Poželjno je aktivnostima stvoriti atmosferu otvorene komunikacije i uključiti zainteresirane aktere u proces upravljanja svjetskim dobrom s ciljem povećanja transparentnosti prilikom donošenja odluka. Izgradnja kapaciteta jedan je od pet strateških ciljeva provedbe Konvencije svjetske baštine, koji su uz izgradnju kapaciteta usmjereni prema vjerodostojnosti, konzervaciji, komunikaciji i zajednicama. Potreba za promišljanjem izgradnje kapaciteta proizlazi, dakle iz Konvencije svjetske baštine kojom se predviđa osnivanje ili razvoj nacionalnih ili regionalnih centara za izobrazbu u zaštiti, očuvanju i prezentaciji kulturne i prirodne baštine te poticanje znanstvenih istraživanja u tom području (*World Heritage Convention*, čl. 5e). Operativnim smjernicama UNESCO-a se države potpisnice također potiče na razvoj obrazovnih programa izgradnje kapaciteta (*Operational Guidelines*, par. 214bis), zbog čega se aktivnosti unutar ove teme usmjeravaju prema navedenim preporukama i stvaranju preduvjeta za njihovo provođenje.

CILJ 10. Osiguravanje izgradnje kapaciteta i obrazovnih programa za sve dionike

Kroz cilj 10. nastoje se implementirati aktivnosti potrebne za stvaranje preduvjeta za jačanje kapaciteta dionika koje se odnose uspostavljanje modela edukacije i unaprjeđenje modela upravljanja starom gradskom jezgrom. Unaprjeđenje modela upravljanja odnosi se na dobivanje jasne slike o odgovornosti pojedinih dionika u upravljanju, kao i uspostavljanje integrirane baze podataka čijim bi se stvaranjem omogućilo širenje znanja među stručnjacima i ostalih zainteresiranima te posljedično unaprijedio daljnji razvoj područja.

AKTIVNOST 10.1. Osiguravanje programa edukacije i izgradnje kapaciteta s ciljem zaštite graditeljskog nasljeđa

Operativnim smjernicama UNESCO-a (2019) predlaže se izrada edukativnih programa i programa usmjerenih prema izgradnji kapaciteta te nacionalnim strategijama izgradnje kapaciteta koje uključuju regionalnu suradnju pri čemu u obzir treba uzeti *Strategiju izgradnje kapaciteta svjetske baštine (World Heritage Capacity Building Strategy, 2011)*. Cilj Strategije je unaprijediti vještine te implementirati interdisciplinarni pristup kroz uključivanje što većeg broja dionika kako bi se osnažila zaštita izvanredne univerzalne vrijednosti. Strategijom se nastoje jačati sposobnosti i proširiti znanje onih koji su povezani s upravljanjem svjetskom baštinom na institucionalnim i izvaninstitucionalnim razinama, prema čemu se definiraju ciljane skupine koje se dijele na stručnjake, institucije te zajednice i mreže. Vizijom se previđa da će se provedbom strategije omogućiti kvalitetnija zaštita i upravljanje svjetskom baštinom od strane stručnjaka i institucija, dok će se među lokalnom zajednicom osvijestiti važnost svjetskoga dobra što će utjecati na jačanje podrške očuvanju baštine. Također, pruža se i okvir izrade strategija na internacionalnoj, regionalnoj i nacionalnoj razini te individualnih aktivnosti, pri čemu treba istaknuti da se svaka strategija prilagođava specifičnostima svjetskog dobra za koje je vezana. Prema tome, uz prihvaćanje navedenih principa i ujednačavanje ciljeva, preporučuje se izrada dokumenta na lokalnoj razini, odnosno Strategije izgradnje kapaciteta za svjetsko dobro „Povijesni kompleks Splita s Dioklecijanovom palačom“. S ciljem izgradnje kapaciteta, moguće je poticati i znanstvena istraživanja i publikacije koje bi omogućile bolje poznavanje stare gradske jezgre, a čine temelj kvalitetne prezentacije i interpretacije kulturne baštine. Osim toga, ističe se i potreba za razmjenom znanja te usvajanje primjera dobre prakse (kroz participativan proces navedeno se daje kao primjer kod umrežavanja turističkih zajednica čiji je gradovi susreću s izazovima koji su identificirani i u Splitu, kao i uvođenje obaveznih edukacija za one koji upravljaju kulturnom baštinom u navedenim područjima, primjerice *Heritage Management*). Može se zaključiti kako je potrebno u osmišljavanje programa edukacije uključiti sve mjerodavne institucije i stručnjake, kao i civilne aktere kako bi se podigla svijest o važnosti graditeljskog nasljeđa te educiralo vlasnike stanova o njihovim obvezama i pravima u svrhu senzibiliziranja stalnih stanovnika o vrijednostima prostora te razumijevanju prostora i baštine, mjerama zaštite i sl. Uz edukacije, potrebno je osmisliti i priručnike, a primjerom dobre prakse priručnika za ciljanu skupinu smatra se *Svjetska baština u rukama mladih: kako je upoznati, njegovati i djelovati: priručnik i nastavni materijali za učitelje*, autorice Rut Carek (2011). Osim navedenog, predlaže se izrada priručnika za održavanje i obnovu graditeljske baštine s naglaskom na privatne vlasnike, a kao primjer dobre prakse ističe se grad Kaštela, odnosno priručnik *Očuvanje i održavanje kaštelanske tradicijske arhitekture*, budući da se kontinuiranim održavanjem smanjuju budući troškovi i trošnost građevina. Također, potrebno je poticati suradnju i edukaciju učenika osnovnih i srednjih škola, dok se kao dugoročno rješenje vidi uključivanje znanja i vještina o zaštiti i očuvanju prirodne i kulturne baštine u nastavne programe. Poželjno je pripremiti pilot projekt u koji će se uključiti osnovne i srednje škole koje se nalaze na području jezgre ili u okruženju. Svrha pilot projekta bi bila širenje znanja o svjetskom dobru i ostaloj vrijednoj kulturnoj baštini grada, uključivanje učenika u interpretaciju baštine kako bi se dugoročno osigurao prijenos znanja te posljedično očuvanje i zaštita kulturne baštine.

AKTIVNOST 10.2. Izrada integrirane baze podataka

Temelj za integriranu bazu podataka može biti uspostava posjedovne i vlasničke karte, koja se shvaća kao svojevrsna osobna karta svakog objekta i javnog prostora koja sadrži sve podatke o tom objektu koji su relevantni za učinkovito upravljanje svjetskim dobrom. Podatke o vlasništvu objekata potrebno je povezati s podacima iz informacijskog sustava kulturne baštine kojeg vodi Ministarstvo kulture i medija RH, konzervatorske podloge te Listom prioriteta, kao i ostalim podacima koje je potrebno objediniti i prikupiti kroz provedbu plana, a relevantni su za praćenje provedbe Plana upravljanja, kao što su podaci o arheološkim istraživanjima, stupnju pripravnosti na rizike, nosivom kapacitetu, podaci o korištenju površina uz podatke iz Katastra zelenila, kao i podatke o infrastrukturi i odredbama komunalnog reda uz statističke podatke o stanovništvu koje će omogućiti praćenje demografskih trendova. Sukladno prijedlozima iz participativnog procesa, predlaže se i LIDAR-om skenirati područje stare gradske jezgre kako bi se olakšalo planiranje potrebnih intervencija te potaknulo daljnja istraživanja područja. Prema tome, potrebno je objediniti i nadopuniti postojeće prostorne podatke te ih integrirati kroz GIS sustav, a tijekom izrade baze podataka potrebno je potaknuti rješavanje imovinsko-pravnih odnosa. Takva baza podataka služiti će kao podloga za učinkovit sustav upravljanja prostorom jezgre u budućnosti te kao temelj za donošenje odluka, odnosno kao interni alat za gradske službe te za službe i stručnjake povezane sa zaštitom i očuvanjem stare gradske jezgre, koja se na službeni zahtjev može dati na uvid i ostalim zainteresiranim stranama. Bazu podataka potrebu je kontinuirano ažurirati, a poslužiti će i kao temelj za praćenje i izradu iduće generacije planova upravljanja.

AKTIVNOST 10.3. Izrada baze podataka o gradskim prostorima i revizija gradskih prostora

S ciljem povećanja transparentnosti upravljanja gradskim prostorima, što se kao problem ističe kroz participativan proces, predlaže se izrada baze podataka koja bi sadržavala podatke o dostupnim prostorima i njihovu korištenju. Kroz proces izrade baze podataka, potrebno je napraviti i reviziju gradskih prostora, što bi olakšalo daljnje planiranje potrebnih namjena i funkcija gradskih prostora, odnosno revitalizaciju gradskih prostora s ciljem povećanja njihove iskoristivosti. Analiza gradskih prostora omogućit će i svojevrsno upravljanje namjenama, pri čemu se predlaže se da kroz gradske prostore potiču sadržaji društvene namjene koji služe na dobrobit stalnih stanovnika stare gradske jezgre.

CILJ 11. Uključivanje dionika u upravljanje svjetskom baštinom i poticanje komunikacije između dionika

Svrha aktivnosti unutar ovog cilja je potaknuti uključivanje lokalne zajednice u procese upravljanja kulturnom baštinom i osvještavanje uloge te značaja participacije. U tom je smislu potrebno poticati međusobni dijalog između svih dionika uključenih u proces, što se odnosi ne samo na stanovnike, nego i na ostala tijela uključena u proces. Uz to se veže i interpretacija baštine, što se vidi kao prilika za participaciju, ali i adekvatnu valorizaciju kulturne baštine među stanovnicima i posjetiteljima kako bi se očuvale izvanredne univerzalne vrijednosti svjetskog dobra.

AKTIVNOST 11.1. Uspostava Urbanog centra na području stare gradske jezgre

Urban centar uključuje strukture i institucije čija je svrha kroz zajedničko djelovanje informirati građane o urbanom planiranju, politikama i dizajnu s ciljem povećanja njihova angažmana i participacije u spomenutim praksama. Rad Urbanog centra tako je usmjeren prema povećanju transparentnosti, poticanju rasprave i unaprjeđenju učinkovitosti u postupcima urbanističkog planiranja i kreiranja javnih politika kroz jačanje kohezije između aktera javnog i civilnog sektora te građana. Primjeri dobre prakse zabilježeni su u New Yorku (*Municipal Art Society – MAS, Centar Instituta*

Pratt za razvoj zajednice i okoliša), San Franciscu (SPUR), Torinu (Associazione Urban Center Metropolitan Torino) i Bologni (Urban Centre, Fondazione Innovazione Urbana). Kroz Urbani centar predlaže se organizirati i edukacije kroz koje bi se prvenstveno građane Splita upoznavalo o povijesti grada i vrijednostima kulturne baštine, ali i informiralo o nadležnostima pojedinih institucija za probleme s kojima se stanovnici svakodnevno suočavaju, prema principu *Priručnika za stanare*, kao i educiranje o mogućnostima obnove (približavanje procedura i informiranje o mogućnostima financiranja). Također, kroz djelovanje Centra može se adresirati i problem evidentiran kroz participativni proces koji se odnosi na nedostatak dionika na višoj razini koji bi zastupali stajalište da bi područje stare gradske jezgre trebalo funkcionirati kao gradska četvrt za svim sadržajima potrebnima za kvalitetan život, kao što je slučaj s problemima koji su povezani sa zaštitom kulturne baštine. Osim toga, kroz urbani centar moguće je organizirati i aktivnosti vezane uz pravno savjetovanje u problemima koji se dotiču upravljanja gradom, a direktno utječu na život stalnih stanovnika stare gradske jezgre. S obzirom na cilj Urbanog centra, aktivnost je moguće uskladiti s aktivnosti 11.2. *Uspostava Dijaloga svjetske baštine*, na način da se sastajanja održavaju u prostoru budućeg centra.

AKTIVNOST 11.2. Uspostava Dijaloga svjetske baštine

Uspostava Dijaloga svjetske baštine preporuča se zbog potrebe istaknute tijekom participativnog procesa, a koja se odnosi na uspostavu direktnije i redovitije komunikacije konzervatora i stručnjaka povezanih sa zaštitom i očuvanjem svjetskoga dobra s lokalnim stanovništvom. Dijalog svjetske baštine multisektorska je platforma koja, prema tome, okuplja dionike iz različitih sektora, pri čemu se naglasak stavlja na sudjelovanje lokalnog stanovništva i organizacija civilnog društva. Potrebno je održavati redovite susrete (na razini lokalne samouprave) s ciljem informiranja građana o stanju svjetskog dobra i identificiranja problema stanovnika i interesnih skupina koji su povezani s upravljanjem, zaštitom i očuvanjem svjetskog dobra unutar njegovih obuhvata. Sastajanje Dijaloga svjetske baštine posebice je važno u kontekstu praćenja provedbe strateških aktivnosti te ažuriranja Plana upravljanja, kao i rasprave o značajnijim urbanim intervencijama koje se planiraju. Prema tome, uspješno provođenje aktivnosti dat će snažan doprinos kvalitetnom upravljanju svjetskim dobrom.

AKTIVNOST 11.3. Razvijanje integriranog modela interpretacije baštine uz uključivanje povezanih dionika

Aktivnost je usmjerena prema unaprjeđenju trenutnog modela interpretacije baštine, budući da je tek „u povojima“ na području grada Splita. Interpretacija kulturne baštine važna je za lokalno stanovništvo, ali i za posjetitelje, pri čemu je naglasak potrebno staviti upravo na stanovnike. Rezultat kvalitetnog modela interpretacije je razumijevanje konteksta, povezivanje lokalnog stanovništva s nasljeđem kojeg baštine s čime se osvještuje i važna uloga koju imaju u očuvanju i zaštiti kulturne baštine.²² Prema tome, interpretacija kulturne baštine snažan je alat za poticanje participacije lokalnog stanovništva, kao i stvaranje novih sadržaja kojih nedostaje izvan turističke sezone (povezati s aktivnosti 3.3. *Poticanje razvoja društvenih aktivnosti na području stare gradske jezgre*) te novih radnih mjesta. Povećanje vidljivosti kulturne baštine putem interpretacije, može pozitivno utjecati i na generiranje sredstava za obnovu kulturne baštine i unaprjeđenje kulturne produkcije i stvaralaštva, upravljanje kulturnom baštinom, jačanje kapaciteta i dr. S obzirom na jedinstvenost stare gradske jezgre na internacionalnoj razini, interpretacijski model može uključiti puno više dionika od onih na lokalnoj razini. Predlaže se uspostava integriranog modela interpretacije koji uključuje povezana tijela javne uprave, institucije i udruge u kulturi i građane kao i dionike iz ostalih područja s ciljem stvaranja

²² Kao primjer dobre prakse uključivanja lokalne zajednice ističe se koncept „Play the city“ kroz koji se okupljaju različite vrste dionika te kroz igru usvajaju pristup zajedničkog odlučivanja o gradu. Više na linku: <https://www.playthecity.eu/>

međusektorskog pristupa (primjerice spajanje kulture i umjetnosti s IT sektorom). Jedinostveni interpretacijski model izrazito je važan i za turistički sektor, budući da može utjecati na razvoj kulturnog i cjelogodišnjeg turizma, oblikovanje turističkog proizvoda, diversifikaciju i disperziju turističke ponude, a posljedično i na upravljanje posjetiteljima, odnosno aktivnosti koje su obuhvaćene temom C. U tom je smislu poželjno aktivnosti kombinirati i s aktivnosti 7.2. *Valorizacija baštine povijesnog urbanog krajolika grada Splita u okviru prostorno-planske regulative* (dobar temelj je i Interpretacijski centar Klis koji može činiti značajnu točku na interpretacijskoj mapi). Poželjno je interpretacijski model temeljiti na korištenju novih tehnologija (AR, VR) kako bi interpretacija bila što inovativnija, kreativnija i privlačnija lokalnim stanovnicima i posjetiteljima. S istim ciljem, potrebno je u interpretaciju uključiti i nematerijalnu baštinu grada Splita, a naročito zanimljiv u tom smislu može biti suvremeni „duh“ Splita kojeg je moguće predstaviti kroz *storytelling*.

AKTIVNOST 11.4. Očuvanje specifičnih znanja i vještina usmjerenih prema zaštiti i očuvanju stare gradske jezgre i razvoj znanstveno-istraživačkih djelatnosti

Očuvanje i zaštita stare gradske jezgre izazovno je i u pogledu postojanja specifičnih obrta koji imaju mogućnost obnove pojedinih dijelova građevina, primjerice stolarije, odnosno onih koji imaju znanja obnove tradicionalnih tehnika i materijala. Iz tog se razloga predlaže poticanje očuvanja takvih obrta, ali i uključivanje studenata Sveučilišta u Splitu kako bi se omogućio prijenos znanja i vještina te stvaranje mladih stručnjaka koji su potrebni za očuvanje kulturne baštine stare gradske jezgre. Tako se predlaže uključivanje studenata Fakulteta građevinarstva, arhitekture i geodezije u Splitu, Umjetničke akademije u Splitu te Filozofskog fakulteta koji bi uz mentoriranje profesora s Fakulteta ili članova strukovnih udruga sudjelovali u zahvatima usmjerenima prema zaštiti i očuvanju. Predlaže se kroz praktičan rad sa studentima upoznati studente i prenijeti im načine arhitektonskog snimanja građevina, izradu statičkih proračuna, restauracije kamene plastike, obnove posebnih vrsta tradicionalnih konstrukcija i sl.

9. PLAN PROVEDBE

U nastavku je prikazana tablica koja uključuje ciljeve i aktivnosti Plan upravljanja svjetskim dobrom UNESCO-a „Povijesni kompleks Splita s Dioklecijanovom palačom“ uz pokazatelje provedbe te definira operativna tijela i dionike, prostorni obuhvat, vrijeme provedbe, mjerilo te početne i ciljane vrijednosti relevantne za provedbu ciljeva. Pokazatelji su kvantitativni i/ili kvalitativni mjerljivi podaci koji osiguravaju praćenje provedbe Plana upravljanja, a u tablici su prikazani na razini aktivnosti, pri čemu treba napomenuti da kod određenih pokazatelja koji su kvalitativni, 1 označava da je pokazatelj realiziran, a 0 da pokazatelj nije realiziran. Tijekom provedbe Plana upravljanja, dodatne specifične pokazatelje može definirati Koordinacijsko vijeće, koje je uz Partnersko vijeće odgovorno za provedbu i praćenje Plana upravljanja. Upravljanje provedbom dokumenta nakon završetka projekta *Palača života-grad mijena*, preuzet će Odsjek za staru gradsku jezgru i baštinu. Koordinacijsko vijeće sastajat će se svaka tri mjeseca, a Partnersko vijeće na polugodišnjoj razini. Sjednice je, sukladno potrebama, moguće organizirati i češće, s ciljem osiguravanja uspješnosti provedbe. Uspješnost provedbe Plana upravljanja unutar navedenog vremenskog raspona (2022.-2030. g.) može se mjeriti na razini ciljeva, odnosno postotkom provedbe pripadajućih aktivnosti ili na razini pojedinačnih aktivnosti. Radi učinkovitog praćenja provedbe preporuča se izrada izvješća jednom godišnje koji će uključivati navedene parametre. U tablici se donosi i popis operativnih tijela i dionika koji su uključeni u provedbu pojedinih aktivnosti, što je moguće prilagođavati prema potrebama kroz rad Koordinacijskog i Partnerskog vijeća.

Br.	Naziv cilja/aktivnosti i pokazatelj	Prijedlog operativnih tijela i dionika	Prostorni obuhvat	Vrijeme provedbe	Mjerilo	Početna vrijednost (2022.)	Ciljana vrijednost (2030.)
TEMA A: OČUVANJE I ODRŽIVO UPRAVLJANJE LOKALITETOM							
Cilj 1: Učinkovito upravljanje kulturnim dobrima unutar njihova konteksta							
Aktivnost 1.1. Uspostava i razvoj upravljačke strukture							
1.	Uspostavljena upravljačka struktura (Koordinacijsko i Partnersko vijeće)	Grad Split i dionici definirani Odlukom Gradonačelnika	Zona A i B te <i>buffer</i> zona	2023.	0/1	0	1
Aktivnost 1.2. Izrada konzervatorske podloge i integriranje u GUP Grada Splita te definiranje kontaktne (<i>buffer</i>) zone							
2.	Izrađena konzervatorska podloga za kulturno-povijesnu cjelinu grada Splita	Grad Split, Odsjek za staru gradsku jezgru i baštinu, Ministarstvo kulture i medija: Služba za UNESCO i Konzervatorski odjel u Splitu	Zona A, zona B	2023.-2026.	0/1	0	1
3.	Izrađene IDGUP-a u kojem je integrirana konzervatorska podloga	Grad Split	Zona A, zona B	2026.-2027.	0/1	0	1
4.	Izrađena Lista prioriteta zahvata na zaštiti i očuvanju pojedinih kulturnih dobara	Ministarstvo kulture i medija, Konzervatorski odjel u Splitu	Zona A i B	2026.-2027.	0/1	0	1
5.	Službeno usvojene granice kontaktne (<i>buffer</i>) zone na lokalnoj i međunarodnoj razini	Ministarstvo kulture i medija, Konzervatorski odjel u Splitu, Odbor za svjetsku baštinu	<i>buffer</i> zona	2023.-2024.	0/1	0	1
Aktivnost 1.3. Umrežavanje i razvoj suradnje s drugim UNESCO lokalitetima s ciljem identifikacije zajedničkih problema i podrška davanju prijedloga izmjene zakonodavnog okvira							
6.	Održan broj sastanaka	Članovi KV	Zona A i B te <i>buffer</i> zona	2023.-2030.	broj	0	3
Aktivnost 1.4. Uspostava Fonda za staru gradsku jezgru i modela informiranja o usmjeravanju sredstava uprihođenih na području stare gradske jezgre							
7.	Uspostavljen Fond za staru gradsku jezgru	Grad Split	Zona A	2023.-2026.	0/1	0	1
8.	Uspostavljen model informiranja o usmjeravanju sredstava uprihođenih na području stare gradske jezgre s ciljem definiranja namjenskog i transparentnog načina trošenja sredstava	Grad Split	Zona A i B te <i>buffer</i> zona	2023.-2024.	0/1	0	1

Aktivnost 1.5. Razvoj modela kriterija za prioritizaciju obnove graditeljskog fonda							
9.	Izrada modela kriterija za prioritizaciju obnove	Grad Split	Zona A i B	2023.-2024.	0/1	0	1
Aktivnost 1.6. Provođenje arhitektonsko-urbanističkih za lokacije u zaštićenom području							
10.	Broj provedenih arhitektonsko-urbanističkih natječajâ	Grad Split, DAS	Zona A i B te buffer zona	2023.-2030.	broj	0	5
Aktivnost 1.7. Izrada planova nižeg reda na području svjetskog dobra							
11.	Izrađen UPU s detaljnošću DPU-a	Grad Split	Zona A	2023.-2030.	broj	0	1
Aktivnost 1.8. Izrada studija koje pridonose održivom upravljanju kontaktnom (buffer) zonom i povijesnim urbanim krajolikom							
12.	Izrađena studija vizualne osjetljivosti	Grad Split	Buffer zona, povijesni urbani krajolik	2023.-2030.	broj	0	1
13.	Izrađena studija prometnog opterećenja	Grad Split	Buffer zona, povijesni urbani krajolik	2023.-2030.	broj	0	1
Cilj 2: Unaprjeđenje otpornosti stare gradske jezgre na rizike i klimatske promjene							
Aktivnost 2.1. Identifikacija rizika i izrada Plana upravljanja rizicima i Plana evakuacije za područje stare gradske jezgre							
14.	Izrađen Plan upravljanja rizicima s planom evakuacije za staru gradsku jezgru	Grad Split i dionici sustava civilne zaštite	Povijesni urbani krajolik	2023.	0/1	0	1
Aktivnost 2.2. Edukacija dionika o postupcima prije, tijekom i nakon aktivacije rizika							
15.	Provedene edukativne radionice o postupanju prije, tijekom i nakon aktivacije rizika	Grad Split i dionici sustava civilne zaštite	Grad Split	2023.-2030.	broj	0	8
Aktivnost 2.3. Postavljanje seizmografa na području stare gradske jezgre							
16.	Postavljeni seizmografi	Grad Split	Grad Split	2023.-2025.	broj	0	2
Aktivnost 2.4. Poticanje protupotresne obnove na području stare gradske jezgre							
17.	Broj aseizmički ojačanih objekata tijekom provedbenog razdoblja	Grad Split, Odsjek za staru gradsku jezgru i baštinu, Konzervatorski odjel u Splitu	Grad Split	2023.-2030.	broj	0	5
TEMA B: POTREBE LOKALNE ZAJEDNICE							
Cilj 3: Unaprjeđenje kvalitete života i funkcioniranja lokalne zajednice							
Aktivnost 3.1. Utvrđivanje broja stalnih stanovnika stare gradske jezgre							
18.	Utvrđen popis broja stalnih stanovnika stare gradske jezgre	Grad Split	Zona A	2023.-2030.	0/1	0	1
Aktivnost 3.2. Poticanje (energetske) obnove objekata namijenjenih stalnom stanovanju							
19.	Uspostavljene poticajne mjere revitalizacije i obnove objekata na području stare gradske jezgre	Grad Split	Zona A	2023.	0/1	0	1
20.	Broj objekata na području stare gradske jezgre na kojima su izvršene mjere obnove i revitalizacije	Grad Split, Konzervatorski odjel u Splitu	Zona A	2023.-2030.	broj	0	6
Aktivnost 3.3. Poticanje razvoja društvenih aktivnosti na području stare gradske jezgre							
21.	Broj pokrenutih projekata usmjerenih prema razvoju društvenih sadržaja i usluga namijenjenih stanovnicima stare gradske jezgre	Grad Split, dionici u kulturi	Zona A i B	2023.-2030.	broj	0	4
22.	Udio stanovnika povijesne jezgre koji su uglavnom ili u potpunosti zadovoljni brojem i dostupnošću društvenih sadržaja u jezgri (anketa)	Grad Split, dionici u kulturi	Zona A i B	2023.-2030.	%	-	60%
Aktivnost 3.4. Prilagodba stare gradske jezgre osobama s invaliditetom i osobama smanjene pokretljivosti							
23.	Broj novorazvijenih elemenata infrastrukture prilagođene kretanju osoba s invaliditetom	Grad Split	Zona A	2023.-2030.	broj	0	5
24.	Izrađen Vodič za kretanje osobama s invaliditetom	Grad Split	Zona A	2023.-2024.	0/1	0	1
Aktivnost 3.5. Revitalizacija bedema Cornaro u skladu s potrebama lokalne zajednice							
25.	Bedem Cornaro revitaliziran u skladu s potrebama lokalne zajednice	Grad Split	Zona A	2023.-2025.	0/1	0	1
Aktivnost 3.6. Stvaranje modela socio-demografskih beneficija za stalne stanovnike stare gradske jezgre							
26.	Uspostavljen model socio-demografskih beneficija za stalne stanovnike stare gradske jezgre	Grad Split	Zona A	2023.-2026.	0/1	0	1
Aktivnost 3.7. Razvoj modela subvencioniranja najma stanova u javnom vlasništvu za mlade obitelji							
27.	Broj realiziranih subvencija najma stanova u javnom vlasništvu za mlade obitelji	Grad Split	Zona A i B	2023.-2030.	broj	0	10
Aktivnost 3.8. Poticanje modela kooperativnog stanovanja							
28.	Broj osoba koje su se uključile u model kooperativnog stanovanja	Grad Split	Zona A i B	2023.-2030.	broj	0	25

Cilj 4: Revitalizacija zelenih i javnih površina u skladu s potrebama lokalne zajednice							
Aktivnost 4.1. Poticanje i organizacija društvenih i kulturnih aktivnosti na javnim površinama							
29.	Uspostavljen model usklađene organizacije i promocije javnih događaja na javnim površinama	Grad Split	Zona A	2023.-2024.	0/1	0	1
30.	Izvedeno mapiranje prostora za revitalizaciju zapuštenih i/ili stvaranje novih mjesta okupljanja i prostora za razvoj aktivnosti	Grad Split	Zona A i B	2023.-2024.	0/1	0	1
Aktivnost 4.2. Unaprjeđenje i provođenje postojećih odredbi komunalnog reda							
31.	Unaprijeđen model provođenja odredbi komunalnog reda	Grad Split	Zona A i B	2023.	0/1	0	1
Aktivnost 4.3. Uvođenje sustava za nadziranje buke							
32.	Ugrađeni uređaji za mjerenje buke	Grad Split, Parkovi i nasadi d.o.o.	Zona A	2023.-2030.	broj	0	10
Aktivnost 4.4. Održivo i integrirano upravljanje zelenim površinama i zelenom infrastrukturom							
33.	Broj elemenata zelene infrastrukture koji su razvijeni, obnovljeni i/ili unaprijeđeni	Grad Split, Parkovi i nasadi d.o.o.	Zona A	2023.-2030.	broj	0	5
Aktivnost 4.5. Integriranje novih i obnova starih elemenata javnih česmi i urbane opreme							
34.	Broj obnovljenih ili novorazvijenih elemenata javnih česmi i urbane opreme	Grad Split, Parkovi i nasadi d.o.o.	Zona A i B	2023.-2030.	broj	0	5
Aktivnost 4.6. Poboljšanje sigurnosti javnog prostora i uspostavljanje video nadzora istaknutih točaka javnih površina							
35.	Broj lokacija javnih površina koje su pokrivene video nadzorom	Grad Split, Parkovi i nasadi d.o.o.	Zona A i B	2023.-2030.	broj	13	20
Cilj 5: Poticanje inovativnih gospodarskih aktivnosti uz poštovanje lokalne tradicije							
Aktivnost 5.1. Izrada detaljne analize gospodarskih djelatnosti u jezgri							
36.	Izrađena analiza gospodarskih djelatnosti u jezgri	Grad Split, Tehnološki centar Split, HZZ, ŽHGK, Obrtnička komora Split	Zona A i B	2023.-2024.	0/1	0	1
Aktivnost 5.2. Poticanje razvoja kulturnih i kreativnih industrija, poduzetništva i obrtništva na području stare gradske jezgre							
37.	Uspostava dijeljenog prostora (<i>coworking</i>) i zajedničkog inkubatora	Grad Split uz podršku TCS, HZZ, HGK, HOKST	Zona A	2023.-2030.	0/1	0	1
Aktivnost 5.3. Razvoj modela održivog najma za poticajne i deficitarne djelatnosti							
38.	Uspostavljen model održivog najma za poticajne i deficitarne djelatnosti	Grad Split	Zona A	2023.-2030.	0/1	0	1
Aktivnost 5.4. Edukacija mladih o poduzetništvu i podrška razvoju poduzetničkih ideja koje će doprinijeti gospodarskoj održivosti jezgre							
39.	Broj održanih edukativnih radionica koje doprinose gospodarskoj održivosti jezgre	Grad Split, Tehnološki centar Split, HZZ, ŽHGK, Obrtnička komora Split	Zona A i B	2023.-2030.	broj	0	8
Cilj 6: Učinkovita komunalna infrastruktura i usluge							
Aktivnost 6.1. Unaprjeđenje primarne infrastrukture stare gradske jezgre s naglaskom na područje Dioklecijanove palače							
40.	Broj realiziranih projekata i/ili zahvata unaprjeđenja primarne infrastrukture stare gradske jezgre	Grad Split, komunalne službe	Zona A	2023.-2030.	broj	0	6
Aktivnost 6.2. Osnivanje koordinacijskog tijela za infrastrukturne radove na prostoru jezgre							
41.	Osnovano koordinacijsko tijelo za infrastrukturne radove na prostoru jezgre	Grad Split, Odsjek za staru gradsku jezgru i baštinu, Konzervatorski odjel u Splitu	Zona A	2023.	0/1	0	1
Aktivnost 6.3. Unaprjeđenje sustava prikupljanja otpada uz poticanje razvrstavanja otpada							
42.	Uvedeno gospodarenje otpadom sistemom „od vrata do vrata“	Grad Split, Čistoća d.o.o.	Zona A i B	2023.-2030.	0/1	0	1
43.	Postavljeni "pametni" spremnici za otpad ("Bigbelly")	Grad Split, Čistoća d.o.o.	Zona A i B, buffer zona	2023.-2030.	Broj	4	10
TEMA C: UPRAVLJANJE TURISTIČKIM AKTIVNOSTIMA I UNAPRJEĐENJE SUSTAVA MOBILNOSTI							
Cilj 7: Održivo upravljanje turističkim razvojem unutar šireg povijesnog urbanog krajolika							
Aktivnost 7.1. Izrada Studije turističkog nosivog kapaciteta i Strategije razvoja turizma							
44.	Izrađena Studija turističkog nosivog kapaciteta	Grad Split	Zona A i B te buffer zona	2023.	0/1	0	1
45.	Izrađena Strategija razvoja turizma	Grad Split	Zona A i B te buffer zona	2023.-2024.	0/1	0	1
Aktivnost 7.2. Valorizacija baštine povijesnog urbanog krajolika grada Splita u okviru prostorno-planske regulative							
46.	Broj novoobnovljenih elemenata kulturne baštine na prostoru povijesnog urbanog krajolika, s fokusom na staru gradsku jezgru	Grad Split, Odsjek za staru gradsku jezgru i baštinu, Ministarstvo kulture i medija:	Povijesni urbani krajolik s fokusom na zonu A	2023.-2024.	broj	0	10

		Služba za UNESCO i Konzervatorski odjel u Splitu, Grad Solin, Grad Trogir					
47.	Izrađen kratki priručnik za interpretaciju vrijednosti povijesnog urbanog krajolika	Grad Split, Odsjek za staru gradsku jezgru i baštinu, Ministarstvo kulture i medija: Služba za UNESCO i Konzervatorski odjel u Splitu, Grad Solin, Grad Trogir	Povijesni urbani krajolik	2024.	0/1	0	1
48.	Integracija povijesnog urbanog krajolika u prostorno-plansku regulativu	Grad Split, Konzervatorski odjel u Splitu	Povijesni urbani krajolik	2023.-2026.	0/1	0	1
Aktivnost 7.3. Diversifikacija turističke ponude							
49.	Razvoj edukativno-turističke rute povijesnim urbanim krajolikom (Salona, Klis, Trogir)	Grad Split, TZ Grada Splita, dionici u turizmu te dionici u kulturi	Povijesni urbani krajolik	2023.-2024.	0/1	0	1
Aktivnost 7.4. Unaprjeđenje kulturne ponude stare gradske jezgre uz jačanje kulturnog sektora							
50.	Broj novih kulturo-izvedbenih događanja na području stare gradske jezgre	Grad Split, TZ Grada Splita, dionici u turizmu te dionici u kulturi	Zona A i B	2023.-2026.	broj	0	3
Cilj 8: Upravljanje posjetiteljima uz ispunjavanje potreba lokalne zajednice							
Aktivnost 8.1. Upravljanje posjetiteljima i analiza pješačkih tokova							
51.	Uspostavljen održiv model upravljanja posjetiteljima	Grad Split, TZ Grada Splita, dionici u turizmu	Zona A i B te buffer zona	2023.-2030.	0/1	0	1
Aktivnost 8.2. Prilagođavanje broja iznajmljivakih kapaciteta nosivom kapacitetu							
52.	Prilagođen broj iznajmljivakih kapaciteta nosivom kapacitetu	Grad Split	Zona A i B	2023.-2030.	0/1	0	1
Aktivnost 8.3. Uspostava održivog modela upravljanja posjetiteljima s kruzera							
53.	Uspostavljeni model upravljanja posjetiteljima s kruzera	Grad Split, TZ Grada Splita, dionici u turizmu	Zona A i B te buffer zona	2024.-2026.	0/1	0	1
Aktivnost 8.4. Uvođenje ticketing sustava za kulturne institucije							
54.	Uvedeni ticketing sustav za kulturne institucije	Grad Split, kulturne ustanove Grada Splita	Zona A i B	2023.-2025.	0/1	0	1
Cilj 9: Promicanje održivog prometa u okruženju stare gradske jezgre							
Aktivnost 9.1. Optimizacija pješačkog prometa na području stare gradske jezgre							
55.	Broj elemenata unaprjeđenja sigurnosti i prohodnosti prostora jezgre i okruženja za pješake	Grad Split	Zona A i B	2023.-2030.	broj	0	6
Aktivnost 9.2. Unaprjeđenje sustava mikromobilnosti							
56.	Uspostava modalnih točaka za najam javnih bicikala i e-vozila (e-bicikli, e-romobili i sl.)	Grad Split	Zona B	2023.-2030.	0/1	0	1
Aktivnost 9.3. Uvođenje zone zajedničke namjene							
57.	Uvedene zone zajedničke namjene	Grad Split, Split Parking d.o.o.	Zona A i B	2023.-2030.	broj	0	3
Aktivnost 9.4. Uvođenje održivih rješenja mobilnosti u službi prijevoza starijih i nemoćnih osoba							
58.	Uveden model održivih rješenja mobilnosti u službi prijevoza starijih i nemoćnih osoba	Grad Split, Split Parking d.o.o.	Zona A i B	2023.-2030.	0/1	0	1
Aktivnost 9.5. Regulacija prometa dostavnih vozila							
59.	Uveden model strožeg nadzora prometa dostavnih vozila	Grad Split, Split Parking d.o.o.	Zona A	2023.-2030.	0/1	0	1
Aktivnost 9.6. Poticanje korištenja javnog prijevoza							
60.	Broj provedenih javnih događanja promocije korištenja javnog prijevoza	Grad Split, Promet Split d.o.o.	Grad Split	2023.-2030.	broj	0	8
Aktivnost 9.7. Reorganizacija parkirališnog sustava u okruženju stare gradske jezgre							
61.	Uspostava sustava rezervacije parkirališnih mjesta za stanovnike stare gradske jezgre	Grad Split, Split Parking d.o.o.	Zona A i B	2023.-2030.	0/1	0	1
Aktivnost 9.8. Izrada prometnih modela i mikrosimulacija planiranih prometnih rješenja							
62.	Izrađeni prometni modeli i mikrosimulacije planiranih prometnih rješenja	Grad Split, Split Parking d.o.o.	Zona A i B te buffer zona	2023.-2027.	0/1	0	1

TEMA D: IZGRADNJA KAPACITETA I ŠIRENJE ZNANJA							
Cilj 10: Osiguravanje izgradnje kapaciteta i obrazovnih programa za sve dionike							
Aktivnost 10.1. Osiguravanje programa edukacije i izgradnje kapaciteta s ciljem zaštite graditeljskog nasljeđa							
63.	Izrađena Strategija izgradnje kapaciteta za svjetsko dobro "Povijesni kompleks Splita s Dioklecijanovom palačom"	Grad Split	Grad Split	2024.-2025.	0/1	0	1
Aktivnost 10.2. Izrada integrirane baze podataka							
64.	Razvijena integrirana baza podataka	Grad Split	Grad Split	2023.-2030.	0/1	0	1
Aktivnost 10.3. Izrada baze podataka o gradskim prostorima i revizija gradskih prostora							
65.	Izrađena baza podataka o gradskim prostorima uz reviziju gradskih prostora	Grad Split	Grad Split	2023.-2030.	0/1	0	1
Cilj 11: Uključivanje dionika u upravljanje svjetskom baštinom i poticanje komunikacije između dionika							
Aktivnost 11.1. Uspostava Urbanog centra na području stare gradske jezgre							
66.	Urbani centar stavljen u funkciju	Grad Split	zona A	2023.-2025.	0/1	0	1
Aktivnost 11.2. Uspostava Dijaloga svjetske baštine							
67.	Uspostavljen Dijalog svjetske baštine	Grad Split	Grad Split	2023.	0/1	0	1
Aktivnost 11.3. Razvijanje integriranog modela interpretacije baštine uz uključivanje povezanih dionika							
68.	Razvijeni integrirani model interpretacije baštine	Grad Split i dionici u kulturi, stanovništvo povijesne jezgre	zona A i B te buffer zona	2024.-2025.	0/1	0	1
Aktivnost 11.4. Očuvanje specifičnih znanja i vještina usmjerenih prema zaštiti i očuvanju stare gradske jezgre i razvoj znanstveno-istraživačkih djelatnosti							
69.	Uspostavljen model poticanja obrta sa specifičnim znanjima i vještinama za obnovu graditeljske baštine	Grad Split	zona A i B te buffer zona	2023.-2025.	0/1	0	1
70.	Uspostavljen model suradnje sa studentima relevantnih smjerova Sveučilišta u Splitu	Grad Split, Konzervatorski odjel u Splitu, strukovne udruge, Sveučilište u Splitu	zona A i B	2023.-2025.	0/1	0	1

10. PRILOZI

10.1. Opis mreže dionika

KLJUČNI DIONICI (međunarodna, nacionalna i lokalna razina):

- Odbor za svjetsku baštinu
- Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske (Uprava za zaštitu kulturne baštine, Služba za UNESCO, Konzervatorski odjel u Splitu)
- Odsjek za staru gradsku jezgru i baštinu (Upravni odjel za društvene djelatnosti, Grad Split)
- Koordinacijsko vijeće
- Partnersko vijeće

OSTALI DIONICI (uključeni dionici koji predstavljaju široki okvir upravljanja koji predstavljaju sekundarni izvor za upravljanje baštinom (gradska i županijska tijela; institucije koje upravljaju kulturnom baštinom ili su vlasnici zaštićenih objekata; dionici privatnog sektora; lokalni dionici civilnog sektora):

1. Regionalna razina

Splitsko-dalmatinska županija - jedinica regionalne samouprave koja obavlja poslove koji se odnose na prostorno i urbanističko planiranje, gospodarski razvoj, promet i prometnu infrastrukturu, održavanje javnih cesta, planiranje i razvoj mreže obrazovnih, zdravstvenih, socijalnih i kulturnih ustanova. Pritom su za upravljanje jezgrom najrelevantniji upravni odjeli:

- **Upravni odjel za prosvjetu, kulturu, tehničku kulturu i sport**
- **Upravni odjel za graditeljstvo i prostorno uređenje**
- **Upravni odjel za zaštitu okoliša, komunalne poslove, infrastrukturu i investicije**
- **Upravni odjel za gospodarstvo, EU fondove i poljoprivredu**
- **Upravni odjel za turizam i pomorstvo**
- **Upravni odjel za zdravstvo, socijalnu skrb i demografiju**
- **Javna ustanova RERA S.D.**
- **Zavod za prostorno uređenje Splitsko-dalmatinske županije**
- **Policajska uprava splitsko-dalmatinska**
- **Turistička zajednica Splitsko-dalmatinske županije**

Splitsko-makarska nadbiskupija

2. Lokalna razina

Ured Grada Splita - sistematiziran u pet odsjeka; obavlja poslove iz domene protokola, informiranja i odnosa s javnošću, međunarodne suradnje i odnosa s dijasporom, prava na pristup informacijama i zaštite osobnih podataka. Također se obavljaju pravno-normativni i drugi poslovi za Gradsko vijeće i Gradonačelnika, a koji, između ostalog, obuhvaćaju pripremu, izradu i pregled općih akata za sjednice Gradskoga vijeća i/ ili Gradonačelnika.

- Odsjek za protokol, odnose s javnošću i međunarodnu suradnju
- Odsjek za rad Gradskog vijeća
- Odsjek za opću upravu
- Odsjek za ljudske potencijale
- Odsjek za mjesnu samoupravu i sigurnost

Upravni odjel za društvene djelatnosti

- Odsjek za odgoj, obrazovanje, znanost i tehničku kulturu
- Odsjek za kulturu
- **Odsjek za staru gradsku jezgru i baštinu**
- Odsjek za socijalnu skrb i zdravstvenu zaštitu
- Odsjek za demografiju i udruge civilnog društva
- Odsjek za suradnju s braniteljima i braniteljskim udrugama

Upravni odjel za komunalne poslove

- Odsjek za komunalno gospodarstvo
- Odsjek za promet i komunalno održavanje
- Odsjek za redarstvo
- Odsjek za površine javne namjene

Upravni odjel za urbanizam i izgradnju

- Odsjek za prostorno planiranje
- Odsjek za zaštitu okoliša
- Odsjek za izdavanje akata prostornog uređenja i gradnje
- Odsjek za izgradnju

Upravni odjel za ekonomske poslove

- Odsjek za računovodstvo i proračun
- Odsjek za financije
- Odsjek za javnu nabavu
- Odsjek za provedbu ITU mehanizama

Služba za razvoj grada

- Odsjek za strateško planiranje i provedbu projekata
- Odsjek za Smart City i informatiku

Upravni odjel za gradsku imovinu

- Odsjek za gospodarenje gradskom imovinom
- Odsjek za imovinsko-pravne odnose
- Odsjek za pravno zastupanje
- Odsjek za evidenciju i procjenu vrijednosti nekretnina
- Odsjek za tehničke i pomoćne poslove

Služba za unutarnju reviziju

Gradski kotar Grad - na čelu s Vijećem kotara koje se sastoji od stanovnika kotara; nadležno za ispitivanje mijenja građana kotara, davanje prijedloga Gradonačelniku, Gradu Splitu i njegovim upravnim tijelima.

- **Parkovi i nasadi d.o.o.** - nadležno za održavanje javnih zelenih površina, dječjih igrališta, komunalne opreme, česmi, fontana.
- **Promet d.o.o.** - zaduženo za organiziranje gradskog i prigradskog prometa.
- **Čistoća d.o.o.** - održava čistoću i upravlja otpadom Grada Splita.
- **Lovrinac d.o.o.** - zaduženo za održavanje gradskog groblja.
- **Split parking d.o.o.** - zaduženo za održavanje javnih površina namijenjenim prometu u mirovanju.
- **Splitska obala d.o.o.** - zaduženo za organiziranje parkinga na trgu Dr. Franje Tuđmana, građevinsko održavanje i čišćenje plaža područja Grada Splita, Stobreča i Slatina.
- **Stano-uprava d.o.o.** - zaduženo za upravljanje i održavanje stambenih i poslovnih.
- **Vodovod i kanalizacija d.o.o.** - zaduženo za javnu opskrbu vodom i odvodnju.
- **Javna ustanova Zavod za prostorno uređenje Grada Splita** - zadužena za izradu prostornih i urbanističkih planova, izvješća o stanju u prostoru.
- **Javna ustanova za upravljanje park-šumom Marjan** - lokalna javna ustanova za upravljanje park šumom Marjan.
- **Javna ustanova Športski objekti Split** - zadužena za organiziranje i izvođenje sportskih, kulturnih ili gospodarskih natjecanja.
- **Razvojna agencija Split – RaST d.o.o.** - zadužena za savjetodavnu i tehničku pomoć gradskim institucijama i tvrtkama pri pripremi i provedbi projekata (su)financiranim sredstvima EU.
- **DES – Ustanova za zapošljavanje, rad i profesionalnu rehabilitaciju osoba s invaliditetom Split** - rad na integraciji, zapošljavanju i profesionalnoj rehabilitaciji osoba s invaliditetom.
- **Muzej grada Splita** - upravlja radom muzeja, Dioklecijanovih podruma, Galerije Emanuel Vidović, Jugoistočne kule, Mletačke kule te Ophodom.
- **Etnografski muzej**
- **Gradsko kazalište lutaka**
- **Galerija umjetnina**
- **Gradsko kazalište mladih**
- **Hrvatsko narodno kazalište Split**
- **Centar za kulturu i cjeloživotno obrazovanje Zlatna vrata** - pruža obrazovne i kulturne programe za sve dobne skupine Splitsko-dalmatinske regije, nalazi u sklopu gradskog kotara Grad.
- **Hrvatski pomorski muzej**
- **Riznica splitske katedrale** - Muzej sakralne baštine u palači Skočibučić Lukaris na Peristilu. Koordinira obilazak katedrale, zvonika, kriptе sv. Lucije, krstionice sv. Ivana, vodi brigu o više crkava i njihovu inventaru u staroj jezgri grada Splita, organizira radionice i predavanja.

- **Arheološki muzej Split** - osnovan 1820. g., najstarija muzejska ustanova u Hrvatskoj koja u 2020. g. sadrži desetke tisuća arheoloških predmeta koji predstavljaju razvoj grada Splita, nalazi se u gradskom kotaru Lovret.
- **Muzej hrvatskih arheoloških spomenika**
- **Muzeji Ivana Meštrovića**
- **Prirodoslovni muzej i zoološki vrt**
- **Gradska knjižnica Marka Marulića** - najveća javna knjižnica u Splitsko-dalmatinskoj županiji.
- **Multimedijalni kulturni centar**
- **Državni arhiv u Splitu**
- **Državna geodetska uprava** – Područni ured za katastar Split
- **Javna ustanova MORE i KRŠ** - županijska javna ustanova za upravljanje zaštićenim dijelovima prirode na području SDŽ, nalazi se u gradskom kotaru Bačvice.
- **Institut za jadranske kulture i melioraciju krša**
- **Institut za oceanografiju i ribarstvo**
- **Mediteranski centar za graditeljsko nasljeđe**
- **Sveučilišna knjižnica u Splitu**
- **Javna vatrogasna postrojba Grada Splita**
- **Turistička zajednica Grada Splita**
- **Lučka uprava Split**
- **Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti u Splitu (HAZU)** - najviša hrvatska znanstvena i umjetnička institucija, potiče i organizira znanstveni rad te se zalaže za primjenu postignutih rezultata, razvija umjetničku i kulturnu djelatnost i brine o hrvatskoj kulturnoj baštini i njezinoj afirmaciji u svijetu.
- **Sveučilište u Splitu (UNIST)** - osnovano 1974. g. sastoji se od 11 fakulteta, jedne umjetničkoj akademiji te četiri sveučilišna odjela.

DIONICI PRIVATNOG SEKTORA:

- HGK – Županijska komora Split
- HOK – Udruženje obrtnika Split
- Hrvatska udruga poslodavaca (HUP) Split
- Ceh ugostitelja i turističkih djelatnika
- Udruženje ugostitelja Split
- Strukovna grupacija ugostiteljskih djelatnosti
- Udruga građevinskih inženjera Split
- ACI Marina Split, i brojni drugi dionici koji su članovi prethodnih udruženja

DIONICI CIVILNOG SEKTORA:

- Inicijativa Get Getanima
- Udruga stanovnika povijesne jezgre grada Splita GET
- Društvo prijatelja kulturne baštine Split
- Platforma Doma mladih (PDM)
- Cluster za eko-društvene inovacije i razvoj CEDRA Split
- Društvo arhitekata Split (DAS)
- Društvo Marjan
- Udruga SUNCE
- Prokultura Split
- Umjetnička udruga Adria Art Annale (AAA)
- Književni krug Split
- Centar Marulianum
- Fotoklub Split (FKS)
- Udruga Splitera
- Udruga KURS
- Građanska inicijativa Split
- Hrvatska udruga likovnih umjetnika (HULU) Split
- IKS Festival
- Društvo književnika Split; ogranak Društva hrvatskih književnika
- Ogranak Matice hrvatske Split
- Udruga osoba s invaliditetom Split
- Ciceron
- Društvo turističkih vodiča Split (DTVS)
- Turistički vodiči Split i brojne druge udruge koje svojim radom oplemenjuju društvene sadržaje i usluge.

10.2. Participativan proces

Prilikom izrade Plana upravljanja svjetskim dobrom UNESCO-a „Povijesni kompleks Splita s Dioklecijanovom palačom“ organiziran je opsežan participativan proces kroz koji su svi relevantni dionici na regionalnoj i lokalnoj razini, kao i građani uključeni u proces izrade Plana. Kroz participativan proces, građani su zastupljeni samostalno te kroz udrugu GET i inicijativu Get Getanima. Predstavници inicijative Get Getanima aktivno su sudjelovali u izradi Plana upravljanja sudjelovanjem u participativnom procesu, okupljanjem sudionika na radionicama, dozvolili su pristup *online* platformi, osigurali mogućnost analize sadržaja, komuniciranje o Planu te postavljanje informacija. Tako se primjenjuje *bottom-up* (odozdo prema gore) pristup koji je omogućio precizan uvid u ključne izazove, probleme i prilike u različitim sektorima koji su ključni za učinkovito upravljanje svjetskim dobrom. Kroz participativan proces se također oblikuju i razrađuju strateški ciljevi i aktivnosti Plana upravljanja, kako bi se Plan upravljanja što približio dionicima, s ciljem olakšavanja procesa provedbe Plana i stvaranja operativnog dokumenta koji će imati stvaran utjecaj na zaštitu i očuvanje svjetskoga dobra na dobrobit lokalne zajednice. Upravo iz tog razloga, posebna pozornost tijekom provedbe participativnih aktivnosti usmjerena je upravo na same građane i civilni sektor koji djeluje na prostoru stare gradske jezgre.

Participativan proces izrade Plana upravljanja proveden je u tri kruga. Prvi krug proveden je u travnju 2022. g. i služio je kao ulazni input u razradi analitičkih elemenata. Drugi krug participativnog procesa proveden je u lipnju 2022. g. kao proces prikupljanja ulaznih informacija i ideja za razradu akcijskog plana upravljanja. Treći krug participativnog procesa proveden je u listopadu 2022. g. tijekom kojeg su prezentirani inicijalni rezultati procesa izrade akcijskog plana, a rezultati su koristili za prilagodbu i nadogradnju nacрта dokumenta.

Kao što je navedeno, prvi krug participativnog procesa, koji je održan 13. i 14. travnja 2022. g., obuhvatio je provedbu četiriju fokus grupa, namijenjenih prikupljanju informacija o potrebama, izazovima i potencijalima budućeg razvoja i upravljanja starom gradskom jezgrom. Četiri fokus grupe doticale su se sljedećih tema:

- Stanovanje u jezgri – kroz razgovor s dionicima istaknute su potrebe stanovnika stare gradske jezgre, potrebe društvene infrastrukture u staroj gradskoj jezgri (odgoj, obrazovanje, rekreacija i dr.), potrebe civilnog sektora, izazovi prometnog sustava i infrastrukturnog opterećenja te zaštita prirodnih i antropogenih rizika;
- Infrastruktura i gospodarenje otpadom i okolišem – kroz razgovor s dionicima istaknuti su izazovi i opterećenja komunalne infrastrukture, stanje prirodnih sastavnica okoliša (kvaliteta zraka i voda, javne zelene površine), upravljanje otpadom, stanje čistoće grada posljedice klimatskih promjena i dr.;
- Obnova i revitalizacija kulturne i prirodne baštine – kroz razgovor s dionicima istaknuti su izazovi, potrebe i potencijali u kontekstu kulture i kulturne baštine, upravljanje zaštićenim kulturnim dobrima te prirodnom baštinom;
- Održivost gospodarskih djelatnosti na prostoru jezgre – kroz razgovor s dionicima istaknuti su izazovi, potrebe i potencijali u kontekstu gospodarskih aktivnosti u samoj jezgri, gospodarska slika stare gradske jezgre, razvoj turizma i ugostiteljstva u staroj gradskoj jezgri, obrtništvo i poduzetništvo uz mogućnosti razvoja kulturnih i kreativnih industrija u staroj gradskoj jezgri i dr.

Rezultati prvog kruga participativnog procesa sumirani su kroz Izvješće o provedenom participativnom procesu Faze I, čiji zaključci su činili podlogu za razradu analitičkih elemenata dokumenta, odnosno identifikacije izazova, potreba i potencijala koje je potrebno uvažiti tijekom izrade akcijskog plana upravljanja.

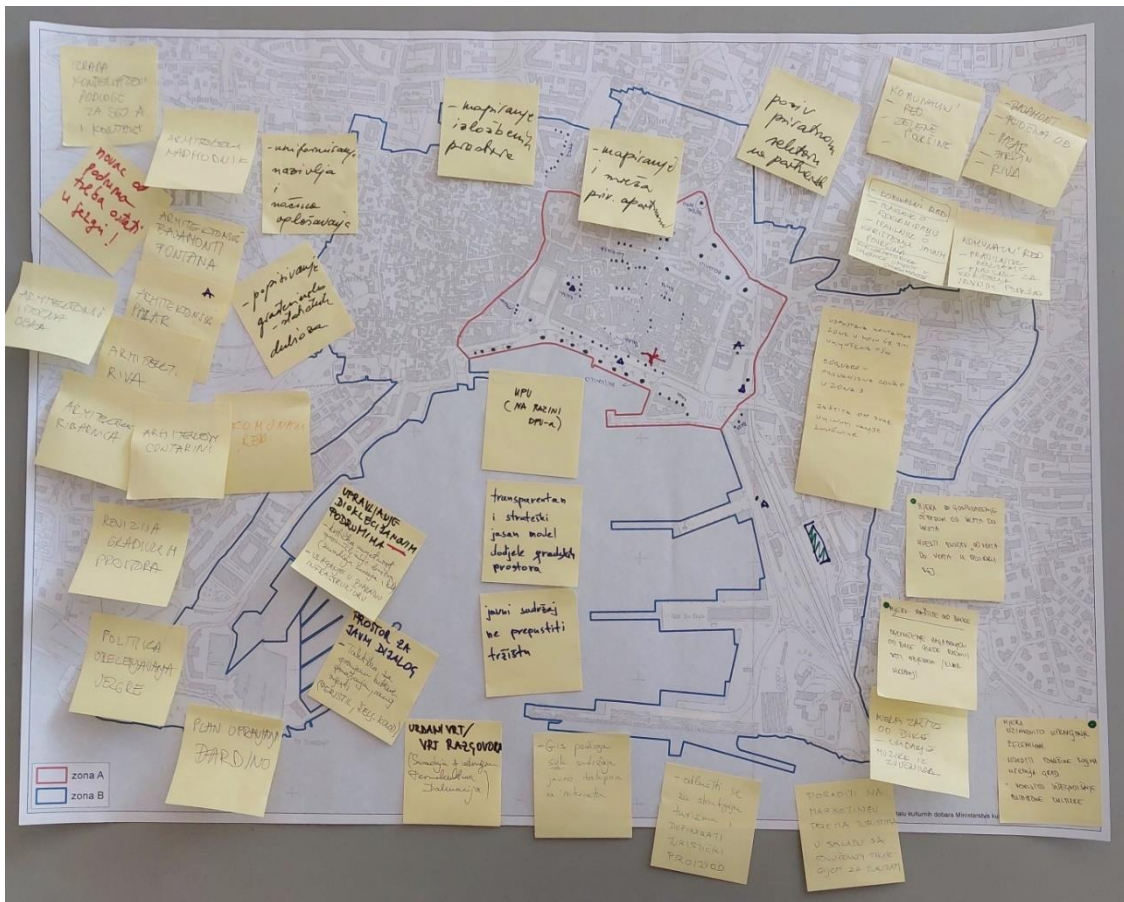

Sl. 5. Detalj s fokus grupe „Stanovanje u jezgri“ provedene u okviru prvog kruga participativnog procesa

Nakon obrade prvih rezultata te kategorizacije utvrđenih izazova, potreba i potencijala, pristupilo se organizaciji drugog kruga participativnog procesa koji je proveden 14. lipnja. Ideja ovog kruga jest bila evaluirati dosadašnje rezultate zajedno s dionicima te osigurati uključenost dionika u definiranje vizije, ciljeva i mjera za budući Plan upravljanja. Glavne teme o kojima se raspravljalo, a rasprava o njima pridonijela je stvaranju vizije i oblikovanju strateških aktivnosti su: kulturni identitet i zaštita baštine, kvaliteta života, turizam i utjecaj turizma na kvalitetu života te socijalna, ekološka i ekonomska održivost. Fokus grupa koja je okupila lokalne udruge aktivne na području stare gradske jezgre koje se bave pitanjima društvenog razvoja prostora jezgre bila je interaktivna jer se kao podloga tijekom razgovora koristila karta stare gradske jezgre, na kojoj su ucrtavane intervencije koje su potrebne, kao i prijedlog aktivnosti koje je potrebno naglasiti kroz Plan upravljanja. Rezultati su služili kao input za izradu ciljeva i aktivnosti Plana upravljanja. Nakon provedene fokus grupe s udrugama, organizirana je radionica s građanima stare gradske jezgre koja je bila otvorena za javnost te su građani mogu sudjelovati te davati svoje prijedloge za integriranje u dokument. Cilj radionice bio je doprinos građana definiranju vizije, ciljeva i mjera za budući Plan upravljanja. Glavne teme o kojima se raspravljalo, a rasprava o njima pridonijela je stvaranju vizije i oblikovanju strateških aktivnosti su: kulturni identitet i zaštita baštine, kvaliteta života, turizam i utjecaj turizma na kvalitetu života te socijalna, ekološka i ekonomska održivost.

Sl. 6. Detalj s radionice drugog kruga participativnog procesa

Sl. 7. Primjer jednog od rezultata interaktivne radionice u okviru drugog participativnog procesa

Nakon obrade inputa s drugog kruga participativnog procesa, te nakon izrade inicijalnog nacrtu akcijskog plana koji sadrži ciljeve i mjere Plana upravljanja, proveden je treći krug participativnog

procesa koji je bio usmjeren na evaluaciju rezultata te jačanje svijesti dionika o važnosti Plana upravljanja i potrebu za kontinuirano jačanje kapaciteta dionika. Dana 20. listopada provedene su dvije radionice s dionicima javnog i privatnog sektora te građanima i dionicima civilnog sektora. Radionice su sprovedene modelom World Café. World Café radionica temelji se na fleksibilnosti tematskih sadržaja gdje dionici ne moraju nužno biti striktno vezani za sektor iz kojeg dolaze, već mogu svoj doprinos dati i kroz druge tematske cjeline, uz otvoreni dijalog s drugim dionicima. Metoda je pogodna za provedbu tijekom multisektorskih događanja. Cilj radionica bio je dati doprinos dionika razradi i oblikovanju strateških aktivnosti Plana upravljanja, prikupljanje komentara i prijedloga za poboljšanje predloženih aktivnosti, rasprava o predloženoj viziji i misiji Plana upravljanja. Teme koje su provedene kroz World Café su:

- TEMA A: OČUVANJE I ODRŽIVO UPRAVLJANJE KULTURNOM BAŠTINOM
- TEMA B: POTREBE LOKALNE ZAJEDNICE
- TEMA C: UPRAVLJANJE TURISTIČKIM AKTIVNOSTIMA I UNAPRJEĐENJE SUSTAVA MOBILNOSTI
- TEMA D: IZGRADNJA KAPACITETA I JAČANJE ZNANJA

Od posebne važnosti je istaknuti provedenu World Café radionicu kroz koju su građani i dionici civilnog sektora aktivno sudjelovali u oblikovanju ciljeva i aktivnosti Plana upravljanja.

Sl. 8. Detalj s World Cafe radionice provedene u okviru trećeg kruga participativnog procesa

Sl. 9. Detalji s provedene World Cafe radionice s građanima i dionicima civilnog sektora

Sl. 10. Detalj s provedene World Cafe radionice s građanima i dionicima civilnog sektora

Prilikom izrade Plana upravljanja, primjenjivao se participativni pristup, koji je ključan za izradu i provedbu planova upravljanja, zbog čega se aktivnosti proširuju na širi krug dionika kako bi se podigla svijest o izvanrednoj univerzalnoj vrijednosti svjetskog dobra te zaštitila i očuvala vrijedna (svjetska) kulturna baština. Aktivnosti se organiziraju s navedenim ciljem, odnosno kako bi se u procese uključilo djecu i mlade. Vođenim idejom generacijskog razvoja svijesti o jezgri, provedene su dvije likovno-kreativne radionice i izložbe dječjih radova 19. listopada. Prva radionica bila je namijenjena učenicima Srednje škole za dizajn, grafiku i održivu gradnju Split (smjer: dizajn unutrašnje arhitekture). Prije samog početka radionice, učenici su prošetali po staroj gradskoj jezgri i razmišljali o potencijalnim namjenama prostorima koje je potrebno unaprijediti, više koristiti i prilagoditi njihovim potrebama. Nakon šetnje, učenici su izrađivali radove na temu potencijalnih namjena određenih prostora u jezgri, koji su nakon toga privremeno postavljeni u prolazu Etnografskog muzeja. Prilikom postavljanja izložbe, događanju su se pridružili učenici Prirodoslovne škole, odnosno članovi zadruge Natura te su predstaviti proizvode koje izrađuju unutar svojih sekcija (Dašak Mediterana, Rosmarinus, Kreativna kemija te Kreativne vrećice). Nakon prve radionice, na temu „Što je jezgra za mene“ učenici Osnovne škole Dobri izrađivali su vlastite kreativne radove, koji su potom izloženi uz radove starijih kreativaca.

Sl. 11. Detalj s provedenih likovno-kreativnih radionica

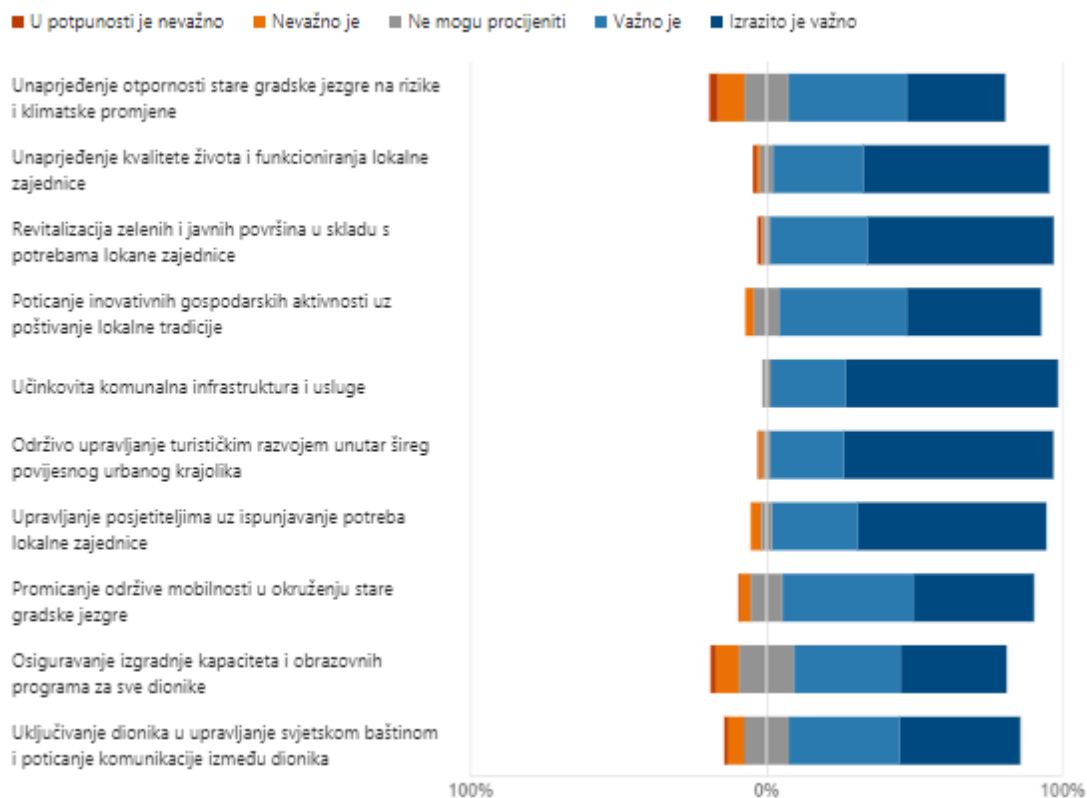
U ovoj fazi izrade Plana upravljanja svjetskim dobrom UNESCO-a „Povijesni kompleks Splita s Dioklecijanovom palačom“ održan je ciklus online predavanja te predavanja uživo. Svrha Plana upravljanja je stvaranje preduvjeta za učinkovito upravljanje (svjetskom) kulturnom baštinom, a cilj je povezivanje svih vrijednosti stare gradske jezgre i načina valorizacije kako bi kulturna baština postala osnova za razvoj područja stare gradske jezgre. S navedenim postavkama Plana upravljanja, usklađene su teme održanih predavanja:

- 25. listopada 2022., online - Upravljanje (svjetskom) kulturnom baštinom (Alessia Montacchini, Mihaela Skurić, Gorana Barišić Bačelić)
- 27. listopada 2022., online - Regulacija kratkoročnog najma u kontekstu overtoursima – primjer povijesnih jezgri u Španjolskoj (Sofía Mendoza de Miguel)
- 10. studenog 2022., Gradski kotar Grad - Održavanje i obnova stambenih prostora u povijesnoj jezgri Splita kroz perspektivu konzervatora-restauratora i stanara strogo zaštićene gradske zone (Žana Matulić Bilač)

Sl. 12. Detalj s provedenih online predavanja

U svrhu izrade Plana upravljanja, proveden je anketni upitnik namijenjen punoljetnim osobama koje žive na području grada Splita. Upitnik je bio anoniman, a podaci su se prikupljali isključivo u svrhu izrade Plana. Ukupno je anketnu ispunilo 169 ispitanika u razdoblju od 21. listopada do 4. studenog. Rezultati su korišteni za razvoj akcijskog plana upravljanja.

Sl. 13. Primjer rezultata jednog od pitanja anketnog upitnika – „Procjena u kojoj je mjeri svaki od navedenih ciljeva važan za budući Plan upravljanja

10.3. Spremnost na rizike

Strategija upravljanja rizicima razrađena je kroz Akcijski plan (aktivnosti unutar cilja 2. *Unaprjeđenje otpornosti stare gradske jezgre na rizike i klimatske promjene*) te se glavni izazovi i načini planiranja rizika donose u poglavlju 5.3. *Upravljanje rizicima*. Navedeno se izrađuje na temelju relevantnih priručnika za jačanje sustava otpornosti na rizike za područja svjetske baštine, u izdanjima UNESCO-a, ICCROM-a, ICOMOS-a i dr.), a čiji su glavni principi predstavljeni u ovom poglavlju.

- **Upravljanje rizicima od katastrofa za svjetsku baštinu (hrvatsko izdanje priručnika *Managing Disaster Risk for World Heritage, UNESCO/ICCROM/ICOMOS/IUCN, 2010, Ministarstvo kulture i medija RH, 2021.*)**
 - Priručnik je nadopuna publikacija koje su objavljene nakon *Management Guidelines for World Cultural Heritage Sites* 1993. g., kao i *Risk Preparedness: A Management Manual for World Cultural Heritage*, koju je napisao Herb Stovel, a koju su 1998. godine objavili ICCROM, ICOMOS i Centar za svjetsku baštinu koja svjedoči o važnosti koja se pridaje temi upravljanja rizicima i sustavima pripravnosti. Priručnik je jasni i precizni vodič za izradu Plana upravljanja rizika za lokalitete prirodne i kulturne baštine, odnosno planiranje upravljanja rizicima. Sadrži odgovore na pitanja od čega se sastoji Plan, kako započeti s izradom, donosi metodologiju kako identificirati, procijeniti, prevenirati i ublažiti rizike od katastrofa i njihov utjecaj, kako reagirati na izvanredne situacije te kako obnoviti dobra nakon katastrofe. Na ovaj se način naglašava i struktura dokumenta Plana upravljanja rizicima za koji je neophodno da uključuje tri faze – prije, tijekom i nakon rizika, odnosno njegove aktivacije, ali sadrži i upute za provođenje, preispitivanje i ponovno ocjenjivanje samog Plana. Priručnik je namijenjen svima koji upravljaju baštinom kako bi se osigurao okvir za smanjenje rizika kojima su kulturna dobra izložena, a koji se odnose na prirodne katastrofe te antropogene rizike, odnosno katastrofe koje su prouzročene ljudskim faktorom. Ključno je priručnikom ukazati kako baština može imati pozitivnu ulogu u smanjenju rizika te se na taj način naglašava opravdanost očuvanja izvanredne univerzalne vrijednosti. Također, nastoje se predložiti načini integriranja Planova upravljanja rizicima za dobra baštine u nacionalne i regionalne strategije te planove za upravljanje katastrofama kako bi se osigurala integrirana zaštita i očuvanje kulturnih dobara. U prilogu priručnika donosi se i rječnik pojmova, tipologija općih opasnosti i popis relevantnih organizacija, izvora i publikacija koje su relevantne za temu. Priručnik je jednostavan i jasan za korištenje, a brojni primjeri načina odnošenja prema upravljanju rizicima ilustriraju glavne izazove, uz što su primjenjivi i na ostale lokalitete te predstavljaju sustave koji se tumače kao primjeri dobre prakse.
- **Stovel, H., *Risk preparedness: A management manual for World Cultural heritage, ICCROM/UNESCO/ICOMOS/WHC, 1998.***
 - Navedena publikacija objavljena je kao dio procesa jačanja kapaciteta upravitelja baštine, koji je započeo ubrzo nakon upisa prvih dobara na Listu svjetske baštine, kada se intenzivirala potreba za jačanjem vještina i znanja s ciljem osiguravanja učinkovitog sustava upravljanja. Pri tome, analiza rizika i mjere ublažavanja vide se kao način očuvanja resursa te stvaranje optimalnih uvjeta za očuvanje kulturne baštine. Publikacijom se objedinjuju dotadašnja iskustva u ovom području te se nude općeniti modeli i savjeti koji su oblikovani na način da se jednostavno primjenjuju i prilagođavaju specifičnostima svakog dobra svjetske kulturne baštine. Kroz poglavlja

ekstenzivno se raspravlja o potrebi i značaju kvalitetnog okvira upravljanja rizicima za zaštitu i očuvanje kulturne baštine te se donose osnovni principi za definiranje spomenutog okvira. Kako bi se primjena omogućila za različite lokalitete kulturne baštine, smjernice se dotiču povezivanja sa spomenicima, arheološkim lokalitetima, povijesnim naseljima/gradovima te kulturnim krajolicima. Strategije upravljanja rizicima diferenciraju se za različite rizike kao što su požari, potresi i povezane prirodne pojave, poplave, oružani sukobi te druge katastrofe (tsunami, lavine, proklizavanja tla, bujice, vjetrovi i tropske oluje te katastrofe uzrokovane ljudskim faktorom). Za svaku od katastrofa navode se moguće posljedice, potencijalna strategija ublažavanja predmetnog rizika uz načine izrade strategije te načine reagiranja i oporavka. Osim teorijskog pristupa, publikacija se dotiče i implementacije izrađenih strategija u praksi, odnosno nudi konkretne smjernice za postupanje te ugrađivanje pristupa unaprjeđenja otpornosti na rizike u sustave zaštite na nacionalnim razinama država u kojima su zaštićena dobra nalaze. Sveukupno, publikacijom se nastoji integrirati tada relativno novi pristup zaštiti kulturne baštine, usmjeren prema mjerama ublažavanja rizicima i postizanju otpornosti baštine, kao izrazito važan vid njezina očuvanja.

- **Feilden, B., Jokilehto, J. *Management guidelines for World Cultural Heritage sites, ICCROM/UNESCO/ICOMOS, 1993.***
 - Smjernicama za upravljanje lokalitetima svjetske baštine koje su objedinjene kroz ovu publikaciju, nastoji se savjetovati upravitelje baštinom prilikom implementiranja Konvencije o svjetskoj baštini kroz predstavljanje nekih od najvažnijih principa zaštite i upravljanja kulturnom baštinom. S obzirom na raznolikost i kompleksnost problema koji su povezani sa svakim pojedinačnim lokalitetom upisanim na Listu u različitim državama, jasno je smjernicama nije moguće obuhvatiti sve potencijalne izazove i situacije. Zbog toga se smjernice trebaju shvaćati kao općeniti okvir kojeg upravitelji baštine prilagođavaju specifičnostima upisanog dobra. Tehnike upravljanja mogu se tako primijeniti na bilo kojoj razini postojećeg sustava upravljanja te ih je moguće koristiti za jačanje kapaciteta, odnosno podizanje razine tehničke kompetencije. Pri tome, prioritet treba biti uspostavljanje upravljačkog okvira, interdisciplinarna suradnja u korištenju i primjeni konzervatorske teorije uz evaluaciju alternativnih prijedloga te integracija planova upravljanja s međusobno povezanim resursnim projektnim planovima. Unatoč tome što fokus ovog dokumenta nije upravljanje rizicima, tema procjene rizika se nameće kao važna, naglašavajući važnost poduzimanja mjera prije njihove aktivacije (preventivno održavanje).
- **De Angelis D'Ossat, G., *Guide to the Methodical Study of Monuments and Causes of Their Deterioration, ICCROM, 1972. /1982.***
 - Metodologija predstavljena u vodiču odnosi se na proučavanje tri ključne točke za razumijevanje spomenika: društveni i politički kontekst izgradnje, ljude koji su bili odgovorni za postojanje zgrade te događaji koji su „važni“ u životu građevine. Pri tome, građevine se shvaćaju kao cjelina, uključujući različite faze i naknadne intervencije, uzimaju se u obzir i specifičnosti (interijer i eksterijer, kao i uređenje, namještaj i sl.) te okruženje povijesne građevine s povijesnog, umjetničkog te statičko-strukturalnog stajališta. Analizirajući spomenike na taj način, određuju se i uzroci njihova propadanja koji se promatraju kroz sljedeće kategorije: prirodni uzroci (produljeno djelovanje), prirodni uzroci (povremeno djelovanje) te uzroci izazvani

ljudskom djelatnošću. Navedeni se uzroci te njihova analiza i procjena mogu povezati s kasnije skovanim pojmovima: *Risk management* i *Risk preparedness*.

10.4. Akcijski plan upravljanja posjetiteljima

Unutar ovog poglavlja nalazi se pregled mjera i aktivnosti, čija je provedba usmjerena prema ostvarenju učinkovitog sustava upravljanja posjetiteljima, a koja bi ujedno osigurala zaštitu i očuvanje svjetskog dobra, što je glavni cilj ovog dokumenta kao dijela Plana upravljanja svjetskim dobrom UNESCO-a „Povijesni kompleks Splita s Dioklecijanovom palačom“. Naglasak se tako stavlja na aktivnosti usmjerene prema uspostavljanju učinkovitog sustava upravljanja posjetiteljima, koje uglavnom nadopunjuju strateške ciljeve 7. *Održivo upravljanje turističkim razvojem unutar šireg povijesnog urbanog krajolika* i 8. *Upravljanje posjetiteljima uz ispunjavanje potreba lokalne zajednice* akcijskog plana upravljanja. Strateškim aktivnostima obuhvaćene su kategorije svjetskog dobra te povijesnog urbanog krajolika (kontaktne [*buffer*] zone te okruženja svjetskog dobra). Aktivnosti su podijeljene prema sljedećim mjerama:

Mjera 1. Održivo modeliranje posjetiteljskih tokova kroz smanjenje pritiska na svjetsko dobro te aktivaciju povijesnog urbanog krajolika

Mjera 2. Promicanje vrijednosti kulturne baštine kod korisnika stare gradske jezgre kao podrška kontinuitetu življenja na području stare gradske jezgre uz uključivanje lokalne zajednice

Mjera 3. Uspostava integriranog sustava praćenja podataka o turističkim trendovima prema smanjenju pritiska na staru gradsku jezgru

Mjera 4. Podrška unaprjeđenju gradske infrastrukture radi osiguranja preduvjeta za efikasnije upravljanje posjetiteljima

Mjera 5. Otpornost na rizike i unaprjeđenje sigurnosti

MJERA 1. ODRŽIVO MODELIRANJE POSJETITELJSKIH TOKOVA KROZ SMANJENJE PRITISAKA NA SVJETSKO DOBRO TE AKTIVACIJU POVIJESNOG URBANOG KRAJOLIKA

Kroz prethodna poglavlja analizirana su kretanja pješaka na području stare gradske jezgre, kao i kretanja turističkih vodiča na istom području. Jasno je kako je povijesno središte najizloženije turističkim pritiscima, a ujedno se radi o najosjetljivijem dijelu gradskog tkiva čija je graditeljska baština posljedično ugrožena. Tome pridonosi i tendencija da se negativni učinci turizma akumuliraju upravo na područjima koja su „neizbježna“ za posjećivanje („*must see*“). Izbjegavanje tih učinaka moguće je oblikovanjem narativa i tokova koji usmjeravaju posjetitelje prema različitim spektrima iskustava i prostora, usporavanjem protoka posjetitelja i produljivanjem vremena koje provode u manje osjetljivim područjima (UNESCO, World Heritage Sustainable Tourism Toolkit). Preusmjeravanje posjetitelja tako se može temeljiti na sljedećim strategijama: 1) raspoređivanje posjetitelja prema „novim“ destinacijama izvan grada; 2) raspoređivanje posjetitelja prema „novim“ destinacijama unutar grada; te 3) osiguravanje dužeg boravka na postojećim atrakcijama/destinacijama (Koenigs i Postma, 2020). Kroz njihovu primjenu, ključno je posjetitelje prerasporediti prostorno i vremenski kako bi se umanjio intenzitet negativnih utjecaja. Neke od preporučenih strategija smanjivanja turističkih pritiska kroz prostorno preraspoređivanje turističkih aktivnosti su: poticanje jednake distribucije diljem destinacije, širenje turističke ponude i iskustava te poticanje posjetitelja da dolaze u doba godine/dana/tjedna/mjeseca u kojem se bilježe manji brojevi posjeta. Moguće je proširiti broj lokacija koje su „neizbježne“ za posjećivanje („*must see*“) kroz zanimljivu interpretaciju tehnikom *storytellinga*, odnosno pričanjem priča o lokalnoj zajednici, njihovoj kulturi, pri čemu se kao interesantan i važan

čimbenik ističe i izvanredna univerzalna vrijednost (UNESCO, World Heritage Sustainable Tourism Toolkit).

Sukladno opisanim strategijama, unutar ove mjere predlaže se uspostava ture svjetske baštine, odnosno ture kojom bi se naglašavalo promicanje izvanredne univerzalne vrijednosti svjetskog dobra. Primjer dobre prakse je uspostava rute *Heritage walk* u sklopu izrade Plana upravljanja povijesnog središta San Gimignano kroz koju se tumače atributi izvanredne univerzalne vrijednosti, čije je prepoznavanje preduvjet upisa na Listu svjetske baštine. Također, kao svojevrsna opozicija *pub crawlu*, koji se opetovano kroz krugove participativnog procesa kao koncept ističe radi različitih negativnih posljedica na život stalnih stanovnika, predlaže se uspostava „iskustvene“ kulturne ture. Tura bi uključivala posjećivanje ne samo kulturnih institucija, već i u prostora organizacija civilnih društava koja se bave kreativnim radom i kulturom mladih kako bi se posjetitelje okupilo te uključilo u aktivnosti lokalne zajednice. Kroz participativan proces, kao problem ističe se i grupiranje turističkih grupa na neadekvatnim područjima čiji fizički kapaciteti ne dozvoljavaju gužvu radi otežavanja prolaska, što se posebice alarmantnim smatra u hitnim i/ili kriznim situacijama. Kako bi se jasno definiralo koja su mjesta odgovarajuća za takva zaustavljanja, predlaže se izrada priručnika i aplikacije koji će osim zaustavnih mjesta, definirati i preporučene smjerove kretanja i optimalan broj grupa. Primjer dobre prakse je priručnik „*Sugestije za kretanje vodiča i grupa po staroj gradskoj jezgri - Dubrovnik*“, izrađen u sklopu projekta *Respect the City/Poštujmo grad*, a kojim se daju dodatne upute vodičima za kretanje po zaštićenom području, sukladne s edukacijama koje prolaze. Nastavno na to, edukacije je potrebno proširiti dodatnim usavršavanjima u području *visitor managementa*, odnosno mogućnostima prilagođavanja u situacijama velikih gužvi, što je često na području stare gradske jezgre. U tim trenutcima, vodiči trebaju biti upoznati s mogućnostima preusmjerenja posjetitelja, upućivanja na druge lokacije, dužeg ili kraćeg zadržavanja kod pojedinih atrakcija i sl., čime se im se pridaje važnost i prepoznaje njihova značajna uloga u procesu upravljanja posjetiteljima. Unutar poglavlja 3. *Prijedlog rješenja za smanjivanje pritiska posjetitelja te uspostava ruta prema disperziranoj posjetiteljskoj infrastrukturi*, predlažu se rute koje posjetitelje vode izvan povijesne jezgre, primjerice prema Marjanu ili izvan grada, prema Trogiru ili Klisu, odnosno prema elementima koji su integrirani u povijesni urbani krajolik. Kako bi se potaknulo uspostavljanje sličnih ruta ili promoviranje predloženih, kao glavni alat potrebno je koristiti društvene mreže. Pri brendiranju takvih ruta, predlaže se i stvaranje slike o zajedničkom identitetu ciljanih područja, odnosno lokacija koje oblikuju povijesni urbani krajolik grada Splita, u smislu „obnavljanja“ odavno uspostavljenih društveno-povijesnih veza. U tom kontekstu, ističe se i poveznica s Trogirom, budući da je povijesni grad Trogir upisan na Listu svjetske baštine. Navedeno je primjenjivo i upravljanje posjetiteljima s kruzera, za čiju je disperziju potrebno edukativno-promotivne materijale nuditi na samim kruzerima, odnosno ostvariti suradnju s prodavateljima takvih usluga kako bi se posjetitelje disperziralo već u gradskoj luci. Raspoređivanje posjetitelja u manje posjećena ili valorizirana područja, uspješno je primijenjeno projektom *Visit Amsterdam, See Holland*, koji je i nagrađen nagradom Ulysses UNWTO-a. Kvalitetna provedba projekta omogućena je zahvaljujući suradnji između različitih aktera – jedinice lokalne samouprave, poduzeća koja pružaju usluge javnog prijevoza, dionici u kulturi, turizmu i dr. Pri tome, posebno treba naglasiti da se u projekt uključila većina prijevoznika zbog čega se otvorila mogućnost ponude integrirane kartice, koja je uključivala i olakšala korištenje javnog prijevoza. Slične kartice uspješno su implementirane u procesu raspoređivanja posjetitelja izvan grada, ali amsterdamsko iskustvo naglašava potencijal korištenja takvih instrumenata za usmjeravanje posjetitelja na širu okolicu, odnosno mjesta udaljena od grada unutar jednog sata putovanja (Koens i Postma, 2020).

Mnoge turističke destinacije suočavaju se s problemom neuravnoteženog dolaska posjetitelja tijekom različitih vremenskih perioda. Prema tim kategorijama, potrebno je promišljati o disperziji posjetitelja, kako bi se umanjili turistički pritisci u vremenima najvećih gužvi te osigurala protočnost grada, konkretnije povijesnih središta u kojima su smještene različite gradske funkcije ključne za njegovo funkcioniranje. Jedan od načina temporalnog raspoređivanja posjetitelja je regulacija sustava cijena kao podrška smanjivanju zagušenja prostora, što može biti korisno za ravnomjernije raspoređivanje

posjetitelja kroz dan i kroz tjedan. Na taj se način jeftinije cijene za određene atrakcije i prateću posjetiteljsku infrastrukturu mogu ponuditi u područjima izvan obuhvata stare gradske jezgre, što je posebice važno u večernjim satima kada se bilježi najveće zagušenje jezgre. Ponudom jeftinijih ulaznica u razdobljima u kojima se bilježi manja frekventnost posjetitelja i skupljih u razdobljima veće frekventnosti, može se stvoriti ravnomjerniji protok posjetitelja. Komuniciranje o navedenim problemima s posjetiteljima u obliku različitih obavijesti može utjecati i na njihovu želju posjećivanja u manje popularnim razdobljima, posebice ako se razlozi dovode u vezu sa zaštitom i očuvanjem svjetskog dobra (UNESCO, World Heritage Sustainable Tourism Toolkit). Slična se logika može primijeniti i kod poticanja organizacije događanja izvan turističke sezone, čemu pridonosi i topla klima pa se događanja mogu održavati i na javnim prostorima unutar stare gradske jezgre. Ističe se i potencijal organizacije kulturnih događanja, kako bi se potaknuo razvoj cjelogodišnjeg kulturnog turizma za što je potrebno nadići lokalnu i nacionalnu razinu, odnosno planirati i izložbe/izvedbe svjetski poznatih umjetnika i izvođača. Na taj način utjecalo bi se i na nedostatak društvenih sadržaja, što čini bitan aspekt subjektivne i objektivne procjene kvalitete života stalnih stanovnika. S obzirom na status svjetskog dobra, sve planirane manifestacije potrebno je organizirati u skladu s konzervatorskim smjernicama, odnosno spriječiti bilo kakve negativne utjecaje na svjetsku kulturnu baštinu uz promoviranje njezinih vrijednosti.

Predložene aktivnosti za realizaciju mjere su:

- Uspostava „baštinske šetnje“ – ture s naglaskom na promicanje izvanredne univerzalne vrijednosti svjetskog dobra na području stare gradske jezgre
- Uspostava iskustvene kulturne ture uz uključivanje mladih i organizacija civilnog društva na području stare gradske jezgre
- Izrada priručnika i aplikacije za kretanje grupa u pratnji turističkih vodiča uz uspostavljanje točaka za zaustavljanje grupa kod značajnih gradskih atrakcija na području stare gradske jezgre
- Edukacija turističkih vodiča o alternativnim rutama i mogućnostima prilagođavanja situacijama velikih gužvi (*visitor management* edukacije)
- Poticanje događanja na manje posjećenim područjima uz podršku organizaciji događanja izvan turističke sezone na području stare gradske jezgre
- Uspostava i promoviranje specifičnih ruta za posjetitelje s kruzera
- Poticanje turističkih tura izvan obuhvata svjetskog dobra uz promoviranje zajedničkog identiteta stare gradske jezgre i područja povijesnog urbanog krajolika
- Promicanje novoizrađenih itinerara i manje valoriziranih lokacija
- Podrška kreiranju cjenovno privlačnijih formata posjetiteljske infrastrukture u okruženju svjetskog dobra u određenim satima i danima u tjednu radi podrške rasterećenju jezgre

Pokazatelji:

POKAZATELJ	POČETNA VRIJEDNOST (2023.)	CILJANA VRIJEDNOST (2030.)
Broj uspostavljenih ruta koje tematiziraju izvanrednu univerzalnu vrijednost svjetskog dobra, predstavljaju kulturnu produkciju i kulturni sektor	0	2
Izrađen priručnik za kretanje turističkih grupa po staroj gradskoj jezgri	0	1
Uspostava specijaliziranog modela edukacije za turističke vodiče	0	1
Broj novih kulturnih događanja izvan turističke sezone na području stare gradske jezgre	0	3
Uspostava modela izrade i promicanja turističkih tura na području povijesnog urbanog krajolika	0	1
Uspostava modela vremenske disperzije posjetitelja izvan područja stare gradske jezgre	0	1

MJERA 2. PROMICANJE VRIJEDNOSTI KULTURNE BAŠTINE KOD KORISNIKA STARE GRADSKE JEZGRE KAO PODRŠKA KONTINUITETU ŽIVLJENJA NA PODRUČJU STARE GRADSKE JEZGRE UZ UKLJUČIVANJE LOKALNE ZAJEDNICE

Svaki model održivog turističkog razvoja počiva na komunikaciji s dionicima i lokalnim zajednicama, čije je sudjelovanje krucijalno kako bi se postigao zajednički konsenzus oko željenog smjera razvoja te kako bi se izbjegli neželjeni konflikti. Prednosti participativnog pristupa mnogobrojne su, a kao najvažnije mogu se istaknuti znanje dionika i lokalnih zajednica koje može pomoći u identifikaciji problema koje su stručnjaci i/ili donositelji odluka predvidjeli te pružanje korisnih uvida vezano uz metodologije u tipu LAC-a, odnosno definiranju željenih uvjeta i mjerljivih standarada budući da se direktno nose s posljedicama njihova prekoračenja. Iskustvo u upravljanju svjetskom baštinom je pokazalo da je takva perspektiva temelj za oblikovanje realnih politika i upravljačkih ciljeva koji će imati dugoročnu potporu. Primjerice, lokalna zajednica može pridonijeti informacijama o „željenom“ tipu turista i/ili o područjima koja bi bila bez ili s određenim granicama u obrascima ponašanja posjetitelja. Također, dodatan poticaj za primjenu opisanog pristupa jest i da su se modeli s limitiranim uključivanjem lokalnih uvida pokazali manje produktivni i u konačnici skuplji (Managing Tourism at World Heritage Sites: a Practical Manual for World Heritage Site Managers, 2002). Potrebno je, dakle, osigurati transparentnu i otvorenu komunikaciju o prednostima i nedostacima turističkog razvoja, kako bi se stvorila pozitivnija percepcija o posjetiteljima od strane lokalne zajednice. U tome je, kao što je spomenuto, iznimno važno uključiti lokalnu zajednicu u procese donošenja odluka, što dovodi do stvaranja određene odgovornosti za rješavanje prepoznatih problema te može iznjedrati različita nova rješenja. U tom kontekstu, zanimljiv je princip koji se primjenjuje u Barceloni – *convivencia*, što se odnosi na raspravu o navedenim problemima sa stalnim stanovnicima, uz promišljanje o potencijalno zanimljivim, a manje valoriziranim znamenitostima prije nego što se uloži u promociju „novih“ turističkih atrakcija. Navedeni princip temelji se na druželjubivoj i prijateljskoj integraciji posjetitelja, kako bi se osiguralo da se umanje invazivni učinci na lokalne zajednice, pri čemu treba naglasiti da je grad ugodan za njegove stanovnike, ugodan i za posjetitelje čime se stvara prirodna sinergija između skupina. Još jedan način uključivanja lokalne zajednice jest poticanje rasprave o turističkim proizvodima, čiju je izradu moguće potaknuti u suradnji sa samostalnim umjetnicima, strukovnim udrugama, obrtnicima, studentima umjetničkih smjerova itd. Kao jedan od načina komunikacije s posjetiteljima i stvaranja pozitivnije percepcije, preporuča se potaknuti stanovnike da „postanu turisti“ u vlastitom gradu, kako bi se prisjetili vrijednosti koje baštine, što je moguće potaknuti kroz osiguravanje jeftinijih ili besplatnih ulaznica u kulturne institucije i ostale zanimljive atrakcije. Također, u Berlinu se s istim ciljem, izvan turističke sezone stalnim stanovnicima pruža prilika uživanja u njihovom vlastitom gradu s turističkog gledišta na način da se omogućava korištenje hotela po povlaštenim cijenama. Navedeno pomaže da više cijene svoj grad te da bolje razumiju kako grad doživljavaju posjetitelji (Koens i Postma, 2020). U svrhu zaštite i očuvanja svjetskog dobra, a u skladu s aktivnosti 10.1. *Osiguravanje programa edukacije i izgradnje kapaciteta s ciljem zaštite graditeljskog nasljeđa* Plana upravljanja, potrebno je poticati organizaciju edukacija za stalne stanovnike s ciljem osvještavanja izvanredne univerzalne vrijednosti te načina ponašanja koji mogu utjecati na degradaciju iste. Navedeno se primarno odnosi na strukturne promjene unutar građevina koje utječu na statiku i ostale probleme povezane s komunalnom infrastrukturom, što se vrlo često događa radi nedovoljno osvještenih procedura ili njihova nepoznavanja te nejasnih nadležnosti. Nužno je osvijestiti stanovnike i o njihovom ponašanju, koje se odnosi i na kratkoročni najam te povezane izazove poput korištenja sveukupnog utjecaja na lokanu zajednicu, odlaganje otpada i sl. kako bi se potaknuo društveno odgovoran turizam u čijem je središtu javni, a ne privatni interes.

Jednako je važno navedene vrijednosti komunicirati prema posjetiteljima, među kojima je bitno osvijestiti senzibilitet prostora kojeg posjećuju kako bi se ublažili negativni utjecaji i turistički pritisci. Često prilikom posjećivanja, nenamjerno, posjetitelji izgube iz vida da posjećuju „živi“ grad u čijem se središtu nalaze brojne centralne funkcije ključne za lokalnu zajednicu, čije se funkcioniranje otežava

neprimjerenim ponašanjima. Upravo je zbog toga ključno procese edukacije usmjeriti i prema posjetiteljima, što je prepoznato na instanci grada, vidljivo iz primjera plakata postavljenih u javnom prostoru kao inicijative za regulaciju neprimjerenih ponašanja. Na tom je tragu potrebno daljnje unaprjeđivanje postojećih praksi, dok se kroz participativni proces ističu prijedlozi uspostave *info-pointa* na istočnom ulazu u grad koji bi pružao informacije o kulturnim vrijednostima svjetskog dobra te općenito o specifičnostima navedenog područja, s naglaskom na staru gradsku jezgru. Osim toga, predlaže se slanje sličnih automatskih obavijesti putem mobilnih uređaja u trenutku ulaska na gradsko područje. Navedene je informacije moguće pružati i preko *online* brošura, ali i tiskanih izdanja kako bi se proširio njihov domet. Jedan od važnijih vidova komunikacije svakako je i interpretacija baštine, koja se definira kao „suštinski element kreiranja iskustva/doživljaja nekog mjesta koje ima kulturni i povijesni značaj. Da bi privukli posjetitelje, doživljaji koji im se nude moraju proizvesti snažne emocije i reakciju posjetitelja, i treba ih uključiti, što je više moguće, putem svih osjetila. Razlog je što se posjetitelj sjeća: 10% onoga što je čuo, 30% onoga što je pročitao, 50% onoga što je vidio i 90% onoga što je radio. Interpretacija je ključ za generiranje snažnih osjećaja i nezaboravnih doživljaja posjetitelja kulturnopovijesnih lokaliteta“ (Chi et al. 1995 prema Ratković Aydemir et al, 2020). Kao jedna od najučinkovitijih tehnika kojom se postižu navedeni ciljevi, ističe se *storytelling*, odnosno pripovijedanje i prenošenje vlastitih priča o naslijeđenoj kulturno-povijesnoj baštini, što se vrlo često dovodi u vezu s digitalnim alatima kako bi se ostvarila interaktivnost. Interaktivni *storytelling* omogućuje iskustvo u kojem korisnici mogu utjecati na priču i likove, a njihov odabir utječe na različite ishode (Katifori et al, 2019) što se najčešće postiže mobilnim aplikacijama ili korištenjem VR/AR i sličnih tehnologija, a takva iskustva jedna su verzija rekonstrukcije lokaliteta ili način pristupa muzejskim zbirkama. Prednosti takvog pristupa su stvaranje iluzije kao nadopune stvarnom posjećivanju prostora, pruža se mogućnost dramatizacije, stvaranja atmosfere i raspoloženja, može se doprijeti do više ljudi od jednom te je olakšana prilagodba sadržaja osobama s teškoćama. S druge strane, potrebno je osigurati kompleksnu opremu, uspostaviti sustav nadzora i održavanja (Ratković Aydemir et al, 2020) te osposobiti kadar za približavanje navedenih sadržaja posjetiteljima. Dobar primjer jedne takve aplikacije jest i „pametni mobilni vodič“, aplikacija Nexto, izrađena za prirodnu i kulturnu baštinu povijesnog središta Ljubljane prema principima *storytellinga*. Osim vođenja po skrivenim lokacijama Ljubljane, u aplikaciju su uključene igre i različiti filteri koji se kombiniraju s virtualnom stvarnosti i tako čine sam obilazak grada zabavnim, a ujedno i poučnim. Na taj način moguće je unaprijediti i postojeće aplikacije razvijene od strane Turističke zajednice grada Splita kao što su *SightRun*, *Virtualni audio-vodič Park-šume Marjan* ili *Hrvatski zvukopis* te izraditi sličnu aplikaciju specijaliziranu za područje stare gradske jezgre s ciljem unaprjeđenja posjetiteljskog iskustva te dodatnog uvida u posjetiteljske tokove. U tom kontekstu značajan je i rad vodiča na projektu *Dalmacija – storytelling destinacija*, s kojima je u suradnji moguće raditi na unaprjeđenju opisanih sadržaja, kao i kroz uključivanje ostalih dionika u turizmu. Uz razvoj aplikacija, za interpretaciju baštine često se koriste i VR/AR i slične tehnologije, što je vezano uz područje stare gradske jezgre ostvareno kroz VR iskustvo Dioklecijanov san (*Diocletian's Dream*). Kroz Dioklecijanov san, priča se priča o caru Dioklecijanu i otvara u potpunosti nova perspektiva na prezentaciju kulturne i povijesne baštine. U trajanju od 15 minuta kroz pet poglavlja, korisnici se upoznaju s Dioklecijanovim podrumima, Peristilom, Mauzolejom, Vestibulom i drugim atraktivnim lokacijama kroz koje se opisuje porijeklo Dioklecijanove Palače. U navedenom je smjeru potrebno razvijati i potencijalne interpretacijske teme iz drugih rakursa i povijesnih razdoblja kako bi se posjetiteljima ponudilo raznoliko i dinamično iskustvo Dioklecijanove palače, kao i grada u cjelini. Za kvalitetnu interpretaciju baštine važna je i adekvatna signalizacija, odnosno interpretacijska infrastruktura na otvorenom. Dobar smjer u unaprjeđenju signalizacije su svakako postavljanje brončanih simbola UNESCO-a na granicu svjetskog dobra na potezu od Matejuške prema Rivi i ostalim lokacijama, kao i spomenuti plakati kojima se upozorava na područje svjetskog dobra i primjerena ponašanja. Signalizacijom je posebice važno obuhvatiti manje poznate lokacije te navesti posjetitelje na posjećivanje znamenitosti izvan jezgre, ali i samog grada unutar povijesnog urbanog krajolika grada Splita, sukladno opisanim aktivnostima

unutar mjere 1. Održivo modeliranje posjetiteljskih tokova kroz smanjenje pritiska na svjetsko dobro te aktivaciju povijesnog urbanog krajolika.

Predložene aktivnosti za realizaciju mjere su:

- Organizacija aktivnosti za uključivanje lokalne zajednice u planiranje turističkog razvoja i razvoj modela upravljanja posjetiteljima
- Uključivanje stalnih stanovnika stare gradske jezgre u oblikovanje autentičnog turističkog proizvoda jezgre
- Omogućavanje povlaštenih karata za stalne stanovnike prilikom posjećivanja atrakcija
- Edukacija stanovnika o vrijednostima stare gradske jezgre, mjerama zaštite i očuvanja zajedničke baštine te odgovornom turizmu
- Izrada edukativnih materijala te turističkog *info-pointa* za osvještavanje posjetitelja o vrijednostima prostora kojeg posjećuju
- Poticanje korištenja suvremenih interpretacijskih tehnika i tehnologija
- Unaprjeđenje signalizacije, uz podršku proširenju mreže radi integracije manje posjećenih mjesta

Pokazatelji:

POKAZATELJ	POČETNA VRIJEDNOST (2023.)	CILJANA VRIJEDNOST (2030.)
Uspostavljen model uključivanja lokalne zajednice u planiranje turističkog razvoja	0	1
Uspostavljen model povlaštenih karata za stanovnike povijesne jezgre prilikom posjećivanja turističkih atrakcija	0	1
Broj organiziranih edukacija stalnih stanovnika o vrijednostima stare gradske jezgre i odgovornom turizmu	0	7
Uspostava modela komuniciranja o kulturnim vrijednostima jezgre prema posjetiteljima	0	1
Izrađena interaktivna <i>storytelling</i> interpretacija za područje stare gradske jezgre	0	1
Broj novih oblika signalizacije na području stare gradske jezgre i povijesnog urbanog krajolika	0	30

MJERA 3. USPOSTAVA INTEGRIRANOG SUSTAVA PRAĆENJA PODATAKA O TURISTIČKIM TRENDOVIMA PREMA SMANJENJU PRITISAKA NA STARU GRADSKU JEZGRU

Upravljanje posjetiteljima na područjima svjetskih dobara potrebno je regulirati u skladu s preporukama relevantnih institucija, što se prvenstveno odnosi na UNESCO, odnosno *UNESCO World Heritage Sustainable Tourism Toolkit* i *Managing Tourism at World Heritage Sites: a Practical Manual for World Heritage Site Managers* (Pedersen, UNESCO-ov Centar za svjetsku baštinu, 2002). Oba priručnika osvrću se na koncept nosivog kapaciteta kao koncepta čija primjena u praksi osigurava učinkovit sustav upravljanja posjetiteljima uz očuvanje izvanredne univerzalne vrijednosti svjetskoga dobra. Tijekom vremena, proučavanje i pristup izradi studija nosivog kapaciteta mijenjao se od prvotne ideje izračuna maksimalnog broja posjetitelja koji se može istovremeno nalaziti u određenom području bez negativnih utjecaja na predmetno područje, kao koncept iz područja zaštite prirode, do promišljanja da svaka aktivnost može imati potencijalan negativan utjecaj što proširuje i mogućnosti primjene. U početku se tako najviše u obzir uzimaju prostorni i infrastrukturni kapaciteti, dok se društveni aspekt nameće kao važan tek daljnjim razvojem okvira nosivosti. Krajem 20. st. tako dolazi do razvoja metodologija izrade modela nosivog kapaciteta po principu granica prihvatljivih promjena (LAC –

Limits of acceptable change) što je dalo na važnosti i participativnom planiranju, odnosno poticanju suradnje između dionika u turizmu i lokalnih zajednica, koje postaju važni akteri prilikom izrade navedenih modela (EENCA, 2020). Metoda granica prihvatljivih promjena preporuča se za prirodnu i kulturnu svjetsku baštinu pri čemu se ujedno i naglašava kako je donošenje jedinstvenog broja maksimalnog kapaciteta pogrešno jer ne daje jasnu sliku opterećenja koja može varirati uslijed vrijednosti niza indikatora, odnosno ne uzimaju se u obzir obrasci ponašanja posjetitelja te interesi različitih aktera.

Ovom se metodom polazi od pretpostavke da svaka aktivnost ima utjecaj te da je planiranjem najvažnije uzeti u obzir željene uvjete koji se žele osigurati unutar zaštićenog područja. Konsenzusom upravitelji baštinom te ostali uključeni dionici uspostavljaju standarde i prate indikatore koji upućuju na odnos prema idealnim uvjetima, odnosno na prekoračenje istih. Skupovi indikatora prema prioritetima sustava upravljanja, kao i mjere koje je potrebno poduzeti u slučaju udaljavanja od zadanih standarda, pri čemu se prate pravne smjernice i smjernice Konvencije o svjetskoj baštini (*Managing Tourism at World Heritage Sites: a Practical Manual for World Heritage Site Managers*, 2002). Kako bi se model uspješno primijenio u praksi, potrebno je imati na raspolaganju razvijenu bazu podataka koja upućuje na određene pritiske u prostoru uzrokovane prekomjernim turističkim razvojem, kao i ostale relevantne podatke kako bi se stvorili uvjeti za održivo upravljanje zaštićenim područjem u slučajevima udaljavanja od definiranih standarda, odnosno željenih uvjeta (UNESCO, *World Heritage Sustainable Tourism Toolkit*). To je ujedno i preduvjet kvalitetnom definiranju indikatora te pratećeg sustava njihova procjenjivanja kroz vrijeme u različitim uvjetima (*Managing Tourism at World Heritage Sites: a Practical Manual for World Heritage Site Managers*, 2002). Sukladno navedenom, za područje stare gradske jezgre potrebno je izraditi studiju nosivog kapaciteta, uzimajući u obzir osjetljivost i specifičnosti područja, zbog čega se pristupilo izradi studije turističkog nosivog kapaciteta na razini Grada Splita koju je tijekom izrade ovog dokumenta izrađivala Turistička zajednica Grada Splita. Prilikom izrade studije potrebno je tako uzeti u obzir navedene smjernice te zoniranjem izdvojiti područje svjetskog dobra kao posebne zone kojoj se pridaje veći fokus, kao i u slučaju kontaktne (*buffer*) zone kako bi se osigurala zaštita izvanredne univerzalne vrijednosti svjetskoga dobra koja je narušena posljedicama prekomjernog turističkog razvoja, neusklađenog s principima zaštite i zahtjevima lokalne zajednice. Nakon izrade studije turističkog nosivog kapaciteta, bit će potrebno od strane članova Koordinacijskog i Partnerskog vijeća ažurirati Akcijski plan upravljanja posjetitelja te prema potrebi prilagoditi mjere i aktivnosti.

Kako bi se omogućilo praćenje indikatora koji će tek biti definirani, kao što je spomenuto, ključno je uspostaviti integriranu bazu podataka. Jedan od važnih fizičkih pokazatelja opterećenosti prostora je broj posjetitelja u realnom vremenu što može biti pokazatelj za prenapučenost prostora koja se dotiče fizičke, ali i društvene dimenzije nosivog kapaciteta. S obzirom na morfologiju i protočnost stare gradske jezgre, praćenje broja posjetitelja izazovan je zadatak, zbog čega se predlaže upotreba suvremenih tehnologija praćenja posjetiteljskih tokova i njihovo kombiniranje kao što su Internet stvari (*IoT - Internet of Things*) koji se odnosi na integraciju opipljivih i virtualnih podataka putem povezivanja različitih uređaja na Internetu, primjena rješenja iz područja umjetne inteligencije, upotreba GIS-a u navedene svrhe i sl. Na području svjetskog dobra „Stari grad Dubrovnik“ tako se primjenjuje aplikacija za predviđanje broja posjetitelja, razvijena u okviru projekta *Respect the City/Poštujmo Grad*. Korištenjem strojnog učenja procjenjuje se broj posjetitelja na području povijesne jezgre i kontaktne (*buffer*) zone na odabrani dan kako bi se dala mogućnost planiranja dolaska. Pritom se koriste različiti parametri kao što je broj posjetitelja s kruzera, broj dolazaka i noćenja, kao i podaci iz vremenske prognoze. Prikupljanje podataka kroz vrijeme principom strojnog učenja samostalno utječe na unaprjeđenje sustava kroz vrijeme, a aplikacija *Dubrovnik Visitors* daje uvid u realnu broju posjetitelja u svakom trenutku unutar povijesne jezgre. Informacije se prikupljaju putem šest postavljenih kamera te bilježe broj izlaza i ulaza koji zbirno daje okvirnu procjenu o fizičkoj opterećenosti područja. Također, u okviru projekta *S.LI.DES. (Smart strategies for sustainable tourism in Lively cultural DESTinations)*, razvijaju se modeli praćenja pješćkih tokova putem dinamičnih karata

mobiliteti, čiji je rezultat toplinska karta koja u realnom ili u budućem vremenu ukazuje na koncentraciju posjetitelja, dok se podaci prikupljaju putem senzora i kamera. Projekt je proveden u gradovima Ferrari, Šibeniku, Dubrovniku, Veneciji i Bariju te može služiti kao jedan od alata upravljanja posjetiteljskim tokovima. Osim kamera, kao što je spomenuto, alat u upravljanju posjetiteljima mogu biti i senzori, koje je moguće ugraditi u informativne panele, kao način prikupljanja različitih informacija koje nadilaze samo kretanje ljudi, a odnose se na vrijeme zadržavanja ispred različitih panela, broj ljudi koji se oko panela okupio te interes za različite informacije koje se pružaju posjetiteljima. Navedeni model uspješno je primijenjen u slučaju španjolskog grada Ávile (Zubiaga et al, 2019). Kao još jedan uspješan model ističe se i prikupljanje podataka o broju posjetitelja na području grada Firenze koje je provedeno 2017. g., gdje se podaci prikupljaju putem mobilnih signala od strane najvećih operatera. Rezultati su pružili vrijedne informacije za upravljanje turizmom, ali i gradskom infrastrukturom (UNESCO, 2022).

Na koncept nosivog kapaciteta veliki utjecaj ima i zadovoljstvo posjetitelja posjetiteljskim iskustvom, što je potrebno ispitivati kroz vrijeme različitim istraživačkim metodama. Razlogu tomu je praćenje kvalitete upravljanja posjetiteljima te mogućnosti prilagodbe mjera upravljanja posjetiteljima u budućnosti. Navedeno se preporučuje i kroz publikaciju *Managing Tourism at World Heritage Sites: a Practical Manual for World Heritage Site Managers* unutar koje se prilažu tehnike i obrasci koji se za potrebe takvih istraživanja mogu primijeniti. Napominje se kako je važno proučavati posjetiteljske obrasce tijekom cijele godine, odnosno izbjeći provođenje upitnika isključivo tijekom razdoblja u kojima se bilježi najveća gužva, uz ostale napomene za uspješno provođenje istraživanja.

Kroz proces izrade Plana upravljanja, posebice kroz participativan proces, ističe se potreba za segmentacijom posjetitelja. Kako bi se navedeno postiglo, nužno je identificirati stalne posjetitelje i njihove interese te sukladno analizama naglašavati privlačne i odbijajuće faktore, ovisno o „željenoj“ grupi posjetitelja. Osim opsežnijeg istraživanja, informacije je moguće osigurati i kroz uspostavu programa vjernosti (*loyalty program*) kroz koji bi se stalnim posjetiteljima osigurala prikladna povlastica kao zahvala za sudjelovanje u istraživanju i iskazanoj suradnji. Međutim, važno je istaknuti kako je za stvaranje nove slike o destinaciji potrebno mnogo vremena te da je izrazito teško promijeniti trenutnu, pogotovo uzimajući u obzir protok informacija putem društvenih mreža koje nije moguće kontrolirati od strane dionika u turizmu i ostalih koji imaju potencijalni utjecaj na spomenute procese. Dionici u različitim gradovima uglavnom ističu distinkciju između različitih vrsta posjetitelja i njihovog utjecaja na destinaciju te se različitim mjerama nastoje privući posjetitelji čiji je utjecaj pozitivan, ili se educiraju postojeći posjetitelji (Amsterdam, Barcelona, Kopenhagen, München i dr.) (Koens i Postma, 2020). Potrebno je, dakle, poticati dolazak posjetitelja koji će prepoznati i njegovati naslijeđene vrijednosti te sudjelovati u aktivnostima koje su usmjerene njihovoj valorizaciji.

Predložene aktivnosti za realizaciju mjere su:

- Izrada studije nosivog kapaciteta te usklađivanje s Akcijskim planom upravljanja posjetiteljima
- Uspostavljen model praćenja indikatora nosivog kapaciteta na razini stare gradske jezgre
- Osiguravanje sustava prikupljanja podataka kao podrška implementaciji akcijskog plana te usklađenju studije nosivog kapaciteta za pomno praćenje indikatora na prostoru jezgre
- Uspostava i integriranje sustava praćenja posjetitelja u realnom vremenu (*real time*)
- Uvođenje sustava mjerenja zadovoljstva posjetiteljskim iskustvom
- Identifikacija stalnih posjetitelja i njihovih interesa

Pokazatelji:

POKAZATELJ	POČETNA VRIJEDNOST (2023.)	CILJANA VRIJEDNOST (2030.)
Ažuriranje Akcijskog plana upravljanja posjetiteljima nakon izrade Studije turističkog nosivog kapaciteta Grada Splita	0	1
Uspostavljen model praćenja indikatora nosivog kapaciteta na razini stare gradske jezgre	0	1
Uspostavljen sustav za praćenje broja posjetitelja u realnom vremenu	0	1
Izrađen broj upitnika za praćenje zadovoljstva posjetitelja (na polugodišnjoj razini)	0	14

MJERA 4. PODRŠKA UNAPRJEĐENJU GRADSKJE INFRASTRUKTURE RADI OSIGURANJA PREDUVJETA ZA EFIKASNIJE UPRAVLJANJE POSJETITELJIMA

Prema Svjetskom vijeću za putovanja i turizam, infrastruktura je jedna od najvažnijih stavki za uspješan turistički rast. Većina turističke potrošnje usmjerena je prema gradskoj infrastrukturi, odnosno transportu i putovanjima, smještaju, hrani i piću, kupovini i razonodi, dok se izraženije manja potrošnja bilježi direktno na područjima svjetskih dobara (UNESCO, World Heritage Sustainable Tourism Toolkit). Uzimajući u obzir da je infrastruktura koju koriste turisti ujedno i infrastruktura koju koriste stalni stanovnici u svakodnevnim aktivnostima, veliki broj posjetitelja stvara određene izazove u smislu primjerice potrošnje energije i gospodarenja otpadom (Coping with success managing overcrowding in tourism destinations, 2017). Unatoč izraženom podatku o potrošnji na području svjetskog dobra, stanje infrastrukture ima direktan utjecaj na stanje dobra, a njezinim unaprjeđenjem pozitivno se utječe na otpornost lokaliteta na spomenute pritiske i određene negativne utjecaje, odnosno ojačava se fizičko okruženje dobra te se im se produljuje trajnost (Managing Tourism at World Heritage Sites: a Practical Manual for World Heritage Site Managers, 2002). Budući da dionici koji se bave upravljanjem turizmom/posjetiteljima uglavnom raspolažu manjim budžetima u kojima nisu predviđena sredstva za infrastrukturna unaprjeđenja, postoji potreba za stalnom suradnjom s ostalim dionicima te nametanjem sagledavanja problema sa stajališta upravljanja posjetiteljima. Iz tog razloga, ključno je poticati međusobnu komunikaciju između gradskih tijela, planera i šire industrije (primjerice sa stručnjacima za nekretnine) kako bi se gradska infrastruktura učinila pogodnijom za suočavanje s izazovima koje uzrokuje proces upravljanja posjetiteljskim tokovima. Pri tome, potrebno je aktivno tražiti partnere i pokušati sudjelovati u projektima od samog početka. Kompleksnosti situacije pridonosi i to što se s obzirom na razinu utjecaja koju takvi projekti imaju, odluke uglavnom donose u političkoj areni, što otežava stvaranje integrirane promjene i usvajanje novih vidika (Koens i Postma, 2020). Također, u kontekstu zaštite i očuvanja svjetskih dobara, svaki infrastrukturni projekt trebao bi se podvrgnuti postupku procjene utjecaja na baštinu i/ili okoliš (*Heritage/Environmental Impact Assessment – HIA*) (UNESCO, World Heritage Sustainable Tourism Toolkit).

Postoje brojni europski primjeri dobre prakse u kojima se infrastruktura unaprijed planira za zajedničko korištenje stanovnika i posjetitelja, kao što je slučaj područja luke u Lisabonu. Međutim, uzimajući u obzir složenost većih infrastrukturnih zahvata koji bi imali utjecaj na posjetiteljske tokove te da se za svjetsko dobro „Povijesni kompleks Splita s Dioklecijanovom palačom“ izrađuje prva generacija Akcijskog plana upravljanja posjetiteljima, aktivnosti unutar ove mjere usmjerene su prema manjem mjerilu, ali s potencijalnim velikim značajem za poboljšanje posjetiteljskog iskustva te kvalitete života stalnih stanovnika. Aktivnosti su komplementarne s ciljevima 6. *Učinkovita komunalna infrastruktura i usluge* i 9. *Promicanje održive mobilnosti u okruženju stare gradske jezgre*.

Jasna je poveznica između upravljanja prometom i usmjeravanjem tokova, a mogućnost utjecaja na promet na područjima svjetskih dobara ključna je stvaranje održivog sustava. Važno je da destinacije

stvaraju itinerare s informacijama o mogućim načinima transporta u kojima će se promovirati korištenje održivijih vidova prometa, ali i potaknuti posjetitelje na zaustavljanja na mjestima gdje će takva grupiranja imati manji utjecaj na okoliš i/ili baštinu (UNESCO, World Heritage Sustainable Tourism Toolkit). Međutim, da bi prometni sustav bio funkcionalan u staroj gradskoj jezgri, potrebno je razviti cjeloviti prostorni model na razini grada kako bi se zaštićeno područje rasteretilo. Sukladno postavkama prvog Akcijskog plana upravljanja posjetitelja, predlaže se snažnije promoviranje Splita kao pješačkog grada čemu pridonijeti mogu ugodna mediteranska klima te bogatstvo prirode. Osim pješačenja, veliki se potencijal vidi i u osiguravanju (u skladu s POUM-om Grada Splita) i promoviranju korištenja biciklističkih staza što bi se moglo primijeniti i kod aktivacije područja povijesnog urbanog krajolika prema spomenutom projektu *See Amsterdam, visit Holland*. U okviru projekta raspravljalo se i o tome kako se postojeće biciklističke staze mogu prilagoditi novim potrebama ili izgraditi nove koje bi bile pogodne za korištenje i posjetiteljima. Osim pješačkog i biciklističkog prometa, potrebno je poticati i korištenje javnog prijevoza, dok je sustav javnog prijevoza potrebno ojačati tijekom ljetnih mjeseci, što se posebice odnosi na frekventnost linija čiji je utjecaj na ostatak prometa potrebno prethodno istražiti kako bi se mogao razviti „ljetni“ model funkcioniranja prometa u svrhu povećanja njegove efikasnosti. Promicanje navedenih vidova prometa u odnosu na motorizirani promet važno je uskladiti s promoviranjem pogodnosti parkiranja u udaljenosti od stare gradske jezgre, što je moguće postići implementacijom sustava *Park&Ride*.

Osim značajnog utjecaja na prometni sustav, povećani broj posjetitelja utječe i kroz pritisak na sustav odlaganja i odvoza otpada. Sustav na području stare gradske jezgre se kroz participativni proces ističe kao neodgovarajući i u razdoblju izvan turističke sezone, što se sukladno povećanju broja posjetitelja dodatno naglašava. Ističe se kako se proizvodi puno veća količina otpada, što nije uvjetovano samo smještajnim kapacitetima i njihovim gostima, već i ugostiteljskim objektima čiji otpad nije adekvatno zbrinut. Primjerice, u četvrti Mitte u Berlinu, posjetitelji se u tom smislu tretiraju kao privremeni stanovnici, odnosno usluge čistoće prilagođene su njihovim potrebama i boravku kao što bi trebale biti i stalnim stanovnicima. Kao što je spomenuto na početku, rješavanje takvih problema nije u domeni stručnjaka za zaštitu i upravljanje baštinom, zbog čega je potrebno nametnuti diskurs štetnosti neodgovarajućeg sustava odvoza otpada za zaštitu i očuvanje svjetskog kulturnog dobra kako bi se umanjio negativan utjecaj, koji najviše traga ostavlja na kontinuitet življenja na tom području. Prema tome, potrebno je poticati jačanje sustava prikupljanja, ali i razvrstavanja otpada u skladu s potrebama lokalne zajednice, ali i potrebama posjetitelja, kako bi se osigurala čistoća grada.

Predložene aktivnosti za realizaciju mjere su:

- Osiguravanje sigurnih pješačkih i biciklističkih staza te poticanje njihova korištenja
- Prilagođavanje voznog reda javnog prijevoza prometnim zagušenjima tijekom turističke sezone
- Promicanje parkiranja u udaljenosti od stare gradske jezgre uz korištenje ostalih vrsta mobilnosti
- Podrška i jačanje sustava odlaganja otpada tijekom turističke sezone

Pokazatelji:

POKAZATELJ	POČETNA VRIJEDNOST (2023.)	CILJANA VRIJEDNOST (2030.)
Uspostavljen model promicanja pješačkog i biciklističkog prometa te javnog prijevoza	0	1
Broj provedenih kampanja za poticanje korištenja <i>Park&ride</i> , korištenja javnog prijevoza te smanjenja cestovnog prometa u okruženju jezgre	0	4
Uspostava modela jačanja sustava odlaganja i odvoza otpada tijekom turističke sezone	0	1

MJERA 5. OTPORNOST NA RIZIKE I UNAPRJEĐENJE SIGURNOSTI

Ugroženost svjetskih dobara različitim prirodnim i antropogenim rizicima te upravljanje rizicima kao značajan dio upravljanja svjetskom baštinom prepoznato je pod tim pojmom u priručniku *Management guidelines for World Cultural Heritage sites* (Feilden i Jokilehto, ICCROM/UNESCO/ICOMOS, 1993). Unatoč tome što primaran fokus ovog dokumenta nije upravljanje rizicima, tema procjene rizika se nameće kao važna, naglašavajući važnost poduzimanja preventivnih mjera. Najvažniji priručnici kojima se adresira upravljanje rizicima unutar zaštićenih područja su *Risk preparedness: A management manual for World Cultural heritage* autora Herba Stovela (ICCRROM/UNESCO/ICOMOS/WHC, 1998) i *Upravljanje rizicima od katastrofa za svjetsku baštinu* (hrvatsko izdanje priručnika *Managing Disaster Risk for World Heritage*, UNESCO/ICCRROM/ICOMOS/IUCN, 2010, MKM; 2020). Navedenim se priručnicima prepoznaju brojni prirodni i antropogeni rizici, kao i rizici koji nastaju kao posljedica klimatskih promjena. Kako bi se uspostavio učinkovit sustav upravljanja rizicima integriran s postojećim sustavom zaštite i očuvanja, za područje stare gradske jezgre se kroz akcijski plan Plana upravljanja oblikuju aktivnosti unutar *cilja 2. Unaprjeđenje otpornosti stare gradske jezgre na rizike i klimatske promjene*, koje se temelje na izradi Plana upravljanja rizicima s ugrađenim planom evakuacije na području jezgre. Pitanje evakuacije povezano je s rizikom kojeg je potrebno istaknuti u kontekstu ovog dokumenta, a odnosi se na prekomjerni turizam, odnosno posljedice turistifikacije, koja može imati višestruke negativne utjecaje na izvanredne univerzalne vrijednosti svjetskog dobra. Turistifikacija podrazumijeva „iskorištavanje prirodnih i kulturnih resursa lokalnog prostora od potencijalnog interesa za turiste, do te mjere da se počinje remetiti cjelovitost kvalitete urbanog života stalnih stanovnika“ (Kostrenčić, 2019), odnosno može imati degradirajući učinak na društvene i prostorne čimbenike. Tako je ubrzani, neplanski i nekontrolirani turistički razvoj doveo je do ugroze jezgre radi načina njezina korištenja - brojnih ugostiteljskih objekata i smještajnih kapaciteta čije preuređivanje često znači i konstruktivne izmjene objekata te velikog broja posjetitelja zbog čega se oštećuju kamene oplata pješačkih i dostavnih puteva. Veliki broj ugostiteljskih objekata, točnije objekata s kuhinjama predstavlja veliki rizik za izbijanje požara zbog čega navedenih objekti trebaju biti pomno kontrolirani (Stovel, 1998). Gustoća ljudi na tako malom području predstavlja rizik prilikom bilo koje prirodne katastrofe, pri čemu treba naglasiti i ograničene mogućnosti evakuacije koje su povezane s morfologijom jezgre i mogućnostima pristupa hitnih službi i službi civilne zaštite. Navedenom dodatno pridonosi i stanje graditeljske baštine, čije je potencijalno urušavanje sekundarni rizik, posebice opasno na područjima uskih prolaza, ako se uzme u obzir broj ljudi koji se unutar njih grupiraju tijekom turističke sezone. S obzirom na povećanje ljetnih temperatura kao posljedice klimatskih promjena, veliki broj ljudi na jednom mjestu predstavlja i zdravstveni rizik, što je riskantno i zbog spomenutih mogućnosti prolazaka hitnih službi. Sveukupno, kako bi se utjecalo na smanjenje rizika od posljedica turistifikacije, potrebno je djelovati u nekoliko smjerova, dok u sklopu ovog dokumenta naglasak stavlja na upravljanje posjetiteljima i osvještavanje o mogućim opasnostima te postupcima u slučaju aktivacije rizika. Uspješan model upravljanja posjetiteljima sukladno aktivnostima unutar *mjere 1. Održivo modeliranje posjetiteljskih tokova kroz smanjenje pritiska na svjetsko dobro te aktivaciju povijesnog urbanog krajolika*, koje se odnose na praćenje broja posjetitelja, omogućio bi jednostavniju procjenu rizika u realnom trenutku, kao i proširio mogućnosti preventivnih mjera i reakcija u trenutku aktivacije rizika. Kroz digitalne sustave praćenja posjetitelja unutar aplikacija ili primjerice kroz informativne/interaktivne panele, potrebno je integrirati mogućnosti evakuacijskih puteva i odgovarajuće načine reagiranja prilikom aktivacije različitih prirodnih ili antropogenih rizika. U aplikacije je poželjno ugraditi i mogućnost planiranja putovanja u odnosu na veće ili manje gužve, što se čini kao mali doprinos smanjivanju gužvi, ali direktno utječe na povećanje sigurnosti prostora stare gradske jezgre. Korak prema informiranju posjetitelja (ali i građana), napravljen je i kroz brošuru *Letak s uputama građanima i turistima za postupanje u slučaju potresa*, koja donosi upute za postupanje te kartografski prikaz (Odsjek za sigurnost i upravljanje kriznim situacijama Grada Splita, 2022). Osim toga, bitno je spomenuti i postojeći dokument *Operativni plan za evakuaciju i zbrinjavanje turista na području grada Splita za 2022. godinu*. Navedene je informacije, dakle, potrebno izdvojiti za područje stare gradske jezgre koje je

ujedno i svjetsko dobro, zbog čega podliježe drugačijim propisima i pravilima, na što svakako utjecaj ima i gustoća te period izgradnje graditeljskog fonda. Osim izdavanja informacija, ključno ih je proširiti putem svih dostupnih kanala kako bi se podigla razina znanja o postupanju u kriznim situacijama. Još je jedan važan aspekt i studija turističkog kapaciteta koji je u trenutku izrade ovog dokumenta izrađivala Turistička zajednica grada Splita. Pri izradi dokumenta, odnosno prilikom ažuriranja potrebno je u praćenje indikatora na razini stare gradske jezgre integrirati i sigurnosne pokazatelje, odnosno indikatore koji će upućivati na preveliku koncentraciju ljudi u vezi sa sigurnosti samog prostora, odnosno stupnjem pripravnosti na rizike.

Predložene aktivnosti za realizaciju mjere su:

- Integriranje sigurnosnih mjera, materijala i procedura po izradi Plana upravljanja rizicima i Plana evakuacije za područje stare gradske jezgre
- Uspostavljanje alternativnih i sigurnih koridora
- Izrada materijala o evakuacijskim putevima za edukaciju i informiranje posjetitelja
- Integriranje sigurnosnog aspekta u modele praćenja posjetitelja s naglaskom na područje stare gradske jezgre

Pokazatelji:

POKAZATELJ	POČETNA VRIJEDNOST (2023.)	CILJANA VRIJEDNOST (2030.)
Ažuriranje Akcijskog plana upravljanja posjetitelja po izradi Plana upravljanja rizicima i Plana evakuacije za područje stare gradske jezgre	0	1
Broj izrađenih promotivnih materijala na temu otpornosti na rizike za posjetitelje	0	4
Broj uspostavljenih indikatora za praćenje razine sigurnosti u sklopu izračuna nosivog kapaciteta	0	2
Izrađena aplikacija za praćenje broja posjetitelja s ugrađenim sigurnosnim aspektima	0	1

10.5. Preporuke strategije komunikacije, edukacije i informiranja javnosti o Planu upravljanja

UVOD

Plan upravljanja svjetskim dobrom UNESCO-a „Povijesni kompleks Splita s Dioklecijanovom palačom“ podrazumijeva višesektorski pristup, posebice kada je riječ o očuvanju „živućeg“ prostora, odnosno prostora od esencijalne važnosti za život njegova stanovništva. Stoga, nužno je kroz višesektorski pristup uključiti dionike svih relevantnih sektora te uključivati javnost u procese izrade i provedbe Plana upravljanja kako bi se promovirala i koordinirala zaštita i održivo upravljanje prostorom kao odraz zajedničkih interesa. Iz navedenog proizlazi potencijal izrade Preporuka strategije komunikacije, edukacije i informiranja javnosti o Planu upravljanja u svrhu realizacije aktivnog sudjelovanja, kritičkog promišljanja i izražavanja javnog mišljenja uz jačanje lokalne zajednice kako bi aktivno doprinijeli procesu donošenja odluka, a time i omogućili poboljšanje vlastitog okruženja (društvenog, poslovnog, okolišnog).

Preporuke strategije komunikacije, edukacije i informiranja javnosti o Planu upravljanja predstaviti će ciljeve komunikacijskog procesa i načine, odnosno komunikacijske alate i aktivnosti te ciljane skupine na koje će se proces odnositi. Svrha Preporuka strategije komunikacije, edukacije i informiranja javnosti o Planu upravljanja je:

- transparentno, nepristrano, jasno i potpuno prezentiranje informacija;
- aktivno poticanje komunikacije i suradnje svih dionika;
- sustavno planiranje provedbe aktivnosti;

- fokusiranost na lokalno stanovništvo i dobrobit lokalne zajednice te na razvojne potencijale prostora.

Provedba komunikacijskih aktivnosti proizlazi iz aktivnog sudjelovanja svih relevantnih dionika, odnosno predstavnika javnog, privatnog i civilnog sektora kojima je djelovanje usmjereno na staru gradsku jezgru Splita i/ili njenu neposrednu okolinu te njezinu lokalnu zajednicu. Primjerice, takvi su dionici tijela državne uprave, kulturne ustanove, ustanove konzervatorsko-restauratorske djelatnosti, znanstveno-obrazovne ustanove, gospodarski subjekti, organizacije civilnog društva, opća javnost i mediji. Transparentno komuniciranje strateških značajki ključno je za uspješnu provedbu te postizanje ciljeva Plana upravljanja svjetskim dobrom UNESCO-a „Povijesni kompleks Splita s Dioklecijanovom palačom“, pa stoga i Preporuke strategije komunikacije, edukacije i informiranja javnosti o Planu upravljanja slijede temeljne ciljeve i aktivnosti postavljene Planom upravljanja sukladno raspoloživim resursima.

CILJEVI PREPORUKA STRATEGIJE KOMUNIKACIJE, EDUKACIJE I INFORMIRANJA JAVNOSTI O PLANU UPRAVLJANJA

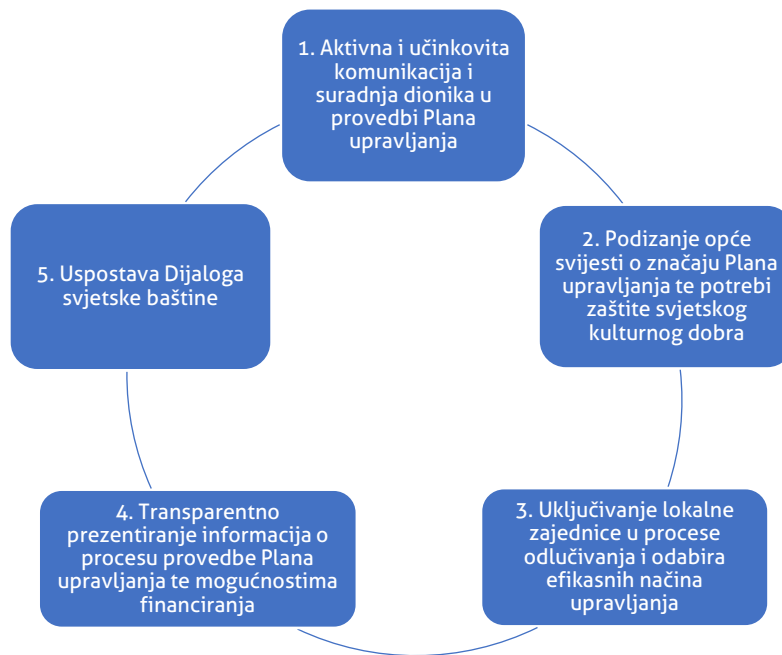
Opći ciljevi Preporuka strategije komunikacije, edukacije i informiranja javnosti o Planu upravljanja svjetskim dobrom UNESCO-a „Povijesni kompleks Splita s Dioklecijanovom palačom“ prikazani su u nastavku.

Prvim ciljem ostvarit će se aktivna komunikacija i suradnja dionika te prezentacija Plana upravljanja dionicima. Navedeno će se ostvariti kroz medije (digitalno i analogno), radionice, sastanke, javne tribine ili drugim oblicima komunikacijskih alata. Nadalje, prezentiranje informacija o procesima provedbe Plana upravljanja omogućuje kasniju aktivniju participaciju dionika te šire javnosti u procesima donošenja odluka koje će utjecati i na život lokalnog stanovništva te na tijek aktivnosti vezanih uz staru gradsku jezgru Splita. Stoga je bitno omogućiti sudjelovanje dionika i građana kako bi isti mogli iskazati mišljenje o aktivnostima Plana upravljanja kao i biti transparentno informirani o izvorima financiranja, vremenskoj provedbi aktivnosti Plana te pojedinačnim i skupnim odgovornostima koje provedbeni proces donosi.

Drugi cilj odnosi se na utjecaj na opću svijest dionika o važnosti Plana upravljanja kao i o značaju svjetskog kulturnog dobra koji ih okružuje, a posebice o nužnim provedbenim aktivnostima kako bi se isti zaštitio. Osim kako bi se ostvarilo što bolje upravljanje svjetskim dobrom, bitno je osvijestiti i dionike o potencijalima u društvenom, gospodarskom te okolišnom kontekstu.

Trećim ciljem postići će se uključivanje lokalne zajednice u procese odlučivanja i provedbe Plana upravljanja i to kroz lokalne udruge koje su „glas naroda“ i djeluju za opću dobrobit lokalnog stanovništva te kao takve predstavljaju lokalno stanovništvo u javnom prostoru. Jačanje komunikacije s lokalnim udrugama, jačanje je komunikacije s lokalnim stanovništvom što je bitno za provedbu Plana upravljanja, ali i razvoj ideja te zaštite baštine.

Četvrti cilj usko je povezan s prvim ciljem, a odnosi se na transparentno informiranje javnosti o procesu provedbe Plana upravljanja te mogućnostima financiranja pojedinih aktivnosti bitnih za Plan upravljanja, a isto omogućuje i kvalitetniju provedbu projekata te umanjuje potencijalne nesuglasice i dezinformacije.

Uspostava Dijaloga svjetske baštine peti je i posljednji cilj ove strategije. Dijalog svjetske baštine mogao bi se održavati u uspostavljenom urbanom centru, prostoru za održavanje participativnih procesa, prezentiranje relevantnih informacija, odnosno kao svojevrzni komunikacijski centar za prenošenje informacija o procesu provedbe Plana, novostima na temu Svjetske baštine, ali i organizirati radionice i sastanke na temu Plana upravljanja i Svjetske baštine. Dijalog je usmjeren na sve dionike te zainteresirane građane.

Ostvarivanje općih ciljeva rezultat je nekoliko specifičnih ciljeva koji usmjeravaju napredak i njihovo ostvarivanje, a takvi specifični ciljevi su:

- uspostava učinkovite komunikacije svih dionika tijekom provedbe Plana upravljanja
- transparentno i redovito informiranje te prezentiranje tijekom provedbe Plana upravljanja, prezentiranje novosti vezanih uz Svjetsku baštinu
- uspostava međusektorske suradnje i aktivno sudjelovanje svih dionika
- izvještavanje javnosti o aktivnostima i izvorima financiranja aktivnosti unutar Plana upravljanja

PREPORUKA KOMUNIKACIJSKIH, EDUKACIJSKIH I INFORMATIVNIH AKTIVNOSTI

U svrhu ostvarivanja specifičnih, a tako i općih ciljeva Preporuka strategije komunikacije, edukacije i informiranja javnosti o Planu upravljanja, osmišljen je niz aktivnosti za njihovu kvalitetnu provedbu. Planiranje aktivnosti te i sama provedba istih, mora biti prilagođena publici kako bi se umanjio nedostatak informacija, ali i dezinformacije te poboljšala kvaliteta međusobne suradnje. Aktivnosti se stoga moraju provoditi kontinuirano, jasno i transparentno, te apolitično i nepristrano. Kroz Preporuke strategije komunikacije, edukacije i informiranja javnosti o Planu upravljanja predviđene su sljedeće aktivnosti:

- Objava Plana upravljanja u digitalnom obliku na službenim web stranicama Grada Splita
- Objava sažetih jezgrovitih sastavnica Plana upravljanja u tiskanom obliku (promotivni letci) koji će biti široko dostupan zainteresiranim dionicima i stanovništvu (što se može ostvariti i putem lokalnih medija)
- Distribucija info materijala za lokalno stanovništvo
- Organizacija uspostavljenog Dijaloga svjetske baštine kako bi se sve relevantne informacije omogućile na jednom mjestu svim zainteresiranim dionicima i stanovništvu
- Organizacija javnih tribina u svrhu informiranja šire javnosti
- Organizacija konferencija za medije

- Organizacija sastanaka uključenih dionika na temu provedbe i financiranja aktivnosti Plana upravljanja
- Organizacija javnih izložbi
- Organizacija edukativnih radionica za širu javnost uz mogućnost korištenja digitalno-tehnoloških inovacija kako bi se omogućila što vizualnija prezentacija
- Promotivne aktivnosti vezane uz Plan upravljanja putem medija (informiranje o novostima i procesu provedbe putem weba, novina, radija i lokalnih televizijskih emisija)
- Promotivne aktivnosti putem društvenih mreža kako bi iste dosegle veći udio informiranog stanovništva svih dobnih skupina
- Promocija Plana upravljanja na organiziranim događanjima: skupovi, manifestacije, sajmovi i sl.
- Provođenje suradničkih radionica i sastanaka s ostalim UNESCO lokalitetima u svrhu razmjene iskustva i uspostave primjera dobre prakse

KOMUNIKACIJSKI ALATI

U svrhu provedbe Preporuka strategije komunikacije, edukacije i informiranja javnosti o Planu upravljanja nužni su komunikacijski alati kojima će se strategija provoditi. Takvi alati su tiskani materijali za informiranje, digitalna i tiskana izdanja novina, priopćenja za javnost te održavanje konferencija za novinare, a službena komunikacijska platforma je službena web stranica Grada Splita. Ostali komunikacijski alati su: radionice i tribine za širu javnost, sastanci s dionicima, održavanje javnih događanja, izjašnjavanje stavova kroz ankete i intervjue i dr.

Glavni cilj komunikacijskih alata i platformi je informiranje, odnosno prijenos informacija do ciljanih skupina kako bi se potaknula kvalitetna suradnja i aktivno sudjelovanje. Ovisno o metodi prijenosa informacija, određeni komunikacijski alati odnose se na određene ciljne skupine. Tako su konferencije za medije usmjerene na prijenos bitnih informacija o tijeku provedbe Plana upravljanja te financiranju, vremenskoj provedbi i načinu provedbe aktivnosti na predstavnike medija, radija, televizije, novina, društvenih mreža, dok su javne tribine organizacijski skupovi namijenjeni informiranju šire javnosti o procesu provedbe Plana upravljanja, a pružaju i mogućnost davanja javnog mišljenja. Promotivni tiskani materijali često zbog ograničenosti pružaju osnovne informacije vremenu, načinu provedbe i izvorima financiranja pojedinih aktivnosti, ali i promoviraju aktivnosti za zaštitu te nužnosti brige o svjetskom dobru.

CILJANE SKUPINE odnose se na predstavnike javnog, privatnog i civilnog sektora, u prvom redu dionike opisane u poglavlju *10.1 Opis mreže dionika*, što je sukladno potrebama moguće prilagođavati kroz provedbu Plana upravljanja.

REZULTATI

Uspješna provedba Preporuka strategije komunikacije, edukacije i informiranja javnosti o Planu upravljanja bit će vidljiva na rezultatima provedbe Plana upravljanja kroz visoki postotak realiziranosti utvrđenih pokazatelja Plana upravljanja.

10.6. Pojmovnik

Centar za svjetsku baštinu (World Heritage Centre; WHC) – tijelo odgovorno za svakodnevno upravljanje Konvencijom i fondom svjetske baštine.

Integrirano očuvanje - odnosi se na procese kulturno i okolišno održivog razvoja na povijesnim područjima, integrirajući zaštitu s instrumentima planiranja i upravljanja. Integrirano očuvanje ovisi o zakonskoj, administrativnoj, financijskoj i tehničkoj podršci te informiranom sudjelovanju baštinske zajednice u cjelini.

Izgradnja kapaciteta - jedan od strateških ciljeva Odbora za svjetsku baštinu (Pet „C“ - *Five C's*), temelj za održivu implementaciju Konvencije o svjetskoj baštini. Odnosi se na proces širenja znanja i vještina o shvaćanju, interpretaciji, upravljanju i zaštiti svjetskih dobara.

Katastrofa - ozbiljno narušavanje funkcioniranja zajednice ili društva, a njezine su posljedice široko rasprostranjeni ljudski, materijalni, gospodarski ili ekološki gubici, koji prelaze mogućnost ugrožene zajednice ili društva da reagira koristeći se vlastitim sredstvima.

Klimatske promjene - promjena klime koja se izravno ili neizravno pripisuje ljudskoj aktivnosti koja mijenja sastav globalne atmosfere i koja je uz prirodne klimatske varijabilnosti uočene u usporedivim vremenskim razdobljima.

Kontaktna (buffer) zona - u svrhu učinkovite zaštite nominiranog dobra, kontaktna (*buffer*) zona je područje koje okružuje nominirano dobro, a koje ima dodatna pravna i/ili uobičajena ograničenja vezano uz korištenje i razvoj područja unutar zone, kako bi se osigurao dodatni sloj zaštite dobra. Navedeno bi trebalo uključivati neposredno okruženje, važne vizure, kao i ostala područja koja su funkcionalno važna kao podrška dobru i njegovoj zaštiti. Područje koje čini kontaktnu (*buffer*) zonu trebalo bi odrediti u svakom slučaju kroz prikladne mehanizme. Strateška funkcija kontaktne zone za kulturnu i prirodnu baštinu osigurava se prostornim planiranjem, odnosno mjerama za ublažavanje negativnih učinaka na integritet i autentičnost zaštićenih područja unutar njihova konteksta. Navedeno uključuje brigu za povijesno i kulturno značajne vizualne aspekte, međusobnu povezanost i utjecaj na doprinos baštinskom značaju (izvanrednoj univerzalnoj vrijednosti). Osim zaštite vizualnih aspekata, nove definicije kontaktne zone osvrću se i na mjere očuvanja „života“ unutar zona, odnosno prakse kao što su nosivi kapacitet zaštićenog područja, regulacija rezidencijalnih, kulturnih, administrativnih i komercijalnih funkcija kao dijela integrirane urbane konzervacije i upravljanja turističkim destinacijama. Prema tome, upravljanje kontaktnom (*buffer*) zonom može služiti za upravljanje različitim funkcijama, primjerice smanjivanju pritiska turističkih funkcija u zaštićenim područjima. Sukladno navedenom, potrebno je promatrati kontaktnu (*buffer*) zonu, kao i šire okruženje kako bi se spriječili bilo kakvi negativni utjecaji uzorkovani nekompatibilnim razvojem.

Konvencija o svjetskoj baštini - usvojena u Parizu 16. studenog 1972. g. Konvencija, uz države potpisnice najuspješniji je alat za međunarodnog očuvanje baština na svijetu. Konvencija odgovara na sve veće prijetnje kulturnoj i prirodnoj baštini koje su uzorkovane siromaštvom i zanemarivanjem u nekim zemljama ili nestabilnim ekonomskim prilikama i razvojem. Kroz Konvenciju se tako nastoji potaknuti države potpisnice na identificiranje, zaštitu i očuvanje kulturne i prirodne baštine za buduće generacije u duhu međunarodne suradnje.

Konzervacija - konzervacija kulturne baštine danas je prepoznata kao termin koji se koristi u okolišnom i kulturnom razvoju. Strategije održivog upravljanja koje poštuju kulturnu baštinu zahtijevaju integraciju stavova o konzervaciji sa suvremenim ekonomskim i socijalnim ciljevima, uključujući turizam. Cilj konzervacije je produljiti život kulturne baštine i, ako je moguće, razjasniti umjetničke i povijesne poruke u njoj bez gubitka autentičnosti i značenja. Konzervacija je kulturna, umjetnička, tehnička i zanatska djelatnost koja se temelji na humanističkim i znanstvenim studijama i sustavnim istraživanjima. Konzervacija mora poštivati kulturni kontekst (ICOMOS smjernice za obuku, 1993.)

Kriteriji (za upis na Listu svjetske baštine) – kako bi se upisali na Listu svjetske baštine, lokalitetima mora biti priznata izvanredna univerzalna vrijednost te moraju ispunjavati barem jedan od deset selekcijskih kriterija (za kulturnu baštinu promatraju se kriteriji (i), (ii), (iii), (iv), (v), (vi), a za prirodnu (i), (ii), (iii), (iv)). Kriteriji su objašnjeni Operativnim smjernicama za provedbu Konvencije o svjetskoj baštini, koji je, uz tekst Konvencije, glavni radni alat na svjetskoj baštini. Odbor za svjetsku baštinu redovito revidira kriterije s ciljem upućivanja na evoluciju samog koncepta svjetske baštine.

Materijalna baština – čine ju nepokretna i pokretna kulturna dobra, odnosno spomeničke cjeline i individualni spomenici graditeljstva te kulturni predmeti i popratna dokumentacija o njima. Također, kulturnim dobrima se smatraju i zgrade u kojima su trajno pohranjena pokretna kulturna dobra te njihova popratna dokumentacija. Kulturna dobra u Republici Hrvatskoj trajno ili privremeno su zaštićena zakonskim aktima te su prikazana u Registru kulturnih dobara (2022) i prostorno-planskoj dokumentaciji.

Međunarodni centar za proučavanje očuvanja i restauracije kulturne baštine (*The International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property; ICCROM*) - međuvladina organizacija stvorena za promicanje očuvanja svih oblika kulturne baštine, u svim regijama svijeta. Njegova je misija pružiti državama članicama najbolje alate, znanje, vještine i poticajno okruženje za očuvanje njihove kulturne baštine u svim njezinim oblicima, za dobrobit svih ljudi. Svojim radom ICCROM pridonosi ekološkoj, društvenoj i ekonomskoj održivosti zajednica. ICCROM je aktivan partner u Informacijskoj mreži svjetske baštine. Kao savjetodavno tijelo Konvencije o svjetskoj baštini, pruža stručne savjete o tome kako sačuvati i upravljati popisanim dobrima i nudi razne mogućnosti obuke stručnjacima zaduženim za brigu o njima.

Međunarodno vijeće muzeja (*International Council of Museums; ICOM*) - vijeće osnovano 1946. g., Međunarodno vijeće muzeja posvećeno je promicanju i razvoju muzeja i muzejske profesije na međunarodnoj razini. ICOM je nevladina organizacija s oko 17.000 članova u 140 zemalja, od kojih mnoge imaju lokacije svjetske baštine s muzejima.

Međunarodno vijeće za spomenike i spomeničke cjeline (*The International Council on Monuments and Sites; ICOMOS*) - nevladina organizacija osnovana je 1965. g. nakon usvajanja Venecijanske povelje, kako bi promicala doktrinu i tehnike očuvanja. ICOMOS osigurava procjene lokaliteta s kulturnim vrijednostima koji se predlažu za upis na Listu svjetske baštine Odboru za svjetsku baštinu, kao i komparativne studije, tehničku pomoć i izvješća o stanju konzervacije upisanih objekata.

Nematerijalna baština - prakse, izrazi, znanje i vještine koje zajednice, skupine i ponekad pojedinci prepoznaju kao dio svoje kulturne baštine. Također se naziva i živućom kulturnom baštinom, a obično se izražava u jednom od sljedećih oblika: usmena tradicija, izvedbene umjetnosti, društvene prakse, rituali i svečani događaji, znanje i prakse koje se odnose na prirodu i svemir te tradicionalni zanati.

Nosivi kapacitet - maksimalan (optimalan) broj ljudi koji mogu koristiti prostor bez utjecaja stvaranja negativnih utjecaja na društvo, okoliš i okolinu. U slučaju lokaliteta svjetske baštine, nosivi kapacitet potrebno je shvaćati prema smjernicama UNESCO-a koje su sažete u priručnicima *UNESCO World Heritage Sustainable Tourism Online Toolkit* i *UNESCO Manual: Managing Tourism at World Heritage Sites: a Practical Manual for World Heritage Site Managers*.

Očuvanje - podrazumijeva mjere usmjerene na osiguravanje dugoročne održivosti materijalne i nematerijalne kulturne baštine, uključujući identifikaciju, dokumentaciju, istraživanje, očuvanje, zaštitu, promicanje, unaprjeđivanje, prijenos, posebno kroz formalno i neformalno obrazovanje i osposobljavanje, kao i revitalizaciju različitih aspekata takve baštine (UNESCO-va konvencija iz 2003.)

Odbor za svjetsku baštinu (*World Heritage Committee; WHC*) - sastaje se jednom godišnje, a čine ga predstavnici 21 države članice Konvencije izabrani na razdoblje do šest godina. Odbor je odgovoran za provedbu Konvencije o svjetskoj baštini, dodjeljuje financijsku pomoć Fonda za svjetsku baštinu i donosi konačnu odluku o tome je li dobro uvršteno na Listu svjetske baštine. Kroz rad Odbora

razmatraju se izvješća o stanju očuvanosti upisanih dobara i odlučuje se o upisu ili uklanjanju dobara s Liste ugrožene svjetske baštine.

Održivi razvoj - predstavlja razvoj koji zadovoljava potrebe sadašnjosti bez ugrožavanja sposobnosti i mogućnosti budućih generacija da zadovolje vlastite potrebe. Definicija vrijedi i za termin *održivog turizma*.

Okruženje (*setting*) - predstavlja neposredno i šire područje oko svjetskog dobra koje doprinosi očuvanju njegova značaja i jedinstvenosti. Okruženje nije dio upisa kao svjetskog dobra, već je prostorno-planska kategorija definirana radi zaštite svjetskog dobra. Kategorija dijelom korespondira s definicijom povijesnog urbanog krajolika, koji pak u širem smislu može obuhvaćati i područje cijele povijesne regije. Šire okruženje tako se može povezati s topografijom svjetskog dobra, prirodnog i izgrađenog okoliša i drugih elementa poput infrastrukture, obrazaca korištenja zemljišta, prostorne organizacije i vizualnih odnosa. Također može uključivati povezane društvene i kulturne prakse, gospodarske procese i druge nematerijalne dimenzije baštine kao što su percepcije i asocijacije.

Povijesni urbani krajolik (*Historic Urban Landscape; HUL*) - urbano područje koje se shvaća kao rezultat povijesnog raslojavanja kulturnih i prirodnih vrijednosti i atributa, koje nadilazi pojam "povijesnog središta" ili "ansambla" kako bi se uključio širi urbani kontekst i njegovo zemljopisno okruženje. Taj širi kontekst uključuje: topografiju mjesta, geomorfologiju, hidrologiju i prirodne značajke; njegov izgrađeni okoliš; povijesni i suvremeni; njegovu podzemnu i nadzemnu infrastrukturu; njegove otvorene prostore i vrtove; uzorke korištenja prostora i prostornu organizaciju; percepciju i vizualne odnose kao i ostale elemente urbane i strukture. Također uključuje i društvene i kulturne prakse i vrijednosti, ekonomske procese i nematerijalnu dimenziju baštine u odnosu na raznolikost i identitet.

Procjena utjecaja na baštinu (*Heritage Impact Assessment; HIA*) - predstavlja strukturirani postupak koji osigurava uzimanje u obzir značaja kulturne baštine prilikom razvoja intervencija u određenom području. Ono je temeljni dio postupka razvoja projekata koji provjerava jesu li projekti i intervencije u prostoru primjereni značaju povijesnog krajolika i kulturne baštine. Pomaže očuvati značaj kulturne baštine. Zbog specifičnosti naziva, u tekstu Plana koristi se kratica HIA.

Rekonstrukcija - replikacija kulturne baštine općenito je pogrešno predstavljanje dokaza prošlosti, a svako bi arhitektonsko djelo trebalo odražavati vrijeme vlastitog stvaranja, u uvjerenju da nove zgrade mogu održavati kontekst okruženja, ali da u iznimnim okolnostima, obnova kulturne baštine oštećene u katastrofi, bilo ljudskog ili prirodnog podrijetla, može biti prihvatljiva kada predmetni spomenik ima izvanredan umjetnički, simbolički ili okolišni (gradski ili ruralni) značaj za regionalnu povijest i kulturu.

Restauracija - Proces restauracije je visoko specijalizirana operacija. Cilj mu je očuvanje i otkrivanje estetske i povijesne vrijednosti spomenika, a temelji se na poštivanju izvornog materijala i autentičnih dokumenata. Mora se zaustaviti na mjestu na kojem započinju nagađanja, bilo koji dodatni rad koji je prijeko potreban mora se razlikovati od arhitektonske kompozicije i imati suvremeni pečat. Restauraciji u svakom slučaju mora prethoditi i slijediti arheološka i povijesna studija spomenika (Venecijanska povelja, 1964.)

Rizik od katastrofe - proizvod je opasnosti i izloženosti opasnostima. Dok je opasnost pojava (poput potresa ili ciklona) koja može prouzročiti oštećenje ili štetu na kulturnom dobru, izloženost opasnostima je osjetljivost ili izlaganje kulturnog dobra toj opasnosti. Dok je opasnost vanjski izvor katastrofe, izloženost opasnostima inherentna je slabost dobra baštine (zbog njezine lokacije ili posebnih karakteristika).

Upravljanje svjetskim dobrom - učinkovito upravljanje uključuje ciklus kratkoročnih, srednjoročnih i dugoročnih mjera za zaštitu, očuvanje i prezentiranje upisanog dobra. Integrirani pristup planiranju i upravljanju ključan je za usmjeravanje razvoja područja svjetskog dobra tijekom vremena i za osiguravanje očuvanja svih aspekata njihove izvanredne univerzalne vrijednosti. Ovaj pristup nadilazi samo svjetsko dobro i uključuje kontaktnu (*buffer*) zonu, kao i šire okruženje. Učinkovito upravljanje

(širim kontekstom, op.a.) također može pridonijeti održivom razvoju, kroz iskorištavanje recipročnih koristi za baštinu i društvo.

10.7. Popis kratica

GIS - geografski informacijski sustav

GUP - generalni urbanistički plan

DPU - detaljan plan uređenja

HIA (*Heritage Impact Assessment*) - procjena utjecaja na kulturnu baštinu

HUL (*Historic Urban Landscape*) - povijesni urbani krajolik

ICCROM (*International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property*) - Međunarodni centar za proučavanje očuvanja i restauracije kulturne baštine

ICOMOS (*International Council on Monuments and Sites*) - Međunarodno vijeće za spomenike i spomeničke cjeline

IUCN (*International Union for Conservation of Nature*) - Međunarodni savez za očuvanje prirode

LIDAR (*Light Detection and Ranging*) - svjetlosno zamjećivanje i klasifikacija

MKM - Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske

OUV (*Outstanding Universal Value*) - izvanredna univerzalna vrijednost

PPSDŽ - Prostorni plan Splitsko-dalmatinske županije

PPUGS - Prostorni plan uređenja Grada Splita

PRVNGS - Procjena rizika od velikih nesreća za Grad Split (2018)

PUO - procjena utjecaja na okoliš

PUPKST - Plan upravljanja povijesnim kompleksom Splita s Dioklecijanovom palačom (2015)

POUM - Plan održive urbane mobilnosti

PUP - provedbeni urbanistički plan

SDŽ - Splitsko-dalmatinska županija

SPUO - strateška procjena utjecaja na okoliš

UNESCO (*United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization*) - Organizacija Ujedinjenih naroda za obrazovanje, znanost i kulturu

UNWTO (*World Tourism Organization*) - Svjetska turistička organizacija

UPU - urbanistički plan uređenja

WHC (*World Heritage Committee*) - Odbor za svjetsku baštinu

10.8. Slikovni prilozi

Slika 1. Razlike između zona „A“ i „B“ u Generalnom urbanističkom planu Grada Splita i Geoportalu Ministarstva kulture i medija Republike Hrvatske (2022)

Izvor podataka: obrada autora

10.9. Izbor literature korišten kroz cijeli proces izrade Plana upravljanja

- 79 crteža Johanna Bernarda Fischera von Erlacha [1712.], <http://stari.nsk.hr/HeritageDetails.aspx?id=350> (19.03.2022.)
- Adam, R., 1764: Ruins of the Palace of the Emperor Diocletian at Spalatro in Dalmatia, London. <https://search.library.wisc.edu/digital/AHR7XWVQAUI2TR8P> Pristupljeno 16.03.2022.
- Cambi, N., 1989: Ilirska Salona, Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva, 21(3), 37-41.
- Cambi, N., 2019: Salona i Spalatum, dvije funkcionalno povezane luke, Pomorski Split do početka XX. Stoljeća, Zbornik radova (ur. Cambi, N., Duplančić, A.), Split 26. i 27. rujna 2016., Književni krug Split, 55-76.
- Clarifications of property boundaries and sizes by States Parties in response to the Retrospective Inventory, WHC-08/32.COM/8D, 2008
- Čače, S., 1995: Dalmatica Straboniana (Strabon, Geogr. 7.5.5), Diadora 16-17, 101-133.
- Čaldarović, O., Šarinić J. (2008) First signs of gentrification? Urban regeneration in the transitional society: the case of Croatia. Sociologija i prostor (3-4): 369-381.
- Deranja Crnokić A., Sopta P., 2020: Upravljanje rizicima u kulturnoj baštini – globalni izazov današnjice. Zagreb: Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske, 43-44, 159-165.
- Državna geodetska uprava, <https://geoportal.dgu.hr/#/> (10.03.2022.)
- Državni hidrometeorološki zavod, 2019: Odstupanje srednje temperature zraka u 2021. godini, https://meteo.hr/klima.php?section=klima_pracenje¶m=ocjena&MjesecSezona=godina&Godina=2021/ (17.3.2022.)

- Državni hidrometeorološki zavod, 2022: Klima i klimatske promjene, https://meteo.hr/klima.php?section=klima_modeli¶m=klima_promjene#sec14/ (17.3.2022.)
- Državni zavod za statistiku, 2021: Promet brodova, putnika i robe po lučkim kapetanijama i statističkim lukama
- Državni zavod za statistiku, 2022: Kružna putovanja stranih brodova u RH u razdoblju od siječnja do prosinca 2021. godine, https://mint.gov.hr/UserDocsImages/2021_dokumenti/4-3-5_6_Kruzna%20putovanja%20stranih%20brodova%20u%20RH%20u%20razdoblju%20od%20sijecnja%20do%20listopada%202021.pdf (20.3.2022.)
- Duplančić, A., 2007: Splitske zidine u 17. i 18. st., Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, Zagreb.
- Fakultet prometnih znanosti, 2020: Plan održive urbane mobilnosti grada Splita do 2030. godine [POUM]
- Fisković, C., 1950: Prilog proučavanju i zaštiti Dioklecijanove palače u Splitu, Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, Zagreb, knjiga 279, Odjel za likovne umjetnosti i muziku 4.
- Geoportal kulturnih dobara, <https://geoportal.kulturnadobra.hr/geoportal.html#/>, (7.3.2022.)
- GIS Portal Split, <http://split-gisportal.gdi.net/visios/stpreglednikpp>, (7.3.2022.)
- Grad Split, 2008: Plan upravljanja povijesnom jezgrom, Podrumi Dioklecijanove palače.
- Grad Split, 2009: Plan upravljanja povijesnom jezgrom.
- Plan upravljanja povijesnom jezgrom Podrumi Dioklecijanove palače, <https://www.split.hr/ukljuci-se/plan-upravljanja-gradskom-jezgrom/lgs.axd?t=16&id=15240> (10.3.2022.)
- Grad Split, 2011: Odluka o komunalnom redu, Službeni glasnik Grada Splita br. 11/11
- Grad Split, 2015: Plan upravljanja povijesnom jezgrom (Nacrt prijedloga Plana upravljanja povijesnom jezgrom Splita i Plana upravljanja podrumima Dioklecijanove palače), <https://split.hr/ukljuci-se/plan-upravljanja-gradskom-jezgrom/lgs.axd?t=16&id=15243>.
- Grad Split, 2015: Strategija kulturnog razvitka grada Splita 2015.-2025., <https://www.split.hr/o-splitu/kultura/opce-informacije> (10.3.2022.)
- Grad Split, 2018: Procjena rizika od velikih nesreća za Grad Split [PRVNGS], Split
- Grad Split, 2018: Program zaštite zraka, ozonskog sloja, ublažavanja klimatskih promjena i prilagodbe klimatskim promjenama za područje Grada Splita za razdoblje 2018. - 2021. godine, Zagreb
- Grad Split, 2019: Nacrt prijedloga Odluke o načinu i uvjetima postavljanja kioska, štandova, opreme štekata, pokretnih naprava i dr. na površinama javne namjene na području Grada Splita
- Grad Split, 2020a: Odluka o komunalnom redu, Službeni glasnik Grada Splita br. 37/20
- Grad Split, 2021: Nacrt Strategije razvoja grada Splita do 2030. g.
- Grad Split. 2018: Integrirani akcijski plan gradskog teretnog prometa u Gradu Splitu 2017.-2023
- Gržinić, J., 2018: Turizam i razvoj: rasprava o globalnim izazovima, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Pula.
- Gudelj, J., Strunje, P., 2015: Palladio i Dioklecijanova palača: renesansni arhitektonski crteži splitskog sklopa, *Ars Adriatica* 5, 127-140.
- Habsburg Empire - Cadastral maps (XIX. century) <https://maps.arcanum.com/en/map/cadastral/?layers=osm%2C3%2C4&bbox=1824995.7829398084%2C5387132.485887791%2C1837063.2787803304%2C5393448.095349853> (02.03.2022.)
- Herak, M., Allegretti, I., Herak, D., Ivančić, I., Kuk, V., Marić, K., Markušić, S., Sović, I., 2011: Karta potresnih područja RH
- Historical complex of Split with the Palace of Diocletian, Nomination text, UNESCO, Pariz, 1979.
- ICCROM, 2016: A Guide to Risk Management of Cultural Heritage
- ICOMOS, 1993: Smjernice za obrazovanje u očuvanju spomenika, ansambla i spomeničkih cjelina
- ICOMOS, 2011: Strategije izgradnje kapaciteta na području svjetske baštine
- Karamehmedović, D., 2014: Utjecaj UNESCO-a na unaprjeđenje kulturnog turizma očuvanjem kulturne baštine, u: Znanost-duhovnost-odgovornost (ur. Martinović, D., Brkić, M, A., Lasić, K.), Međugorje.
- Kečkemet, D., 1999: Bulatova, Marmontova, Riva, Gradski park, četiri splitske urbanističke neodumice, *Kulturna baština*, (30), 315-329.
- Kečkemet, D., 2002: Prošlost Splita, Marjan tisak, Split.
- Kečkemet, D., 2009: Stari Split od kantuna do kantuna, AGM, Zagreb.
- Klempić Bogadi, S., Podgorelec, S. (2009). Sociodemografske značajke i procesi u hrvatskim obalnim gradovima, *Geoadria*, 14 (2): 221–247.

- Klempeć Bogadi, S., Podgorelec, S. (2014). Split – na dodiru urbanoga i ruralnoga, u: L. Mirošević i V. Graovac Matassi (ur.), Dalmacija u prostoru i vremenu – što Dalmacija jest, a što nije?, Zadar: Sveučilište u Zadru, 191–199.
- Klimatski atlas Hrvatske 1961-1990, 1971 – 2000 [KAH], Državni hidrometeorološki zavod, Zagreb, 2008.
- Kordej-De Villa, Ž., Šulc, I., 2021: Cultural Heritage, Tourism and the UN Sustainable Development Goals: The Case of Croatia, in: Rethinking Sustainability Towards a Regenerative Economy (ed. Andreucci, M., B., Marvuglia, A., Baltov, M., Hansen, P.), Springer, Switzerland.
- Kostrenčić, A. (2019) Turistifikacija i javni prostor. Mjera 1 (2): 36-41.
- Kukoč, V., 2010: Razvoj Splita III od 1968. do 2009. godine, *Prostor* 18 (1/39), Split, 166-177.
- Leburić, A., Maroević, M., Rogić, I. (2003) Splitska povijesna jezgra: Zapušteno srce grada (sociološka studija). Split: Grad Split, Gradsko poglavarstvo, Služba za staru gradsku jezgru.
- Lučka uprava Split, 2022: Brodovi na kružnim putovanjima od 2009.g. do 2019.g. https://portsplit.hr/wp-content/uploads/1_-kruzeri-2019.pdf (16.2.2022.)
- Marasović, D., 2009: Povijesna jezgra Splita, Studije-programi-realizacije, Publikacija grada Splita-Odsjeka za staru gradsku jezgru, Split.
- Marasović, J. i T., 1968: Dioklecijanova palača, Zora, Zagreb.
- Marasović, J., Buble, S., Marasović, K., Perojević, S. 2000: Prostorni razvoj jugoistočnog dijela Dioklecijanove palače, *Prostor*, 8 (2/20), 217-218.
- Marasović, T., 1995: Dioklecijanova palača: svjetska kulturna baština: Split: Hrvatska, Naklada Dominović-Buvina, Zagreb-Split.
- Ministarstvo kulture i medija, 2022: Standardi i kriteriji za izradu konzervatorskih podloga za kulturno-povijesne cjeline gradskih obilježja
- Ministarstvo kulture i medija, 2019: Opće konzervatorske smjernice za upravljanje javnim prostorom kulturno-povijesnih cjelina gradskih obilježja
- Ministarstvo kulture i medija, 2019: Preporuke za primjenu mjera energetske učinkovitosti na graditeljskoj baštini
- Nacionalna razvojna strategija Republike Hrvatske do 2030. godine, NN 13/21
- Obad Šćitaroci, M. (2019) Preface: The Heritage Urbanism Approach and Method. U: Obad Šćitaroci M., Bojanić Obad Šćitaroci B., Mrđa A. (ur.) Cultural Urban Heritage Development, Learning and Landscape Strategies. Cham: Springer.
- Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention, UNESCO, WHC 21/01, Pariz, 2021, <https://whc.unesco.org/en/guidelines/>, (pristupljeno: 16.3.2022.)
- Parkovi i nasadi d.o.o., 2017: Strategija razvoja sustava zelenih površina grada Splita 2017. - 2025., Grad Split
- Pedersen, 2002: Managing Tourism at World Heritage Sites: a Practical Manual for World Heritage Site Managers, UNESCO World Heritage Centre, Paris.
- Perojević, S., 2019: Splitska luka u vrijeme mletačke uprave, Pomorski Split do početka XX. Stoljeća, Zbornik radova (ur. Cambi, N., Duplančić, A.), Split 26. i 27. rujna 2016., Književni krug Split, 97-117.
- Perojević, S., Marasović, K., Marasović, J., 2009: Istraživanja Dioklecijanove palače od 1985. do 2005., Zbornik radova Dioklecijan, tetrarhija i Dioklecijanova palača. O 1700. obljetnici postojanja (ur. Cambi, N., Belamarić, J., Marasović, T.), Split 18.-22. rujna 2005., Književni krug Split, 51-94.
- Piplović, S., 2015: Izgradnja Splita u XIX. stoljeću, Društvo prijatelja kulturne baštine Split, Split.
- Piplović, S., 2014: Urbani razvitak Splita između Dva svjetska rata, Vladan Desnica i Split 1920. – 1945., Zbornik radova s Desničinih susreta 2014. (ur. Roksandić, D. i Cvijović Javorina, I.), FF-press, Split, 41-72.
- Plan upravljanja povijesnim kompleksom Splita s Dioklecijanovom palačom [PUPKST], Grad Split, 2015.
- Plan upravljanja svjetskom baštinom povijesne jezgre Grada Regensburga sa Stadtamhofom, (World Heritage-Management Plan for the Old Town of Regensburg with Stadtamhof), 2012.
- Prvi rezultati Popisa stanovništva 2021., Državni zavod za statistiku, Zagreb. <https://popis2021.hr/>
- Razović, M., The Role of Cruising Tourism in Tourism Development of Split, *Economic Problems of Tourism*, 36 (4), 198-209.
- Recommendations on the Historic Urban Landscape, UNESCO, Pariz, 2011, <https://whc.unesco.org/uploads/activities/documents/activity-638-98.pdf>, (pristupljeno: 16.3.2022.)
- Reimann L., Vafeidis A. T., Brown S., Hinkel J., Tol R. S. J. (2018), Mediterranean UNESCO World Heritage at risk from coastal flooding and erosion due to sea-level rise. London: Nature Communications, 9, 1-11
- ReRA SD, 2021: Provedbeni program Splitsko-dalmatinske županije za razdoblje 2022.-2025. g., <http://www.rera.hr/stranice/regionalni-razvoj-i-stratesko-planiranje/52.html> (9.3.2022.)
- Rješenje o utvrđivanju kulturno-povijesne cjeline grada Splita, Ministarstva kulture, Uprave za zaštitu kulturne baštine od 15. 5. 2013. godine

- Rogić, I. (1992) Periferijski puls u srcu od grada: zamke revitalizacije. Zagreb: Sociološko društvo Hrvatske.
- Royal Academy, 2022: Ruins Of The Palace Of The Emperor Diocletian At Spalatro In Dalmatia By R. Adam F.R.S. F.S.A. Architect To The King And To The Queen – Robert Adam, <https://www.royalacademy.org.uk/art-artists/book/ruins-of-the-palace-of-the-emperor-diocletian-at-spalatro-in-dalmatia-by-r> (01.04.2022.)
- Stovel, H., 1998: Risk preparedness: A management manual for World cultural heritage, ICCROM, UNESCO, ICOMOS, WHC
- Tabula-Peuntingeriana.de <https://www.tabula-peuntingeriana.de/index.html> (04.03.2022.)
- Travirka, A., 2009: Split, povijest, kultura, umjetnička baština, Forum, Zadar.
- Turistička zajednica grada Splita, 2017: Strateški marketinški plan destinacije Split 2017.-2022., <https://visitsplit.com/hr/3136/strateski-marketing-plan> (10.3.2022.)
- Turistička zajednica Splitsko-dalmatinske županije, 2020: Turistički promet po mjesecima u 2019. godini, Split.
- Turizam u primorskim gradovima i općinama, 2021, Državni zavod za statistiku, Zagreb. <https://www.dzs.hr/> (22.3.2022.)
- UN, 1972: Konvencija o zaštiti svjetske kulturne i prirodne baštine
- UNESCO Historical Complex of Split with the Palace of Diocletian, https://whc.unesco.org/en/list/97/multiple=1&unique_number=105 (05.03.2022.)
- UNESCO, 2010: Managing Disaster Risks for World Heritage
- UNESCO, 2011: Preporuka o povijesnim urbanim krajolicima (*Recommendation on the Historic Urban Landscape*)
- UNESCO, 2011: Smjernice za procjenu utjecaja na baštinu za dobra Svjetske kulturne baštine (*Guidance on Heritage Impact Assessments for Cultural World Heritage Properties*)
- UNESCO, 2012: Program kulturne baštine i održivog turizma (*The UNESCO World Heritage and Sustainable Tourism Programme*)
- UNESCO, 2015: Politika o integraciji perspektive održivog razvoja u procese u okviru Konvencije o svjetskoj baštini (*Policy on the integration of a sustainable development perspective into the processes of the World Heritage Convention*).
- UNESCO, 2021: Operativne smjernice za provedbu Konvencije o svjetskoj baštini, WHC 21/01., <https://whc.unesco.org/en/guidelines/>, (04.03.2022.)
- UNESCO, 2022: World Heritage Sustainable Tourism Toolkit, <http://whc.unesco.org/sustainabletourismtoolkit/guides> (18.3.2022.)
- UNESCO, ICCROM, ICOMOS, IUCN, 2013: Managing world cultural heritage, World heritage resource manual, Paris.
- UNWTO, 2018: 'Overtourism'? Understanding and Managing Urban Tourism Growth beyond Perceptions, Madrid.
- UNWTO, 2022: Cultural Tourism, <https://www.unwto.org/tourism-and-culture> (22.3.2022.)
- Vitalna statistika 2001.-2020., tablogrami, podaci po naseljima, Državni zavod za statistiku, Zagreb.
- Williams, S., 2000: Diocletian and the Roman Recovery, Routledge London – New York.

Nepublicirani izvori:

- Čistoća d.o.o. Split, 2022: Podatci o sustavu prikupljanja i odvoza otpada na području stare gradske jezgre grada Splita
- Grad Split, 2022: Podatci o elementima zelenila koji su pod nadležnosti poduzeća Parkovi i nasadi d.o.o. (Katastar zelenila)
- Grad Split, 2022a: Stara gradska jezgra – popis obrtnika po ulicama 2018. godina
- Grad Split, 2022b: Statistika – stara gradska jezgra 2018. godina
- Miše Svjetlana, Projekt Solar – Sunčani Varoš sretnih stanovnika, revitalizacija prostora i uspostava društveno kulturnog centra u kontaktnoj zoni povijesne jezgre grada Splita (UP.04.2.1.07.0150) [Projekt Solar], znanstveno istraživanje provedeno u sklopu projekta Projekt Solar - Sunčani Varoš sretnih stanovnika, revitalizacija prostora i uspostava društveno kulturnog centra u kontaktnoj zoni povijesne jezgre grada Splita (UP.04.2.1.07.0150), Rezultati istraživanja, Split, 2021.
- Parkovi i nasadi d.o.o., sektor održavanja grada, 2022: Biljni pokrov na javno-zelenim površinama grada Splita
- Projekt Solar – Sunčani Varoš sretnih stanovnika, revitalizacija prostora i uspostava društveno kulturnog centra u kontaktnoj zoni povijesne jezgre grada Splita (UP.04.2.1.07.0150) [Projekt Solar], znanstveno istraživanje provedeno u sklopu projekta Projekt Solar - Sunčani Varoš sretnih stanovnika, revitalizacija prostora i uspostava društveno kulturnog centra u kontaktnoj zoni povijesne jezgre grada Splita (UP.04.2.1.07.0150), Transkripti intervjua, Split, 2021.
- Razvojna agencija Split [RaST], 2022: Društvo – usvojena analiza stanja s finalnim izmjenama.
- Turistička zajednica Grada Splita, 2022: Broj turističkih dolazaka i noćenja te broj smještajnih objekata na području naselja Split, Split.
- Vodovod i kanalizacija d.o.o. Split, 2022: Podatci o vodoopskrbi i odvodnji.